

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XV. évfolyam 3. szám

2016. november

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János vezérőrnagy

Tagok: Dezső Sándor dandártábornok

Dr. Magyar István ny. dandártábornok

Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok

Deák Anita alezredes

Dr. Fűrjes János alezredes

Háry Szabolcs alezredes

Dr. Magyar Sándor alezredes

Dr. Tóth Sándor alezredes

Dr. Vida Csaba alezredes

A kézirat lezárva: 2016. november 30.

Felelős szerkesztő: Deák Anita alezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Ivanovits Györgyi Dorina

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

NÓGRÁDI GYÖRGY

BOSNYÁK RADIKALIZMUS AUSZTRIÁBAN 5

PROF. DR. NAGY LÁSZLÓ NY. EZREDES–
DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NY. DANDÁRTÁBORNOK

**AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ
BIZTONSÁGPOLITIKAI DOKUMENTUMAI
(ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS)..... 21**

PROF. DR. SZENES ZOLTÁN NY. VEZÉREZREDES

A STRATÉGIA ÚJRA GONDOLÁSA 48

HÍRSZERZÉS–FELDERÍTÉS

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

**A HÍRSZERZÉSI ÁGAK ELEMZŐ–ÉRTÉKELŐ
MEGKÖZELÍTÉSE 77**

LAKATOS ZSOLT ALEZREDES

**AZ EU FELDERÍTŐ-INFORMÁCIÓS RENDSZER
KIHÍVÁSAI ÉS SZEREPE A VÁLSÁGKEZELÉSBEN 94**

ORSZÁGISMERTETŐ

HÁRY SZABOLCS ALEZREDES

**CENTRIFUGÁLIS ÉS CENTRIPETÁLIS ERŐK
MACEDÓNIÁBAN 140**

FÓRUM

DR. MIHÓK SÁNDOR NY. ALEZREDES

SZENT MÁRTON, A FELDERÍTŐK VÉDŐSZENTJE..... 194

AZ OLVASÓHOZ

E SZÁMUNK TARTALMA 214

A KÖTET SZERZŐI..... 222

**A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS
FELTÉTELEI 223**

A délszláv válság nyomai

A mai globális problémát jelentő radikalizációs hullám kockázatainak a bemutatásakor Ausztria esetében ki kell emelnünk a délszláv válság regionális hatásait is, amelyek következtében a forrongó Balkánon a harcokban aktív szerepet vállaló boszniai muszlimok fundamentalista muszlim megerősödést támogató egyénekké bővültek ki. Az iszlám hitű országokból érkezők többsége már Boszniába érkezésekor kiképzett, a fegyveres dzsihádra elhivatott katonaként vállalt részt a harcokban, de legalábbis a helyi viszonyok ismeretével kijelenthető, hogy a fegyveres harcokat már a küldő országukban is megtapasztalták.¹ Számuk a források szerint 300–1700 körül lehetett, de néhány elemzés ennél nagyobb számot is megad.² A Közel-Keletről érkező egyéneket anyagi és eszközbeli támogatások is követték, amelyek iszlám segélyszervezeteken, egyéni adományokon és különféle nehezen detektálható gazdasági tranzakciókon keresztül jutottak el a Balkánra. A radikális csoportoknak kedvezve több boszniai településen belül koncentrációs folyamat indult meg, amely révén muszlim többségű (esetenként homogén) települések épültek ki. E területek a központi közigazgatástól fokozatosan eltávolodva a sáría alapján saját igazgatási rendszert alakítottak ki. E települések³ ismerete az ausztriai viszonyok szempontjából fontos, hiszen a radikalizálódott közeg egyfajta gyűjtőpontként jelenhetett meg az erre fogékonyak számára, akik Ausztriába érkezve és az ottani radikális imámok tanításait vagy az extrémista ideológiát valló közösségek motivációit követve potenciálisan erőszakos cselekményekre is vállalkozhattak.⁴

A mudzsahidinek boszniai szerepvállalásánál Ausztria szempontjából nagyobb problémát jelent a délszláv válság alatt fokozódó hiányosan ellenőrzött kivándorlási hullám, amely során az al-Kaidával és egyéb aktív terrorcsoportokkal szoros kapcsolatokat fenntartó egyének⁵ Nyugat-Európa államaiban kerestek menedéket, illetve potenciális előretolt bázist a radikális nézetek elterjesztéséhez (továbbgondolva: az európai sejtek felépítéséhez és esetleges aktivizálásához is).

---

¹ BESENYŐ János (2015): Not the invention of ISIS: Terrorists among immigrants, *Journal of Security and Sustainability Issues*. 5. évf. 1 sz. p. 6.

² ICTY (2008): Case No. IT-04-83-T, Prosecutor v. Rasim Delic, p. 36 <http://www.icty.org/x/cases/delic/tjug/en/080915.pdf>; letöltés: 2016.07.12. valamint Craig PYES–Josh MEYER–William C. REMPEL (2001): Bosnia Seen as Hospitable Base and Sanctuary for Terrorists, <http://articles.latimes.com/2001/oct/07/news/mn-54505/2>; letöltés: 2016.07.12.

³ Radikális központok találhatóak például Boszniában Serici, Zeljezno, Polje Pojska, Mehurici, Bocinja, Travnik, Gornja Maoca, Grmusa, Velika Kladusa és Debeljak településeken.

Forrás: Ioannis MICHALETOS (2011): An outlook of radical Islamism in Bosnia, *Radical Islam Monitor in Southeast Europe*, <http://www.rimse.gr/2011/03/an-outlook-of-radical-islamism-in.html>; letöltés: 2016.03.28.

⁴ Az állítást alátámasztja a később kifejtett Sabina Selimovic és Samra Kesinovic esete is.

⁵ Evan F. KOHLMANN (2006): The Afghan-Bosnian Mujahideen Network in Europe. <http://www.aina.org/reports/tabmnie.pdf>; letöltés: 2016.07.12.

1992 és 1995 között – a környező államokhoz hasonlóan – Ausztria is szembesült a Bosznia-Hercegovinából érkező nagyarányú bevándorlással.⁶ Ausztriánál csupán Németország (320 ezer fő) és Svédország (körülbelül 90 ezer fő) fogadott több boszniai menekültet.⁷ Az említett időszakban 95 ezren érkeztek Ausztriába Bosznia-Hercegovinából, majd egy négyéves integrációs periódus⁸ után 10 ezer fő továbbutazott Nyugat-Európa felé, szintén 10 ezer fő visszatelepült Bosznia-Hercegovinába, de a többség (körülbelül 70 ezer fő) hosszú távú letelepedési engedélyt kapott, és lehetősége volt az osztrák munkaerőpiachoz való hozzáférésre is.⁹

Jelenlegi folyamatok

A jelenlegi válság egészét vizsgálva Ausztriát hazánkkal ellentétben már nem csak tranzitországgként kategorizálhatjuk, mert az országban 2015-ben összesen körülbelül 88 ezer fő adott be menekültstátuszra vonatkozó kérelmet.¹⁰

2015-ös adatok szerint Ausztriában körülbelül 155 ezer Bosznia-Hercegovinából származó migráns él.¹¹ A többi országhoz hasonlóan a migráció jóvoltából Ausztria is egyre növekvő muzulmán népességgel rendelkezik, amely már az ország lakosságának 6–7%-át teszi ki.¹² A bécsi székhelyű Boszniai Muszlim Közösség Ausztriában (Islamska Zajednica Bosnjaka u Austriji) 25 hivatalos imatermet üzemeltet az ország több pontján.¹³ A legnagyobb bosnyák közösségek Graz,

---

⁶ Ausztria számára nem volt új jelenség a bevándorlás, a Monarchia időszakában magyar területekről is tízezrek települtek át osztrák városokba, így például Bécs lakosságának 60%-át külföldi migránsok adták. A második világháború végére pedig a társadalom már körülbelül 1,4 millió külföldivel (többnyire német és kelet-európai származásúakkal) bővült. Az 1956-os forradalom következményeként csak Magyarországról körülbelül 84 ezer fő menekült Ausztriába. Az 1970-es években a gazdasági migráció ugrásszerű növekedésével a muszlim közösségek is megerősödtek Ausztriában. A beérkezők közül arányaikat tekintve kiemelkedtek a török, valamint a jugoszláv tagköztársaságokból származó munkavállalók. Forrás: Michael JANDL – Albert KRALER (2003): Austria: A Country of Immigration? <http://www.migrationpolicy.org/article/austria-country-immigration>; letöltés: 2016.07.12. és UNHCR (2016): Flüchtlingsland Österreich. <http://www.unhcr.at/unhcr/in-oesterreich/fluechtlingsland-oesterreich.html>; letöltés : 2016.07.12.

⁷ Ruth SCHÖFFL (2011): Jugoslawien-Kriege: 115.000 flohen nach Österreich, http://medienservicestelle.at/migration_bewegt/2011/06/21/kriege-in-ex-jugoslawien-fuhrten-zu-drei-grosen-fluchtlingswellen/; letöltés: 2016.07.12.

⁸ Ennek keretein belül a migránsok tanfolyamokon, illetve az osztrák társadalmi, politikai és humanitárius értékeket bemutató tananyagok (Wertefibel) megismerésén keresztül kerülnek közelebb a befogadó társadalom normarendszerének az elvárásaihoz. Forrás: Bundesministerium für Inneres (2013): Zusammen leben in Österreich. http://www.staatsbuergerschaft.gv.at/fileadmin/user_upload/Broschuere/RWR-Fibel.pdf;

letöltés: 2016.07.14.

⁹ Michael JANDL – Albert KRALER (2003): Austria: A Country of Immigration? <http://www.migrationpolicy.org/article/austria-country-immigration>; letöltés: 2016.07.12.

¹⁰ Bundesministerium für Inneres (2015): Vorläufige Asylstatistik, Dezember, 2015. p. 3. http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_Asylwesen/statistik/files/Asylstatistik_Dezember_2015.pdf;

letöltés: 2016.07.12.

¹¹ Migration Policy Institute (2015): International Migrant Populations by Country of Origin and Destination, mid-2015 Estimates.

<http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/international-migration-statistics>;

letöltés: 2016.07.12.

¹² Soeren KERN (2014): Springboard for Global Jihad, Gatestone Institut.

<http://www.gatestoneinstitute.org/4651/austria-jihad>; letöltés: 2016.05.11.

¹³ Islamska zajednica Bosnjaka u Austriji – IZBA honlapja. <http://izba.at/>

Linzi, Wels, Salzburg, Villach és Bécs városokban találhatóak.¹⁴ Emellett Meidlingben is van egy nagyobb iszlám közösség, amely az ott prédikáló Abu Tejma¹⁵ radikális imám kapcsolati hálójának feltérképezésekor került kapcsolatba a fundamentalista (nagy részben vahabita¹⁶) szervezetekkel. A meidlingi központ prédikátorán keresztül szoros együttműködésben operált a bécsi radikális csoportosulásokkal, amely mutatja az ausztriai radikalizáció szervezeti felépítésének összetettségét is.

Bár arra vonatkozóan kevés adat ad iránymutatásokat, hogy az előző fejezetben említett, még a délszláv válság során érkező 70 ezer főből, valamint az azóta érkezettek közül ki tartozott a szélsőséges csoportokhoz, a továbbiakban három szempont alapján bizonyítom, hogy a terrorszervezetek tagjai több alkalommal is átsiklottak az osztrák hatóságok ellenőrzési rendszerén. Így az osztrák állampolgárság mellett egyéb kapcsolati előnyökhöz is jutottak, amely révén ma is életben tudják tartani a terrorszervezetek és az ausztriai sejtek közötti kapcsolatot:

- boszniai származású „magányos farkasok”,¹⁷ valamint első és másodgenerációs radikálisok által Ausztriában tervezett/végrehajtott terrorcselekmények vagy terrorszervezetek támogatására tett kísérletek bemutatása;
- Ausztriában operáló radikális iszlamista szervezetek személyi és anyagi bázisának bemutatása, boszniai sejtekkel vagy bosnyák származású terrorszervezetekben vezetői pozíciót betöltő egyénekkel kiépített kapcsolatok feltérképezése;
- egyéb gazdasági vagy propagandatevékenységek bemutatása, amelyek boszniai egyéneken/sejteken vagy Boszniába visszakövethető kapcsolati rendszeren keresztül jutottak el terrorszervezetekhez, és támogatják az ottani akciókat (például külföldi harcosok, donortevékenység).

---

¹⁴ Österreichischer Integrations Fonds (2015): Migration & Integration, Schwerpunkt: Bundesländer, zahlen. daten. fakten, 2014/15. p. 26.
<http://www.integrationsfonds.at/themen/publikationen/zahlen-fakten/migration-integrationschwerpunkt-bundeslaender/>; letöltés: 2016.07.13.

¹⁵ Mirsad Omerovic (aka Abu Tejma, Ebu Tejma) bosnyák származású radikális imám, a bécsi központú „Vienna Wahhabis”, Ausztriában toborzással és a radikális szervezetek támogatásával foglalkozó radikális iszlám közösség vezetője.

¹⁶ A Közel-Keleten és a Balkánon elterjedt vahabizmus az iszlám egyik fundamentalista irányzata, amelynek lényege a visszatérés a Korán „ősi” tanainak feltétlen érvényesítéséhez, a szunni vallás legradikálisabb értelmezéséhez. Bár a fundamentalista irányzat szülőhelye és központja Szaúd-Arábia, a vahabita szónokok tanai egyre több balkáni területen meghatározóak. Boszniában az egyik legerőteljesebb képviselőjük a 2010-ben alakult „Poziv u raj” (Meghívó a mennyországba) elnevezésű radikális iszlamista szervezet, amely a korábban említett településeken kívül Bihac, Sanski Most, Maglaj, Zenica, Travnik, Tuzla és Tesanj városokban is aktívan részt vesz a fundamentalista propaganda terjesztésében.

¹⁷ „Magányos farkas” (lone-wolf) terrorista az a radikális tevékenységeket elkövető egyén, aki akcióját radikális szervezetek ideológiájának támogatásaként tünteti fel, de közvetlenül nem tagja radikális csoportnak, támadását önállóan tervezi és hajtja végre.
Forrás: Raffaello PANTUCCI (2011): A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists.
http://www.trackingterrorism.org/sites/default/files/chatter/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf; letöltés: 2016.04.14.

Az ausztriai bosnyák kisebbség társadalmi elfogadottságát jelzi, hogy 2013 júniusában Welsben az Ausztriai Bosnyák Kulturális Központtal szemben lévő tér a „Trg Bošnjaka” (Bosnyákok tere) nevet kapta. Az ünnepélyes megnyitón a bosnyák kisebbség tagjai és a tartományi képviselők mellett megjelentek az iszlám közösség előljárói is, mint például Husein Kavazovic boszniai főmufti, Mustafa Ceric, a bosnyák világkongresszus elnöke és Muammer Zukorlic, a szerbiai iszlám közösség vezetője. A hivatalos beszédekben kiemelték: a tér jelképezi Ausztria elismerését és megbecsülését a bosnyák nép felé, annak megrázkódtatásokkal teli huszadik századára tekintettel, valamint kifejezi köszönetét mindazért, amit a bosnyák katonák tettek Ausztria szabadságáért.¹⁸

Boszniai származású radikálisok Ausztriában

Bár az osztrák hatóságok közvetlen fenyegetésre vonatkozó információkat még nem jelentettek, illetve a közvéleménynek is csupán 17%-a¹⁹ (más forrásokban az arány magasabb, elérheti akár a 40%-ot is²⁰) tart egy esetleges terrortámadástól Ausztriában, az első generációs muszlim migránsok jelentette fenyegetéssel, valamint a radikális boszniai muszlimok jelentette fenyegetés súlyával egyre több hivatalos elemzés is kénytelen foglalkozni. Az extrémista nézeteket valló csoportok befolyása az utóbbi években bizonyíthatóan teret hódított a muszlim közösségek tagjai között.²¹ Bizonyítja ezt az állítást többek között a Szíriába kiutazók növekvő száma is, amely 2015-re már elérte a háromezretet.²² Ezen felül mintegy 70 fő a szíriai frontról próbált visszatérni az országba.

A radikális ausztriai muszlimok térítését is egy bosnyák származású radikális imámhoz, a már korábban is említett Mirsad Omerovichhoz köthetjük. Omerovic (aka Abu Tejma) Tutinban, Szerbiában született. A Montenegróval határos Szandzsák tartományban (ezen belül is kiemelten Tutin, Novi Pazar és Sjenica városokban, valamint Prijepoljében is) a boszniai muszlimok alkotják a többségi etnikumot, az említett falvakban a radikalizáció magas szintje figyelhető meg.²³ Tutin a boszniai

---

¹⁸ Sandzakpress (2013): Otvoren „Platz der Bosniaken / Trg Bošnjaka“ u Welsu, <http://sandzakpress.net/otvoren-%E2%80%9Eplatz-der-bosniaken-trg-bosnjaka%E2%80%9C-u-welsu>; letöltés: 2016.07.13.

¹⁹ Wikileaks: Austria - 2006 Country report on terrorism, 2006.12.20. https://wikileaks.org/plusd/cables/06VIENNA3584_a.html; letöltés: 2016.07.12.

²⁰ Counter Extremism Project (2016): Austria: Extremism & Counter-Extremis. p. 2. http://www.counterextremism.com/sites/default/files/country_pdf/AT-04222016.pdf; letöltés: 2016.07.12.

²¹ A közvetlen fenyegetésre Firas Houidi osztrák állampolgársággal rendelkező ISIS-szimpatizáns esete is felhívta a média figyelmét, aki 2014-ben próbált kiutazni a szíriai fronton harcolók mellé. Kiutazása előtt Houidi a legnagyobb közösségi oldalon hagyott üzenetében aktivizálódásra és a szíriai harcok támogatására szólította fel az ausztriai radikálisokat. Forrás: Counter Extremism Project (2016): Austria: Extremism & Counter-Extremism, <http://www.counterextremism.com/countries/austria>; letöltés: 2016.07.12.

²² The Soufan Group (2015): Foreign fighters: An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq. http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf; letöltés: 2016.07.14.

²³ Ioannis Michaletos (2013): Balkan jihadists in Syria. <http://serbianna.com/analysis/archives/2362>; letöltés: 2016.07.13.

Gornja Maocához hasonlóan a radikális vahabita nézetek központja a Balkánon.²⁴ Omerovic 2002–2008 között egy szaúdi ösztöndíj keretein belül Mekkába utazott, ahol a radikális vahabita nézeteket sajátította el. Feltehetőleg itt alakította ki kapcsolatait az al-Kaida és az Iszlám Állam vezetőivel. Boszniába visszatérve prédikációkat tartott és toborzásba kezdett. Ausztriában telepedett le, ahol feleségével és hat gyermekével élt, és a meidlingi Altun Alem mecset prédikátoraként (és így a radikális közösség vezetőjeként) tevékenykedett. Családjá máig Bécsben lakik.²⁵ A radikális vahabita nézetek terjesztésének másik bécsi központját Muhammed Porca imám vezette, aki a Murlingengasse 61-es szám alatti Sahaba/Al-Tawhid mecsetben toborzott támogatókat a fundamentalista tanoknak. Muhammed vezeti a Vienna Wahhabis csoportosulást is. 2007-ben tartóztatták le.²⁶

Legtöbbjük csecsen, bosnyák vagy török származású.²⁷ A globális trendekkel összhangban az ellenőrizetlen menekültáradatból egyre több terrorista háttérrel rendelkező személyt tudnak kiszűrni a hatóságok, mielőtt tovább erősítenék a muszlim radikalizáció európai bázisait.²⁸ A feszített rendfenntartói munka azonban nem mindig elégséges az összezáró muszlim közösségek összes tagjának a felügyeletére, így számos esetben már csak az extrémista nézeteket vallók aktivizálódásakor vehetjük észre a biztonsági réseket.²⁹

Az osztrák hatóságok 2016 márciusában fogták el az Iszlám Állam szintén bosnyák származású (a boszniai Konjic településről Grazba költözött) toborzóját, a 49 éves Fikret Begicet is, aki a propaganda hirdetésével párhuzamosan maga is csatlakozni szeretett volna a terrorszervezet szíriai csapataihoz.³⁰

A boszniai származású muszlim kisebbség instabilitását jelezte a médiában is nagy port kavart 15 éves Sabina Selimovic és az egy évvel idősebb Samra Kesinovic esete. A fiatal lányok 2014 áprilisában terveztek Szíriába utazni, hogy ott az Iszlám Állam harcosainak feleségeként részt vegyenek a harcokban. Mindketten bosnyák származásúak. Toborzásukat Abu Tejma végezte, aki a bécsi terrorsejten

---

²⁴ Mirella PEJČIĆ (2007): Minority Rights in Serbia.

http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/67/67531_1mfs_pejicic.pdf; letöltés: 2016.07.13.

²⁵ Alexander ATHOS (2014): ISIS death cult brides and Misrad Omerovic aka 'Ebu Tejma'. <https://www.linkedin.com/pulse/isis-death-cult-brides-misrad-omerovic-aka-ebu-tejma-alexander-athos?forceNoSplash=true>; letöltés: 2016.07.13.

²⁶ M. BOZINOVICH (2007): Bosnian Muslim Wahhabis behind terror plot on US Embassy. <http://serbianna.com/blogs/bozinovich/archives/104>; letöltés: 2016.07.13.

²⁷ Counter Extremism Project (2016): Austria: Extremism & Counter-Extremis. p. 2.

http://www.counterextremism.com/sites/default/files/country_pdf/AT-04222016.pdf; letöltés: 2016.07.12.

²⁸ Így fogták el például a 2008-as mumbai terrortámadások egyik kivitelezőjét, az ISIL szervezetével is jó kapcsolatokat ápoló pakisztáni születésű Muhammad Ghani Usmant 2015-ben. Forrás: FAIOLA, Anthony – MEKHENNET, Souad (2016): Tracing the path of four terrorists sent to Europe by the Islamic State.

https://www.washingtonpost.com/world/national-security/how-europes-migrant-crisis-became-an-opportunity-for-isis/2016/04/21/ec8a7231-062d-4185-bb27-cc7295d35415_story.html;
letöltés: 2016.05.23.

²⁹ BESENYŐ János (2015): Not the invention of ISIS: Terrorists among immigrants, *Journal of Security and Sustainability Issues*. 5 évf. 1sz. pp. 5–20.

³⁰ Rodolfo TOE (2016): Austria Jails Bosnian for Recruiting for ISIS.

<http://www.balkaninsight.com/en/article/austria-jails-bosnian-citizen-for-recruiting-fighters-03-04-2016>;
letöltés: 2016.07.14.

keresztül küldte a lányokat a frontra. A fiatalok Rakkában éltek, információk szerint 2015-ben veszítették életüket.³¹

A radikális boszniai személyek bemutatásakor észrevehető, hogy profiljukban többször említésre kerülnek a radikalizáció központjának számító boszniai falvak, mint például Gornja Maoca, Serici, Zeljezno, Polje Pojska, Mehurici, Bocinja, Velika Kladusa és Debeljak települések, valamint Bihac, Sanski Most, Maglaj, Zenica, Travnik, Tuzla, Tesanj, Pogorelica és Osve városa.³² A Boszniából radikális harcosként Szíriába utazók toborzója elsősorban Nusret Sulejman Imamovic, a város szunnita vezetője volt, aki jelenleg az al-Nusra front csapataiban harcol.³³

Gornja Maocából származott (ott a helyi iskolában a vahabita tanokra oktatta a fiatalokat)³⁴ és többször utazott is Bécs és a boszniai radikális falu között a vahabita és a szalafita tanokat követő Nedžad Balkan (aka Ebu Muhamed), Enes Muhovic, Sabahudin Fljuljanin, Nevzudin Bajraktarevic és Sulejman Delic is. Mindannyian kapcsolhatóak a boszniai fundamentalizmus terjedéséhez, valamint a Bécs és a közel-keleti terrorszervezetek közötti összeköttetés fenntartásához.³⁵

Bihacból származik a 2015. június 20-i grazi támadás kivitelezője, Alen Rizvanovic is, aki a vahabita és a szalafita tanok követőjeként a három halottal és 36 sérülttel járó akciójában bizonyította elkötelezettségét a fundamentalista csoportosulások felé.³⁶

A radikális muszlimok és a nyugati közigazgatási-társadalmi rendszer feszültsége már 2007-ben is megmutatkozott, amikor október elsején a 42 éves bosnyák származású Asim Cejvanovic a bécsi Amerikai Nagykövetség biztonsági rendszerén szeretett volna átjutni robbanószerkezeteket tartalmazó hátizsákjával. Bár a férfit később nem hozták összefüggésbe terrorszervezetekkel, a radikális motivációt többen a boszniai háborúban szerzett tapasztalatokkal kötik össze. Cejvanovic labilis mentális helyzetét valószínűsíthetőleg szomszédja, Mehmed Djudjic, egy szintén bosnyák származású radikális vahabita fedezte föl, aki a nyilatkozatok szerint 20 euró ellenszolgáltatásért cserébe megkérte a robbanószerkezetek elhelyezését.³⁷

³¹ Counter Extremism Project (2016): Austria: Extremism & Counter-Extremism.
<http://www.counterextremism.com/countries/austria>; letöltés: 2016.07.13.

³² Dzidic Denis (2015): Bosnia's Wartime Legacy Fuels Radical Islam, Balkan Insight.
<http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnia-s-wartime-legacy-fuels-radical-islam>;
letöltés: 2016.07.12.

³³ U.S. Department of State (2014): Designations of Foreign Terrorist Fighters.
<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/09/232067.htm>; letöltés: 2016.07.12.

³⁴ Juan Carlos Antúnez (2008): Wahhabism in Bosnia-Herzegovina - Part One.
http://www.bosnia.org.uk/news/news_body.cfm?newsid=2468; letöltés: 2016.07.13.

³⁵ Wikileaks (2011): AUSTRIA/CROATIA/BOSNIA/UK/SERBIA - Paper says Bosnian police, security agencies must join forces against terrorism.
https://wikileaks.org/gifiles/docs/75/753664_austria-croatia-bosnia-uk-serbia-paper-says-bosnian-police.html; letöltés: 2016.07.13.

³⁶ Robert Spencer (2015): Austria: Muslim drives car into crowd, killing 3, then gets out and stabs passersby.
<https://www.jihadwatch.org/2015/06/austria-muslim-drives-car-into-crowd-killing-3-then-gets-out-and-stabs-passersby>; letöltés: 2016.07.13.

³⁷ Anes ALIC (2007): Investigation into Backgrounds of Bosnians Involved in Vienna Plot.
http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=4462&no_cache=1#.V4X9ptIcQwk;
letöltés: 2016.07.13.

Mindketten tagjai voltak az extrémista nézeteket valló „Vienna Wahhabis” csoportnak, valamint több szalon kapcsolatot tartottak fent Muhammed Porcával is.

A fundamentalizmus határokon átfelőlő terjesztésében, illetve a már aktivizált egyének elkötelezettségének fenntartásában központi szerepet vállalnak a toborzásra és a kapcsolati háló erősítésére elkötelezett imámok és olyan központi propagandisták, mint például a fentebb említett Abu Tejma. A szervezeteknek lehetőségük van a Boszniában radikalizálódott személyeket nyugat-európai új sejtek megalapozásához „használni”, eközben a migráció jó szolgálatot tesz egy új fundamentalista muszlim közösség kiépítéséhez is. A fent említett radikális, illetve radikalizálódott személyek története is bizonyíthatja: a radikális igazgatás alatt lévő településekről nyugati célországokba érkezőket a biztonsági szint megóvása érdekében fokozott ellenőrzéseknek kell alávetni.

Globális terrorszervezetek ausztriai térnyerése

Az ausztriai fundamentalizmus hátterében nem csak az Iszlám Állam vagy az al-Kaida propagandatevékenységének a sikerét kell látnunk. Az elmúlt évtizedekben a globális trendekkel összhangban Ausztria határain belül a rendfenntartó erőknek diverzifikált támadásokkal kellett szembenéznük. Bár online jelenlétben és médiaszereplésben a fent említett szervezetek vannak túlsúlyban, az országban több olyan radikális csoportosulás is próbál teret nyerni, mint például a Hamasz.³⁸ 2014 júliusában az osztrák bíróság az al-Sabaab terrorszervezet jelenlétével is szembesült, amikor egy osztrák állampolgárt elítéltek az afrikai radikális csoportosulás kiképzőtáborában való részvételért.³⁹ Kutatók szerint több esetben már a mérsékelt muszlim óvodákban vagy általános iskolákban a Muszlim Testvériség vagy Szaúd-Arábiából származó pénzeket keresztül egyéb nehezen detektálható szervezetek képezik a felnövő generációkat.⁴⁰

A boszniai szájak szempontjából kiemelkedő jelentőségű Iszlám Állam és al-Kaida szervezetek térnyerését már az előző fejezetben is alátámasztottam, de a két említett mecset és a néhány toborzással foglalkozó egyén mellett ki kell térni azon csoportosulásokra, amelyek közel-keleti és afrikai szervezetek európai bázisaiként fontos központjai a radikális közösségeknek. 2007-ben a bosznia-hercegovinai iszlám közösségek vezetője, Mustafa Ceric így nyilatkozott: Bécsben több iszlám háttérű terrorcsoport működik, melyek összeköttetések révén már Boszniában is egyre nagyobb teret nyertek.⁴¹ Ezt bizonyítja többek között a szerb Mevlid Jasarevic esete is, aki a Muhammed Porca által irányított bécsi csoporton keresztül

³⁸ Benjamin WEINTHAL (2014): Radical Islam in Austria is active and growing, The Long War Journal. http://www.longwarjournal.org/archives/2014/11/austrias_radical_isl.php; letöltés: 2016.07.13.

³⁹ U.S. Department of State (2013): Chapter 2. Country Reports: Europe Overview. <http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2012/209981.htm>; letöltés: 2016.07.13.

⁴⁰ Prof. Dr. Ednan Aslan (2016): Evaluierung ausgewählter Islamischer Kindergärten und –gruppen in Wien, Tendenzen und Empfehlungen. https://iis.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_iis/Abschlussbericht__Vorstudie_Islamische_Kindergarten_Wien_final.pdf; letöltés: 2016.07.13.

⁴¹ Wikileaks (2007): Austrian media highlights. Wikileaks files, July 26, 2007. https://wikileaks.org/plusd/cables/07VIENNA1984_a.html; letöltés: 2016.07.13.

radikalizálódott, majd 2011 novemberében támadást hajtott végre a sarajevói amerikai nagykövetség ellen.⁴²

A bécsi és a meidlingi toborzást kiegészíti a linzi bosnyák szalafita csoportosulás (Bosnian Salafi Kewser Džemat) vezetője, Safet Kuduzovic is, aki mind élő prédikációkban, mind a Studio-din oldalon keresztül a radikális tanokra buzdítja a híveket.⁴³ Ugyancsak részt vett a propagandában a korábban a boszniai mudzsahedinek között harcoló Husein Bilal Bosnic is, aki több alkalommal járt Ausztriában utánpótlás toborzásáért, illetve az extrémista nézetek továbbviteléért.⁴⁴

Már többször említésre került a „Vienna Wahhabis” szervezet, amely mintegy felszívta a Bosznia radikális területeiről érkező muszlimokat, közösségbe kovácsolta őket, majd a toborzás révén több mint 160 embert képes volt kiküldeni a szíriai frontra.⁴⁵ A Combating Terrorism Center információi szerint több bosnyák származású radikális ügy csatlakozott a közel-keleti háborúba, hogy útvonalát Ausztrián keresztül vezette,⁴⁶ amivel egyrészt követhetőségüket csökkentették, másrészt limitált ideig az osztrák radikális központok vendégszeretét is élvezhették.

A Vienna Wahhabis mellett a leginkább boszniai központtal operáló, már említett „Poziv u raj” szervezet is összefogja a radikális nézeteket valló osztrákokat.⁴⁷ A boszniai kapcsolatok itt feltételezhetően még mélyebbek, hisz a szervezet alapítását és főbb aktivitási területét Bosznia-Hercegovinában találhatjuk. Említést érdemel a bécsi székhellyel rendelkező Kelimetul Haqq szervezet, amely a bosnyák és a szerb muszlimokat hívatott összefogni.

A csoportosulás az al-Takfir w'al-Hijra radikális szervezet (amely összeköthető a Muszlim Testvériséggel és az al-Kaidával is⁴⁸) támogatójaként online videókkal és a radikális iszlám hirdetésével győzi meg a híveit.⁴⁹

---

⁴² Rodolfo TOE (2016): Austria Jails Bosnian for Recruiting for ISIS, Balkaninsight. <http://www.balkaninsight.com/en/article/austria-jails-bosnian-citizen-for-recruiting-fighters-03-04-2016>; letöltés: 2016.07.13.

⁴³ Juan Carlos ANTÚNEZ (2008): Wahhabism in Bosnia-Herzegovina - Part One. http://www.bosnia.org.uk/news/news_body.cfm?newsid=2468; letöltés: 2016.07.13.

⁴⁴ Giovanni GIACALONE (2016): Western Balkans as a hotbed for Jihadist extremism, <http://kedisa.gr/en/western-balkans-as-a-hotbed-for-jihadist-extremism/>; letöltés: 2016.07.13.

⁴⁵ Martin KING (2015): INVESTIGATION: How foreign-trained Islamic hate preachers are spreading jihad in Europe. <http://www.express.co.uk/news/world/561672/Special-investigation-how-foreign-trained-Islamic-hate-preachers-spread-jihad-Europe>; letöltés: 2016.07.13.

⁴⁶ Timothy HOLMAN (2014): Foreign Fighters from the Western Balkans in Syria. <https://www.ctc.usma.edu/posts/foreign-fighters-from-the-western-balkans-in-syria>; letöltés: 2016.07.13.

⁴⁷ Ioannis MICHALETOS (2014): Central European radical Islamist snapshot. <http://serbianna.com/analysis/archives/2670>; letöltés: 2016.05.23.

⁴⁸ Joshua L. GLEIS (2005): National Security Implications of Al-Takfir Wal-Hijra. http://kms2.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ESDP/25967/ichaptersection_singledocument/5cab85e6-3db7-4442-acdd-9baac0d77795/en/gleis_national+security+implications+al-takfir+wal-hijra.pdf; letöltés: 2016.05.23.

⁴⁹ Ioannis MICHALETOS (2011): Nedžad Balkan: The Face of Southeastern Europe's Newest Radical Threat. <http://serbianna.com/blogs/michaletos/archives/941>; letöltés: 2016.07.13.

Ausztriai donortevékenység

A terrorizmus térnyerését elemezve nem csak annak fizikai megjelenésére vagy a radikális közösségek aktív szerepvállalására kell kitérnünk, hanem figyelmet kell fordítanunk a háttérben meghúzódó gazdasági, illetve propagandát és toborzást elősegítő folyamatokra is. Több forrás is bizonyítja, hogy a boszniai kapcsolatok ezen a területen is megkönnyítik a radikális osztrákok részvételét extrémista szervezetek támogatásában. Az utóbbi években egyre több olyan információ került napvilágra, hogy boszniai kapcsolatokkal rendelkező külföldi donorok osztrák bankokon keresztül is végezhettek a radikális csoportok anyagi támogatását.⁵⁰

A Mirsad Omerovic által vezetett, főként bosnyákokból és csecsenekből álló csoport is bizonyítja a hasonló tranzakciók létezését. A „Vienna Wahhabis” Bécs Meidling kerületében tevékenykedett, fontos logisztikai és pénzügyi támogatást nyújtott különböző terrorcsoportoknak (a vezető kapcsolatainak keresztül kiemelt az Iszlám Államnak), valamint központi kapcsolattartó szerepet töltött be Abu Bakr al-Baghdadi és az európai sejték között.⁵¹

Bár tunéziai származású, de osztrák és bosnyák állampolgársággal is rendelkezett Ayadi Shafiq Ben Mohamed, aki vezető szerepet töltött be az al-Kaida tunéziai szárnyában (AQIM in Tunisia), valamint több terrorszervezetet támogatott az általa alapított ausztriai székhelyű Muwafaq Alapítványon keresztül.⁵²

Abu Tejma szerepvállalása a pénzügyi támogatások esetében is említést érdemel. A radikális imám, Abu Dujana és Abu Abdullah a „Szalafi az Igaz Vallás” (True Religion Salafi, Die Wahre Religion) csoporton keresztül az intenzív Nyugat-ellenes propaganda mellett több alkalommal jártak Bosznia-Hercegovinában, valamint folyamatos pénzügyi tranzakciókkal segítették a helyi és Közép-Keleten üzemelő szalafita társulásokat (köztük a „Poziv u raj” szervezetet) is.⁵³

A bosnyák iszlám közösség is felhívta az osztrák hatóságok figyelmét az egyéni donorok illetve a fedett tranzakciók jelenlétére. Kiemelte például egy bosnyák születésű bécsi vahvabita imám, Adnan Buzar munkásságát. Buzar a palesztin Sabri al-Banna (aka Abu Nidal) rokona, aki az 1980-as évek egyik legkeresettebb nemzetközi terroristája volt, 2002-ben Irakban a harcokban halt meg.⁵⁴ Az imám Porcával együtt az al-Tawhid mecset vahabita híveivel került kapcsolatba. A két férfi a radikális propaganda mellett anyagi támogatással járult

⁵⁰ Wikileaks: Austria - 2006 Country report on terrorism. 2006.12.20.
https://wikileaks.org/plusd/cables/06VIENNA3584_a.html; letöltés: 2016.05.23.

⁵¹ The Local (2016): Jihadist 'mastermind' on trial in Graz.
<http://www.thelocal.at/20160222/jihadist-mastermind-on-trial-in-graz>; letöltés: 2016.07.13.

⁵² Declan FAHY (2003): AL-QAEDA terror chief is hiding in Ireland; exclusive 40-Year-Old Suspect Is Bin Laden Associate.
<https://www.highbeam.com/doc/1G1-102942080.html>; letöltés: 2016.05.23. és Jihad (2012): UN removes Saudi businessman from Al Qaeda list.
<https://moneyjihad.wordpress.com/tag/terrorist-financing/page/44/>; letöltés: 2016.05.23.

⁵³ Ioannis MICHALETOS (2014): Central European radical Islamist snapshot.
<http://serbianna.com/analysis/archives/2670>; letöltés: 2016.05.23.

⁵⁴ Anes ALIC (2007): Investigation into Backgrounds of Bosnians Involved in Vienna Plot.
http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=4462&no_cache=1#.V4X9ptlcQwk;
letöltés: 2016.07.13.

hozzá a boszniai születésű Jusuf Barcic vahabita közösségének az üzemeléséhez Bocinjében. A Barcic által vezetett csoport többsége olyan arab származású mudzsahedekből állt, akik a délszláv válság alatt a boszniai muszlim csapatokat erősítették. Barcic emellett a bécsi székhelyű nemzetközi Iszlám Segélyszervezet (International Islamic Relief Organization – IGASA) zenicai képviselője is volt. A segélyszervezetet feltételezések szaúd-arábiai szponzorokkal kötötték össze, akik ezen a kapcsolaton kívül a vahabita ideológia balkáni megerősödését több bizonyított folyosón keresztül támogatták.⁵⁵

A pénzügyi tranzakciók detektálása mellett az eszközök áramlását is ki lehet mutatni a két ország között. Az ellátási kapcsolat már az 1990-es években felépült, egy megállapodás keretein belül Ausztrián, a szlovéniai Maribor városán és a horvát Split kikötőjén keresztül az iszlamisták eszközökkel is támogathatták a boszniai harcokat.⁵⁶ A folyamatok és a kapcsolati rendszerek jelenlétét bizonyítja, hogy 2009 októberében a bosnyák határon tartóztatták le a Németország–Ausztria–Bosznia-Hercegovina útvonalon fegyverszállítmányokkal radikális egységeket támogató bosnyák származású Muhamed Rustempasicot. Rustempasic testvérét szintén nem sokkal korábban három mudzsahedin társával együtt terrorizmus vádjával vették őrizetbe a hatóságok.⁵⁷

A két ország muszlim egységei közötti legnagyobb mértékű finanszírozási program a bécsi székhelyű Harmadik Világ Segélyszervezetéhez (Third World Relief Agency – TWRA) köthető. A cég tranzakcióinak részleteit a volt Jugoszlávia területén elkövetett háborús és emberiség elleni bűntettek kivizsgálásával foglalkozó Nemzetközi Törvényszék (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia – ICTY) kutatta fel.⁵⁸ Információik szerint a szudáni születésű Elfatih Hassanein (aka al-Fatih Ali Hassanein)⁵⁹ vezetése alatt a cég 1992 és 1995 között több mint 2,5 milliárd dollárral járult hozzá a boszniai helyzet stabilitásához, amelyből más körülbelül 175 millió dollár értékben támogatta fegyverrel a boszniai harcokat.⁶⁰ Az adományok többnyire közel-keleti és észak-afrikai muszlim országoktól, szervezetektől származtak (közülük is kiemelkedik Szaúd-Arábia, Irán és Pakisztán),

---

⁵⁵ Directorate-General for External Policies of the Union (2013): Salafist/wahhabite financial support to educational, social and religious institutions. p.15.

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2013/457136/EXPO-AFET_ET\(2013\)457136_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2013/457136/EXPO-AFET_ET(2013)457136_EN.pdf); letöltés: 2016.07.13.

⁵⁶ Marko HAJDINAK (2002): Smuggling in Southeast Europe - The Yugoslav Wars and the Development of Regional Criminal Networks in the Balkans.

http://pdc.ceu.hu/archive/00001572/01/Smuggling_in_SE_EU.pdf; letöltés: 2016.07.14.

⁵⁷ Ioannis MICHALETOS (2011): Nedžad Balkan: The Face of Southeastern Europe's Newest Radical Threat, <http://serbianna.com/blogs/michaletos/archives/941>; letöltés: 2016.07.13.

⁵⁸ ICTY (2008): Cases – Prlic, 081118IT, Page 34827.

<http://www.icty.org/x/cases/prlic/trans/en/081118IT.htm>; letöltés: 2016.07.14.

⁵⁹ Feltételezések szerint Hassanein közeli barátja volt Alija Izetbegovicnak, Bosznia-Hercegovina első, muszlim elnökének. Forrás: Anes ALIC (2007): Wahhabism: from Vienna to Bosnia. <http://www.islamdaily.org/en/wahabism/5523.wahhabism-from-vienna-to-bosnia.htm>; letöltés: 2016.07.14.

⁶⁰ Marko HAJDINAK (2002): Smuggling in Southeast Europe - The Yugoslav Wars and the Development of Regional Criminal Networks in the Balkans. p. 11.

http://pdc.ceu.hu/archive/00001572/01/Smuggling_in_SE_EU.pdf; letöltés: 2016.07.14.

amelyek között felfedezhetőek az al-Kaida szerves jelenlétére utaló összegek is.⁶¹ Szakértők szerint az Ausztriából Boszniába érkező támogatások volumene 1994 és 1995 között 500–800 millió dollár lehetett.⁶² Ugyanezen a kapcsolati hálón keresztül további megkérdőjelezhető tevékenységek is folytak, például a háború alatt és után Bosznia-Hercegovina bécsi nagykövetségen keresztül feltételezések szerint körülbelül 300 boszniai útlevelet osztottak ki muszlim országból származó bevándorlóknak különösebb kötelezettségek nélkül.⁶³

Ausztria a nemzetközi Pénzügyi Akciócsoport (Financial Action Task Force – FATF) tagja, amelynek célja a terrorizmus pénzügyi támogatóinak a kiszűrése, a donorok észlelése és számláik befagyasztása, továbbá olyan jogszabályok és határozatok megalkotása, amelyek kriminalizálják a hasonló tevékenységeket (például az NGO-kon keresztül történő detektálhatatlan pénzügyi tranzakciók radikális célokra történő felhasználását), hátráltatva ezzel is a terrorszervezetek térnyerését. Egy 2014-es FATF-beszámoló szerint Ausztria 2010-ben elfogadta a Szankciós Törvényt, amelyben a hatóságok számára megkönnyítették a számlák befagyasztását és egyéb terrorizmusellenes intézkedések bevezetését.⁶⁴

Konklúzió

Ausztria és a radikalizmus kapcsolata a nyugati országokban érzékelhető változásokhoz hasonlóan számos elemzés központjába került. Bár kiugró belső társadalmi törésvonalak nem erősítik az extrémista vonulatot, Ausztriának stratégiai elhelyezkedése okán, valamint az évtizedek óta szélesedő közel-keleti és boszniai kapcsolatok révén begyűrűző radikális muszlim fenyegetéssel is számolnia kell. A leginkább nyugati államokat és azok stratégiai érdekeit célzó globális radikalizmus mikro- és makroszintű elemeit – mint például a radikális imámok köré szerveződő csoportosulásokat vagy a határokon átvélő pénzügyi tranzakciókat – számos példa köti össze Bosznia-Hercegovinával. Az elemzés bemutatta, hogy az Ausztriában operáló sejtek mind egyéni, mind kötelékben tevékenykedő bosnyák háttérű fundamentalistákkal is erősítik helyi bázisaikat. Céljaik három főbb tevékenységi kör köré csoportosulnak:

---

⁶¹ ICTY (2008): Cases – Prlic, 081118IT, Page 34828.
<http://www.icty.org/x/cases/prlic/trans/en/081118IT.htm>; letöltés: 2016.07.14. és John POMFRET (1996): Bosnia's Muslims Dodged Embargo.
<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/bosvote/front.htm>, letöltés: 2016.07.14.

⁶² Center for the Study of Democracy (2002): Anti-corruption in Southeast Europe: First steps and policie. p. 13.
<https://www.files.ethz.ch/isn/28954/15.pdf>; letöltés: 2016.07.14.

⁶³ Anes ALIC (2007): Wahhabism: from Vienna to Bosnia.
<http://www.islamdaily.org/en/wahabism/5523.wahhabism-from-vienna-to-bosnia.htm>;
letöltés: 2016.07.14.

⁶⁴ FATF (2014): Mutual Evaluation of Austria: 3rd Follow-up Report.
<http://www.fatf-gafi.org/countries/a-c/austria/documents/fur-austria-2014.html>; letöltés: 2016.07.14.

- Nyugati államok és érdekek elleni propagandatevékenység, toborzás, radikalizáció. Ebben az esetben nagy jelentősége van a boszniai radikális területekről érkező (többnyire Szaúd-Arábiában vagy egyéb muszlim országban kiképzést/oktatást szerzett) és radikális ideológiát valló és hirdető imámok munkájának, mint például Mirsad Omerovic (Abu Tejma).
- Az ausztriai bázisok és összeköttetések további működési hátterének a biztosítása mind anyagi, mind humántőke gyarapításával. A toborzásban nagy szerepe van azon közösségeknek is, amelyeket szintén a boszniai radikális háttérű imámok, illetve külföldi donorok tartják mozgásban. Az elemzésben kifejtett „Vienna Wahhabis” vagy a „Poziv u raj” csoportosulások szerkezete és a közösség tagjainak elkötelezettsége nagyban függ a Boszniából érkező radikális ideológiák befolyásától, valamint a boszniai sejteken és a radikalizált egyéneknek keresztül átszivárgó globális terrrorszervezetek (többek között az Iszlám Állam és az al-Kaida) motivációitól is.
- Határokon átívelő pénz- és fegyverszállítmányok, valamint külföldi harcosok transzportja a Balkán és a Közel-Kelet államaiba, amiben kiemelt szerepet tulajdoníthatunk például olyan vállalatoknak, mint a bécsi központú Third World Relief Agency vagy az International Islamic Relief Organization, amelyek a radikálisokat támogató, Ausztria és Bosznia-Hercegovina közötti tevékenységeket sokáig detektálhatatlanná tették.

Ausztria és a muszlim vallású kisebbség kapcsolatában egy olyan nehezen kibékíthető ellentétet lehet felfedezni, amellyel az utóbbi évek jogi kereteinek változásai is összhangban vannak. A rendvédelmi szervek többek között megerősített jelenléttel és határvédelemmel igyekeznek felvenni a harcot a radikális ideológiákat támogatókkal szemben, ezért Ausztriában és Bosznia-Hercegovinában egyaránt rajtaütésekkel szűrik ki az Iszlám Állam és más terrrorszervezetek potenciális és bizonyított támogatóit.⁶⁵

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALIC, Anes (2007): Investigation into Backgrounds of Bosnians Involved in Vienna Plot, http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=4462&no_cache=1#.V4X9ptIcQwk; letöltés: 2016.07.13.

⁶⁵ Az elemzésben leírtak kiegészíthetők Ausztria 2015-ös iszlám törvényének releváns részeivel, valamint a Bosznia-Hercegovina és Ausztria területén, a két ország hatóságainak együttműködésével végrehajtott 2014-es „Operation Palmyra” művelettel, amely során a rendvédelmi szervek Bécs, Linz és Graz városokban 29 főt, Gornja Maoca, Zeniza, Bihac és Brecko településeken pedig további számos szalafista, az Iszlám Állam ideológiáját támogató személyt vettek őrizetbe. Austrian Society for Policy Analysis (2014): Raids in Austria and Bosnia-Hercegovina. <http://www.ogp.ac/en/news/raids-in-austria-and-bosnia-hercegovina.html>; letöltés: 2016.07.14. és Wilhelm THEURETSBACHER – Raffaella LINDORFER (2015): Terror Town Down. <http://www.hearusnowusa.com/all-others/bosnia-terror-town-down>; letöltés: 2016.07.12.

- ALIC, Anes (2007): Wahhabism: from Vienna to Bosnia.
<http://www.islamdaily.org/en/wahabism/5523.wahhabism-from-vienna-to-bosnia.htm>;
letöltés: 2016.07.14.
- ANTÚNEZ, Juan Carlos (2008): Wahhabism in Bosnia-Herzegovina - Part One,
http://www.bosnia.org.uk/news/news_body.cfm?newsid=2468; letöltés: 2016.07.13.
- ASLAN, Prof. Dr. Ednan (2016): Evaluierung ausgewählter Islamischer Kindergärten und –gruppen in Wien, Tendenzen und Empfehlungen.
https://iis.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_iis/Abschlussbericht__Vorstudie_Islamische_Kindergarten_Wien_final.pdf; letöltés: 2016.07.13.
- ATHOS, Alexander (2014): ISIS death cult brides and Misrad Omerovic aka ‘Ebu Tejma’,
<https://www.linkedin.com/pulse/isis-death-cult-brides-misrad-omerovic-aka-ebu-tejma-alexander-athos?forceNoSplash=true>; letöltés: 2016.07.13.
- Austrian Society for Policy Analysis (2014): Raids in Austria and Bosnia-Herzegovina,
<http://www.ogp.ac/en/news/raids-in-austria-and-bosnia-herzegovina.html>;
letöltés: 2016.07.14.
- BESENYŐ János (2015): Not the invention of ISIS: Terrorists among immigrants, Journal of Security and Sustainability Issues, Volume 5, Number 1, pp. 5–20.
- BOZINOVICH, M. (2007): Bosnian Muslim Wahabbis behind terror plot on US Embassy,
<http://serbianna.com/blogs/bozinovich/archives/104>; letöltés: 2016.07.13.
- Bundesministerium für Inneres (2015): Vorläufige Asylstatistik, Dezember 2015.
http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_Asylwesen/statistik/files/Asylstatistik_Dezember_2015.pdf;
letöltés: 2016.07.12.
- Bundesministerium für Inneres (2013): Zusammen leben in Österreich,
http://www.staatsbuergerschaft.gv.at/fileadmin/user_upload/Broschuere/RWR-Fibel.pdf;
letöltés: 2016.07.14.
- Center for the Study of Democracy (2002): Anti-corruption in Southeast Europe: First steps and policies.
<https://www.files.ethz.ch/isn/28954/15.pdf>; letöltés: 2016.07.14.
- Counter Extremism Project (2016): Austria: Extremism & Counter-Extremism,
http://www.counterextremism.com/sites/default/files/country_pdf/AT-04222016.pdf;
letöltés: 2016.07.12.
- Directorate-General for External Policies of the Union (2013): Salafist/wahhabite financial support to educational, social and religious institution.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/457136/EXPO-AFET_ET\(2013\)457136_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/457136/EXPO-AFET_ET(2013)457136_EN.pdf); letöltés: 2016.07.13.
- DZIDIC, Denis (2015): Bosnia’s Wartime Legacy Fuels Radical Islam, Balkan Insight,
<http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnia-s-wartime-legacy-fuels-radical-islam>;
letöltés: 2016.07.12.
- European Asylum Support Office (2014): Asylanträge aus den westlichen Balkanstaaten,
<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/BZ0213708DEN.pdf>;
letöltés: 2016.07.12.

- FAHY, Declan (2003): AL-QAEDA terror chief is hiding in Ireland; exclusive 40-Year-Old Suspect Is Bin Laden Associate.
<https://www.highbeam.com/doc/1G1-102942080.html>; letöltés: 2016.05.23.
- FAIOLA, Anthony – MEKHENNET, Souad (2016): Tracing the path of four terrorists sent to Europe by the Islamic State.
https://www.washingtonpost.com/world/national-security/how-europes-migrant-crisis-became-an-opportunity-for-isis/2016/04/21/ec8a7231-062d-4185-bb27-cc7295d35415_story.html; letöltés: 2016.05.23.
- FATF (2014): Mutual Evaluation of Austria: 3rd Follow-up Report,
<http://www.fatf-gafi.org/countries/a-c/austria/documents/fur-austria-2014.html>;
letöltés: 2016.07.14.
- GIACALONE, Giovanni (2016): Western Balkans as a hotbed for Jihadist extremism,
<http://kedisa.gr/en/western-balkans-as-a-hotbed-for-jihadist-extremism/>;
letöltés: 2016.07.13.
- GLEIS, Joshua L. (2005): National Security Implications of Al-Takfir Wal-Hijra,
http://kms2.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ESDP/25967/ichaptersection_singledocument/5cab85e6-3db7-4442-acdd-9baac0d77795/en/gleis_national+security+implications+al-takfir+w-al-hijra.pdf; letöltés: 2016.05.23.
- HAJDINAK, Marko (2002): Smuggling in Southeast Europe - The Yugoslav Wars and the Development of Regional Criminal Networks in the Balkans.
http://pdc.ceu.hu/archive/00001572/01/Smuggling_in_SE_EU.pdf; letöltés: 2016.07.14.
- HOLMAN, Timothy (2014): Foreign Fighters from the Western Balkans in Syria.
<https://www.ctc.usma.edu/posts/foreign-fighters-from-the-western-balkans-in-syria>;
letöltés: 2016.07.13.
- ICTY (2008): Case No. IT-04-83-T, Prosecutor v. Rasim Delic,
<http://www.icty.org/x/cases/delic/tjug/en/080915.pdf>; letöltés: 2016.07.12.
- ICTY (2008): Cases – Prlic, 081118IT.
<http://www.icty.org/x/cases/prlic/trans/en/081118IT.htm>; letöltés: 2016.07.14.
- Islamska zajednica Bosnjaka u Austriji – IZBA honlapja. <http://izba.at/>
- JANDL, Michael – KRALER, Albert (2003): Austria: A Country of Immigration?,
<http://www.migrationpolicy.org/article/austria-country-immigration>;
letöltés: 2016.07.12.
- John POMFRET (1996): Bosnia's Muslims Dodged Embargo,
<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/bosvote/front.htm>;
letöltés: 2016.07.14.
- KERN, Soeren (2014): Springboard for Global Jihad, Gatestone Institute,
<http://www.gatestoneinstitute.org/4651/austria-jihad>; letöltés: 2016.07.12.
- KING, Martin (2015): INVESTIGATION: How foreign-trained Islamic hate preachers are spreading jihad in Europe.
<http://www.express.co.uk/news/world/561672/Special-investigation-how-foreign-trained-Islamic-hate-preachers-spread-jihad-Europe>; letöltés: 2016.07.13.
- KOHLMANN, Evan F. (2006): The Afghan-Bosnian Mujahideen Network in Europe,
<http://www.aina.org/reports/tabmnie.pdf>; letöltés: 2016.07.12.

- MICHALETOS, Ioannis (2011): An outlook of radical Islamism in Bosnia, Radical Islam Monitor in Southeast Europe.
<http://www.rimse.gr/2011/03/an-outlook-of-radical-islamism-in.html>;
letöltés: 2016.03.28.
- MICHALETOS, Ioannis (2011): Nedžad Balkan: The Face of Southeastern Europe's Newest Radical Threat.
<http://serbianna.com/blogs/michaletos/archives/941>; letöltés: 2016.07.13.
- MICHALETOS, Ioannis (2013): Balkan jihadists in Syria.
<http://serbianna.com/analysis/archives/2362>; letöltés: 2016.07.13.
- MICHALETOS, Ioannis (2014): Central European radical Islamist snapshot.
<http://serbianna.com/analysis/archives/2670>; letöltés: 2016.05.23.
- Migration Policy Institute (2015): International Migrant Populations by Country of Origin and Destination, mid-2015 Estimates.
<http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/international-migration-statistics>;
letöltés: 2016.07.12.
- Money Jihad (2012): UN removes Saudi businessman from Al Qaeda list,
<https://moneyjihad.wordpress.com/tag/terrorist-financing/page/44/>; letöltés: 2016.05.23.
- Österreichischer Integrations Fonds (2015): Migration & Integration, Schwerpunkt: Bundesländer, zahlen, daten, fakten, 2014/15.
<http://www.integrationsfonds.at/themen/publikationen/zahlen-fakten/migration-integration-schwerpunkt-bundeslaender/>; letöltés: 2016.07.13.
- PANTUCCI, Raffaello (2011): A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists.
http://www.trackingterrorism.org/sites/default/files/chatter/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf; letöltés: 2016.04.14.
- PEJČIĆ, Mirella (2007): Minority Rights in Serbia.
http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/67/67531_1mfs_pejic.pdf; letöltés: 2016.07.13.
- PYES, Craig – MEYER, Josh – REMPEL, William C. (2001): Bosnia Seen as Hospitable Base and Sanctuary for Terrorists.
<http://articles.latimes.com/2001/oct/07/news/mn-54505/2>; letöltés: 2016.07.12.
- Sandzakpress (2013): Otvoren „Platz der Bosniaken / Trg Bošnjaka“ u Welsu.
<http://sandzakpress.net/otvoren-%E2%80%9Eplatz-der-bosniaken-trg-bosnjaka%E2%80%9C-u-welsu>; letöltés: 2016.07.13.
- SCHÖFFL, Ruth (2011): Jugoslawien-Kriege: 115.000 flohen nach Österreich,
http://medienservicestelle.at/migration_bewegt/2011/06/21/kriege-in-ex-jugoslawien-fuhrten-zu-drei-grosen-fluchtlingswellen/; letöltés: 2016.07.12.
- SPENCER, Robert (2015): Austria: Muslim drives car into crowd, killing 3, then gets out and stabs passersby.
<https://www.jihadwatch.org/2015/06/austria-muslim-drives-car-into-crowd-killing-3-then-gets-out-and-stabs-passersby>; letöltés: 2016.07.13.
- The Local (2016): Jihadist 'mastermind' on trial in Graz,
<http://www.thelocal.at/20160222/jihadist-mastermind-on-trial-in-graz>;
letöltés: 2016.07.13.

- The Soufan Group (2015): Foreign fighters: An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq.
http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf;
letöltés: 2016.07.14.
- THEURETSBACHER, Wilhelm – LINDORFER, Raffaella (2015): Terror Town Down.
<http://www.hearusunowusa.com/all-others/bosnia-terror-town-down>;
letöltés: 2016.07.12.
- TOE, Rodolfo (2016): Austria Jails Bosnian for Recruiting for ISIS, Balkaninsight,
<http://www.balkaninsight.com/en/article/austria-jails-bosnian-citizen-for-recruiting-fighters-03-04-2016>; letöltés: 2016.07.13.
- U.S. Department of State (2013): Chapter 2. Country Reports: Europe Overview.
<http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2012/209981.htm>; letöltés: 2016.07.13.
- UNHCR (2016): Flüchtlingsland Österreich.
<http://www.unhcr.at/unhcr/in-oesterreich/fluechtlingsland-oesterreich.html>;
letöltés: 2016.07.12.
- U.S. Department of State (2014): Designations of Foreign Terrorist Fighters,
<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/09/232067.htm>; letöltés: 2016.07.12.
- WEINTHAL, Benjamin (2014): Radical Islam in Austria is active and growing, The Long War Journal.
http://www.longwarjournal.org/archives/2014/11/austrias_radical_isl.php;
letöltés: 2016.07.13.
- Wien.at (2016): Asylum seekers and migrants.
<https://www.wien.gv.at/english/health-socialservices/immigrant.html>;
letöltés: 2016.07.12.
- Wikileaks (2006): Austria - 2006 Country report on terrorism.
https://wikileaks.org/plusd/cables/06VIENNA3584_a.html; letöltés: 2016.07.12.
- Wikileaks (2007): Austrian media highlights Wikileaks files.
https://wikileaks.org/plusd/cables/07VIENNA1984_a.html; letöltés: 2016.07.13.
- Wikileaks (2011): Austria/Croatia/Bosnia/UK/Serbia - Paper says Bosnian police, security agencies must join forces against terrorism.
https://wikileaks.org/gifiles/docs/75/753664_austria-croatia-bosnia-uk-serbia-paper-says-bosnian-police.html; letöltés: 2016.07.13.

PROF. DR. NAGY LÁSZLÓ NY. EZREDES –
DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NY. DANDÁRTÁBORNOK

**AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ
BIZTONSÁGPOLITIKAI DOKUMENTUMAI
(ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS)**

Az Oroszországi Föderáció történetét a hidegháború befejeződését jelző és jelképező eseménysorozat utolsó láncszemének időpontjától, 1991. december 25-től, a Szovjetunió végső széthullásától számíthatjuk¹. Ekkorra már lezajlott az – egyébként elvetélt – augusztus 20-i puccskíséret, és megtörténtek a szovjet köztársaságokban a függetlenségről rendezett népszavazások (kivételesen a függetlenségpárti erők győzelmével). December 8-án Minszk közelében találkoztak Belarusz, Oroszország és Ukrajna elnökei, és elhatározták a Szovjetunió megszüntetését.²

December 25-re az elhatározás jogi formát öltött, a Szovjetunió megszűnt a nemzetközi jog alanya lenni, helyette és helyén pedig megalakult a Független Államok Közössége (FÁK) 12 tagállammal – minthogy az eredeti 15 tagköztársaságból a baltiakkor már nem is voltak a Szovjetunió tagköztársaságai.

A 12 (vagy 15) utódállam nem azonos kategóriába tartozott. Oroszország kiemelkedett a többiek közül méreteivel és népességének lélekszámával, de azzal is, hogy „megörökölte” a Szovjetunió valaha volt közös nyelvét, közös pénzét, közös fővárosát, lényegében közös hadseregét. Ténylegesen is megörökölte a Biztonsági Tanács állandó tagságát, valamint – némi alkudozás után – a hivatalos és kizárólagos atomhatalmi státuszt.³

Oroszország modernkori történetének egyik karakteres vonulatát képezik a legfontosabb biztonságpolitikai dokumentumok, a biztonsági koncepciók és stratégiák, valamint a katonai doktrínák. Utóbbiakról tudnunk kell, hogy a Szovjetunió fennállása során az egyetlen – többé-kevésbé hozzáférhető – kategóriát képezték a biztonságpolitikával foglalkozó dokumentumok sorában, egyben felvállalva azokat a funkciókat is, amelyeket Nyugaton már évtizedekkel korábban is a biztonsági stratégiákban tükröztettek.

---

¹ A Szovjetunió széthullása már 1991 januárjában megkezdődött, amikor a balti köztársaságokban fegyveres konfliktusig eszkalálódó szeparatista (elszakadási) törekvések törtek a felszínre, amelyeket csak rövid hónapokra tudott a központi hatalom visszaszorítani. Az év nyarán a három baltikumi állam (Észtország, Lettország és Litvánia) már visszaszerezte az 1940-ben elveszített szuverenitását, és felvételt nyert például az ENSZ-be.

² A döntés egyik pikantériája, hogy 1922 decemberében ez a három szovjet szocialista köztársaság – negyedik társukkal, a Kaukázuson túli Szovjet Szocialista Köztársasággal, amely a későbbiekben három önálló részre bomlott – hozta létre a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét, másképpen a Szovjetuniót.

³ Nukleáris fegyverek és hordozóeszközök maradtak további három korábbi köztársaságban, Belaruszban (más néven Fehéroroszországban), Kazahsztánban és Ukrajnában is, de ezek – legkésőbb Ukrajna – beleegyeztek az atomtöltetek átadásába Oroszországnak. Ez végül 1996-ra maradéktalanul megtörtént.

Ez a „hagyomány” bizonyos fókig a mai napig fennmaradt, miközben Oroszországban napvilágot láttak a biztonsági stratégia típusú dokumentumok is. A katonai doktrínák első része ezzel együtt is lényegében a katonapolitikai (mai szóhasználatnál biztonságpolitikai) helyzettel foglalkozik, a második része pedig a „klasszikus” katonai doktrínákra jellemző katonaspecifikus kérdésekkel. Ilyenek a katonai fenyegetettség tényezői, az ország és a hadsereg felkészítése a védelem feladataira, a hadsereg rendeltetése és funkciói különböző minősített időszakokban, a haditechnikai ellátás, illetve a védelemgazdaság kérdései stb. Nagyon leegyszerűsítve: a nyugati terminológia szerint az első rész a biztonsági stratégia, a második rész pedig a vonatkozó ágazati (katonai vagy védelmi) stratégia témáját képezi. Az oroszországi gyakorlat viszont azt eredményezi, hogy elég nagy az átfedés a biztonsági stratégiák és a katonai doktrínák között.

Meg kell jegyeznünk, hogy a kilencvenes években (az első két alkalommal) a „biztonsági stratégia” még „biztonsági koncepció” néven jelent meg. És még egy megjegyzés: a mai napig Oroszországban nem jelent meg olyan dokumentum, amely a Nyugaton megszokott „katonai stratégia” nevet viselné, ennek funkcióit teljesíti a katonai doktrína.

A mai napig az Oroszországi Föderációban összesen nyolc alapvető biztonságpolitikai dokumentum vált ismertté a következő időrendi bontásban:

- 1993: katonai doktrína;
- 1997: biztonsági koncepció;
- 2000: biztonsági koncepció;
- 2000: katonai doktrína;
- 2009: biztonsági stratégia;
- 2010: katonai doktrína;
- 2014: katonai doktrína;
- 2015: biztonsági stratégia.

Mindezen dokumentumok összehasonlító elemzése lehetővé teszi az Oroszországi Föderáció mindenkorai biztonságpolitikai értékelésének, a változó nemzetközi helyzethez való alkalmazkodásának, az állam biztonságával kapcsolatos fenyegetettségpercepciójának, célkitűzéseinek és prioritásainak az áttekintését is. Jelen tanulmányunkban a katonai doktrínák összehasonlító elemzésére terjedelmi okok miatt nem vállalkozunk.

Kétségtelen, hogy a politika primátusát megtestesítő, ténylegesen alapvető okmányok a két *biztonsági koncepció*, illetve a két *biztonsági stratégia*. Mint az évszámokból látható, az első koncepció Jelcin elnök nevéhez fűződik, a második pedig Putyin elnökéhez, az első stratégiát azután Medvegyev elnök bocsátotta ki, a másodikat ismét Putyin. (Azonos a katonai doktrínák „megoszlása” is.)

Az 1997-es és a 2000-es biztonsági koncepciók felépítésükben és logikájukban nagyon hasonlítanak egymásra. Az indító mondatok mindkét esetben

előrejelzik, hogy az adott politikai dokumentum a hivatalos nézetek összességét tükrözi az egyén, a társadalom és az állam biztonságának fenntartására vonatkozóan. A biztonságot pedig – a hidegháborús, leegyszerűsítő felfogással ellentétben – Oroszország is komplex módon értelmezi, és pedig politikai, gazdasági, szociális (társadalmi), katonai, ökológiai (környezeti), informatikai és más tényezők összességéeként. Mind a biztonság hármastagozódásának, mind komplex jellegének a megfogalmazása jellemzően megmaradt a későbbi biztonsági stratégiákban is.⁴

A bevezető mondatokon túl mindkét említett dokumentum négy fejezetre oszlik, amelyek az alábbi címeket viselik:

- I. fejezet Oroszország a világ közösségében
- II. fejezet Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonságát fenyegető veszélyek
- III. fejezet Oroszország nemzeti érdekei
- IV. fejezet Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonságának biztosítása (fenntartása).

A nagyfokú hasonlóság mellett a két biztonsági koncepció jelentős tartalmi eltéréseket is mutat, ami híven tükrözi a nemzetközi biztonságpolitikai környezetben bekövetkezett változásokat.

1997-ben a moszkvai vezetésben még élt a remény, hogy a NATO keleti irányú kibővítése ellenére fenntarthatóak a jó kapcsolatok a Nyugat és Oroszország között. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete – miközben 1997 júliusában meghívta a csatlakozási tárgyalások lefolytatására Cseh-, Lengyel- és Magyarországot – már két hónappal korábban aláírt Oroszországgal egy dokumentumot, amely aláhúzta a kétoldalú kapcsolatok kivételes jellegét.⁵ Az alapokmány szellemében létrejött az Állandó Közös Tanács a Szövetség 16 tagállama és Oroszország képviselőiből, amelyben a „plusz 1” fő lényegében bekapcsolódhatott a döntések előkészítésének folyamatába anélkül, hogy a döntések tényleges meghozatalában szavazati joggal rendelkezett volna.

1999-ben azonban törés állt be az orosz–atlanti kapcsolatokban: Moszkva határozott álláspontját egyértelműen figyelmen kívül hagyva – és az ENSZ BT vonatkozó határozatát saját szájíze szerint értelmezve – a NATO légitámaszok sorozatát mérte Jugoszláviára, hogy rákényszerítse Belgrádot koszovói politikájának megváltoztatására. A Szövetség egyoldalú lépését Oroszország rendkívüli módon nehezményezte, és többek között felfüggesztették az Állandó Közös Tanács működését is.

⁴ A közérthetőség érdekében a továbbiakban a Koncepció-1997, Koncepció-2000, Stratégia-2009 és Stratégia-2015 jelölést alkalmazzuk (a szerzők).

⁵ A NATO és Oroszország közötti kölcsönös kapcsolatok, együttműködés és biztonság alapokmánya, Párizs, 1997. május 27. A dokumentum alap gondolatát tükrözi az alábbi idézet: „A NATO és Oroszország nem tekinti egymást ellenségnek. Közös céljuk a múlt örökségét jelentő korábbi ellenségeskedés és versengés felszámolása, valamint a kölcsönös bizalom és együttműködés erősítése.”

Mindez természetes módon nyomot hagyott a második biztonsági koncepció szövegén is. Hasonlítsuk össze a két dokumentumot ebből a szempontból.

A Koncepció-1997 első fejezetében a következő lényegi megállapításokat találjuk:

„A nemzetközi szintéren napjainkra kialakult helyzetet mindenekelőtt a többpólusú világ formálódására irányuló tendenciák erősödése jellemzi, korszerűsödik a nemzetközi politikai, gazdasági, pénzügyi és információs folyamatok sokoldalú irányításának a mechanizmusa. A többpólusú világ kialakulása azonban hosszadalmas folyamat. Jelenlegi szakaszában még erős azon kísérletek kiújulásának a veszélye, amelyek a világpolitika kulcsproblémáinak egyoldalú – ezen belül erőszakos, katonai eszközökkel történő – megoldására támaszkodó nemzetközi viszonyok megteremtésére irányulnak.

A nemzetközi viszonyok fejlődésének jelenlegi szakasza új lehetőségeket nyit meg az Oroszországi Föderáció számára saját biztonságának biztosítása terén.

Megteremtődtek az előfeltételek a nemzetközi kapcsolatok demilitarizálására, a jog szerepének megerősödésére a vitás államközi problémák megoldásában, *csökkent egy közvetlen agresszió veszélye az Oroszországi Föderáció ellen.*

Kirajzolódnak az Oroszországi Föderáció világgazdaságba történő szélesebb körű integrálódásának a perspektívái.

Kibővült Oroszország érdekezéssége sok állammal a nemzetközi biztonság olyan problémáit illetően, mint a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása, a regionális konfliktusok kezelése, illetve megelőzése, a nemzetközi terrorizmus és a kábítószer-kereskedelem visszaszorítása, a globális jellegű ökológiai problémák megoldása. Mindez jelentősen megnöveli Oroszország nemzeti biztonsága biztosításának lehetőségét nem katonai eszközökkel, szerződéses-jogi, politikai, gazdasági és más intézkedések révén.

Ugyanakkor jelentős nehézségekbe ütközik egy általános és átfogó európai biztonsági modell kialakításának a folyamata. *A NATO keleti irányú kibővítésének perspektívája elfogadhatatlan Oroszország számára, minthogy fenyegetést jelent nemzeti biztonságára nézve. Még nem kellően hatékonyak a béke és a biztonság fenntartásának intézményei sem globális szinten (Egyesült Nemzetek Szervezete), sem regionális viszonylatban (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, Független Államok Közössége), ami korlátozza lehetőségeinket.⁶*

Nézzük meg, hogyan fogalmaz a Koncepció-2000:

„A bipoláris szembenállás korszakának végén két egymást kizáró tendencia került előtérbe. Az első tendencia a nemzetközi folyamatok sokoldalú irányítási mechanizmusának tökéletesedésében nyilvánul meg. A második tendencia pedig a nemzetközi viszonyok olyan struktúrája létrehozásának kísérletében, amely a fejlett nyugati országok – élükön az Egyesült Államokkal – dominanciáján alapul a

⁶ TÖMÖSVÁRY Zsigmond – NAGY László: Oroszország a harmadik évezred küszöbén, Honvéd Kiadó, Budapest, 1999. pp. 75–77.

nemzetközi közösségen belül, s amely a világpolitika kulcsproblémáinak *egyoldalú (elsősorban katonai, erőszakos) megoldásával számol*, a nemzetközi jog alapvető normáinak megkerülésével.

A nemzetközi viszonyok alakulását konkurenciaharc kíséri, valamint egy sor ország azon kísérlete, hogy megerősítsék befolyásukat a világpolitikára. A katonai, erőszakos tényezők jelentősége a nemzetközi viszonyokban továbbra is lényeges marad.

Napirenden szerepel az Oroszországi Föderáció szélesebb körű integrálódása a világ gazdaságba. Objektíve megmarad Oroszország és más államok érdekközössége a nemzetközi biztonság sok olyan problémájában, mint a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása, a regionális konfliktusok megelőzése és rendezése, a nemzetközi terrorizmus és a kábítószer-kereskedelem elleni harc, a kiéleződő globális ökológiai problémák megoldása.

Ugyanakkor egy sor állam fokozza erőfeszítéseit, amelyek arra irányulnak, hogy *Oroszország pozícióit gyengítsék politikai, gazdasági, katonai és más területeken*. A nemzetközi viszonyok átfogó jellegű problémáinak – beleértve a konfliktushelyzeteket – megoldása során *Oroszország érdekei semmibevételének kísérlete* alááshatja a nemzetközi biztonságot és stabilitást, fékezheti a nemzetközi viszonyokban végbemenő pozitív változásokat.⁷

A szembeötlő különbségek önmagukért beszélnek. Ilyenek a két, egymást kizáró tendencia megfogalmazása, az Oroszországot fenyegető agresszió veszélye csökkenésének említése az első, illetve mellőzése a második dokumentumban, az egyoldalú, erőszakos megoldásokra, a nemzetközi jog megkerülésére és Oroszország érdekeinek semmibevételére történő utalások. Mindezen elemek aláhúzzák a konfrontatív jelleg erősödését az 1997–2000 közötti időszakban.

A két dokumentumban azonos mozzanatok közül említésre méltó a nemzetközi terrorizmus besorolása a biztonságot fenyegető veszélytényezők közé a proliferációval (a tömegpusztító fegyverek elterjedésével), a regionális válságokkal, a környezeti ártalmakkal vagy a kábítószer-kereskedelemmel egy sorban. A kiváltó ok egyértelmű: Oroszország ezzel a minősítéssel kívánta elvenni az élet a nyugati kritikáknak, amelyekkel rendszeresen illették Moszkvát a csecsenföldi erőszakos rendteremtésért.

Oroszország nemzeti érdekeinek felsorolása mindkét dokumentumban a gazdasági és a belpolitikai szférával kezdődik, a nemzetközi és a katonai csak ez után következik. A Konceptió-1997 – ötödikként – megemlíti még az informatikai tényezőket, a koncepció-2000 pedig összesen nyolcat sorol fel (az új tényezők a szociális, a határőrizeti és a környezeti szféra). Mindez nem jelent lényeges eltérést.

A belső és a külső biztonságot fenyegető veszélyek áttekintése mindkét dokumentumban alapvető jelentőségű. Csak felsorolásképpen tüntetjük fel ezeket a kategóriákat, az olvasóra bízva az értékelést és az összehasonlítást.

---

⁷ Oroszország nemzeti biztonsági koncepciója és katonai doktrínája. Megjegyzés: A dőlt betűs kiemelések mindkét esetben a szerzők nevéhez fűződnek.

Megemlíjtük azonban, hogy egy ilyen jelentőségű dokumentumban vélhetően semmi nem véletlenül kerül oda, ahová: elvileg minden felsorolás egyúttal a fontossági sorrendet, a prioritásokat is tükrözi, tükröznie kell.

Koncepció-1997:

- Gazdasági tényezők
- Szociális szféra
- Természeti erőforrások és környezet
- Etnikai és nemzetiségi feszültségek
- Társadalmi viszonyok és bűnözés
- Egészségügy
- Nemzetközi szféra
- Védelmi szféra.

Koncepció-2000:

- Gazdasági tényezők
- Etnikai és nemzetiségi feszültségek
- Szociális szféra
- Nemzetközi szféra
- Informatikai tényezők
- Védelmi szféra.
- Határőrizeti szféra
- Természeti erőforrások és környezet.

Mint látjuk, a 2000-es dokumentum az etnikai, illetve szociális problémák témakörébe sorolta a társadalmi viszonyok teljes skáláját, a terrorizmus és a bűnözés kérdését, továbbá az egészségügyet. Ezzel szemben viszont a veszélytényezők között önálló kategóriaként jelent meg az informatika és a határőrizet kérdése (az előbbi joggal, az utóbbi némileg megkérdőjelezhető módon). Erre a korrekcióra a szerzők nem találtak kielégítő magyarázatot sem magukban a dokumentumokban, sem a körülmények alakulásában.

Érdemes a nemzetközi tényezőket és a védelmi problematikát kibontani, mert ezek a területek mutatnak rá a nemzetközi viszonyok fentiekben említett megváltozására.

Koncepció-1997:

A dokumentum említést tesz az OF területi épségének megsértésére irányuló törekvésekről, illetve területi követelésekről, de – mint a szövegkörnyezetből kiderül – mindez a FÁK-tagállamokra vonatkozik. Ugyanakkor még határozottabb formában megismétlődik az a megállapítás, hogy egy átfogó agresszió veszélye gyakorlatilag

nem áll fenn. A legreálisabb fenyegetést az orosz államhatárok közelében zajló lokális háborúk jelenthetik.

Fenyegetést jelent ugyanakkor a NATO keleti irányú kibővítése és domináló katonai erővé válása Európában, ami a kontinens új kettészakadásának a kockázatát hordozza magában. Ugyancsak aggasztó (Oroszország szempontjából) a külföldi hírszerző szolgálatok tevékenységének fokozódó mértéke.

Koncepció-2000:

A dokumentum a vizsgált tárgykörön belül – nem véletlenül – az első helyen említi az ENSZ és az EBESZ szerepének a csökkentésére irányuló törekvéseket, de közvetlenül utána az Oroszország befolyásának visszaszorítására vonatkozó kísérleteket, illetve a NATO keleti irányú kibővítését (amelynek első szakasza 1999-re befejeződött). Súlyos megállapítás, hogy növekszik a fenyegetettség foka és mértéke a védelmi szférában. A NATO áttért a felelősségi körzetén kívül eső térségekben az erőszakos beavatkozás gyakorlatára, ami Moszkva szerint globális destabilizációval fenyeget. Fokozódik a külföldi hírszerző szolgálatok és az általuk felhasznált szervezetek tevékenysége. A határőrizeti szférában ezúttal önállóan megfogalmazott veszélytényező a „szomszédos országok gazdasági, demográfiai és kulturális-vallási behatolása az oroszországi területre”, illetve a szervezett bűnözés és a nemzetközi terrorizmus.

Feltűnő változás 1997-hez képest, hogy nem esik szó az agresszió veszélyének csökkenéséről, ehelyett – a dokumentum fogalmazása szerint – növekszik a katonai fenyegetettség foka.

A IV. fejezetek mindkét dokumentumban a biztonság fenntartásának, garantálásának a legfontosabb elveit és feladatait fogalmazzák meg, mégpedig az előző fejezethez hasonlóan szektorokra, szférákra bontva. Mindkét esetben az első helyen a gazdaság szektora áll.

Koncepció-1997:

- Gazdasági téren
- Szociális-társadalmi téren
- A bűnözés ellen folytatott harcban
- A kulturális és szellemi-erkölcsi örökség védelmében
- Az egészségvédelem terén
- Az ökológiai szférában
- A külpolitikában
- A védelmi szférában
- Az államhatárok védelmének terén
- Természeti-technológiai és környezeti szférában
- Az informatika terén.

Az elemzők számára nehezen érthető, hogy a harmadik fejezet nyolc nevesített szektorával szemben ez a fejezet miért bontja a teendőket, a feladatokat tizenegy kategóriára. Vagy megfordítva: ha a feladatok vonatkozásában például az informatika önálló terület, akkor miért nem különülnek el a veszélytényezők is ennek megfelelően.

Logikusabb és értelmezhetőbb a Konceptió-2000 csoportosítása, ahol a sorrendben ugyan vannak magyarázat nélküli „lőugrások”, de legalább a negyedik fejezet is (a harmadikhoz hasonlóan) nyolc kategóriát sorol fel, amelyek többé-kevésbé egyértelműen beazonosíthatóak a harmadik fejezet kategóriáival. Ezen kategóriák az alábbiak:

- Gazdaság
- Belpolitika (beleértve az alkotmányos rendet és a bűnözést)
- Kulturális és szellemi-erkölcsi örökség
- Ökológia
- Külpolitika
- Katonai biztonság
- Határőrizet
- Informatika.

Ezúttal is áttekintjük a külpolitika (nemzetközi viszonyok) és a védelem terén jelentkező feladatokat mindkét koncepció vonatkozásában.

Konceptió-1997:

Oroszország nem szándékozik konfrontációba kerülni semmilyen állammal vagy államszövetséggel, nincsenek hegemonisztikus vagy expanziós céljai, partneri viszonyokat kíván fenntartani a világközösség minden – ebben érdekelt – országával.

A kapcsolatok elmélyítése és fejlesztése a Független Államok Közössége tagállamaival a legfontosabb tényező, amely megakadályozza a centrifugális jelenségeket magában Oroszországban.⁸

Oroszország folytatni kívánja a konstruktív partnerség fejlesztését az Amerikai Egyesült Államokkal, az Európai Unióval, Kínával, Japánnal, Indiával és más államokkal. Ez biztosítja annak lehetőségét, hogy Oroszország teljes mértékben bekapcsolódjon a globális politikai folyamatok kollektív irányításának minden szervezetébe és intézményébe.

Oroszország olyan modell kialakításában érdekelt, amely az egyenlő és oszthatatlan biztonság elvén alapul. Ez feltételezi az euroatlanti biztonság teljesen új rendszerének létrehozását, amelyben koordináló szerepet játszik az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet.

---

⁸ Egyértelmű utalás – többek között – a csecsenföldi szeptatista törekvésekre (a szerzők).

A védelmi szférában az alapvető cél a katonai szervezet korszerűsítése – racionális védelmi kiadások mellett –, figyelembe véve a kollektív biztonsági rendszer kialakításának szükségességét a Független Államok Közösségének keretében. Oroszország nem törekszik a paritás fenntartására a fegyverzetek és a fegyveres erők tekintetében a világ vezető államaival, hanem a *reális visszatartás elvének megvalósítását tekinti céljának*. Mindazonáltal amíg a katonai erő alkalmazásáról való lemondás nem válik a nemzetközi kapcsolatok normájává, az Oroszországi Föderáció nemzeti érdekei megkövetelik az ország védelméhez elégséges katonai erő meglétét.

A fegyveres erőknek képeseknek kell lenniük az ország megbízható védelmének biztosítására egy légi-kozmosz támadással szemben, egy agresszió elhárítása feladatainak a megoldására lokális háborúban és katonai csoportosítások telepítésére különböző feladatok végrehajtásához regionális háborúban.⁹ Ráadásul a nemzetközi geopolitikai helyzet felvetheti annak szükségességét, hogy Oroszország katonailag jelen legyen a világ egyes stratégiai jelentőségű körzeteiben.

Oroszország jogot formál arra, hogy minden rendelkezésére álló erőt és eszközt igénybe vegyen (beleértve az atomfegyvert is), amennyiben egy fegyveres agresszió kirobbantásának eredményeképpen veszélybe kerül az Oroszországi Föderáció pusztta létezése.

A koncepció leszögezi, hogy belpolitikai célokra a fegyveres erők nem vehetők igénybe, de egy kiskaput azért hagy: úgy fogalmaz, hogy „törvényen kívüli” (tehát illegális) fegyveres csoportok ellen bevethetőek.

Ebben a kategóriában tesz említést a koncepció a határőrizet témájáról, jelezve, hogy a kollektív biztonsággal kapcsolatos intézkedésekre is szükség lehet a Független Államok Közössége tagállamainak külső határai mentén. Ehhez a megállapításhoz hozzáfűzzük, hogy ez eléggé egyoldalú megközelítés, hiszen a FÁK-tagállamok szuverének, és esetleg másképpen képzelik el határaik biztonságát, hiszen nem is mindannyian váltak tagjaivá a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének (amely 1997-ben még csak csírájában létezett).

Egy másik észrevétel, hogy ebben a fejezetben a dokumentum nem ismétli meg az Oroszország elleni agresszió valószínűségének a csökkenését.

Koncepció-2000:

A dokumentum nem ismétli meg elődjének a megállapításait arról, hogy Oroszország nem konfrontálódik egyetlen állammal sem, fejleszti konstruktív kapcsolatait a legjelentősebb nemzetközi partnerekkel. Ugyancsak elmarad az EBESZ nevesítése, a hangsúlyt a koncepció az ENSZ Biztonsági Tanácsára teszi. Megismétlődik viszont a FÁK-tagállamok közötti együttműködés és integráció fontosságának a kiemelése.

Ami a katonai szférát illeti, itt a legelső meghatározások egyike, hogy a feladatokat „a védelem ésszerű költségei mellett” kell megoldani. Egyebekben a védelmi

---

⁹ Tulajdonképpen megfogalmazódik az „egy egész és két fél háború” (vagy egy nagy és két kis háború) koncepciója, az amerikai minta a „két és fél háború” (a szerzők).

szektorral kapcsolatos megállapítások teljes mértékben egybeesnek az 1997-es koncepció tételeivel (ez érvényes a határőrizet témakörére is).

Összességében a Koncepció-2000-ről az alábbiakat érdemes figyelembe venni a biztonságpolitika vonatkozásában:

Ismételten megfogalmazást nyert az Észak-atlanti Szövetség „területen kívüli” tevékenységének (megnevezés nélkül is egyértelműen a Jugoszlávia elleni légitámadásoknak) az elítélése.

A dokumentum jelentős teret szentel a fegyveres erők belső feladatokra történő alkalmazásának, nyilvánvalóan összefüggésben a csecsenföldi eseményekkel: a katonai erő bevetésére „az állampolgárok életét, az ország területi egységét érintő fenyegetés, továbbá az alkotmányos rend megváltoztatásának veszélye esetén” kerülhet sor. A koncepcióban megfogalmazott jogosítványok túlzottnak tűnnek, hiszen esetenként vitatható lehet a veszély mértékének szubjektív megítélése (a szerzőknek óhatatlanul az Oroszországi Föderáció parlamentjének az 1993-as lövetése jut eszébe).

Érdemes néhány szót vesztegetni a lényegi azonosságokra.

Mindkét koncepció megkérdőjelezhetetlen ténynek tekinti a FÁK tagállamainak folytatódó integrációját (a Koncepció-2000 negyedik fejezet 5. pontja egyenesen „az Oroszország érdekeinek megfelelő integrációs folyamat fejlesztéséről” beszél).

Figyelemre méltó, hogy *Oroszország következetesen fenntartja magának a jogot a nukleáris fegyver elsőként történő alkalmazására!*¹⁰

Mindkét koncepció a negyedik fejezetének befejező részében nagyon egyértelműen meghatározza a biztonság fenntartásában szerepet játszó személyek és szervek (az elnök, a parlament, a kormány stb.) feladatkörét, jogait és kötelességeit. Ezt a megközelítést követendő példának tartjuk!

Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági stratégiái

Amint azt már korábban is jeleztük, az Oroszországi Föderáció történetében eddig az előzőekben bemutatásra került két biztonsági koncepció mellett két biztonsági stratégia is kiadásra került. Az első Dmitrij Medvegyev elnök hagyta jóvá 2009-ben, míg a másodikat Vlagyimir Putyin elnök 2015-ben.

Az Oroszországi Föderáció elnöke 2015. december 31-én írta alá azt a rendeletet, amellyel hatályba léptette Oroszország új nemzeti biztonsági stratégiáját.

Első pillantásra korainak tűnik az időzítés, két okból is.

Egyrészt a hasonló átfogó dokumentumok – Nyugaton és Keleten egyaránt – hozzávetőleg tíz évre szólnak, ennyi idő alatt „szokott” olyan mértékben megváltozni a nemzetközi biztonságpolitikai környezet, hogy az indokolja egy új dokumentum kiadását. Másrészt a jelenlegit megelőző biztonsági stratégia – amely

---

¹⁰ Oroszország nemzeti biztonsági koncepciója. Megjegyzés: A dőlt betűs kiemelések a szerzők nevéhez fűződnek.

2009-ben látott napvilágot – címében is hordozta a fentebb indokolt perspektívát: Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági stratégiája 2020-ig. Ez egyébként összhangban volt más stratégiai dokumentumok – például Az Oroszországi Föderáció társadalmi-gazdasági fejlődésének hosszú távú koncepciója 2020-ig – érvényességi idejével, amit most ez a némileg váratlan lépés megbontott.

Magyaráztatul minden bizonnyal az szolgálhat, hogy orosz értékelés szerint a nemzetközi biztonság- és geopolitikai helyzet Oroszország szempontjából érzékelhetően megváltozott az elmúlt néhány évben. Gondolunk itt az Ukrajna körül kialakult helyzetre, Oroszország jelentős nemzetközi elszigetelődésére, az ellene hozott politikai és gazdasági szankciókra, a rakétavédelmi rendszer európai pillérének telepítésével összefüggésben tett amerikai lépésekre. Vélelmezhetően a mindezekből fakadó megnövekedett fenyegetettségérzet is ösztönözhette Putyint arra, hogy felülvizsgálja Oroszország 2009-ben elfogadott korábbi nemzeti biztonsági stratégiáját és – a 2014 decemberében megjelent katonai doktrínához hasonlóan – a megváltozott körülményekhez igazítsa a biztonsági stratégiát. (Egyébként ismereteink szerint a gazdasági szankciók és az olajár esése okozta problémák miatt folyamatban van az OF hosszú távú társadalmi-gazdasági fejlődési koncepciójának a kiigazítása is.) Mindenesetre a viszonylagos stabilitást tükrözi az újonnan kiadott dokumentum is, amely nagymértékben emlékeztet 2009-es elődjére mind felépítésében, mind szóhasználatában, mind pedig tartalmában. Éppen ezért egyfajta összehasonlító elemzést próbálunk adni, rávilágítva az esetleges különbségekre. A dokumentum felépítése (mindkét esetben) a következő:

- I. fejezet   Általános megállapítások
- II. fejezet   A mai világ és Oroszország
- III. fejezet Oroszország nemzeti érdekei és nemzeti stratégiai prioritásai
- IV. fejezet – A nemzeti biztonság fenntartása
  - Az ország védelme
  - Az állami és társadalmi biztonság
  - Az oroszországi állampolgárok életminőségének a javítása
  - A gazdasági növekedés
  - Tudomány, technológia és oktatás
  - Egészségügy
  - Kultúra
  - Az élő rendszerek ökológiája és a természet racionális felhasználása
  - A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség
- V. fejezet   A Stratégia megvalósításának szervezeti, normatív jogi és információs alapjai.
- VI. fejezet A nemzeti biztonság állapotának alapvető jellemzői.

Mindkét dokumentum az I. fejezet 6. pontjában az olvasó szempontjából nagyon hasznos meghatározásokat ad meg a biztonsági stratégiában használt legfontosabb fogalmakhoz (például nemzeti biztonság, az Oroszországi Föderáció nemzeti érdekei, nemzeti stratégiai prioritások stb.). Ehhez a ponthoz két megjegyzés kívánkozik:

1. A Stratégia-2009 tartalmazza „a nemzeti biztonságot fenntartó erők, illetve eszközök” meghatározását is a következő módon: az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői, más csapatok, fegyveres testületek és szervek. A Stratégia-2015 is használja mindezeket a fogalmakat, de konkrét definíciójuk hiányzik. (Egyébként a szöveg arra utal, hogy Oroszországban – a hivatalos Fegyveres Erőkön és azok haderőnemein kívül is – igen sokféle katonai formáció létezik a belügyi csapatoktól és a határőrségtől kezdve a Rendkívüli Helyzetek Minisztériumának fegyveres szervezetein át a Kreml és az elnök őrségéig. A belügyi csapatok például nehéz fegyverzetrel is el vannak látva.)

2. Mindkét dokumentum a következő, eléggé általános meghatározást adja a „nemzeti stratégiai prioritások” fogalmára: a nemzeti biztonság garantálásának legfontosabb irányai. Ennek szellemében többször is ismétlődésekbe botlunk a szöveg értelmezése során, a biztonság egyes részterületeinek felsorolása nem különbözik lényegesen a stratégiai prioritások áttekintésétől. Lényegében fölöttébb erőltetettnek tűnik a prioritások fogalmának bevezetése és használata, ráadásul a nagyon hangsúlyos IV. fejezet egyes alfejezeteiben helyette általában – és teljesen logikusan – a stratégiai célok megfogalmazás szerepel.

A most hatályba léptetett stratégiából hiányzik a korábbi dokumentum első mondatában szereplő megállapítás: Oroszország leküzdötte a 20. század végén bekövetkezett politikai és társadalmi-gazdasági rendszerváltság következményeit. A jelzett mondat helyett viszont az alábbi – vitatható – megfogalmazást találjuk: szilárd alapot teremtettünk az Oroszországi Föderáció gazdasági, politikai, katonai és szellemi potenciáljának további növeléséhez, valamint szerepének erősödéséhez a kialakuló multipoláris világban.

A következő különbség a biztonsági stratégia és más dokumentumok (tényezők) összefüggésével van kapcsolatban. A Stratégia-2009 konkrétan megfogalmazza, hogy meghatározó kölcsönkapcsolat van az „Oroszországi Föderáció társadalmi-gazdasági fejlődésének hosszú távú koncepciója 2020-ig” című, fentebb már említett dokumentummal. A Stratégia-2015 ehelyett így fogalmaz: „Jelen Stratégia az ország nemzeti biztonsága és társadalmi-gazdasági fejlődése közötti elválaszthatatlan kölcsönkapcsolaton és kölcsönös függőségen alapszik.” Nincs utalás arra, hogy a fenti dokumentum érvényben van-e vagy sem, illetve hogy felváltotta-e valamilyen másik koncepció (habár – amint már utaltunk rá – feltételezhető, hogy a gazdasági fejlődés koncepciója is átdolgozás alatt van, hiszen a gazdasági fejlődés külső feltételei alapvetően megváltoztak a gazdasági szankciók és az olajár esése miatt).

A II. fejezet foglalkozik Oroszország helyével a mai világban. Ebben a fejezetben vannak a legmeghatározóbb megállapítások, amelyeket nem annyira magyarázni, mint inkább kivonatossan idézni kívánunk, megadva magyar fordításukat. A legtöbb önmagáért beszél, de a fejezet végén némi kommentárt azért fűzünk hozzá.

8. pont: Oroszország bizonyította képességét szuverenitásának, függetlenségének, területi épségének a biztosítására, a külföldön tartózkodó állampolgárai jogainak a védelmére. Növekedett az ország szerepe a legfontosabb nemzetközi problémák és katonai konfliktusok megoldásában, a stratégiai stabilitás és a nemzetközi jog prioritásának biztosításában az államközi kapcsolatokon belül.

9. pont: Oroszország gazdasága megmutatta azt a képességét, hogy fenntartja és megszilárdítja saját potenciálját az instabil világgazdaság körülményei között, amikor egy sor ország korlátozó gazdasági intézkedéseket vezetett be vele szemben.

10. pont: Pozitív tendenciák mutatkoznak az állampolgárok egészségének védelmével összefüggő feladatok végrehajtása terén. Megfigyelhető a lakosság lélekszámának emelkedése, az átlagos élettartam növekedése.

11. pont: Újjászületnek a hagyományos oroszországi szellemi-erkölcsi értékek. A felnövekvő nemzedék körében kialakul a méltó viszonyulás Oroszország történelméhez. A társadalom az olyan közös értékek körül konszolidálódik, mint például Oroszország szabadsága és függetlensége, a humanizmus, a nemzetiségek közötti béke és egyetértés, az ország soknemzetiségű népének kulturális egysége, a családi hagyományok tisztelete, a hazafiság.

12. pont: Oroszország megerősödése a nemzeti biztonságát fenyegető, komplex jellegű új veszélyek közepette megy végbe. Az Oroszországi Föderáció önálló kül- és belpolitikát folytat, ez ellenlépéseket vált ki az Egyesült Államok és szövetségesei részéről, akik meg kívánják őrizni domináló szerepüket a világ dolgaiban. Az Oroszország visszatartására irányuló politikájuk politikai, gazdasági, katonai és informatikai nyomásgyakorlás formájában nyilvánul meg.

13. pont: Az új, multipoláris világmodell kialakulását a globális és a regionális instabilitás növekedése kíséri. Élesebbé válnak az egyenlőtlen fejlődéssel, az országok fejlettségi színvonala közötti különbségek növekedésével, a forrásokért és a piacokért folytatott harccal, a szállítási útvonalak ellenőrzésével összefüggő ellentmondások. Különös jelentőségre tesz szert ebben a folyamatban a világóceán és az Északi-sarkvidék forrásainak megszerzésében betöltött vezető szerep. Mind aktívabban kerül felhasználásra a speciális szolgálatok potenciálja.

14. pont: A nemzetközi kapcsolatokban nem csökken az erő szerepe. A támadó fegyverzet felhalmozására és modernizálására, új fegyvertípusok létrehozására és rendszeresítésére irányuló törekvések gyengítik a globális biztonság rendszerét. Az euroatlanti, az eurázsiai és az ázsiai–csendes-óceáni térségben nem tartják be az egyenlő és oszthatatlan biztonság elveit. Az Oroszországgal szomszédos régiókban a fegyverkezési hajsza folyamatai figyelhetők meg.

15. pont: Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) katonai potenciáljának növelése és a Szövetség globális funkciókkal történő felruházása – ezek gyakorlása megsérti a nemzetközi jog normáit –, a tömb országai katonai tevékenységének a fokozása, a Szövetség további kibővítése és a katonai infrastruktúrájának a közelítése az oroszországi határokhoz fenyegetik nemzeti biztonságunkat. A globális és a regionális stabilitás fenntartásának a lehetőségei

lényegesen szűkülnek azzal, hogy Európában, az ázsiai–csendes-óceáni térségben és a Közel-Keleten elhelyezik az amerikai rakétaelhárító rendszer elemeit, a gyakorlatban valószínűsítik meg egy „globális csapás” koncepcióját, nagy pontosságú, nem nukleáris hadászati fegyvereket telepítenek, és abban az esetben is, ha fegyvereket juttatnak a világűrbe.

16. pont: A nemzetközi problémák továbbra is létező tömbszellemű megközelítése nem segíti elő a jelenkori kihívások és fenyegetések teljes spektrumának a kivédését. Az afrikai és a közel-keleti országokból Európába irányuló tömeges migráció megmutatta az euroatlanti térség NATO-ra és az Európai Unióra épülő regionális biztonsági rendszerének a tarthatatlanságát.

17. pont: Az eurázsiai régió integrációs folyamatainak fékezése és feszültségcök kialakítására irányuló nyugati pozíció negatív hatást gyakorol az oroszországi nemzeti érdekek érvényesülésére. Az Ukrajnában végbement alkotmányellenes fordulat támogatása az Egyesült Államok, illetve az Európai Unió részéről mély szakadás és fegyveres konfliktus kialakulásához vezetett az ukrán társadalomban. A szélsőségesen jobboldali, nacionalista ideológia megerősödése, az Oroszországot célzó ellenségkép tudatos kialakítása az ukrán népben, az államon belüli ellentmondások erőszakos megoldására irányuló törekvések és a mély társadalmi-gazdasági válság Ukrajnát tartósan az instabilitás forrásává teszik közvetlenül Oroszország határai mentén.

18. pont: A legitim politikai rezsimek megdöntésének és az államokon belüli konfliktusok kiprovokálásának gyakorlata mind szélesebben elterjed. A Közel- és Közép-Keleten, Afrikában, Dél-Ázsiában, a Koreai-félszigeten már létező feszültségforrások mellett új „forró pontok” jelennek meg, kibővülnek az ellenőrizetlen zónák. A fegyveres konfliktusok térségei bázisul szolgálnak a terrorizmus, a nemzetiségi gyűlölködés, a vallási megosztottság és más szélsőséges jelenségek elterjedéséhez. A magát Iszlám Államnak nevező terrorista szervezet megjelenése és befolyásának megerősödése a „kettős mérték” politikájának eredménye, amelyet némely államok gyakorolnak a terrorizmus elleni küzdelemben.

19. pont: Továbbra is fennáll annak a kockázata, hogy növekszik a nukleáris fegyverrel rendelkező államok száma, elterjednek vagy felhasználásra kerülnek vegyi fegyverek, fennáll a bizonytalanság, hogy rendelkeznek-e külföldi államok biológiai fegyverrel vagy kifejlesztésükre illetve gyártásukra szolgáló potenciállal. Az Oroszországgal szomszédos államok területén bővül az amerikai katonai-biológiai laboratóriumok hálózata.

21. pont: A nemzetközi helyzet jellegére mind érezhetőbb hatást gyakorol az erősödő szembenállás a globális informatikai térségben, amelyet némely ország törekvése vált ki, hogy felhasználják az informatikai és a kommunikációs technológiákat saját geopolitikai céljaik elérése érdekében (például a társadalmi tudat manipulálása és a történelem meghamisítása útján).

22. pont: Növekednek az ellenőrizetlen, illegális migrációval, az ember- és kábítószer-kereskedelemmel és a határokon átvélő szervezett bűnözés más megnyilvánulásaival kapcsolatos fenyegetések.

23. pont: Bonyolultabbá válik a világ demográfiai helyzete, a természeti környezet és az élelmiszer-biztonság problematikája. Érezhetőbbé válik az édesvíz hiánya és a klímaváltozás.

26. pont: A nemzeti biztonságot fenyegető veszélyek elhárítása érdekében az Oroszországi Föderáció arra összpontosítja erőfeszítéseit, hogy megszilárdítsa az oroszországi társadalom belső egységét, biztosítsa a társadalmi stabilitást, a nemzetiségek közötti egyetértést és a vallási toleranciát, megszüntesse a strukturális egyenlőtlenségeket a gazdaságban, fokozza az ország védelmi képességét.

27. pont: Nemzeti érdekeinek védelme céljából Oroszország nyitott, racionális és pragmatikus külpolitikát folytat, amely kizárja a költséges konfrontációt (beleértve az új fegyverkezési hajszát).

28. pont: Oroszország érdekelt a kölcsönösen előnyös és egyenjogú kereskedelmi-gazdasági együttműködés fejlesztésében a külföldi államokkal, felelős résztvevője a sokoldalú kereskedelmi rendszernek. Az a célja, hogy minél több egyenjogú partnerre tegyen szert a világ különböző térségeiben.

29. pont: A nemzetközi biztonság területén Oroszország továbbra is elkötelezett abban, hogy elsősorban a politikai és a jogi eszközöket, a diplomácia és a béketeremtés mechanizmusait alkalmazza. A katonai erő alkalmazása a nemzeti érdekek védelmére csak abban az esetben elfogadható, ha az összes igénybe vett nem erőszakos eszköz hatástalan maradt.

Megjegyzések a II. fejezethez:

Erősen vitatható, hogy itt van-e a helye a 10. és 11. pontnak, miközben kétséges a megállapítások igazságtartalma is. Oroszországban a demográfiai helyzet továbbra is kritikus, a gyermekszületési ráta (elsősorban éppen az orosz népesség körében) nagyon alacsony, az arányt a nem orosz, hanem elsősorban a muzulmán nemzetiségek „népesedési mutatói” javítják, miközben folytatódik az oroszok elvándorlása a keleti térségekből az ország európai részébe.

A 13. pont utolsó, mintegy „odavetett” mondata felveti a kérdést, hogy a saját speciális szolgálatok növekvő felelősségéről vagy a külföldi szolgálatok fokozódó intenzitású tevékenységéről van-e szó.

A 19. pont utolsó mondata szinte kínálja a kérdést: Vajon van-e valamilyen konkrét információja a moszkvai vezetésnek a biológiai fegyverek teljes betiltására vonatkozó egyezmény (BTWC, 1972) tudatos megsértéséről, vagy demagóg módon vagdalkozik, esetleg ki nem provokált „válaszlépéseket” tervez?

Árulkodó a 27. pont megfogalmazása a „költséges konfrontáció” elkerüléséről, ami a hetvenes-nyolcvanas évek gyászos következményekkel járó szovjet túlfegyverkezését juttatja a figyelmes olvasó eszébe.

A nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó konkrét megállapítások a Stratégia-2009-ben a II. fejezetben kaptak helyet, ugyanezek a Stratégia-2015 esetében – mint majd látni fogjuk – a IV. fejezet A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség című alfejezetébe kerültek (miközben szinte változatlanok maradtak).

A rövid III. fejezet a nemzeti érdekekkel és a stratégiai prioritásokkal foglalkozik.

30. pont: A nemzeti érdekek hosszú távú perspektívában a következők:

- Az ország védelmének megerősítése, az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjének, szuverenitásának, függetlenségének és területi sérthetlenségének a biztosítása;
- A nemzeti egyetértés, a politikai és a társadalmi stabilitás erősítése, a demokratikus intézmények fejlesztése, az állam és a civil társadalom együttműködési mechanizmusainak a korszerűsítése;
- A lakosság életminőségének a javítása, egészségi állapotának az erősítése, az ország stabil demográfiai fejlődésének a biztosítása;
- A kultúra és a hagyományos oroszországi szellemi-erkölcsi értékek megtartása és fejlesztése;
- A gazdaság versenyképességének a fokozása;
- Az Oroszországi Föderáció mint az egyik vezető világhatalom státuszának megszilárdítása a multipoláris világban.

31. pont: A nemzeti érdekek biztosítása a következő nemzeti stratégiai prioritások realizálása útján történik:

- Az ország védelme;
- Az állami és a társadalmi biztonság;
- Oroszország állampolgárai életminőségének az emelése;
- Gazdasági növekedés;
- Tudomány, technológia és oktatás;
- Egészségvédelem;
- Kultúra;
- Az élő rendszerek ökológiája és a természet racionális felhasználása;
- A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség.

Megjegyzés: Mint látjuk, egyes pontok teljesen megegyeznek (például az életminőség javítása), más pontok összemosódnak vagy hiányoznak (például a nemzeti érdekek között nincs említve a környezetvédelem, így érthetetlen, miért szerepel a prioritások között, vagy éppen az életminőség javításától a prioritások között miért különül el az egészségvédelem stb.). Nem igazán érthető, hogy a hat pontban összefoglalt nemzeti érdekek miért kilenc stratégiai prioritásban kerültek megfogalmazásra, vagy miért cserélődik meg a két felsorolásban a kultúra és a gazdaság sorrendje. Ugyanakkor egyik felsorolásban sincs önállóan nevesítve például a külpolitikai tevékenység.

A IV. fejezet a Stratégia legértelmesebb része, és az egyetlen, amely alfejezetekre oszlik. Ezek közül csak az első kettőt és az utolsót fordítjuk le kivonatossan (Az ország védelme; Az állami és a társadalmi biztonság; A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség), a többi alfejezethez csak rövid magyarázatot fűzünk.

Az ország védelme

33. pont: Az ország védelmének stratégiai céljai: a feltételek megteremtése az ország békés és dinamikus társadalmi-gazdasági fejlődéséhez, valamint katonai biztonságának a biztosítása.

34. pont: Az országvédelem stratégiai céljainak elérése a katonapolitika megvalósításának keretében történik, a stratégiai visszatartás és a háborús konfliktusok megelőzése, az állam katonai szervezetének, valamint a Fegyveres Erők alkalmazási formáinak és módozatainak a korszerűsítése az Oroszországi Föderáció mozgósítási készenlétének, valamint a polgári védelem erői és eszközei készségének a fokozása révén.

35. pont: A katonapolitika alapvető tételeit és az országvédelem hadigazdasági biztosításának feladatait az Oroszországi Föderáció katonai doktrínája határozza meg.

36. pont: A stratégiai visszatartás és a háborús konfliktusok megelőzésének biztosítása céljából kidolgozásra és megvalósításra kerülnek kölcsönösen összefüggő politikai, katonai, katonatechnikai, diplomáciai, gazdasági, informatikai és más intézkedések, amelyek a katonai erő Oroszországgal szembeni alkalmazásának megelőzésére, szuverenitásának és területi épségének a védelmére irányulnak. A stratégiai visszatartás és a háborús konfliktusok megelőzése a nukleáris visszatartás potenciáljának megfelelő szinten tartása, a Fegyveres Erők megfelelő harc-készségi szintjének biztosítása révén valósul meg.

37. pont: Az állam katonai szervezetének a korszerűsítése a meglévő és a perspektivikus katonai veszélyek és fenyegetések időben történő felderítésének, a katonai szervezet komponensei kiegyensúlyozott fejlesztésének, a védelmi potenciál erősítésének, a Fegyveres Erők korszerű fegyverzetrel és haditechnikával történő ellátásának, a védelmiipari-komplexum innovatív fejlesztésének a bázisán történik.

38. pont: A Fegyveres Erők alkalmazási formáinak és módozatainak a korszerűsítése feltételezi a jelenkori háborúk és fegyveres konfliktusok jellegében bekövetkező változási tendenciák időben történő figyelembevételét, a csapatok és az erők háborús lehetőségeinek maximális kifejtéséhez szükséges feltételek megteremtését, a fegyveres küzdelem perspektivikus formáival és új eszközeivel szemben támasztandó követelmények kidolgozását.

40. pont: A polgári védelem erőinek és eszközeinek a készsége időben biztosítható a lakosság, az anyagi és a kulturális értékek védelemre való előkészítéséhez, illetve védelméhez szükséges intézkedések meghozatala révén, hogy kivédhetőek legyenek a veszélyek, amelyek háborús konfliktusokban vagy e konfliktusok következtében, továbbá természeti vagy ipari jellegű rendkívüli helyzetekben fenyegetnek.

41. pont: Az ország védelme a racionális elegendőség és a hatékonyság elveinek alapján biztosítható, ezen belül a nem katonai reagálás módszereinek és eszközeinek, a diplomácia és a béketeremtés mechanizmusainak alkalmazásával, a nemzetközi katonai és katonatechnikai együttműködés kiszélesítésével, a fegyverzet-ellenőrzéssel és más nemzetközi-jogi eszközök felhasználásával.

Az állami és a társadalmi biztonság

42. pont: Az állami és a társadalmi biztonsággal kapcsolatos stratégiai célok a következők: az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjének, szuverenitásának, állami és területi épségének a védelme, az alapvető emberi és állampolgári jogok és szabadságjogok biztosítása, az állampolgári béke, a politikai és társadalmi stabilitás megőrzése.

43. pont: Az állami és társadalmi biztonságot fenyegető alapvető veszélyek:

- Külföldi államok speciális szolgálatainak és szervezeteinek A felderítő és egyéb tevékenysége;
- Terrorista és szélsőséges szervezetek tevékenysége, amely az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjének az erőszakos megváltoztatására, az államhatalmi szervek munkájának a destabilizálására, katonai, ipari és más, a lakosság szempontjából létfontosságú objektumok, a szállítási infrastruktúra megsemmisítésére vagy működésének megzavarására, a lakosság elrettentésére irányul, többek között tömegpusztító fegyverek, radioaktív, mérgező és toxikus, vegyileg és biológiailag veszélyes anyagok megszerzésével, a kritikus információs infrastruktúra megbízható működésének a megzavarásával;
- Nacionalista és szélsőséges vallási ideológiával rendelkező radikális társadalmi szerveződések és csoportok, valamint külföldi és nemzetközi nem állami szervezetek, pénzügyi és gazdasági struktúrák, magánszemélyek tevékenysége, amely az Oroszországi Föderáció egységének és területi épségének a megbontására, belpolitikai és társadalmi helyzetének a destabilizálására, „színes forradalmak” inspirálására, a hagyományos oroszországi szellemi-erkölcsi értékek felszámolására irányul;
- Bűnözői – azon belül transznacionális – szervezetek és csoportok tevékenysége, amely kábítószeres és tudatmódosító anyagok, fegyverek és lőszeres, robbanószeres törvényellenes kereskedelmével, illegális migráció és emberkereskedelem szervezésével kapcsolatos;
- Az információs és a kommunikációs technológia felhasználása fasiszta, szélsőséges, terrorista és szeparatista ideológiák terjesztésére, az állampolgári béke, a politikai és a társadalmi stabilitás megingatására;
- A személyiség, a tulajdon, az államhatalom, a társadalmi és a gazdasági biztonság ellen irányuló bűncselekmények;
- A korrupció;

- A természeti katasztrófák, beleértve a globális klímaváltozással, illetve az infrastruktúra technikai állapotának romlásával kapcsolatos jelenségeket, tüzvészeket.

44. pont: Az állami és a társadalmi biztonság fenntartásának fő irányai a következők: az állam szerepének erősítése a személyes biztonság és a tulajdonhoz fűződő jogok garantálójaként, a bűnözés, korrupció, terrorizmus és extrémizmus megelőzésére szolgáló jogi szabályozás korszerűsítése, az állami biztonság és a társadalmi rend fenntartására szolgáló szervek és a civil társadalom közötti együttműködés fejlesztése, az állampolgárok bizalmának erősítése a jogvédő és bírósági szervezetek iránt, az oroszországi állampolgárok jogainak és törvényes érdekeinek hatékonyabb képviselése külföldön.

46. pont: Különös figyelem irányul az Oroszországi Föderáció stabil fejlődését, a stratégiai nemzeti prioritások érvényesítését akadályozó korrupciót kiváltó okok és feltételek felszámolására. Ezzel a céllal kerülnek végrehajtásra a Korrupcióellenes nemzeti stratégia, valamint a korrupció ellen kidolgozott nemzeti tervek.

47. pont: Az állami és a társadalmi biztonság fenntartásának céljából:

- Korszerűsödik a végrehajtó hatalom szövetségi szerveinek struktúrája és tevékenysége, fejlődik a külföldi államok speciális szolgálatai és szervezetei felderítő- és más destruktív tevékenységének felfedezésére, megelőzésére, illetve megakadályozására szolgáló rendszer;
- Hatékonyabbá válik az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjére, az emberi és az állampolgári jogokra és szabadságjogokra, az állami és a személyi tulajdonra, a társadalmi rendre és biztonságra veszélyt jelentő terrorista akciókat, a vallási radikalizmus, a nacionalizmus, a szeparatizmus és a szélsőséges más formáit, a szervezett bűnözést üldöző szervek munkája;
- Létrejönnek a társadalmi és a nemzetiségi konfliktusok megelőzésére és semlegesítésére szolgáló, az oroszországi polgároknak a bűnözői és terrorista csoportok külföldi tevékenységében való részvételét akadályozó mechanizmusok;
- Javulnak a biztonságos működés feltételei, emelkedik a terroristák elleni védettség szintje a védelmi, nukleáris, vegyi, energetikai komplexumok, a lakosság szempontjából létfontosságú objektumok, a szállítási infrastruktúra esetében;
- Korszerűsödik az informatikai szférában jelentkező veszélyek észlelésére és elemzésére szolgáló rendszer;
- Intézkedések születnek az állampolgárok és a társadalom védelme érdekében a szélsőséges és a terrorista szervezetek, a külföldi speciális szolgálatok és a propagandafórumok részéről jelentkező destruktív információs támadásokkal szemben.

Megjegyzések a két alfejezethez:

A dokumentum valamelyest konkretizálja a visszatartás fogalmát, amikor a „nukleáris visszatartás” megfogalmazással él, viszont még csak nem is törekszik a „racionális elegendőség” (41. pont) kifejezés tartalmának konkretizálására.

Az alfejezetek sok tétele alapigazságokat, axiómákat rögzít (például a 37. és a 38. pont).

Más megállapítások viszont az általánosság szintjén mozognak: fokozódik, fejlődik, létrejön, korszerűsödik, intézkedések születnek. Úgy véljük, hogy egy biztonsági stratégiának ennél valamivel konkrétabbnak kellene lennie (bár természetesen az egyes tételek konkrét kibontására és részletezésére az ágazati stratégiák szolgálnak).

A Stratégia-2009 Korrupcióellenes nemzeti tervről, a Stratégia-2015 Korrupcióellenes nemzeti stratégiáról beszél, valamint a korrupció ellen kidolgozott nemzeti tervekről. A magyarázat: 2010 áprilisában kiadták a Korrupcióellenes nemzeti stratégiát, annak alapján pedig évente jelennek meg konkrét tervek.

Viszonylag zavarólag hat, hogy szinte minden alkalommal keverednek a terrorista, szeparatista stb. csoportok, illetve a külföldi államok speciális szolgálatait által megtestesített veszélyek, fenyegetések.

A következő alfejezet az állampolgárok életminőségének a javításáról szól, ezen belül mindössze két elemet kívánunk kiemelni.

Az 53. pontban tesz említést a Stratégia – ismét csak ködös fogalmazásban – arról, hogy „megteremtik a feltételeket a születések ösztönzésére, a halandósági ráta csökkentésére, az egészséges életmód folytatására”. Ugyanez a pont hangsúlyozza viszont – első alkalommal a biztonsági stratégiák történetében – a feltételek megteremtését az információkhoz való egyenlő hozzáféréshez.

Az 54. pont teljes egészében az élelmiszer-biztonsággal foglalkozik.

A gazdasági növekedéssel foglalkozó alfejezet ismét szolgál néhány érdekességgel: a Stratégia-2009 53. pontja úgy fogalmaz, hogy „Oroszországnak be kell kerülnie az első öt ország közé”, ezzel szemben a Stratégia-2015-ben (55. pont) az áll, hogy „Oroszországnak be kell kerülnie a vezető országok közé” a GDP mennyiségét tekintve. Megítélésünk szerint ez visszalépés, amit valószínűleg a jelenleg is tapasztalható – természetesen a Stratégiában nem említett – gazdasági visszaesés váltott ki, másrészt természetesen realitásérzékről tanúskodik. Viszont az új dokumentum (58. pont) utal a tőke és a képzett szakemberek kiáramlására, más helyen pedig (60. pont) az energiabiztonságra, ezen belül a hatékonyság és a takarékoság fontosságára, sőt az energiahordozók esetleges hiányára is. A 62. pont egyik bekezdése teljes egészében ide kívánkozik: „biztosítani kell az őslakosság és a munkamigránsok (ezen belül a külföldiek) érdekei közötti egyensúlyt az etnikai, nyelvi, kulturális és vallási különbségek figyelembevételével, a munkamigránsok megalapozott területi elosztását a régiók munkaerőigényeinek alapján.”

A tudománnyal, technológiával és oktatással, az egészségvédelemmel, a kultúrával és az ökológiával foglalkozó alfejezetek jelen elemzés szempontjából másodlagos fontosságúak.

A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség

87. pont: A nemzeti érdekek biztosítását elősegíti az Oroszországi Föderáció aktív külpolitikája, amely a nemzetközi kapcsolatok szilárd, a nemzetközi jogra támaszkodó, az egyenlőség, a kölcsönös tisztelet, a belügyekben való be nem avatkozás, a kölcsönösen előnyös együttműködés, a globális és a regionális válsághelyzetek politikai rendezésének elvein alapuló rendszerének létrehozására irányul. A nemzetközi viszonyok ilyen rendszere központi elemének Oroszország az Egyesült Nemzetek Szervezetét és annak Biztonsági Tanácsát tekinti.

88. pont: Az Oroszországi Föderáció fokozza partneri együttműködését az olyan intézmények keretei között, mint a BRICS (Brazília, Oroszország, India, Kína, Dél-Afrika), illetve ezen belül RIC (Oroszország, India, Kína), továbbá a Sanghaji Együttműködési Szervezet, az Ázsiai–Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés (APEC) fóruma, a G-20 és más nemzetközi szervezetek.

89. pont: A két- és sokoldalú együttműködés fejlesztése a Független Államok Közösségének tagállamaival, valamint Abháziával és Dél-Oszétiával a külpolitika egyik kulcsiránya az Oroszországi Föderáció számára. Oroszország fejleszti a regionális és szubregionális integráció és koordináció potenciálját a FÁK-tagállamok térségében mind magának a Közösségnek, mind a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének, mind az Eurázsiai Gazdasági Közösségnek, mind pedig a Szövetségi Államnak a keretein belül, ami stabilizáló hatást gyakorol az általános helyzetre a FÁK-tagállamokkal, Abháziával és Dél-Oszétiával határos térségekben.

90. pont: Az Oroszországi Föderáció fellép a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének minőségi fejlesztéséért, univerzális nemzetközi szervezetté változtatásáért, amely képes szembeállni a katonai-politikai és a katonai-stratégiai jellegű regionális fenyegetésekkel (beleértve a nemzetközi terrorizmust és az extrémizmust, a kábítószer-csempészetet és az illegális migrációt), valamint az informatikai kihívásokkal.

91. pont: Az Eurázsiai Gazdasági Közösség megalakulása megnyitotta az integráció új szakaszát az eurázsiai kontinensen. Az Oroszországi Föderáció elősegíti a Közösség megszilárdulását annak érdekében, hogy a tagállamok integrációja folytatódjon, stabilan fejlődjenek és modernizálódjanak, növekedjen gazdaságaik versenyképessége, javuljon lakosságuk életszínvonala, biztosítható legyen az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a munkaerő szabad áramlása.

92. pont: Az Oroszországi Föderáció nagy jelentőséget tulajdonít a Sanghaji Együttműködési Szervezet politikai és gazdasági potenciálja növelésének, a közép-ázsiai térségben a kölcsönös bizalom és partnerség erősödését szolgáló gyakorlati intézkedések ösztönzésének, az együttműködés fejlesztésének a Szervezet tagállamaival, megfigyelőivel és partnerországaival. Különös figyelmet érdemelnek azok az országok, amelyek kifejezésre juttatták szándékukat a Szervezethez való csatlakozásra teljes jogú tagokként.

93. pont: Az Oroszországi Föderáció a mindenoldalú partnerség és a stratégiai együttműködés alapján fejleszti kapcsolatait a Kínai Népköztársasággal, úgy tekintve minderre, mint a globális és regionális stabilitás fenntartásának a kulcstényezőire.

94. pont: Az Oroszországi Föderáció fontos szerepet tulajdonít a kivételes stratégiai partnerségnek az Indiai Köztársasággal.

95. pont: Az Oroszországi Föderáció fellép az ázsiai–csendes-óceáni régióban a regionális stabilitás és biztonság megbízható mechanizmusainak nem tömbalapon történő létrehozásáért, a politikai és a gazdasági együttműködés hatékonyságának a fokozásáért, az együttműködés szélesítéséért a tudomány, az oktatás és a kultúra terén.

96. pont: Az Oroszországi Föderáció fejleszti a politikai, kereskedelmi-gazdasági, katona-technikai és biztonsági együttműködést, valamint a humanitárius és oktatási kapcsolatokat Latin-Amerika és Afrika országaival, valamint ezen államok regionális szervezeteivel.

97. pont: Az Oroszországi Föderáció fellép a kölcsönösen előnyös együttműködés erősítéséért az európai országokkal és az Európai Unióval, az integrációs folyamatok összehangolásáért Európában és a volt szovjet térségben, a kollektív biztonság nyitott rendszerének megteremtéséért az euroatlanti régióban, egyértelmű szerződéses-jogi alapon.

98. pont: Az Oroszországi Föderáció érdekelt a teljes értékű partnerség kiteljesítésében az Egyesült Államokkal az egybeeső érdekek alapján (többek között a gazdasági szférában), az orosz–amerikai kapcsolatoknak a nemzetközi helyzet egészére gyakorolt meghatározó befolyásának figyelembevételével. Egy ilyen partnerség legfontosabb irányai: a nemzetközi szerződésekben előírt fegyverzet-ellenőrzési mechanizmusok korszerűsítése, a bizalomerősítő intézkedések megszilárdítása a tömegpusztító fegyverek elterjedésének a megakadályozásával, a terrorizmus ellen folytatott harc terén az együttműködés bővítésével, a regionális válságok kezelésével összefüggő kérdések megoldása.

99. pont: Különleges jelentőséggel bír az egyenjogú és kölcsönösen előnyös nemzetközi együttműködés az Északi-sark térségében.

100. pont: Kedvező feltételek az Oroszországi Föderáció hosszú távú stabil fejlődéséhez a stratégiai stabilitás biztosítása révén teremthetők meg (beleértve a fokozatos haladást egy atomfegyver-mentes világ irányába), az általános, megbízható és egyenlő biztonság megszilárdításának körülményei között, minden tényező figyelembevételével, amelyek hatással vannak a globális stratégiai stabilitásra, az egységes és igazságos nemzetközi-jogi elvek alapján.

101. pont: A nemzetközi közösséghez való viszonyában az Oroszországi Föderáció a stabilitás és az előre jelezhetőség fenntartásának elvére támaszkodik a stratégiai támadó fegyverzetek vonatkozásában. Az ilyen viszony gyakorlati kialakítását elősegíti az elért nemzetközi megállapodások betartása és szükség esetén újak kimunkálása a jelzett fegyvertípusok korlátozásának, illetve csökkentésének kérdésében.

102. pont: Az Oroszországi Föderáció elősegíti más – mindenekelőtt a nukleáris fegyverrel rendelkező, az általános biztonságért tett közös lépésekben érdekelt – államok bevonását a stratégiai stabilitás biztosításának folyamatába.

103. pont: Az Oroszországi Föderáció a nemzetközi szinten változatlanul kész részt venni – közösen más államokkal – a tömegpusztító fegyverek és célba juttató eszközök elterjedésének megakadályozását szolgáló nemzetközi mechanizmusok megerősítésében, a katonai erő (ENSZ Alapokmányát sértő) alkalmazásának betiltásában.

104. pont: A stratégiai stabilitás fenntartása céljából az Oroszországi Föderáció

- elősegíti a nemzetközi-jogi rendszer megszilárdítását, akadályozza annak fragmentációját, gyengítését vagy szelektív alkalmazását, minthogy mindez instabilitáshoz és konfliktusokhoz vezet;
- betartja a fegyverzetkorlátozás, illetve -csökkentés terén megkötött nemzetközi megállapodásokat, részt vállal új megállapodások kidolgozásában és megkötésében;
- készen áll a nukleáris potenciálok további csökkentésének megvitatására kétoldalú megállapodások vagy sokoldalú formációk alapján;
- elősegíti a regionális stabilitás megszilárdítását a hagyományos fegyveres erők korlátozásának és csökkentésének, bizalomerősítő intézkedések kidolgozásának és alkalmazásának útján;
- a békemissziókat hatékony eszköznek tekinti a fegyveres konfliktusok kezelésében, részt vállal ilyen missziókban, fellép ezen eszköztár erősítéséért szigorú összhangban az ENSZ Alapokmányának elveivel;
- elősegíti a nemzetközi információs biztonság rendszerének kialakítását.

105. pont: A stratégiai stabilitás és az egyenjogú sokoldalú együttműködés érdekében az Oroszországi Föderáció minden szükséges erőfeszítést megtesz, hogy a legkevésbé költséges szinten tartsa visszatartó potenciálját a stratégiai támadó fegyverzetek terén.

106. pont: A NATO-val kialakítandó viszony meghatározó tényezője az Oroszországi Föderáció számára továbbra is a szövetség katonai aktivitása fokozásának és infrastruktúrája orosz határokhoz való közelítésének, a rakétaelhárító rendszer kiépítésének, a tömb globális funkciókkal való felruházásának elfogadhatatlansága.

107. pont: Az Oroszországi Föderáció készen áll a kapcsolatok fejlesztésére a NATO-val az egyenjogúság alapján, az euroatlanti régió általános biztonságának erősítése érdekében. A kapcsolatok mélységét és tartalmát a szövetség azon készsége fogja meghatározni, hogy figyelembe vegye Oroszország törvényes érdekeit a katonai-politikai tervezés során, és tiszteletben tartsa a nemzetközi jog normáit.

Megjegyzések:

A 89. pontban a biztonsági stratégia egyenlőségjelet tesz a FÁK tagállamai (amelyeket a nemzetközi közösség egyértelműen elismer) és a két szakadár köztársaság, Abházia és Dél-Oszétia (amelyeket szinte egyetlen állam sem ismer el Oroszországon kívül) között. Különösen bizarr a velük határos régiók említése, mivel ez kizárólag Grúziát (Georgiát) jelenti, amely egyébként is határos a FÁK-tag Oroszországgal.

A 88. és a 89. pontok sorrendje egyébként is meglepő, mert második helyre „rangsorolja” a FÁK (és így a korábban egyértelműen privilegizált elbírásában részesülő közel-külföld) térségét.

A nemzetközi együttműködés irányainak pusztá felsorolása, illetve a lehetséges partnerek említésének sorrendje önmagáért beszél: a szervezteként kevésbé jelentős és heterogén BRICS-országoktól a Sanghaji Együttműködési Szervezeten át Latin-Amerikáig terjed, és csak az egész földkerekség számbavétele után következik az Európai Unió és az Egyesült Államok. Ez a sorrendiség önmagában is a valóságtól elrugaskodott (különösen az EU vonatkozásában szembetűnő).

A NATO említése – lényegében kizárólag negatív kontextusban – további hat hosszú pont után következik. Nem esik szó a NATO-val kialakítandó stratégiai partnerségről, pedig az Iszlám Állam elleni fellépés éppen ebbe az irányba kényszeríti a feleket.

Beszédes a 105. pont is, amely a legkevésbé költséges visszatartó potenciált említi. Fontosnak tartjuk aláhúzni: nem a racionálisan elegendő, hanem a legkevésbé költséges.

Végül beszédes az is, ami kimaradt a lehetséges partnerek felsorolásából: nem történik említés az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetről (EBESZ), amelyben egyébként Oroszország (is) rendelkezik érdekérvényesítő képességgel (nem úgy, mint az EU-ban vagy a NATO-ban), és amely jó néhány válság kezelésében részt vállal. Igaz, az EBESZ jelentősége erősen megkopott a hidegháború befejeződésével, és az is igaz, hogy a NATO legutóbbi stratégiai koncepciója is „elfelejtette” megemlíteni, de úgy véljük, ebben a dokumentumban helye lenne. Annál is inkább, mert Oroszország még a kilencvenes években is az EBESZ-t tartotta az európai biztonsági struktúra egyetlen elfogadható modelljének, sőt, még a 2014-ben kiadott katonai doktrína is a többi nemzetközi szervezettel (KBSZSZ, SESZ stb.) egy sorban említi.

Az V. fejezet nem tartalmaz igazán említésre méltó elemet, a 114. pont kivételével, amelyről az elemzés elején említést tettünk.

A VI. fejezetet viszont teljes terjedelmében összevetjük a Stratégia-2009 megfelelő fejezetével.

Hat évvel ezelőtt a dokumentum megfogalmazói az alábbi mutatókat ítélték méltónak arra, hogy jellemezzék, értékelhetővé tegyék a nemzeti biztonság állapotát:

- a munkanélküliség szintje (a gazdaságilag aktív lakosság százalékában);
- a decilis együttható (a lakosság legjobban biztosított 10%-a jövedelmének aránya a legkevésbé biztosított 10% jövedelméhez);
- a kiskereskedelmi árak növekedési szintje;
- a külső és a belső államadósság szintje a bruttó hazai termék (GDP) százalékában;
- az egészségügy, kultúra, oktatás és tudomány forrásbiztosítottsági szintje a GDP százalékában;
- a fegyverzetek, a hadi- és speciális technika éves felújítási szintje;
- a biztosítottság szintje katonai és mérnök-műszaki káderekkel.

A nemzeti biztonság állapota alapvető jellemzőinek felsorolása korrigálható a rendszeres ellenőrzés eredményei alapján – fogalmaz mindkét dokumentum.

2015 végén az alapvető mutatók felsorolása a következőképpen alakult (nyilván az ellenőrzés eredményei alapján végrehajtott korrekció eredményeképpen):

- az állampolgárok elégedettsége a védetség szintjével (többek között a bűncselekményekkel szemben), az alkotmányos jogok és a szabadságjogok, a személyi és a vagyoni érdekek vonatkozásában;
- a korszerű fegyverek és haditechnika aránya a Fegyveres Erőknél;
- a várható élettartam;
- az egy főre eső GDP;
- a decilis együttható (a lakosság legjobban biztosított 10%-a jövedelmének aránya a legkevésbé biztosított 10% jövedelméhez);
- az infláció mértéke;
- a munkanélküliség szintje;
- a GDP-nek a tudomány, a technológia és az oktatás fejlesztésére fordított hányada;
- a GDP-nek a kultúrára fordított hányada;
- az Oroszországi Föderáció területének az a hányada, amely nem felel meg az ökológiai normáknak.

Megjegyzés:

Az alapvetőnek minősített mutatókkal az a legnagyobb baj, hogy nem igazán alapvetőek. (Bár el kell ismerni, a 2015-ös paraméterek kicsit jobban közelítik azt a kimutatást, amelyet indokoltnak tartanánk.) Hiányzik például maga a bruttó hazai termék (GDP), illetve annak dinamikája, a védelmi kiadások aránya a GDP-n belül, illetve annak számszerű mértéke és dinamikája. Nagyon hiányzik – az oroszországi demográfiai helyzet ismeretében – a születési ráta és a többi demográfiai mutató.

Ha már szóba került az állampolgárok elégedettsége, akkor elsősorban az egészségügynek kellene számításba jönnie. Más országok biztonsági stratégiáiban nem találkozhatunk hasonló felsorolással, ez az adott oroszországi dokumentum sajátossága.

Általános észrevételek

A dokumentum jelentőségéhez nem fér kétség. Ez akkor is igaz, ha sok vitatható (esetleg nehezen értelmezhető) megállapítás szerepel a szövegben, illetve zavaróak az alacsonyabb színvonalú elemek.

Újnak számít a 2015-ös dokumentumban az Oroszországgal szemben bevezetett korlátozó intézkedések említése, az ukrán helyzet ismertetése orosz szemszögből és az Iszlám Állam létének megemlítése. (A Krímről – természetesen – szó sem esik.) Újszerű a „visszatartás” gazdaságossági megközelítése, valamint a „színes forradalmak” felemlítése.

A biztonsági stratégia leszögezi, hogy a biztonság fogalmába az egyén, a társadalom és az állam biztonsága tartozik. Ez a logika végigvonul az egész dokumentumon, ennek megfelelően az érdekek összessége az egyén, a társadalom és az állam érdekeinek halmazaként fogható fel.

A dokumentum ismételten foglalkozik a Független Államok Közösségének területén, illetve az eurázsiai térségben végbemenő integrációs folyamattal, ezen belül az Eurázsiai Gazdasági Közösség perspektívájával. (Célszerű figyelembe venni, hogy az EGK Putyin elnök egyik kedvenc vesszőparipája, ugyanakkor a gyakorlatban nem egy sikertörténet.)

A 89. pont említést tesz a FÁK-tagállamokkal határos térség stabilitásáról, biztonságáról. Általában is a biztonsági stratégia magától értetődő, természetes folyamatként kezeli a Független Államok Közössége tagállamainak (vissza-) integrálódását egy egységes szervezetbe. A dokumentum ilyen értelmű állásfoglalása teljesen egyoldalú, még csak utalást sem tesz arra, hogy itt nem csupán Oroszország érdekeiről, elképzeléseiről vagy szándékairól van szó, hanem más szuverén államokról is.

Összességében a 2015-ös megjelentetésre azt a magyarázatot véljük megtalálni a dokumentumban, hogy Oroszország ezzel üzeni meg a világnak, melyek a számára fontos szempontok, prioritások, hol van Oroszország helye, és mi lehet a szerepe az új, formálódó, többpólusú világrendben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az Oroszországi Föderáció biztonságpolitikai dokumentumai (biztonsági koncepciók 1997-ből és 2000-ből, biztonsági stratégiák 2009-ből és 2015-ből, katonai doktrínák 1993-ból, 2000-ből, 2010-ből és 2014-ből).
- Oroszország. Tények és adatok 1995. (Szerkesztette NANOVFSZKY György)–Teleki László Alapítvány, 1995.

- PIRITYI Sándor: Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági koncepciója. Hadtudomány 1998/1. sz.
- TÖMÖSVÁRY Zsigmond – NAGY László: Oroszország a harmadik évezred küszöbén. Honvéd Kiadó, Budapest, 1999. pp. 75–77.

A varsói NATO-csúcs értékelése¹

Alig múlt el néhány hónap a NATO varsói csúcstalálkozójától, máris számos biztonságpolitikai esemény (katonai puccs és változó politika Törökországban, a szíriai válság fordulatai, patthelyzet Ukrajnában, az európai migrációs válság megoldatlansága) *halványítja* a 2016. július 8–9-én tartott, a NATO 28. állam- és kormányfői értekezletének „mértékkel”² jellemezhető döntéseit. A szeptember végi, Harvard Egyetemen tartott előadásában a NATO-főtítkárnak is már arról beszélt, hogy „ahogy a világ változik, a NATO úgy fejlődik”.³ Az események hatása azonban nem felejtetheti el, hogy *Varsóban a csúcs valóban fontos időszakban tanácskozott, a gyorsan változó biztonságpolitikai helyzet, a déli és a keleti irányból érkező fenyegetések véglegesen egy új irányba „fordították” a transzatlanti szövetséget.*

Az eseménynek *első alkalommal* helyet adó Lengyelország⁴ kiváló házigazdának bizonyult. A NATO-tagállamok, a nemzetközi szervezetek és a partnerországok vezetői történelmi helyszínen, az elnöki palota báltermében tartották péntek esti munkavacsorájukat, azon a helyen, ahol 1955-ben a Szovjetunió és az akkori kelet-európai kommunista országok a Varsói Szerződés létrehozásáról szóló alapokmányt írták alá. Szinte minden nemzetközi tudósítás kiemelte, hogy a NATO vezetői a „történelem levegőjét szívhatták magukba” a hatalmas, 80 égit számláló kristálycsillár alatt, a 185 négyzetméteres faliszőnyegek között. A Visztula partján elhelyezkedő nemzeti stadiont, a tanácskozás színhelyét, kész erődítménnyé alakították a házigazdák, magas kerítéssel vették körbe, hermetikusan elzárták a külvilágtól. A 6 000 rendőr és katona a földön, a levegőben és a folyón vigyázta az 53 országot képviselő több ezer vendég – köztük 18 államelnök, 21 miniszterelnök – biztonságát. A csúcs logójában lévő híres varsói sellő sem tudta volna jobban megvédeni a rendezvényt, mint ahogyan ezt a lengyel biztonsági erők tették. A csúcstalálkozó költségei meghaladták a lengyel védelmi költségvetés 0,5%-át.⁵

*A csúcstalálkozó a tervezett módon, hagyományos munkaformákban és új partnerségi keretekben zajlott.*⁶ A NATO már régóta a nem megszokott partnerségi

---

¹ A tanulmány a varsói csúcstalálkozó elsődleges értékelése alapján készült. (www.biztonsagpolitika.hu).

² Landmark Summit in Warsaw draws to a close.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_133980.htm; letöltés: 2016.07.09

³ STOLTENBERG: The Three Ages of NATO: An Evolving Alliance. Speech by NATO Secretary General Jens STOLTENBERG at the Harvard Kennedy School.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_135317.htm; letöltés: 2016.09.28.

⁴ Ez volt a negyedik NATO-csúcs, amelyet a szövetség egy volt varsói szerződési tagország területén tartott (2002 – Prága, 2006 – Riga, 2008 – Bukarest).

⁵ http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/rendkivuli_allapot_varsoban.617454.html;
<https://nepszava.hu/cikk/1099408-otven-millio-dollarba-kerult-lengyelorszag-nak-a-nato-csucs>;
letöltés: 2016.07.08.

⁶ A csúcstalálkozó a következő formációkban tanácskozott: NATO–EU vezetői csúcs, NAC-ülések, NATO–Grúzia Bizottság (NGC), NATO–Ukrajna Bizottság (NUC), afganisztáni műveletben részt vevő országok és szervezetek tanácskozása, az interoperabilitási és a védelmi képességfejlesztési programországok megbeszélése, két- és többoldalú tanácskozások.

szervezeti formákat használja az Észak-atlanti Tanács (North Atlantic Council, NAC) állam- és kormányfői értekezletén, hanem a csúcs céljainak és napirendjének megfelelő megoldásokat keres. A varsói csúcs programja is hasonlóképpen alakult. Maga az Észak-atlanti Tanács évente kétszer ülésezett állam- és kormányfői szinten, de tanácskozott külügyminiszteri és védelmi miniszteri keretben is. A munkában már meghívott tagországi minőségben *Montenegró* is szerepet vállalt. A kiemelt partnerséget (Enhanced Opportunity Partners, EOP) élvező Finnország és Svédország is gyakorlatilag teljes jogkörrel vettek részt a varsói találkozón, ezért is kommunikálta a NATO, hogy csúcsot 28+2-es keretben tartja. A közelmúltban mindkét országgal a szövetség együttműködési megállapodást (Memorandum of Understanding, MoU) írt alá, amely adott esetben lehetővé teszi a NATO-erők állomásoztatását és befogadó támogatás nyújtását a skandináv országokban.

Az *Európai Unióval megújított együttműködést* a NATO-főtitkára Donald Tuskkal, az Európai Tanács elnökével és Jean-Claude Junckerrel, az Európai Bizottság elnökével közösen írta alá. Mindhárom vezetőnek meglesz a feladata az együttműködés megvalósításában a saját területén. Az EU vezetői részt vettek az afganisztáni téma és a regionális biztonsággal kapcsolatos témakörök megbeszélésén is. Federica Mogherini külügyi és biztonságpolitikai főképviselő a külügyminiszteri üléseken képviselte az EU-t. A szövetség *NATO–Ukrajna Bizottság* formátumban Petro Porosenko ukrán elnökkel vitatta meg az ország biztonsági kérdéseit és fogadott el egy átfogó támogatási csomagot. A *NATO–Grúzia Bizottság* viszont csak külügyminiszteri szinten ülésezett, lényeges előrelépés a kaukázusi ország tagsága ügyében nem történt.

A védelmi miniszterek a walesi csúcson létrehozott új rugalmas együttműködési formákban, az *Interoperabilitási Platform* (Partnership Interoperability Initiative, PII) és a *Védelmi Képességfejlesztési Kezdeményezés* (Defence Capacity Building Initiative, DCBI) keretében tárgyalták meg a keleti és a déli stratégiai fenyegetés biztonsági, védelmi és katonai feladatait. Elmaradt viszont az *Öböl menti Együttműködési Tanács* országaival tervezett találkozó, bár a NATO-főtitkár az első napon tárgyalt az Egyesült Arab Emírségek védelmi miniszterével a közel-keleti biztonsági helyzetről. Eredményes megbeszélést folytatott a Szövetség az afganisztáni egységkormány vezetőivel, Ashraf Ghani afgán elnökkel és Abdullah Abdullah afgán miniszterelnökkel (Chief Executive of Afghanistan), akikkel megvitatták a NATO-misszió (Resolute Support Mission, RSM) további folytatását, illetve a finanszírozás kiterjesztését a 2020-ig terjedő időszakra.

A legmagasabb NATO-szintű tanácskozás margóján – mint minden nagy, jelentős nemzetközi szervezet ülésein – számos két- és többoldalú találkozóra, megbeszélésre, egyeztetésre került sor. Például az amerikai elnök találkozott az EU vezetőivel (EU–Amerikai Egyesült Államok vezetői találkozó), ahol a Brexit, a terrorizmus elleni harc, az euroatlanti szolidaritás és a kereskedelmi megállapodások helyzete volt a téma.⁷ Barack Obama elnök bilaterális alapon tárgyalt a NATO-főtitkárrel, a lengyel, a brit és a török vezetőkkel is. Ezt minden nemzet így csinálta, Magyarország is (pl. a miniszterelnök tárgyalt a török elnökkel). A visegrádi négyek

---

⁷ Remarks by President Donald Tusk after the EU-US Leaders' Meeting in Warsaw. <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/08-tusk-remarks-eu-us-leaders-meeting-warsaw/>; letöltés: 2016.07.28.

külgügyminiszterei pedig a brit partnerrel folytattak eszmecsere-t. Megállapodtak egy őszi együttes ülés megtartásáról, ahol a Nagy-Britanniában dolgozó viseigrádi munkavállalók helyzetét tekintik át az Unióból való kilépés után.

A varsói csúcs határozatai

A varsói csúcs egyik legfontosabb célja a Walesben két évvel ezelőtt (2014. szeptember 4–5.) hozott NAC-határozatok helyzetének az áttekintése, a szükséges döntések meghozatala és jóváhagyások megadása volt. A walesi döntések – a szervezet politikai és katonai jellegének megfelelően – politikai természetűek voltak, de az ukrán válság miatt számos katonai kérdésben is döntés született, amivel a szövetség az orosz fenyegetést kívánta ellensúlyozni.⁸ A tanácskozás egyik központi kérdését a készenléti akcióterv (Readiness Action Plan, RAP) intézkedéseinek áttekintése jelentette, amelyek közül több végleges jóváhagyást kapott. *Az új terv már közvetlenül a NATO keleti határának a védelmét szolgálja*, olyan intézkedéseket ölel fel, amelyek megerősítik a kollektív védelem garanciáit az Oroszországgal határos országokban. Nem változtattak az ISIL/DAESH elleni harc koalíciós formációján, bár intézkedéseket hoztak a hírszerzés és a légi felderítés kapacitásainak a javítására.⁹ A walesi csúcson *több olyan kezdeményezés* született, amelyeket Varsó tovább erősített. A pozitív tapasztalatok alapján a partnerségi interoperabilitási program (Partnership Interoperability Initiative, PII) *Ausztrália, Finnország, Grúzia, Jordánia és Svédország* részvételével tovább folytatódik. A védelmi képességek fejlesztését (Defence Capacity Building Initiative, DCBI) is bővítik Irakban és Líbiában, valamint bekerül a programba *Moldova és Jordánia*.

A varsói találkozó érdemi kérdéseit igazából a csúcstról kiadott *közlemény*¹⁰ alapján lehet legjobban megítélni, amely 139 pontban foglalja össze a NATO álláspontját a szövetséggel kapcsolatos kérdésekről. A hivatalos tájékoztató azonban csak egy (bár a legátfogóbb) dokumentum volt a *kilenc* közül, amit a szövetség közzétett honlapján a tanácskozás két napján.¹¹

⁸ SZENES Zoltán: Új bor a régi palackban? A walesi NATO-csúcs. Hadtudomány, 2014. 24. évf. 3–4. sz. p. 8.

⁹ A globális koalíciót az Amerikai Egyesült Államok vezeti, amelyben jelenleg 66 ország vesz részt. A koalíció támogatja az ISIL/DAESH elleni katonai műveletet, 20 nemzetállam pedig közvetlen légicsapásokkal vesz részt az OIR (OIR – Operation Inherent Resolve) műveletben. A 2014. augusztus 8-án indult kintikus műveletben a szövetséges légierő 26 374 katonai célpontot rombolt, illetve semmisített meg. Az OIR csak az Amerikai Egyesült államoknak ez idáig 8,7 milliárd dollárjába került (koalíciós összevont adatok nincsenek). Lásd: The Global Coalition to Counter ISIL (ISIL- Islamic State of Iraq and the Levant). <http://www.state.gov/s/secti/>; letöltés: 2016.06.30.

¹⁰ Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July, 2016. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm; letöltés: 2016.07.10.

¹¹ TÁLAS Péter: A varsói csúcs legfontosabb döntéseiről. SVKK Elemzések. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2016-10-a-nato-varsoi-csucsstalakojojanak-don.original.pdf; letöltés: 2016.07.12.

Míg a kommuniké a NAC álláspontját rögzítette, a *közös nyilatkozatok* már az EU-val,¹² Grúziával,¹³ Ukrajnával¹⁴ és Afganisztánnal¹⁵ kapcsolatos együttműködési megállapodás kérdéseit tükrözték. A walesi csúcshoz hasonlóan a varsói találkozó is hitet tett a *transzatlanti biztonság megerősítése* mellett, amelyben az európai tagállamok főleg az Amerikai Egyesült Államokra számítanak, de újra európai szerepet vállal Kanada is.¹⁶ *Szakpolitikai koncepciót és kötelezettségvállalásokat* tartalmaznak azok a nyilatkozatok, amelyek a figyelmet a hibrid hadviselés fontosságára irányítják. Az ötödik műveleti dimenzióknak elfogadott kibertérben (szárazföldi, légi, tengeri, világűri mellett) az új típusú fenyegetések ellen a szövetség – hasonlóan a védelmi költségvetés növeléséhez – tagállami *kibervédelmi ígéretekkel*¹⁷ próbálja felvenni a harcot.

A varsói csúcs döntései:

- új partnerségi együttműködés az EU-val;
- átfogó támogatási csomag Ukrajnának;
- a stabilitás kivetítése a partnerségen keresztül;
- a kibertér operatív területté nyilvánítása, a kibervédelem megerősítése;
- az interoperabilitás javítása, a reziliencia erősítése;
- az RSM folytatása, a pénzügyi támogatás meghosszabbítása 2020-ig;
- a keleti és a délkeleti szárny katonai megerősítése;
- a ballisztikus rakétavédelmi rendszer elsődleges készenlétének elérése;
- az ISIL elleni koalíció támogatása;
- új művelet indítása a Földközi- tengeren (Operation Sea Guardian);
- a következő csúcs 2017-ben Brüsszelben lesz.

A kibertérből érkező kihívásokhoz kezeléséhez kapcsolódik a másik két dokumentum, amely a *tagállamok ellenálló képességének a javítását*¹⁸ és a *lakosság*

---

¹² Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm; letöltés: 2016.07.10.

<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/08-tusk-remarks-eu-nato-joint-declaration/>; letöltés: 2016.07.10.

¹³ Joint Statement of the NATO-Georgia Commission at the level of Foreign Ministers. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133175.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.10.

¹⁴ Joint Statement of the NATO-Ukraine Commission at the level of Heads of State and Government. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133173.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.10.

¹⁵ Warsaw Summit Declaration on Afghanistan. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133171.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.17.

¹⁶ The Warsaw Declaration on Transatlantic Security. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133168.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.10.

¹⁷ Cyber Defence Pledge. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133177.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.11.

¹⁸ Commitment to enhance resilience. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180; letöltés: 2016.07.11.

*védelmét szolgálja.*¹⁹ A témakör fontosságát mutatja, hogy mindkét bejelentést az állam- és kormányfők hagyták jóvá. A csúcstalálkozó egy újabb fogalmat (resilience) hozott be a NATO-terminológiába, amit magyarul *ellenálló képességnek* lehet fordítani.²⁰ A resilience latin eredetű kifejezés, amely gyors helyreállító képességet, illetve anyagi erőt jelent, olyan rugalmasságot biztosít, amely lehetővé teszi a felépülést, az eredeti állapot vagy pozíció létrehozását nehéz helyzetekből, a veszteségek, a túlterheltség, a kedvezőtlen változások vagy a balszerencse ellenére.²¹ A rezilienciát a NATO-szakirodalom a kollektív védelem fontos elemének tartja,²² amelynek erősítése minden fenyegetés (hagyományos, hibrid, kiber-, CBRN-, terrorista) szempontjából fontos.²³ A csúcs határozatainak *együttes tanulmányozása* azért fontos, mert a varsói tanácskozás eredményeit csak így lehet egyértelműen elhatárolni a walesi csúcs döntéseitől. A feladatok ugyanis összefüggnek, számos intézkedés továbbra is a Készenléti Akcióterv adaptációs pillérét erősíti (pl. az előretolt jelenlét), míg mások a déli fenyegetések (ISIL/DAESH) elleni harc, ballisztikus rakétavédelem, migráció) elleni fellépés új koncepciójához tartoznak. A döntések egy része pedig a folyó válságkezelés (Eltökélt Támogatás Misszió Afganisztánban) és a partnerségi kapcsolatok (Grúzia, Ukrajna, Irak, Jordánia, Tunézia) megújítását szolgálta.

Az orosz fenyegetés és a NATO előretolt katonai jelenléte

A varsói döntések közül a legtöbb figyelmet a nemzetközi sajtóban Kelet-Európa katonai megerősítése kapta, és azt a tagországok, a partnerországok és az orosz média saját látószögének és érdekeinek megfelelően értékelték.²⁴ A katonai döntéseket azonban összefüggéseiben kell vizsgálni, hogy a NATO keleti stratégiája jobban érthető legyen.

A walesi csúcs döntéseiben az ukrán válság dominált, amely azóta sem oldódott meg, sőt egyre bonyolultabb krízissé nőtte ki magát. A szövetség akkor attól félt, hogy Oroszország – a nyílt agressziót elkerülve, a katonai intervenció küszöbe alatt maradva – megosztja a NATO-tagállamokat, befolyásolja a szomszédos országok belpolitikáját, hitelteleníti a NATO biztonsági garanciáit. Nőtt az aggodalom amiatt is, hogy Oroszország egy *meglepetésszerű támadással* könnyen elfoglalhatja a védtelen baltikumi területeket, azzal helyzet elé állítaná a NATO-t. Az amerikai

---

¹⁹ NATO policy for the Protection of Civilians, 9 July, 2016.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133945.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.11.

²⁰ Meg kell jegyezni, hogy hasonló fogalom és követelményrendszer a Varsói Szerződésben is létezett, amit életképességnek (жизнеспособность) neveztek.

²¹ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/resilience>; letöltés: 2016.07.17.

²² Jamie SHEA: Resilience: a core element of collective defence. NATO Review.

<http://www.nato.int/docu/Review/2016/Also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/EN/index.htm>; letöltés: 2016.07.16.

²³ Az ellenálló képességet az EU új globális biztonsági stratégiája is hangsúlyozza állami és társadalmi szempontból egyaránt. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe: A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. 2016. p. 3., p. 2.

https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_review_web.pdf; letöltés: 2016.07.17.

²⁴ Külföldi sajtó a varsói NATO-csúcsértekezletről, I–II.

<http://simfalagic.news/kulfoldi-sajto-a-varsoi-nato-csucsertekezletről-1-resz/>;

<http://simfalagic.news/kulfoldi-sajto-a-varsoi-nato-csucsertekezletről-2-resz/>; letöltés: 2016.07.16. Russian media unhappy with NATO Summit. BBC News.

<http://www.bbc.com/news/world-europe-36745994>; letöltés: 2016.07.17.

RAND Corporation Kutatóintézet a 2015. végi katonai erőviszonyok alapján modellezte, hogyan lehetne megvédeni a balti országokat egy frontális orosz támadás esetén. A számítógépes hadijáték eredményei azt mutatták, hogy *a támadó orosz erők 60 óra alatt Tallinban és Rigában lennének*. Egy ilyen gyors előrenyomulás esetén a NATO-nak csak rossz és limitált cselekvési lehetőségei maradnának.

A kutatók²⁵ arra jutottak, hogy *hét dandár* térségbeli telepítésével (plusz légi támogatás) megelőzhető lenne egy ilyen orosz támadás. Ezt a felfogást képviseli a brit Shirreff altábornagy, a NATO európai erőinek volt helyettes főparancsnoka (DSACEUR) is, aki 2016 májusában írt könyvében 2017-re háborút vizionál Oroszországgal.²⁶ A balti tagállamok félelme nem megalapozatlan, hiszen a térségben számottevő orosz anyanyelvű lakosság él (főként Észtországban és Lettorságban), *kiáltó az ellentét az állig felfegyverzett Kalinyingrád és a szövetség szárnyát képező Baltikum védtelensége között*. Oroszország évek óta katonailag szisztematikusan erősíti a balti-tengeri régiót, amelyen belül különleges szerepet kap a kalinyingrádi védelmi körzet. Szakirodalmi források szerint a kalinyingrádi területen szárazföldi erők (79. gépesített lövészdandár, 7. gépesített lövészezred), rakéta- és tüzérsapattal (244. tüzérdandár, 152. rakétadandár), a légierő csapatai (7054. légibázis bombázó, vadászpilóta-, helikopter- és légvédelmi rakétacsapattal) és haditengerészeti erők (Balti Flotta, 336. tengerészgyalogos-dandár) települnek.

A városban található a flotta parancsnoksága, de ott működik a Jantar hadihajó-építő gyár is. A terület erőddé alakításának részeként tervezik a legmodernebb orosz fegyverek (Iszkander–M hadműveleti-harcászati rakéták, Kalibr robotrepülőgépek és Sz–400 légvédelmi rakéták) elhelyezését, és itt hoznak létre egy új gépesített lövészhadosztályt is.²⁷ A balti követeléseit felerősítette Lengyelország történelmi félelme és oroszellenessége, amelyhez később Románia, Bulgária és Törökország nagyobb biztonságot sürgető politikája is csatlakozott.

Az elmúlt másfél évben a NATO sokat tett a walesi határozatok megvalósításáért, a *Készenléti Akcióterv* megerősítéséért, amelyek már a *hosszú távú alkalmazkodást célozták meg* a katonai vezetési és irányítási képességek, valamint a

---

²⁵ David A. SHLAPAK – Michael W. JOHNSON: Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defence of the Baltics. Rand, 2016.

https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1253/RAND_RR1253.pdf; letöltés: 2016.02.12.

²⁶ Richard SHIRREFF: 2017 War with Russia. An urgent warning from senior military command. Coronet, London, 2016.

²⁷ Kaarel KAAS: Russian Armed Forces in the Baltic Sea Region. Diplomaatia, International Center for Defence and Security, Tallin. pp.130–131.

<http://www.diplomaatia.ee/en/article/russian-armed-forces-in-the-baltic-sea-region/>; letöltés: 2016.07.18.

J. HAWK: *Russian Defence Report*, Fortress Kaliningrad.

<https://southfront.org/russia-defense-report-fortress-kaliningrad/>; letöltés: 2016.01.30.

Edward LUCAS: The Coming Storm. Baltic Sea Security Report. Center for European Policy Analysis, Warsaw, 2015.

[http://cepa.org/sites/default/files/styles/medium/Baltic%20Sea%20Security%20Report-%20\(2\).compressed.pdf](http://cepa.org/sites/default/files/styles/medium/Baltic%20Sea%20Security%20Report-%20(2).compressed.pdf); letöltés: 2016.07.18.

Sandra KAZIUKONYTE: The Baltics: Security Environment and practical responses to the Security challenging stemming from the crisis in Ukraine. CSDS Viewpont.

http://nit.uni-nke.hu/oktatasi_egysegek/strategiai-vedelmi-kutato-kozpont/publikaciok/nezopontok; letöltés:2016.07.18.

gyorsreagáló erők tekintetében. A 2002-ben létrehozott NATO Reagáló Erők (NATO Response Force, NRF) erejét megháromszorozták, 40 000 fős (szárazföldi hadosztály, napi 300 bevetésre alkalmas légierő, a szükséges haditengerészeti képességek, különleges erők, harci támogató- és kiszolgálócsapatok) készenléti erővé fejlesztették. A megerősített NRF (amit a szakirodalom csak *eNRF-nek* nevez az „enhanced” jelző miatt) missziója *kibővült a kollektív védelmi* feladatok végrehajtásával.²⁸ Ez egy fontos változást jelent a gyorsreagáló erők koncepciójában, hiszen a korábbi NRF funkciója a területen kívüli műveletekre való felkészülést (transzformációt) szolgálta.²⁹

A megerősítés miatt jelentősen megváltozott az NRF szerkezeti összetétele is, mivel a walesi csúcshozta a nagyon gyors (2–7 nap) reagálású dandárnagyságú (5000 fő) harccsoportot (Very High Readiness Joint Task Force, VJTF). A sajtóban ezt a csak „lándzsahegy-dandárnak” elnevezett supergyors reagálóerőt öt manőverzáslóalj alkotja a szükséges légi, tengeri és különleges műveleti képességekkel, valamint harci támogató- és kiszolgáló-alegységekkel. A fejlesztések eredményeképpen ma az eNRF négy elemből áll: *vezetési szervek, VJTF, elsődleges követőerők (két harci dandár) és további válaszadó erő.*³⁰

A NATO Reagáló Erők irányítását a két hadműveleti parancsnokság (Joint Forces Command, JFC; Brunssum és Nápoly) végzi váltásokkal. 2016-ban a brunssumi parancsnokság a felelős vezető szerv (Hollandia vezetésével). Az NRF-et a nemzetek felajánlásai alapján (erőgenerálás) hozzák létre, amelyek biztosítják a gyorsreagáló erők vezetéséhez és alkalmazásához szükséges szerkezeti összetételben a megfelelő parancsnokságokat és erőket.³¹ Az NRF parancsnoka a NATO európai főparancsnoka (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR), de annak alkalmazásáról a NAC határoz. Bár a politikai viták során szó volt arról, hogy a gyors döntés érdekében a SACEUR felhatalmazást kap legalább a VJTF saját hatáskörben történő bevetésére, vagy legalábbis felkészültségének váratlan tesztelésére, de a politikai szándék hiánya miatt ez a megoldás elmaradt. A szövetség még nem tudta kialakítani az elrettentéshez szükséges gyors döntési mechanizmusokat, politikai garanciákat, technikai megoldásokat. Az Észak-atlanti Tanács nem szeretné elveszíteni az NRF/VJTF alkalmazása feletti politikai kontrollt.

Megvalósított készenléti intézkedések:

- NRF megerősítése (eNRF);
- VJTF létrehozása;

---

²⁸ Az eNRF-koncepcióról a védelmi miniszterek 2015. október 8-án döntöttek.
http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2015/NATO_Defence_Minister_s_8oct2015.pdf; letöltés: 2016.07.18.

²⁹ Jens RINGSMOSE – Sten RYNNIUS: Credible deterrence? NATO's new spearhead force. University of Southern Denmark.
http://www.atlcom.nl/ap_archive/pdf/AP%202015%20nr.%206/Ringsmose%20and%20Rynning.pdf;
letöltés: 2016.07.18.

³⁰ NATO Response Force Fact Sheet.
<http://www.shape.nato.int/page349011837>; letöltés: 2016.07.17.

³¹ A 2016-ban az eNRF szárazföldi erőit spanyol, a légierőt olasz, a haditengerészeti erőit brit, a különleges erőket amerikai, a logisztikát Brunssum, a tömegpusztító fegyverek elleni védelmet lengyel parancsnokságok vezetik, amelyek egyben felelősek a felajánlott erők kiképzéséért és vezetéséért is.

- NFIU létesítése;
- infrastrukturális beruházások, készletek előretelepítése;
- új parancsnokságok (MNC-NE, MND-SE) fejlesztése;
- haditengerészeti megerősítés;
- intenzív kiképzés (240 gyakorlat 2016-ban);
- a védelmi tervezés megerősítése.

A kollektív védelmi feladatok megerősítése, az északkeleti szárny védelme szükségessé tette a *NATO parancsnoksági rendszerének a módosítását* is. A lisszaboni „reformcsúcsot” (2010) követően a szövetség vezetése tovább karcsúsította a vezetési rendszert (NATO Command Structure, NCS), a haderónemi parancsnokságokból (szárazföld, légi, tengeri) már csak egy-egy maradt, a többirányú és egy időben végrehajtandó vezetési feladatokra nincs elég erő. Ezért a walesi csúcson a NATO beemelte a parancsnoksági struktúrába a *Szeczeciben működő hadtestparancsnokságot* (Multinational Corps Northeast, MNC-NE), amelyet 1999-ben állítottak fel a lengyel–német–holland hadtest vezetésére.³² Földrajzi elhelyezkedésénél fogva a MNC-NE-t közvetlenül a brunssumi hadművelési parancsnokság (Joint Forces Command Brunssum, JFCBS) alá helyezték. Az Északkeleti Többnemzeti Hadtestparancsnokság létszámát megkettőzték (jelenleg 405 katoná szolgál a német határ mentén fekvő lengyel városban), modernizálták a laktanyáját, képessé tették gyorsreagáló erők vezetésére, összhaderónemi harc, hadművelés irányítására. Ma már a parancsnokságon 25 nemzet katonái (még svédek és finnek is) szolgálnak.³³

A hadtestparancsnokság feladata a VJTF/NRF erőinek a vezetése a NATO északkeleti régiójában, a régió biztonsági helyzetének figyelemmel kísérése és a térségi katonai együttműködés szervezése. De a szeczecini parancsnokság alá rendelték műveleti vezetésre a térségben levő *hat* NATO integrációs vezetési pontot (NATO Force Integration Unit, NFIU), amelyeket Észtországban, Lettországban, Litvániában, Lengyelországban, Magyarországon³⁴ és Szlovákiában állítottak fel. A vezetési elemek feladata a NATO-erők adott országba történő gyors telepítésének a segítése, a kollektív védelmi tevékenység támogatása, szövetségi gyakorlatok és kiképzések koordinálásának segítése, valamint a befogadó nemzeti támogatás követelményeinek a meghatározása.

A délkeleti országokban (Románia, Bulgária) létrejött NFIU-k a 2015 decemberében Bukarestben felállított *Délkeleti Többnemzeti Hadosztályparancsnokság* (Multinational Division Southeast, MND-SE) alárendeltségébe helyezték, amely a szeczecini parancsnoksághoz hasonló feladatokat fog ellátni a délkelet-európai

³² Erik KIRSCHBAUM: Rising Russian Tensions put lonely NATO base in Poland on map. <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-nato-outpost-idUSKBN0H711W20140912>; letöltés: 2016.07.18.

³³ The NATO Custodian of Regional Security. HQ MNC NE. http://mncne.pl/leaflet/mncne_civ.pdf; letöltés: 2016.07.18.

³⁴ A magyar NFIU 2016. január 15-én elérte az elsődleges műveleti készenlélet Székesfehérváron. A teljes alkalmazási készség – beleértve az infrastrukturális fejlesztéseket is – 2017-re valósul meg. <http://www.haborumuveszete.hu/egyeb-hirek/befogadok-nato-parancsnoksag-szekesfehervaron>; letöltés: 2016.04.15

térségben.³⁵ Az új magas készenléti katonai vezetőszerző már a keleti szárnyon belüli egyensúlykeresés részeként jött létre, román kezdeményezésre. A keletről és délről érkező fenyegetések miatt Románia és Bulgária is szeretné biztonságát erősíteni, különös tekintettel a Fekete-tenger térségére. Az MND-SE a nápolyi hadműveleti parancsnokság (Joint Forces Command Naples, JFCNP) alá tartozik, amely felügyeli az új szerv felkészítését. A tervek szerint a parancsnokságnak 2018-ra kell elérnie a teljes készenléti 280 fővel, amelyből 75 fő NATO-katona lesz.³⁶

A NATO parancsnoksági rendszer megerősítésére azért is szükség van, mert a varsói csúcs *tovább növelte a gyorsreagáló erőket*. Leglátványosabb döntésnek a szárazföldi megerősítés bizonyult, amelynek keretében *négy zászlóaljharccsoportot* (ZHCS) helyeznek el az északkeleti szárnyországok területén, de létrehoznak egy multinacionális dandárt a román területen is. Az 1000 fős zászlóaljak nem állandó telepítésű erők lesznek, hanem állandó rotációs jelenléttel tartják fenn őket mindaddig, amíg arra szükség lesz. A „persistent” elhelyezés ugyanis (legalábbis betű szerint) nem sérti az 1997. évi NATO–oroszi megállapodást. A döntésnek viszont fontos jelentősége van, hiszen eredetileg a baltiak egy NATO-dandárt, Lengyelország pedig két NATO-dandárt szeretett volna állomásoztatni a saját területén. A varsói megoldásban az Amerikai Egyesült Államok játszott vezető szerepet, amely nemcsak példát mutatott a feladatvállalásban, de meggyőzte a német és a francia partnereit is az előretolt elhelyezésről. A koncepció szerint minden NATO-zászlóaljat *egy-egy „keretnemzet” vezet* (ez visszautalás a walesi csúcs „framework” határozatára), amely a harccsoport erejének felét adja, míg a másik felét legalább további hat tagország biztosítja.³⁷ A közleményből tudjuk, hogy a Lengyelországban az Amerikai Egyesült Államok, Észtországban Nagy-Britannia, Litvániában Németország, Lettországban pedig Kanada lesz a keretnemzet. Bár a NATO-erők állomáshelyeit még nem határozták meg (ez az érintett országokkal való egyeztetés alapján dől el), a zászlóaljaknak 2017 közepéig el kell érniük a teljes harckészültséget. A vezető nemzetek megkezdték az erők toborzását, a ZHCS-puzzle kirakását, amelyben a visegrádi négyek közös aleggységrotációval (egy V4-század három hónaponkénti cseréjével) akarnak részt venni.³⁸ A többnemzeti zászlóaljak felkészítését speciális képességfejlesztő és kiképzéstámogató projekt fogja segíteni.³⁹

A csúcs katonai döntései:

- 4 többnemzeti zászlóalj előretolt telepítése (Baltikum, Lengyelország);
- NATO többnemzeti dandár felállítása Romániában;

³⁵ NATO activates new Multinational Division Southeast headquarters in Bucharest.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_125356.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.08.

³⁶ New NATO division becomes functional in Bucharest. Xinhua.

http://news.xinhuanet.com/english/2016-05/12/c_135351824.htm; letöltés: 2016.07.19.

³⁷ Zoltán SZENES: Forward Military Presence. Assessing the NATO Warsaw Summit. Defence Review. The Central Journal of the Hungarian Defence Forces, 2016. 2. sz. p. 144.

³⁸ Magyar század is segít a Baltikumban. Origo.

<http://www.origo.hu/nagyvilag/20160614-nato-v4-baltikum-magyar-szazad.html>; letöltés: 2016.06.15.

³⁹ A transzatlanti képességfejlesztési és kiképzési kezdeményezés (Transatlantic Capability Enhancement and Training Initiative (TACET)) a balti térségben létrehozandó NATO-erők felkészülését szolgálja.

- az MND-SE Bucharest fejlesztése (készenlét 2018);
- SNMG haditengerészeti erők megerősítése;
- kiképzéstámogató programok (TACET, CJET);
- a műveleti tervezés befejezése.

Hasonló elvek alapján jön létre Romániában egy NATO-dandár, amelynek felállítását a románok kezdeményezték Bulgáriával és Lengyelországgal együtt.⁴⁰ A „fekete-tengeri dandár” keretnemzeti feladatait a két ország vállalta, a NATO különböző kiképzési-támogatási programokkal⁴¹ járul hozzá a fejlesztéshez. Részletek még nem ismertek, de Bukarest megkezdte a diplomáciai tárgyalásokat azon országokkal, amelyek számításba jöhetnek csapatfelajánlás szempontjából. (Bulgária már egy 400 fős zászlóaljot felajánlott, Lengyelország, Ukrajna, Kanada és az Amerikai Egyesült Államok is érdeklődik a feladat iránt.) A dandár felállításáról valószínűleg a brüsszeli csúcs fog dönteni 2017-ben. A varsói csúcs azonban nemcsak a szárazföldi erőket fejleszti, hanem a tengeri biztonság (Balti-tenger, Norvég-tenger, Fekete-tenger, Földközi-tenger) javítása és a hibrid fenyegetések miatt *növelni szeretné a haditengerészeti erők kapacitásait* is. Bár a Varsóban kiadott dokumentumok semmilyen részletet nem árulnak el erről az elképzelésről, a szakirodalom alapján elég jól beazonosíthatók Brüsszel szándékai.⁴²

A szövetség szakítani akar a szárazföldi szemléletű megközelítéssel, új haditengerészeti stratégiát tervez kidolgozni, kutatásokat támogat „Tengeri Szövetség” címmel. A javaslatok szerint egy új tengeri stratégiának az alábbi prioritásokra kellene épülnie: 1. a tengeri tudatosság erősítése; 2. az európai partraszálló erők projekt revitalizálása; 3. az okos védelem koncepció kiterjesztése a haditengerészetre. 4. a harcoló tengeri képességek erősítése; 5. tengeri know-how megosztása; 6. az állandó NATO tengeri erő erőforrás-ellátása; 6. a tengeri műveletekhez szükséges operatív (kiber-, űr-) tér és kommunikációs rendszerek biztosítása. A varsói döntés azonban egyelőre csak több hajót szeretne látni a NATO haditengerészeti erőiben (Standing Navy Maritime Groups, SNMGs), amihez jelentősebb nemzeti felajánlásokra lesz szükség. Legújabb információk szerint az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Kanada már ajánlott is fel új hajókat a haditengerészeti parancsnokság (MARCOM) alárendeltségébe, illetve a tagországok több hajót ígértek a tengeri gyakorlatokra. A szövetség azonban még nem kész egy nagyobb haditengerészeti képesség kialakítására, a románok által a Fekete-tengerre javasolt NATO-flotta koncepciója sem kapott támogatást, többek között Bulgária ellenezte a javaslatot.

⁴⁰ Romania to host NATO multinational brigade. Balkan Defence.

<http://www.balkandefence.com/romania-host-nato-multinational-brigade/>; letöltés: 2016.06.20.

⁴¹ A többnemzeti, összhaderónemi, kiemelt kiképzési kezdeményezést (Combined Joint Enhanced Training Initiative, CJET) teljes egészében a fekete-tengeri térségben létrejövő NATO-szervezetek felkészítésére szánják.

<http://www.balkandefence.com/romania-host-nato-multinational-brigade/>; letöltés: 2016.07.20.

⁴² Magnus NORDENMAN: The Naval Alliance: Preparing NATO for a Maritime Century. Atlantic Council of the United States.

<http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/the-naval-alliance-preparing-nato-for-a-maritime-century>; letöltés: 2016.07.19.

A varsói képességjavító intézkedések tehát a Készenléti Akcióterv megvalósítását és a NATO Gyorsreagáló Erők továbbfejlesztését szolgálják. Egy ponton a döntések azonban túlmutatnak a walesi csúcson, hiszen a keleti határ közelében tervezett csapatelhelyezések már egy *előretolt védelem koncepcióját* vizionálják. Úgy látszik, hogy a NATO-vezetése a VJTF és az NRF keretek közötti „messziről elrettentést” nem tartja elégségesnek. Ezt a következtetést erősítik az amerikai intézkedések is, amelyek 2017. februártól egy páncélgránátos-dandár rotációs elhelyezését célozzák meg⁴³ Kelet-Európában. Ha ehhez hozzászámítjuk, hogy a nemzetek is javítják katonai képességeiket,⁴⁴ és nem csak azokban az országokban, amelyek fenyegetve érzik magukat,⁴⁵ egyre hangsúlyosabb védelmi és elrettentési jelenlét valósul meg a balti-tengeri régióban. Mindezen történések erősíthetik azokat az elképzeléseket, hogy a NATO-nak előbb vagy utóbb fel kellene váltania a Készenléti Akciótervet egyfajta *előretolt védelmi doktrínával*.

A jelenlegi előretolt telepítést azonban nem lehet olyan haderő-allokációnak nevezni, mint amilyen a hidegháború alatt volt a közép-európai térségben, amikor a főerőkifejtést a határvonal védelmére koncentrálták.⁴⁶ A NATO kínosan figyel arra, hogy az elrettentés várt hatása az eszkaláció minimális szintjével párosuljon. Bár a műveleti tervezés valamennyi lehetséges forgatókönyvre elkészül 2017-ben, a további előretolt telepítési döntések jövőre Brüsszelben sokkal inkább a politikai-katonai helyzettől fognak függni, mint a legrosszabb változatra készülő hadműveleti tervektől.

A déli hibrid fenyegetés és a stabilitás kivetítése

A varsói csúcson döntéseinek jelentős része nem kapott elég hangsúlyt a médiában és az elsődleges szakértői értékelésekben,⁴⁷ pedig a NATO politikai misszióját erősítik. Ezeket a témaköröket és döntéseket a „*stabilitás kivetítése*” koncepcióba sorolhatjuk, amely a hidegháború óta a szövetség fontos politikai célját képezi. A meg nem értettségek és a gyenge visszhangnak talán az is oka, hogy a déli irány sokrétű fenyegetéseinek kezelésére *hiányzik egy koherens és kommunikálható NATO-stratégia*, olyan, mint amit a keleti iránynál a kollektív védelemmel összefüggésben láttunk.

⁴³ Az elrettentést szolgálják a Kelet-Európába szánt amerikai páncélosok. Népszabadság Online. <http://nol.hu/kulfold/az-elrettentest-szolgajlak-kelet-europaba-szant-amerikai-pancelosok-1608909>; letöltés: 2016.04.03

⁴⁴ A NATO kimutatása szerint 2016-ban már 3%-kal emelkedett az európai tagállamok katonai költségvetése. Bár még mindig csak hat ország költ a GDP 2%-ánál többet védelemre, 16 országban megfigyelhető a katonai kiadások emelkedése, kilenc országban költenek a védelmi kiadások 20%-ánál többet új eszközök beszerzésére, haditechnikai kutatásra és fejlesztésre. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160129_160128-pr-2016-11-eng.pdf; letöltés: 2016.07.07.

⁴⁵ A csúcson jelentette be Angela Merkel német kancellár a védelmi költségvetés emelését 2020-ig, illetve David Cameron brit miniszterelnök a brit nukleáris tengeralattjáró-flotta modernizálását.

⁴⁶ John MEARSHEIMER: Maneuver, Mobile Defence, and the NATO Central Front. *International Security*, Winter 1981/82. 3. sz. p. 6. <http://johnmearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0005.pdf>; letöltés: 2016.07.19.

⁴⁷ Martin MICHELOT: Warsaw Summit: How will NATO Project Stability? *Defence Matter*. <http://defencematters.org/news/warsaw-summit-will-nato-project-stability/881/>; letöltés: 2016.07.27.

Bár a NATO vezetői⁴⁸ a csúcson előtti folyamatosan beszéltek a szövetségi határokon túli biztonság fontosságáról, az egyes témák és döntések nem álltak össze egységes egészévé, úgy néznek ki, mint a karácsonyfa alatti díszes ajándékok,⁴⁹ ajándékozási elképzelések nélkül.

A stabilitás kivetítése a NATO-tagországokkal szomszédos régiók és országok biztonságára fókuszál, azt fejezi ki, hogy *nem elegendő csak a NATO határainak és területének a védelmére összpontosítani, hanem a kívülről jövő veszélyeket és fenyegetettségeket is kezelni kell*. Ahogy a NATO-főtitkár fogalmazott: „Ha meg akarjuk védeni a területünket, stabilitást kell sugározni a határainkon túl is. Minél stabilabb helyzet van a szomszédjainknál, annál nagyobb biztonságban vagyunk”.⁵⁰ A terrorizmus elleni harc, a migráció, a hibrid fenyegetés⁵¹ miatt számos tagország (így Magyarország is) arra ösztönözte a NATO-t, hogy *foglalkozzon Európa védelmi kérdéseivel, amit felerősített a szervezet 360 fokos biztonságpolitikai megközelítési elve*.

A biztonság kivetítése feladatkörbe ezért a szövetség összeszedett minden olyan teendőt, amely összefüggésben van ezzel a témakörrel. Ide sorolhatjuk a bővítést, az EU-val aláírt közös nyilatkozatot, a két- és többoldalú megállapodásokat (Törökország, Ukrajna, Grúzia, Moldova), a Balkánon, Afganisztánban, a Földközi-tengeren és az Ádeni-öbölben folytatott műveleteket és missziókat, az ISIL/DAESH elleni küzdő koalíció támogatását, a rakétavédelem kérdéseit, a kibervédelmet és az EU tengeri határainak a védelmét. Jelen időszakban a NATO nagy jelentőséget tulajdonít *a gyengén működő államok* (Afganisztán, Irak, Líbia) *segítésének*, ami az afgán modell alapján a kiképzésre, a segítségnyújtásra és a tanácsadásra terjed ki. Ebbe a tevékenységbe a szövetség bevonja a térségi partnerállamokat (Jordánia, Kuvait, Tunézia), fejleszti a kapcsolatait a közel-keleti és az észak-afrikai országokkal (Middle East and North Africa, MENA) országokkal is.

A biztonság kivetítésének ideája végigkíséri a NATO hidegháború utáni történetét, sőt egyenesen a szövetség új politikai missziójaként jelenik meg.⁵² A kilencvenes években az erőfeszítések elsődlegesen *az európai kontinens biztonságának megerősítésére* irányultak, amelynek érdekében a NATO új stratégiai koncepciókat (1991, 1999) dolgozott ki, beavatkozott a Nyugat-Balkánon,

---

⁴⁸ Jens STOLTENBERG: 'Projecting Stability: Charting NATO Future'. US Atlantic Council, Washington, D.C.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_129758.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.04.06.

Alexander VERSHBOW: Strong on Values, Strong on Defence. NATO's role in Projecting Stability to the East and South, London.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_131446.htm; letöltés: 2016.07.24.

⁴⁹ Julian LINDLEY-FRENCH: The Warsaw Summit and the NATO Christmas Tree, 2016. <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=64052>; letöltés: 2016.07.27.

⁵⁰ Jens STOLTENBERG (2016a): i. m. p. 2.

⁵¹ Hibrid fenyegetést jelenthet bármely jelenlegi vagy potenciális szemben álló fél – állam, nem állami vagy terrorista szervezet –, amely céljai elérése érdekében bizonyítottan vagy valószínűsíthetően képes *egyidejűleg hagyományos és nem hagyományos eszközöket adaptívan* alkalmazni. NATO Military Working Group, Strategic Planning and Concepts 2011.

<http://www.natolibguides.info/hybridwarfare>; letöltés: 2016.07.12.

⁵² Rebecca R. MOORE: NATO's New Mission. Projecting Stability in a Post-Cold War World. Praeger Security International, Westport, Connecticut, London, 2007.

megváltoztatta az intézményrendszert (békepartnerség, mediterrán dialógus, bővítés, parancsnoksági rendszer átalakítása), javította az eljárási és működési rendet. Kétségtelen, hogy a biztonság kivetítése összefonódik a demokrácia terjesztésének politikai szándékával. A szövetség nemcsak a katonai erőket osztja meg, hanem létrehozásának eszméit és értékeit is. A washingtoni szerződés 2. pontja hangsúlyozza: „A felek a békés és baráti nemzetközi kapcsolatok további kiszélesítésével járulnak hozzá, hogy megerősítik szabad intézményeiket, biztosítják azoknak az elveknek jobb megértését, amelyekben ezek az intézmények nyugszanak és kifejezik a stabilitás és jólét előmozdítására alkalmas körülményeket”.⁵³ Arra törekszik, hogy az atlanti közösség ideái gyökeret eresszenek a partnerországokban is, mert így lehet legjobban megelőzni a katonai konfliktusok kitörését. De amíg a biztonság kivetítése az ezredfordulóig a balkáni és a kelet-európai térséggel foglalkozott, a 9/11-es terrortámadás után a figyelem a Kaukázus, Közép-Ázsia és a Közel-Kelet irányába fordult. A szövetség a 2004-es isztambuli csúcson mondta ki, hogy a NATO kész megvédeni és terjeszteni közös értékeit és érdekeit az euroatlanti térségben és azon túl, ahol ez szükséges.⁵⁴ Ettől kezdve a NATO a felelősségi körzeten kívüli műveletekre (out of area operations) helyezte a hangsúlyt, ami maga után vonta az expedíciós képességfejlesztést.

A NATO globalizációjával kapcsolatos viták ellensúlyaként megfogalmazódott a visszatérés igénye a szövetség eredeti funkciójához, a saját védelméhez, amely a *belbiztonsági kezdeményezés* (homeland defence initiative) címet kapta. Az elképzelésnek az volt a célja, hogy az expedíciós műveletek (Irak, Afganisztán) következtében a NATO ne veszítse el a kollektív védelmi képességeit, másrészt készüljön fel az új típusú kihívások, kockázatok és fenyegetések területen belüli kezelésére. A koncepciót a nyilvánosság felé használja fel arra is, hogy bemutassa a szövetség hasznosságát a nemzeti/tagállami védelem szempontjából. A rigai csúcs (2006) előtt az amerikai Nemzetvédelmi Egyetem kutatói készítettek egy párhuzamos javaslatot a legfőbb döntéshozók részére, amely a *Transzatlanti Belbiztonsági Védelem* (Transatlantic Homeland Defence)⁵⁵ címet viselte.

A dokumentum a következő feladatokat nevezte meg belbiztonsági szempontból: (1) a szövetségi területekre vezető útvonalak őrzése, a NATO határai biztonságának a megerősítése; (2) az előrejelzéssel, a hírszerzéssel, a légi tevékenységgel és a légvédelemmel kapcsolatos tevékenységek összekapcsolása és integrálása; (3) a terrortámadások megelőzése, bekövetkezésük következményeinek a kezelése; (4) a válságkezelési képességek erősítése a tömegpusztító fegyverek elleni védelemtől a nagy természeti/ipari balesetek következményeinek a felszámolásáig. A kutatók minden feladathoz megvalósítási eszközrendszert rendeltek, többek között műveleti képességfejlesztést, kiképzési programokat, illetve a belső védelmi vezetési pontok létrehozását vagy kijelölését. A koncepciót természetesen – mivel nem

⁵³ Észak-atlanti Szerződés. Washington, D.C. 1949.04.04. In: DEMETER György (Szerk): A változó NATO. Dokumentumok 1989–1994. Budapest, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 1994.

⁵⁴ Istanbul Summit Communiqué. p. 2.

<http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>; letöltés: 2016.07.25.

⁵⁵ Transatlantic Homeland Defence. National Defence University, Washington, D.C., May 2006. <http://ctnsp.dodlive.mil/files/2014/10/Transatlantic-Homeland-Def.pdf>; letöltés: 2016.07.24.

hivatalos nemzeti javaslat volt – a lettországi csúcst nem tárgyalta, de érdekes módon több eleme megjelent a döntésekben.

A belső biztonsággal kapcsolatos, 10 évvel ezelőtti koncepció azért érdekes, mert a varsói csúcst határozatai között is megtalálhatók azok az elemek, amelyeket a kutatók akkor megfogalmaztak. A biztonság kivetítésének mai koncepciója sokban hasonlít a rigai időszakban született elképzeléshez, de akkor a védelem belbiztonsági dimenziója az expedíciós hadviselés hazai ellensúlyozására szolgált, ma pedig az európai védelem hagyományos katonai erővel való megerősítésének a célját szolgálja.

A csúcst első napjának egyik leglátványosabb eleme az EU-val aláírt közös nyilatkozat volt, mert közvetlenül demonstrálta a NATO európai biztonság irányába történő elmozdulását. Bár az intézményes keretek a két nemzetközi szervezet között már 15 évvel ezelőtt kialakultak,⁵⁶ 22 ország mindkét nemzetközi szervezetnek tagja, a politikai, stratégiai és szakpolitikai együttműködés azonban távolról sem felhőtlen. Az elmúlt időszakban az együttműködés egyik legnagyobb akadályá a török–ciprusi ellentét volt (Törökország NATO-tag, de nem EU-tag, Ciprus EU-tag, de nem NATO-tag), de a mindkét szervezetben meglévő bürokratikus nehézségek, vetélkedések is hozzájárultak a kooperáció területén meglévő hiányérzethez. A keleti és a déli fenyegetés azonos feladatai azonban hatékonyabb együttműködésre sarkallják a két szervezet vezetőit, akik úgy gondolták, hogy megérett a helyzet a partneri kapcsolatok új minőségi szintre történő emeléséhez. Ezt az érzést erősíti a NATO-flottakülönítmény (jelenleg hét hajó)⁵⁷ tevékenysége az Égei-tengeren, amely sikeresen támogatja az EU Határvédelmi Ügynökség (FRONTEX) és a tagországi parti őrségek munkáját felderítési információkkal és nemzetközi jelenléttel.

A régi együttműködési célokat (teljes jogú partnerség; gyakorlati együttműködés erősítése a válságkezelésben; a politikai konzultációk erősítése; teljes kooperáció a képességfejlesztésben) az új biztonsági helyzetnek megfelelő újakra cserélik le. „Egy erősebb NATO és egy erősebb EU együtt erősebbek lesznek, jobb biztonságot tudnak nyújtani Európában és a határokon túl.”⁵⁸ Az új stratégiai célokat a hibrid fenyegetés elleni közös harc, a tengeri együttműködés javítása, a tömeges migráció elleni közös fellépés, a kiberbiztonság erősítése, koherens, komplementer és interoperábilis védelmi képességfejlesztés képezi. A következő két évben (2017, 2018) a NATO és az EU egyidejű, párhuzamos, de koordinált gyakorlatokat szervez, hogy ezúton is javítsa az együttműködést. Erősíteni akarják a két szervezet és az Amerikai Egyesült Államok közötti hadiipari kollaborációt, a közös kutatást, fejlesztést és innovációt.

⁵⁶ A két szervezet közötti együttműködés 2002-ben emelkedett stratégiai partnerségi szintre. 2003-ban aláírták a Berlin+ egyezményt, amely lehetőséget adott az EU-tagországoknak NATO-erők és eszközök felhasználására műveletekben, létrehozták a közös képességfejlesztési munkacsoportot (NATO–EU Capability Group). 2003-ban kezdődött a szervezetszerű együttműködés a műveletekben is. 2005-ben mindkét szervezetnél katonai összekötő csoportokat hoztak létre, 2009-től közös válságkezelési gyakorlatokat rendeznek.

⁵⁷ http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-aegean-sea-eng.pdf; letöltés: 2016.07.10.

⁵⁸ <https://nato.usmission.gov/joint-declaration-nato-european-council-european-commission/> 5. bek; letöltés: 2016.07.10.

A partnerség kivetítését szolgálja *Montenegró folyamatban lévő felvétele*, Ukrajna további támogatása, illetve Grúzia tagsági felkészülésének a segítése. A közép-ázsiai Afganisztán továbbra is a NATO prioritási listáján szerepelt. Miután az amerikai elnök a csúcstól bejelentette, hogy mégsem vonja ki Afganisztánból az amerikai erők többségét, ahogy ez tervezve volt,⁵⁹ hanem csak minimális csökkentést hajtott végre (9800 katonából 8400 fő marad az országban), megoldódott az afganisztáni szerepvállalás, az RSM meghosszabbításának a kérdése. Már csak „össze kell kalapozni” azt az 1,5 milliárd dollárt, ami az afgán biztonsági erők 2020-ig történő fenntartásához szükséges. A segítségnyújtást annak fényében kell értékelni, hogy jelenleg Afganisztán az éves GDP 20%-át költi a fegyveres erőire, mégis a kiképzett biztonsági erők 30%-a lemorzsolódott már. A művelet további folytatását az is indokolja, hogy a központi kormány hatalma egyre gyengül, az ország területének már csak 65%-át tartja szilárdan a kezében, 9% tálib befolyás alatt van, a többi körzetben bizonytalan a központi irányítás.⁶⁰

A déli fenyegetések elleni harc legnagyobb újdonsága az volt, hogy a NAC feladatokat „talált” a NATO számára: az Iszlám Állam és a terrorizmus elleni harc, a szíriai válság és a migrációs nyomás kezelése, valamint Líbia segítése. A NATO az E-3 (AWACS) típusú felderítő-repülőgépek alkalmazásával közvetlenül is támogatni fogja az Amerikai Egyesült Államok vezette globális koalíció harcát az ISIL/DAESH ellen. A térség stabilitásához a szövetség elsősorban kiképzési feladatok nyújtásával (főleg Irak számára) szándékozik hozzájárulni. A NATO a MENA-térségben folytatja intézményi terjeszkedését. A jordániai különleges műveleti kiképző központ (Amman) után Kuvaitban nyílik jövőre egy új NATO együttműködési központ, Tunéziában pedig egy hírszerzési iroda. A NATO egy új haditengerészeti művelet, a „Tengeri Ór” indításával (Operation Sea Guardian, OSG) pedig közvetlenül is részt vállal az embercsempészek elleni harcban, a migráció elleni tengeri határok védelmében. A terv szerint a NATO haditengerészeti erői együttműködnek az EUNAVFOR MED Sophia művelettel, melynek feladatkeretét – az embercsempészek elleni harc mellett – az Európa Tanács kibővítette a líbiai parti őrség és haditengerészet kiképzésével, valamint az ENSZ-fegyverembargó végrehajtásának segítségével a líbiai partokhoz közeli vizeken. Bár a részletek még nem tisztázottak, valószínű, hogy a NATO a 15 éve Operation Active Endeavour (Aktív Elkötelezettség) műveletet fogja átszervezni az EU-t közvetlenül támogató misszióvá. Ezzel párhuzamosan pedig 2016 végén beszüntetik a kalózkodás elleni Tengeri Pajzs (Operation Ocean Shield, OOS) műveletet.

A varsói csúcstól tárgyalta a NATO hadszíntéri rakétavédelmi rendszer (Ballistic Missile Defence – BMD) fejlesztésének a helyzetét, és jóváhagyta az *elsődleges műveleti készenlét elérését*. A BMD-határozat a másik (a NATO szárazföldi erők előretelepítése) olyan döntés, amelyet Oroszország hevesen ellenzett, pedig még a liszaboni csúcson (2010) közös fejlesztésben állapodtak meg a NATO–

⁵⁹ Obama slows US troop drawdown in Afghanistan. The Telegraph. <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/06/obama-slows-us-troop-drawdown-in-afghanistan/>; letöltés: 2016.08.06.

⁶⁰ US Agency Says Afghan Forces Lost Territories in 2006. http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2016/07/mil160729voa05.htm?_m=3n%2e002a%2e1779%2elb0ao003sa%2e1mw1; letöltés: 2016.08.06.

Oroszország Tanács (NATO–Russia Council, NRC) ülésén. A nézetkülönbségek és a megromlott politikai kapcsolatok miatt azonban az együttműködés nemcsak elmaradt, hanem Moszkva azzal vádolja Brüsszelt, hogy a ballisztikus rakétavédelmi rendszert nem Irán, hanem Oroszország ellen fejleszti, amivel felborítja a kialakult egyensúlyt. Különösen heves orosz reakciók voltak az elfogórakéták román és (majdani) lengyel szárazföldi telepítése ellen.⁶¹ A szövetség annyira nem oroszellenes kérdésnek tekinti a rakétavédelmet, hogy *a témakört a csúcs is a hibrid déli fenyegetések elleni intézkedések részének tekinti*. A NATO BMD-rendszere jelenleg nemzeti hozzájárulásokra alapozva épül, de a vezetését 2016. júliustól már a NATO Légi Komponens Parancsnokságon (Ramstein, Németország) működő műveleti központ látja el.⁶² A BMD elemei ma a következők: amerikai radarállomás (Incirlik, Törökország), szárazföldi Aegis rakétavédelmi bázis Romániában (Deveselu, 2016. május 12-től működőképés)⁶³ és Lengyelországban (Radzikovo, 2018-ra lesz kész) és tengeri Aegis-bázis négy rakétavédelmi rombolóval (Rota, Spanyolország). Más tagországok is tervezik a hozzájárulást közvetlen védelem, illetve új eszközök (radarok, Aegis-hajók) fejlesztésével (Hollandia, Dánia és Nagy-Britannia). *A teljes rendszer készenlétét 2023-ra tervezi a szövetség, amely a Grönland–Azori-szigetek mélységi vonalig védi Nyugat-Európát az ellenséges szándékú ballisztikus rakéták ellen.*

A déli fenyegetésekhez kapcsolódva a varsói csúcs hasonlóképpen tárgyalta a *közös hírszerzési, megfigyelő- és felderítőrendszer* (Joint Intelligence and Surveillance and Reconnaissance, JSIR) továbbfejlesztésének a kérdéseit (a JSIR az elsődleges készenlétet 2016. februárban elérte), amelynek fontos részét képezi *egy önálló hírszerzési és biztonsági divízió (új szakmai főitkárhelyettes felügyeletével) létrehozása* a brüsszeli központban, illetve a *NATO földfelszíni felderítőrendszer* (Alliance Ground Surveillance system, AGS) létrehozásának a *felgyorsítása*. Az AGS ötlete 1992-ből származik, a koncepció küzdelmes utat tett meg, mire a NAC döntött a chicagói csúcson a JSIR létrehozásáról.⁶⁴ A végrehajtás azóta felgyorsult, az AGS-nek helyet adó bázist 2015-ben aktiválták Sigonellában (Szicília), a tesztrepülések 2015. decemberben megkezdődtek. Az AGS légi komponensét 15 ország által vásárolt (Magyarország nem része a projektnek) öt RQ-4B Global Hawk pilóta nélküli repülőgép képezi (egy gép 103 000 km² területet tud letapogatni és nagy felbontású képeket továbbítani), ehhez még más, nemzeti felajánlású (Franciaország, Nagy-Britannia) gépek fognak csatlakozni. Az 1,4 milliárd dollár értékű üzletet a NATO erre a célra szakosított ügynöksége (NAGSMA) vezeti, a gyártást egy szövetségi ipari konzorcium végzi (az amerikai Northrop Grumman, a német Airbus Defence and Space, az olasz Selex ES és a norvég Kongsberg). Az első gép már működőképés, folynak a rendszerbe állítási munkálatok. Az AGS földi elemét

⁶¹ US activates Romanian missile defence site, angering Russia. Reuters.

<http://www.reuters.com/article/us-nato-shield-idUSKCN0Y30JX>; letöltés: 2016.09.30.

⁶² NATO Ballistic Missile Defence. Fact Sheet, July 2016.

http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160630_1607-factsheet-bmd-en.pdf; letöltés: 2016.09.16.

⁶³ Key Missile defence site declared operational.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130721.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.09.30.

⁶⁴ BALOGH Péter: A szövetségi felderítőrendszer korszerűsítése, avagy néhány gondolat a NATO földfelszíni felderítőrendszerének megteremtéséről. Felderítő Szemle, 2013. február. 11. évf. 3–4. sz.

képező állomásokat összekapcsolják a NATO híradó-informatikai vezetési és felderítőeszközeivel, parancsnokságaival, továbbá a nemzeti hírszerző és felderítő (ISR, ISTAR) elemeivel. Sigonella fogadja be a rendszer technikai, kommunikációs támogatóelemeit is. *A varsói csúcs döntése alapján 2017 végére az AGS-nek működőképessé kell lennie.* A rendszer működési költségeiben a tagországok közösen fognak osztozni, függetlenül attól, hogy részt vettek-e a beszerzésben vagy sem.⁶⁵

A déli fenyegetések kezelésében *fontos szerepet játszik Törökország*, melynek légvédelmi támogatását – a csúcsról kiadott nyilatkozat szerint – a NATO továbbra is fenntartja. A NATO Ankarának 2013. januártól nyújt légvédelmi megerősítést, amelyet a tagországok rotációs alapon biztosítanak a török légtér védelme érdekében. Jelenleg *Spanyolország és Olaszország* állomásoztat egy-egy légvédelmi üteget az „Aktív kerítés” művelet (Active Fence Operation) keretében (a spanyolok Patriot, az olaszok ASTER komplexumot, mintegy 150-150 fővel) közel a szíriai határhoz, a NATO Légvédelmi Parancsnokság (Ramstein) irányítása alatt.⁶⁶ Törökország szerepe azonban jóval fontosabb ennél az „ideiglenes” megerősítésnél, hiszen az ország területén mintegy 1600 fős amerikai erő (F-15 vadászpilóta- és AC-10C csatrepülő-századok, Predator pilóta nélküli repülőeszközök, különleges erők) tartózkodik, használja az ISIL/DAESH elleni légitámadásaihoz az Incirlik légi támaszpontot, illetve rendelkezik egy-egy támogató bázissal Izmirben és Ankarában. Török területen (Kürecik) működik a hadszíntéri légvédelmi rendszer AN/TPY típusú radarállomása is.⁶⁷ A NATO és Törökország kapcsolatai már a csúcs előtt sem voltak felhőtlenek, a július 15-i katonai puccs után azonban *mélypontra* jutottak.

A szövetség és Ankara visszatérően eltérő nézeteket vallott a szíriai válságról, a menekültekről, az ISIL/DAESH elleni harc módjáról, a Kurd Munkáspárt elleni fellépésről, a térségi haditengerészeti jelenlétről (különösen a Fekete-tenger vonatkozásában). A török kormány ellentmondásos NATO-kommunikációját fejezik ki a közvélemény-kutatások, amelyek szerint a lakosság mintegy 30%-a bízik csak a szövetségben. Még a puccs előtt konfliktus robbant ki a két fél között *Mustafa Zeki Ugurlu altengernagy* NATO-beosztásból való visszahívása kapcsán,⁶⁸ de a török kormány apolitikus magatartással vádolta Brüsszelt a katonai puccs kapcsán is.⁶⁹

---

⁶⁵ Alliance Ground Surveillance (AGS). Fact Sheet, July 2016. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-ags-en.pdf; letöltés: 2016.09.30.

⁶⁶ http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_06/20160613_1606-factsheet-patriot-en.pdf; letöltés: 2016.09.29.

⁶⁷ The Military Balance, Europe. Taylor & Francis, London, 2016. p. 151.

⁶⁸ A július 15-i puccs előtt három nappal a török kormány kérte Ugurlu altengernagy, a norfolki NATO Transzformációs Parancsnokság törzsfőnök-helyettesének felmentését és hazarendelését a gülenista mozgalomban való részvétele miatt. A NATO nem volt hajlandó felmenteni a táborkot (még július 26-án is részt vett a NATO hadiipari napján), aki egészségügyi okokra való hivatkozással megtagadta a hazautazást. A konfliktus augusztus elején annyira kiéleződött, hogy az altengernagy menedékjogot kért az Amerikai Egyesült Államokban, és eltűnt. De a szövetséget az is irritálta, hogy Ankara külön listát közzétett a NATO-ban szolgáló „gülenista” török tisztokról, illetve a katonai puccs vezetőinek NATO-múltjáról. Lásd Gurcan: i. m.

⁶⁹ Metan GURCAN: Is Turkey abandoning NATO or vice versa? Turkey Pulse, August 2016. <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/08/turkey-nato-membership-shackling.html>; letöltés: 2016.08.28.

A hatalom erőszakos megszerzési kísérlete után pedig visszatérően megjelennek a találgatások Törökország esetleges NATO-ból való kilépéséről (a washingtoni szerződés nem ismeri a kizárás fogalmát).⁷⁰ Ellentmondásos hírek jelentek meg az atomfegyverek Incirlikből Romániába történő áttelepítéséről, a török fegyveres erők átszervezéséről, a haderő harc képességének a csökkenéséről. *A feszült és hideg kapcsolatok az augusztus 8-i Putyin–Erdogan találkozó után válságba kerültek, a bizalom a mélypontra süllyedt.* Bár nem gondolom, hogy Törökország kilép a NATO-ból, de *a kapcsolatokat mindenképpen javítani kell.* Jelenleg mindkét fél számára hasznos a NATO-tagság: Törökországnak egyfajta biztonságot jelent, a NATO-nak pedig az ország „előretolt bázis” képez az ISIL/DAESH elleni harchoz, a tágabb Közép-Keletről érkező fenyegetések elhárításához. *Sok függ attól, hogy az elkövetkezendő időszakban a két fél hogyan politizál, mennyire lesz tekintettel egymás érdekeire.* A szíriai helyzet, az orosz–török kapcsolatok, Törökország Sanghaji Együtműködési Szervezetben betöltött „dialógustagsága” (nemrégben Ankara kétoldalú terrorizmus elleni megállapodást írt alá Pekinggel), az EU-tárgyalások helyzete *folymatosan töréspontot jelenthetnek* a szövetségi kapcsolatokban. A NATO-nak – az Európai Unióval együtt – meg kell találnia a hatalmas európai-ázsiai ország nyugathoz való kötésének lehetőségeit, hogy ne induljon el másik irányba, ne csatlakozzon Oroszország és Kína szövetségi köréhez. Nem barátságban, hanem szövetségben kell lenni Törökországgal.

Kibervédelem és ellenálló képesség

A hagyományos katonai elrettentés mellett a varsói csúcson kiemelt témakör volt a *kibervédelem* kérdéseinek a megtárgyalása, ami miatt a kibervédelem és a reziliencia kérdéseit külön tárgyaljuk. A kibervédelem problematikáját a szövetség vezetői nemcsak NATO-keretben, de az EU vezetőivel együttműködésben is tárgyalják. A közelmúltban elfogadott új globális biztonsági stratégia külön fejezetben tárgyalja korunk egyre nagyobb problémáivá váló kihívásait.⁷¹ Ha ehhez hozzáteszük, hogy 2016. márciusban az információs technológia használatával kapcsolatban az EBESZ is további bizalom- és biztonságerősítő szabályokat hagyott jóvá,⁷² akkor kirajzolódik a nemzetközi szervezetek koordinált erőfeszítése a kiberfenyegetések ellen. A kiberhadviselés nem kinetikus, rendkívül változékony, nem lehet előre jelezni, viszont értelmezhető és megszüntethető jelenség.⁷³ A NATO számítógépes hálózatát 200 millió incidens éri naponta, amiből havonta mintegy 200 jelent komoly behatolási kísérletet. A szövetség a walesi csúcson már arról határozott, hogy kiberháború esetén is *életbe*

---

⁷⁰ J. Joseph WILLIAMS Jr: From Solid to Shaky: The Strained Alliance Between Turkey and NATO. Oxford Policy Center, August 2016.

<http://oxfordpolicycentre.org/research-papers/Draft-WILLIAMS-Turkey-NATOxford%20Copy.pdf>; letöltés: 2016.09.28.

⁷¹ MOLNÁR Anna: Az EU globális kül- és biztonságpolitikai stratégiája. SVKK Elemzések. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2016-9-az-eu-globalis-strategiaja-molnar-a.original.pdf; letöltés: 2016.11.12.

⁷² OSCE Expands its List on Confidence Building Measures for Cyber Space: Common Ground on Critical Infrastructure Protection. 04 April 2016.

<https://ccdcoe.org/osce-expands-its-list-confidence-building-measures-cyberspace-common-ground-critical-infrastructure.html>; letöltés: 2016.07.30.

⁷³ BERZSENYI Dániel: CyCON 2016 – NATO-kibervédelem Varsó előtt.

<http://biztonsagpolitika.hu/cikkek/cycon-2016-nato-kibervedelem-varso-elott>; letöltés: 2016.07.15.

lehet léptetni az 5. cikkelyt, amivel párhuzamosan elfogadta a továbbfejlesztett kibervédelmi szakpolitikát és akciótervet.

A NATO informatikai rendszerei védelmére az elmúlt két évben számos szövetségi intézkedés született, de a varsói csúcson újabb teendőkről döntött. Különösen fontos feladatnak tartja a szervezet a *krimi és az ukrajnai események kapcsán szerzett tapasztalatok* feldolgozását, katonai és civil eszközök kombinált lehetőségeinek vizsgálatát, az információk megosztását.⁷⁴

Brüsszel azt is tervezi, hogy a NATO központjában *egy integrált hírszerzési és információfeldolgozási részleget* fog létrehozni. A NATO a 28 tagországgal együttműködési megállapodást írt alá, de 2016. februárban az EU-val is tető alá hozott egy kibervédelmi technikai megállapodást. *A NAC kiberteret műveleti térré nyilvánította*, amelynek pozitív hatása lehet a kiberképességek prioritizálására a védelmi tervezésben, a kibervédelem megszervezésére a műveletekben és a missziókban, valamint a kiképzés-felkészítés területén. Ez a döntés azonban nem jelenti azt, hogy a kiber szakpolitika védelmi jellege megváltozik,⁷⁵ bár a szakértők hangsúlyozzák ennek az álláspontnak a tarthatatlanságát.

A NATO Kibervédelmi Kiválósági Központ véleménye szerint nem elég csak a védekezésre összpontosítani, olyan offenzív képességekkel is rendelkezni kell, amelyek lehetővé teszik a fenyegetésekkel arányos válaszadást a kibertérben is.⁷⁶ Ehhez *a felfogás megváltoztatására van szükség*, vagyis egy kibertámadásra kibertámadással kell válaszolni, mint ahogy egy légi támadás is légi ellencsapást válthat ki. A csúcson döntött a tagállami kötelezettségvállalásokról, közös fejlesztésekről, ezeket a Szövetség a 2017. évi brüsszeli csúcson fogja áttekinteni.⁷⁷ A kibervédelmi ígéret hét területet ölel fel: (1) a legszélesebb képességfejlesztést; (2) a szükséges erőforrások biztosítását; (3) a nemzetközi együttműködés javítását; (4) a tudásszint emelését a kibernetikus fenyegetésekkel

⁷⁴ Számos foratókönyv szerint gyakorolták a NATO és a partnerországok szakemberei (600 fő) a kibervédelmi eljárásokat és az együttműködést a „Cyber Coalition 2015” gyakorlaton (november 16–20.) Tartuban (EST). A szimulációs gyakorlaton első alkalommal vett részt Grúzia, Japán és Jordánia. <http://www.balkandefence.com/natos-largest-annual-cyber-defense-exercise-underway-in-estonia/>; letöltés: 2016.07.28.

⁷⁵ http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-cyber-defence-eng.pdf; letöltés: 2016.07.10.

⁷⁶ Matthijs VEENENDAAL – Kadri KASKA – Pascal BRAYETTO: *Is NATO Ready to Cross the Rubicon on Cyber Defence?* NATO Cooperative Cyber Defence Center of Excellence, Cyber Policy Brief, Tallin, June 2016.

<https://ccdcoc.org/multimedia/nato-ready-cross-rubicon-cyber-defence.html>; letöltés: 2016.07.29.

⁷⁷ Bár a NATO-tagállamok vállalásairól a szövetség még nem közölt összesítéseket, egyes országok már közzétették felajánlásait. Például az Amerikai Egyesült Államok *200 millió dollár* értékű segítséget (technikai eszközöket, know-how-t, kiképzést, szakértőket) ajánlott fel a szövetségnek, amelyet kétoldalú megállapodások alapján, a NATO illetékes kiválósági központjain és a stratégiai parancsnokságokon keresztül kíván célhoz juttatni. A támogatást a *katonai harcképességek javítására, a civil felkészülés fejlesztésére, kibervédelemre, illetve CBRN elleni védekezésre* összpontosítják.

A resilience-javító intézkedések között elsőbbséget kapnak a balti államok és Lengyelország.

A transznacionális fenyegetések elleni küzdelem részeként több más országot (Törökország, Románia, Bulgária) is támogatnak. Magyarország további felszereléskiegészítésre számíthat a különleges erők vonatkozásában. Vö: Fact Sheet: US Contributions to enhancing Allied Resilience. The White House, July 09, 2016.

<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/07/09/fact-sheet-us-contributions-enhancing-allied-resilience>; letöltés: 2016.07.17.

kapcsolatban; (5) a „kiberhigiéna” megerősítését; (6) a kiképzés és az oktatás fejlesztését; (7) a már vállalt kötelezettségek sürgős teljesítését.⁷⁸ Világos, hogy a sikerhez nemzetközi együttműködésre, a kormányzati, ipari és tudományos szféra közötti kooperációra van szükség, amelyet a NATO az ipari partnerségi (NATO Industry Cyber Partnership) program segítségével akar elérni.

Különösen fontos lenne az együttműködés az EU-val és a „Five Eyes” országokkal. Az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Ausztrália, Kanada és Új-Zéland 70 évvel ezelőtt állapodott meg abban, hogy közös titkos technikai hírszerzést végeznek, az adatokat pedig megosztják egymás között. A szövetség 1999-ig teljesen titokban működött, de globális jellege csak a 2013. évi Snowden-botrány kapcsán lett közismert. Napjainkban a közös tevékenység (amelyet elsősorban a technikai hírszerző szolgálatok végeznek) a globális technikai felderítésen kívül kiterjed a kibertér ellenőrzésére és szabályozására is. Az öt ország együttműködése folyamatosan bővült, ma már beszélünk „9 Eyes” (+ Dánia, Franciaország, Hollandia, Norvégia) és „14 Eyes” (+ Németország, Belgium, Olaszország, Spanyolország, Svédország) közötti kooperációról is. Az ún. fókuszált együttműködés keretében további 20 NATO-tagállam és partnerország is részt vesz a programban. Az ISAF-művelet során Afganisztánban a „41 Eyes” együttműködés igen sikeresnek bizonyult, amit a Szövetség már pilotprogramnak tekint. A titkos hírszerzési szövetség további megerősítését az orosz hibrid háború, illetve a nemzetközi terrorizmus (ISIL/DAESH) elleni harc is megköveteli.⁷⁹

A kiberbiztonsággal összefüggésben tárgyalta a csúcs a *reziliencia* kérdéskörét, bár tudjuk, hogy az ellenálló képesség nem csak a kibertérben fontos. Az állam- és kormányfők kötelezettségvállalása⁸⁰ ugyan hangsúlyozza, hogy „a reziliencia a hiteles elrettentés és védelem, valamint a szövetségi feladatok hatékony végrehajtásának meghatározó alapja”, de egyúttal azt is kijelenti, hogy a NATO folytatja az ellenálló képesség javítását a fenyegetések teljes spektrumában. Ennek fényében fogadta el a csúcs a civilek védelmével kapcsolatos szakpolitikát,⁸¹ amely a polgári személyek fokozott védelmét célozza NATO-műveletekben, -missziókban és -tevékenységekben. A dokumentum aláhúzza, hogy a feladatokat – mint a reziliencia esetében is – csak nemzetközi együttműködésben és az átfogó megközelítés elvének alkalmazásával lehet megoldani.

Az ellenálló képesség fejlesztése a NATO hosszú távú adaptációjának fontos része, és azt a szövetség elsősorban az EU-val kívánja megvalósítani. A rezilienciának fontos részét képezi a kibervédelem, de ki kell terjednie a tömegpusztító fegyverek elleni védelemre és a kelet-európai NATO-tagok orosz technikai függőségének a

---

⁷⁸ Cyber Defence Pledge.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133177.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.10.

⁷⁹ <https://www.privacyinternational.org/node/51>; letöltés: 2016.07.17.

⁸⁰ Commitment to enhance resilience. 08 July, 2016. p. 1., p. 3.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2016.07.10.

⁸¹ NATO Policy for the Protection of Civilians. 09 July, 2016.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133945.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2016.07.10.

csökkentésére is. Az ellenálló képesség fejlesztése elsősorban nemzeti feladat, különösen a civil felkészültség vonatkozásában.

A reziliencia követelményei:

- a kormányzati és a kritikus infrastruktúra-szolgáltatások garantált működése;
- az energiaellátás biztonsága;
- ellenőrizetlen tömegmozgások kezelésének képessége;
- az élelmezési és a vízellátás biztonsága;
- a tömeges sérülések kezelésének képessége;
- a hírközlési rendszerek ellenálló képessége;
- a közlekedési rendszer ellenálló képessége.

Az ellenálló képesség napirendre tűzése az elrettentés és a védelem programjának fontos következménye, hiszen biztosítani kell a NATO katonai erők alkalmazásának működési feltételrendszerét. A hidegháború időszakában ez a „*hadszíntér-előkészítés*” részeként zajlott keleten és nyugaton is, többségében állami keretekben. A civil infrastruktúra, a termelőképeség, a tartalékok felhalmozása a katonai követelmények figyelembevételével történt. A közlekedési hálózat (vasút, autópályák, kikötők, repülőterek), az egészségügyi rendszer (kórházak, egészségügyi kiürítő kapacitások, betegelhelyezési lehetőségek), az energiahálózat, az anyagi készletek, a haditechnikai javítóüzemek és a szállítóképességek szervezése része volt az országok felkészülésének a háborúra. *Ma azonban a NATO-erők utánpótlásának döntő része a civil magánszférától függ: a központi logisztikai források 90%-át magánvállalatok biztosítják, 75%-a pedig a befogadó nemzeti támogatás keretén belül jut el a szövetségi csapatokhoz. A légi közlekedés, a távközlés, a híradó- és informatikai szolgáltatások, az IT-rendszerek pedig szinte kizárólagosan a privát szférától függenek. Kétségtelen tény, hogy a privatizáció, a globalizáció, a gazdasági működés profitabilitása miatt a társadalmi-gazdasági rendszerek sérülékenysége nőtt, a reziliencia csökkent.*

A keleti előretolt jelenléttel ezeket a feladatokat is újra kell szervezni, biztosítani kell (különösen a veszélyeztetett országokban) a NATO-erők működésének teljes körű feltételeit. A kihívás kettős, amelyre a NATO csak a tagállamok segítségével tud válaszolni. Mindenekelőtt lehetővé kell tenni, hogy a NATO reagáló erőket a készenléti időknél megfelelően előre tudják mozgatni, a befogadó állam pedig a szükséges szolgáltatásokat, a támogatást, a nemzeti hatóságokkal való együttműködést biztosítani tudja. Ebben a feladatban lesz nagy szerepe a keleti szárnyországokban most felállított *integrációs vezetési elemeknek* (NFIU), amelyek szervezni fogják a beérkező NATO gyorsreagáló erők és a követőerők fogadását, állomásoztatását és további mozgatását (Reception, Staging and Onward Movement, RSOM).

A másik feladatkör az ellenálló képesség fokozását célozza, hogy a NATO fegyveres erők és a nemzeti hatóságok a hibrid fenyegetés körülményei között, az ellenség zavarása vagy csapásai ellenére is képes legyen tevékenykedni, a negatív

hatásokat csökkenteni, illetve működőképességét helyreállítani. Bár a reziliencia alapvetően nemzeti hatáskörben biztosítandó követelmény, de az ellenálló képesség feltételeinek biztosításához a szövetségnek is hozzá kell járulnia, elsősorban a NATO-erők alkalmazásához szükséges tervezési adatok biztosításával, az operatív követelmények meghatározásával, illetve a sérülékenység állandó értékelésével, javaslatok kidolgozásával.

Fontos nemzeti feladat lesz a NATO-erők működéséhez szükséges jogi környezet megteremtése, hogy a nemzeti és a szövetségi erők az 5. cikk küszöbszintje alatt is fel tudjanak lépni a hibrid fenyegetés valamennyi formája ellen, egészen a szuverenitást megsértő fedett katonai akciókig. A reziliencia kiépítése hosszú távú feladat lesz, amelyben a NATO civil válságkezelési szerveinek is részt kell venniük.

Következtetések

A varsói csúcst is, mint majdnem minden legfelsőbb szintű NATO-tanácskozást, nagy várakozás előzte meg. A csúcstalálkozó elé Jens Stoltenberg NATO-főtitkár két célt határozott meg: *(1) az egyensúly elérését és (2) az adaptáció folytatását.*⁸² A varsói találkozó előtt és alatt számos olyan tagállami nyilatkozat jelent meg, amely nem volt szinkronban a NATO általános politikai álláspontjával.⁸³

Az egyensúly követelménye folyamatosan fejlődött a csúcs előkészítése során. A balanszírozás először csak a keleti és a déli fenyegetések közötti arányosságot célozta meg, amely aztán – a délkelet-európai országok javaslatai alapján – hamarosan kiterjedt a frontországok északi (baltiak és Lengyelország) és déli (Törökország, Románia, Bulgária) szárnya közötti egyensúlyra is. Meg kellett találni az egyensúlyt az Oroszszággal kapcsolatos kül- és biztonságpolitikában is, mert a tagországok eltérően vélekednek az orosz fenyegetésről. A belső viták eredményeképpen alakult ki a *kettős megközelítés* elve, amely az *elrettentésre* (a félelmet érző és aggódó országok megnyugtatására) és a *párbeszéd fenntartására* (a konfliktusokat és a feszültség feloldását elsősorban politikai és diplomáciai eszközökkel kezelni kívánó országok álláspontjának befogadására) irányult. *A csúcs után elmondható, hogy ha a NATO nem tudta volna megtalálni az egyensúlyt, az komolyan megkérdőjelezte volna a találkozó*

⁸² Press Conference by NATO Secretary General Jens STOLTENBERG following the meeting of the North Atlantic Council at the level of Defence Ministers.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127824.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.08.

⁸³ A német külügyminiszter, Frank-Walter Steinmeier például az Anakonda 2016 óriásgyakorlat kapcsán bírálta a NATO-t, hogy „kardcsörtetéssel és uszítással” nem megy semmire. *Páros lábbal szállt a NATO-ba a német külügyminiszter. Origo.*

<http://www.origo.hu/nagyvilag/20160618-kemenyen-kritizalta-a-nato-t-steinmeier-nemet-kulugyminiszter.html>; letöltés: 2016.07.19.

Az olasz védelmi miniszter, Roberta Pinotta a csúcs előtt arról beszélt, hogy a NATO elrettentési és konfliktusmegelőző stratégiája ellehetleníti a terrorizmus elleni harcban való együttműködést, pedig hídra van szükség e téren a NATO és Oroszország között.

www.mszfzk.hu; letöltés: 2016.07.06.

Francois Hollande francia elnök csúcson elmondott véleményét pedig szó szerint idézte az orosz média: „A NATO nem határozhatja meg, hogy milyenek legyenek az európai és orosz kapcsolatok. Franciaország számára Oroszország nem ellenfél, nem fenyegetés, hanem partner.” *Russia Threat Takes Center Stage at NATO's Warsaw Summit. The Daily Signal.*

<http://dailysignal.com/2016/07/10/russian-threat-takes-center-stage-at-natos-warsaw-summit/>; letöltés: 2016.07.10.

eredményességét. A szövetség csak így tudta kezelni a különböző ellentétes tagállami nyilatkozatokat, elkerülni a „kettészakadás”, a „repedések”, a „törésvonalak” minősítéseket, amelyek oly gyakoriak voltak a nemzetközi médiában az elmúlt időszakban.

A felkészülés során a kollektív védelem erősítésének igénye mellett megjelent egy újabb egyensúlyi követelmény, az *európai biztonság erősítésének az igénye*, különös tekintettel a hibrid fenyegetések, a terrorizmus elleni harc és a tömeges migráció kezelése tekintetében. Ez a tagállami igény (köztük Magyarország javaslatai is) arra ösztönözte a szövetséget, hogy a klasszikus elrettentési feladatok mellett megvizsgálja saját lehetőségeit és képességeit: az ukrán válság kezelésén túlmenően mivel tudna hozzájárulni az európai biztonsághoz a NATO határain belül és azon túl. Ez a ma újnak tűnő misszió azonban mégsem új, hiszen az 1990-es sorsdöntő londoni NATO-csúcs után a szövetség Európa biztonságának javítását tűzte ki célul. „Ma a szövetség megkezdi hatalmas átalakulását. Meggyőződésünk, hogy a többi európai országgal együttműködésben tartós békét tudunk teremteni ezen a kontinensen.”⁸⁴ Az alkalmazkodás követelménye a *NATO jövője* szempontjából vált fontossá. A 9/11-es Amerikai Egyesült Államok elleni terrortámadás után a szövetség felismerte, hogy már nem elegendő csak az európai kontinens biztonságára figyelni. A biztonságot ki kell terjeszteni, az ellenséggel ott kell küzdeni, ahol megjelenik, a válságokat ott kell kezelni, ahol keletkeznek. Bár a NATO 2010-től kiemelt figyelmet fordít az új biztonsági kockázatokra és fenyegetésekre (ez megjelent a 2010. évi stratégiai koncepcióban is), a 2014-es ukrán válság óta bebizonyosodott, hogy e fenyegetések *összefonódva, egy időben, hibrid módon* jelennek meg, keleten és délen egyaránt. Bár ez a felismerés szintén nem új a szövetségben (2011-ben definiálta a NATO először a hibrid fenyegetést), de az új stratégiai fenyegetések kezelése még nem épült be a politikai, a doktrinális és a tervezési rendszerekbe, adekvát képességek létrehozásában elmaradás van.

A probléma kezelését nehezíti, hogy *a stratégiai fenyegetések különböző formákban jelennek meg* (hagyományos katonai, terrorizmus, migráció), de a katonai-biztonsági feladatok komplexitása (részvevők, vetélytársak, a feladatok kiterjedtsége, terjedelme és intenzitása) is különbözik egymástól. Amíg a kollektív védelem a „rég” módon kezelhető (hagyományos és nukleáris katonai erővel), a hibrid fenyegetések elleni fellépés egy időben igényli a nemzetközi együttműködés, a válságkezelés és a kollektív védelem teljes eszközrendszerének a koordinált alkalmazását. További nehézséget jelent, hogy a keleti és a déli kockázatok és fenyegetések másképpen érintik a „hibrid szárnyakon” fekvő országokat, mint a szövetség egészét. *Ezért nemcsak a NATO-nak, hanem minden országnak is alkalmazkodnia kell az új biztonsági helyzethez.* A Szövetségnek tehát nemcsak a saját intézményrendszerét, erőit és képességeit kell átalakítania, hanem ösztönöznie kell a tagállamok transzformációját is. A változásokhoz pedig nemcsak új koncepciók, stratégiai alapelvek és megoldások kidolgozására van szükség, hanem további erőforrásokat is biztosítani kell. *A csúcs nagy eredménye, hogy a szövetség elindult ezen az úton:* megerősítette együttműködését az EU-val, műveleti térnek

---

⁸⁴ Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance. 06 July, 1990. p. 23.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm; letöltés: 2016.07.10.

nyilvánította a kiber területet, bekapcsolódik a tömeges migráció és menekültügy megoldásába a Földközi-tengeren.

A csúcstalálkozó eredményei közül *elsődlegesen* a keleti szárny biztonságát szolgáló katonai intézkedések kapták a legnagyobb visszhangot, pedig az elrettentés és védelem mellett legalább annyira fontos, hogy a NATO felveszi a kesztyűt a hibrid kockázatokkal és fenyegetésekkel (terrorizmus, kiberhadviselés, migráció, instabilitás) szemben is. A szövetség felismerte, hogy a hibrid fenyegetések elleni fellépéshez erősítenie kell az együttműködést az Európai Unióval, a megbízható arab partnerországokkal, tovább kell folytatnia a képességfejlesztést. Ehhez az új irányhoz tartozik a *stabilitás kiterjesztésének* (projecting stability) koncepciója, amely megpróbálja a biztonságot a NATO határain fekvő, súlyos válsággal küzdő országokban (Ukrajna, Grúzia, Moldova, Szíria, Irak, Líbia) nem kinetikus erőkkal és eszközökkel javítani.

Míg a walesi csúcs értékelésénél „félfordulatról” beszéltünk⁸⁵ (megkezdődött a hidegháború irányába történő visszatérés), addig a *varsói csúcson megtörtént a teljes fordulat. Az új irányvonal* nemcsak az előretolt katonai jelenlétben fejeződik ki, hanem annak megértésében is, hogy a NATO-nak vissza kell térnie az európai határokon túlmutató *stabilitáskivetítési koncepcióhoz*. A szövetségnek számos döntése már azt feszegeti, hogy miképpen lehet a NATO katonai erőit európai belső biztonsági feladatokra alkalmazni. Napjaink biztonságfelfogása a külső és a belső biztonság közötti határok összemosódásáról beszél, amelyet a *hibrid fenyegetés fogalma* fejez ki legjobban. Az új biztonsági környezetben meg kell találni a katonai erők feladatait is az össznemzeti, illetve a nemzetközi közösség együttes védelmi erőfeszítéseiben. Nem kétséges, hogy a 2017. évi brüsszeli csúcson a NATO továbblép ezen az új úton.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A tanulmány a varsói csúcstalálkozó elsődleges értékelése alapján készült. (www.biztonsagpolitika.hu)
- Alliance Ground Surveillance (AGS). Fact Sheet, July 2016. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-ags-en.pdf; letöltés: 2016.09.30.
- Az elrettentést szolgálják a Kelet-Európába szánt amerikai páncélosok. Népszabadság Online. <http://nol.hu/kulfold/az-elrettentest-szolgajak-kelet-europaba-szant-amerikaipancelosok-1608909>; letöltés: 2016.04.03
- BALOGH Péter: A szövetségi felderítőrendszer korszerűsítése, avagy néhány gondolat a NATO földfelszín felderítőrendszerének megteremtéséről. Felderítő Szemle, 2013. február. 11. évf., 3–4. sz.

---

⁸⁵ SZENES Zoltán: Előre a múltba? A walesi NATO-csúcs. Külügyi Szemle, 2014. ősz. <http://kki.gov.hu/download/9/1a/c0000/Szenes.pdf>; letöltés:2016.07.28.

- BERZSENYI Dániel: CyCON 2016 – NATO kibervédelem Varsó előtt.
<http://biztonsagpolitika.hu/cikkek/cycon-2016-nato-kibervedelem-varso-elott>;
letöltés: 2016.07.15.
- Commitment to enhance resilience.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180; letöltés: 2016.07.11.
- Cyber Defence Pledge.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133177.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2016.07.10.
- Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance. p. 23.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm; letöltés: 2016.07.10.
- Észak-atlanti Szerződés. Washington, D.C. 1949. április 4. In: DEMETER György (Szerk): A változó NATO. Dokumentumok 1989–1994. Budapest, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 1994.
- GURCAN, Metan: Is Turkey abandoning NATO or vice versa? Turkey Pulse.
<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/08/turkey-nato-membership-shackling.html>; letöltés: 2016.08.28.
- HAWK, J.: Russian Defence Report, Jan 30, 2016. Fortress Kaliningrad.
<https://southfront.org/russia-defense-report-fortress-kaliningrad/>; letöltés: 2016.01.30.
- <http://dailysignal.com/2016/07/10/russian-threat-takes-center-stage-at-natos-warsaw-summit/>; letöltés: 2016.07.10)
- <http://www.balkandefense.com/natos-largest-annual-cyber-defense-exercise-underway-in-estonia/>; letöltés: 2016.07.28.
- <http://www.balkandefense.com/romania-host-nato-multinational-brigade/>;
letöltés:2016.07.20.
- <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/08-tusk-remarks-eu-nato-joint-declaration/>; letöltés: 2016.07.10.
- <http://www.haborumuveszete.hu/egyeb-hirek/befogadok-nato-parancsnoksag-szekesfehervaron>; letöltés: 2016.04.15
- http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2015/NATO_DefenceMinisters_8oct2015.pdf; letöltés: 2016.07.18.
- <http://www.merriam-webster.com/dictionary/resilience>; letöltés: 2016.07.17.
- http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/rendkivuli_allapot_varsoban.617454.html;
letöltés: 2016.07.18.
- http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130721.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2016.09.30.
- http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2016.07.10.
- http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127824.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2016.07.08.
- http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160129_160128-pr-2016-11-eng.pdf; letöltés: 2016.07.07.

- http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_06/20160613_1606-factsheet-patriot-en.pdf; letöltés: 2016.09.29.
- http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-aegean-sea-eng.pdf; letöltés: 2016.07.10.
- http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-cyber-defence-eng.pdf; letöltés: 2016.07.10.
- <http://www.origo.hu/nagyvilag/20160618-kemenyen-kritizalta-a-nato-t-steinmeier-nemet-kulugyminiszter.html>; letöltés: 2016.07.19.
- <https://nato.usmission.gov/joint-declaration-nato-european-council-european-commission/> 5. bek.; letöltés: 2016.07.10.
- <https://nepszava.hu/cikk/1099408-otven-millio-dollarba-kerult-lengyelorszagnak-a-nato-csucs>; letöltés: 2016.07.08.
- <https://www.privacyinternational.org/node/51>; letöltés: 2016.07.17.
- <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/07/09/fact-sheet-us-contributions-enhancing-allied-resilience>; letöltés: 2016.07.17.
- Istanbul Summit Communiqué, 28 June 2004. p. 2.
<http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>; letöltés: 2016.07.25.
- Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm; letöltés: 2016.07.10.
- Joint Statement of the NATO-Georgia Commission at the level of Foreign Ministers.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133175.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2016.07.10.
- Joint Statement of the NATO-Ukraine Commission at the level of Heads of State and Government.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133173.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2016.07.10.
- KAAS, Kaarel: Russian Armed Forces in the Baltic Sea Region. Diplomaatia, International Center for Defence and Security, Tallin, pp. 130-131.
<http://www.diplomaatia.ee/en/article/russian-armed-forces-in-the-baltic-sea-region/>;
letöltés: 2016.07.18.
- KAZIUKONYTE, Sandra: The Baltics: Security Environment and practical responses to the Security challenging stemming from the crisis in Ukraine. CSDS Viewpont
http://nit.uni-nke.hu/oktatasi_egysegek/strategiai-vedelmi-kutato-kozpont/publikaciok/nezopontok; letöltés:2016.07.18.
- KIRSCHBAUM, Erik: Rising Russian Tentions put lonely NATO base in Poland on map.
<http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-nato-outpost-idUSKBN0H711W20140912>; letöltés: 2016.07.18.
- Külföldi sajtó a varsói NATO csúcsertekezletről, I–II.
<http://simfalogic.news/kulfoldi-sajto-a-varsoi-nato-csucsertekezletrol-1-resz/>
<http://simfalogic.news/kulfoldi-sajto-a-varsoi-nato-csucsertekezletrol-2-resz/>;
letöltés: 2016.07.16.

- Landmark Summit in Warsaw draws to a close.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_133980.htm; letöltés: 2016.07.09
- LINDLEY-FRENCH, Julian: The Warsaw Summit and the NATO Christmas Tree. 2016.
<http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=64052>; letöltés: 2016.07.27.
- LUCAS, Edward: The Coming Storm. Baltic Sea Security Report. Center for European Policy Analysis, Warsaw, 2015.
[http://cepa.org/sites/default/files/styles/medium/Baltic%20Sea%20Security%20Report-%20\(2\).compressed.pdf](http://cepa.org/sites/default/files/styles/medium/Baltic%20Sea%20Security%20Report-%20(2).compressed.pdf); letöltés: 2016.07.18.
- Magyar század is segít a Baltikumban. Origo.
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20160614-nato-v4-baltikum-magyar-szazad.html>; letöltés: 2016.06.15.
- MEARSHEIMER, John: Maneuver, Mobile Defence, and the NATO Central Front. International Security, Winter 1981/82. 3. sz. p. 6.
<http://johnmearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0005.pdf>; letöltés: 2016.07.19.
- MICHELOT, Martin: Warsaw Summit: How will NATO Project Stability? Defence Matter.
<http://defencematters.org/news/warsaw-summit-will-nato-project-stability/881/>; letöltés: 2016.07.27.
- Military Working Group, Strategic Planning and Concepts 2011.
<http://www.natolibguides.info/hybridwarfare>; letöltés: 2016.07.12.
- MOLNÁR Anna: Az EU globális kül- és biztonságpolitikai stratégiája. SVKK Elemzések.
http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2016-9-az-eu-globalis-strategiaja-molnar-a.original.pdf; letöltés: 2016.11.12.
- MOORE, Rebecca R.: NATO's New Mission. Projecting Stability in a Post-Cold War World. Praeger Security International, Westport, Connecticut, London, 2007.
- NATO activates new Multinational Division Southeast headquarters in Bucharest.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_125356.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.08.
- NATO Ballistic Missile Defence. Fact Sheet.
http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160630_1607-factsheet-bmd-en.pdf; letöltés: 2016.09.16
- NATO Policy for the Protection of Civilians.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133945.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.10.
- NATO policy for the Protection of Civilians.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133945.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.11.
- NATO Response Force Fact Sheet.
<http://www.shape.nato.int/page349011837>; letöltés: 2016.07.17.
- New NATO division becomes functional in Bucharest. Xinhua.
http://news.xinhuanet.com/english/2016-05/12/c_135351824.htm; letöltés: 2016.07.19

- NORDENMAN, Magnus: The Naval Alliance: Preparing NATO for a Maritime Century. Atlantic Council of the United States.
<http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/the-naval-alliance-preparing-nato-for-a-maritime-century/>; letöltés: 2016.07.19.
- Obama slows US troop drawdown in Afghanistan. The Telegraph.
<http://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/06/obama-slows-us-troop-drawdown-in-afghanistan/>; letöltés: 2016.08.06.
- OSCE Expands its List on Confidence Building Measures for Cyber Space: Common Ground on Critical Infrastructure Protection.
<https://ccdcoe.org/osce-expands-its-list-confidence-building-measures-cyberspace-common-ground-critical-infrastructure.html>; letöltés: 2016.07.30.
- Remarks by President Donald Tusk after the EU-US Leaders' Meeting in Warsaw.
<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/08-tusk-remarks-eu-us-leaders-meeting-warsaw/>; letöltés: 2016.07.28.
- RINGSMOSE, Jens – RYNNIUS, Sten: Credible deterrence? NATO's new spearhead force. University of Southern Denmark.
http://www.atlcom.nl/ap_archive/pdf/AP%202015%20nr.%206/Ringsmose%20and%20Rynning.pdf; letöltés: 2016.07.18.
- Russian media unhappy with NATO Summit. BBC News.
<http://www.bbc.com/news/world-europe-36745994>; letöltés: 2016.07.17.
- Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe: A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, June 2016. p. 3. , p. 2.
https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_review_web.pdf; letöltés: 2016.07.17.
- SHEA, Jamie: Resilience: a core element of collective defence. NATO Review.
<http://www.nato.int/docu/Review/2016/Also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/EN/index.htm>; letöltés: 2016.07.16.
- SHIRREFF, Richard: 2017 War with Russia. An urgent warning from senior military command. Coronet, London: 2016.
- SHLAPAK, David A. – JOHNSON, Michael W.: Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defence of the Baltics. Rand, 2016.
https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1253/RAND_RR1253.pdf; letöltés: 2016.02.12.
- STOLTENBERG, Jens: 'Projecting Stability: Charting NATO Future'. US Atlantic Council, Washington, D.C.,
http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_129758.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2016.04.06.
- STOLTENBERG: The Three Ages of NATO: An Evolving Alliance. Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Harvard Kennedy School.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_135317.htm; letöltés: 2016.09.28.
- SZENES Zoltán: Előre a múltba? A walesi NATO-csúcs. Külügyi Szemle, 2014. ősz
<http://kki.gov.hu/download/9/1a/c0000/Szenes.pdf>; letöltés: 2016.07.28.

- SZENES Zoltán: Forward Military Presence. Assessing the NATO Warsaw Summit. Defence Review. The Central Journal of the Hungarian Defence Forces, 2016. 2. sz. p. 144.
- SZENES Zoltán: Új bor a régi palackban? A walesi NATO-csúcs. Hadtudomány, 2014. 24. évf. 3–4. sz. p. 8.
- TÁLAS Péter: A varsói csúcs legfontosabb döntéseiről. SVKK Elemzések. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2016-10-a-nato-varsoi-csucsstalalkozojanak-don.original.pdf; letöltés: 2016.07.12.
- The Global Coalition to Counter ISIL (ISIL- Islamic State of Iraq and the Levant) <http://www.state.gov/s/seci/>; letöltés: 2016.06.30.
- The Military Balance, Europe. Taylor & Francis, London, 2016. p. 151.
- The NATO Custodian of Regional Security. HQ MNC NE. http://mncne.pl/leaflet/mncne_civ.pdf; letöltés: 2016.07.18.
- The Warsaw Declaration on Transatlantic Security. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133168.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.10
- Transatlantic Homeland Defence. National Defence University, Washington, D.C. <http://ctnsp.dodlive.mil/files/2014/10/Transatlantic-Homeland-Def.pdf>; letöltés: 2016.07.24.
- US activates Romanian missile defence site, angering Russia. Reuters. <http://www.reuters.com/article/us-nato-shield-idUSKCN0Y30JX>; letöltés: 2016.09.30.
- US Agency Says Afghan Forces Lost Territories in 2006. http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2016/07/mil160729voa05.htm?_m=3n%2e002a%2e1779%2elb0ao003sa%2e1mw1; letöltés: 2016.08.06.
- VEENENDAAL, Matthijs – KASKA, Kadri – BRAYETTO, Pascal: Is NATO Ready to Cross the Rubicon on Cyber Defence? NATO Cooperative Cyber Defence Center of Excellence, Cyber Policy Brief, Tallin, June 2016. <https://ccdcoe.org/multimedia/nato-ready-cross-rubicon-cyber-defence.html>; letöltés: 2016.07.29.
- VERSHBOW, Alexander: Strong on Values, Strong on Defence. NATO's role in Projecting Stability to the East and South. London. http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_131446.htm; letöltés: 2016.07.24.
- Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm; letöltés: 2016.07.10.
- Warsaw Summit Declaration on Afghanistan. http://nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133171.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.07.17.
- WILLIAMS, J. Joseph Jr: From Solid to Shaky: The Strained Alliance Between Turkey and NATO. Oxford Policy Center, August 2016. <http://oxfordpolicycentre.org/research-papers/Draft-WILLIAMS-Turkey-NATO-Oxford%20Copy.pdf>; letöltés: 2016.09.28.
- www.mszfazk.hu; letöltés: 2016.07.06.

A HÍRSZERZÉSI ÁGAK ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MEGKÖZELÍTÉSE

Hogyan használják az elemző-értékelők a hírszerzési ágak információit?

A nemzetbiztonsági tevékenység központi szereplője az információ, mert a nemzetbiztonsági szolgálatok csak megfelelő mennyiségű és minőségű információ birtokában tudnak hatékonyan működni. A szolgálatok számára a szükséges információ összegyűjtését a különböző hírszerzési ágak (adatszerző szervezetek) végzik, míg azok részbeni feldolgozása és felhasználása az elemző-értékelők feladata, mert azokból ők látják el az állami döntéshozók tájékoztatását. Az elemző-értékelők ezt csak akkor tudják megfelelő szinten megtenni, ha rendelkezésükre állnak a szükséges információk. Megfelelő mennyiségű és minőségű információ nélkül nem létezik hatékony elemző-értékelő munka. Az elemző-értékelőknek így érdekük, hogy az adatszerzők képesek legyenek megszerezni minden olyan információt, amely a döntéshozók tájékoztatásához szükséges. Elemző-értékelő szempontból ennek egyik formája az adatszerző műveletek támogatása, valamint az adatszerző szervezetek információszerző tevékenységének irányítása, ami az elemző-értékelők hatásköre.

Az információ fontosságával kapcsolatban elmondhatjuk: a nemzetbiztonsági szolgálatok számára (vagyis a döntéshozók tájékoztatására, ami a szolgálatok egyik legfőbb feladata) csak azok az információk és adatok léteznek, amelyeket az adatszerzők átadnak az elemző-értékelőknek, mert amelyek az adatszerzők megtartanak maguknak, azokat az elemző-értékelők nem tudják felhasználni a döntéshozók tájékoztatására, így azok a döntéshozókhöz sem juthatnak el. Az információk mennyisége és minősége alapvetően befolyásolja az elemző-értékelő munkát, így a nemzetbiztonsági tevékenység sikerességét. Ennek következtében az elemző-értékelő rendelkezésére álló információknak meg kell felelniük számos kritériumnak. Napjaink információs társadalmában ez azonban komoly kihívás elé állítja a nemzetbiztonsági szolgálatokon belül az adatszerző szervezeteket, mert az elmúlt évtized – gazdasági, társadalmi, katonai és migrációs – válságai, a világháló által felgyorsított globalizáció, valamint az információs és a propagandaműveletek következtében az információk tulajdonságai átalakultak.

A megfelelő információk meghatározása érdekében szükségessé vált az információ fogalmának a pontos körülírása és definiálása. Az információra minden tudománynak, tudományágnak és tudományterületnek saját fogalma van, esetenként több is. A nemzetbiztonsági elméletekben is számtalan információfogalmat lehet felfedezni a különböző szakirodalmi tanulmányokban. Megállapítható, hogy a meghatározások általában egyes kutatókhoz köthetőek. Egy most készülő nemzetbiztonsági fogalomtárban az elemző-értékelő meghatározások keretében az szerepel az információnál, hogy „Általános értelemben véve a valós tények letükröződésének összessége. Elemző-értékelő szempontból feldolgozott adat.” Így az adat fogalmát is meg kell határozni – szintén a fogalomtár felhasználásával –, ami „a valós tények megjelenési formája”.

Nemzetbiztonsági elemző-értékelő szempontból az az adat tekinthető információnak, amely átesett adatfeldolgozáson. Az adatfeldolgozás magában foglalhat olyan eljárásokat, mint a rendszerezés, a szelektálás, a dekódolás, az értelmezés, a statisztikai folyamatok, a fordítás stb. Az adatfeldolgozás során az adott adatszerző szervezetek/elemek értelmezhetővé teszik az adatokat az elemző-értékelők számára. Az adatfeldolgozás az elemző-értékelőknél is folytatódik, ami alapvető a dokumentálásban, az archiválásban és a rendszerezésben jelenik meg. Az elemző-értékelőnek a munkája során az összes hírszerzési ágtól származó minden információt figyelembe kell vennie, amelyeket először az alábbi jellemzők alapján kell vizsgálnia:

- valóság;
- pontosság;
- teljesség;
- időszerűség;
- fontosság;
- előrejelzés;
- megbízhatóság;
- hitelesség;
- titkosság;
- hasznosság.

A **valóság** követelménye arra vonatkozik, hogy az adott információ milyen mértékben közelít a valós folyamatokhoz és eseményekhez, vagyis mennyi az igazságtartalma! Az elemző-értékelő a valóság kritériumának a vizsgálata során azt elemzi, hogy az információ mennyibe illik bele az ismert – már valósnak meghatározott, ellenőrzött – folyamatokba és rendszerekbe, valamint milyen valószínűségű az adott esemény vagy folyamat bekövetkezése. Ha az információ eltér az elvártaktól, az nem azt jelenti, hogy el kell vetni, hanem tovább kell vizsgálni, és annak egyik szakasza lehet az anomálielemzés.

A **pontosság** az információnak adattartamára vonatkozó tulajdonság, vagyis mennyire konkrét és mennyire általános adatokat tartalmaz az információ. Az adatok pontossága megjelenhet számszerű adatokban, valamint a tények és a folyamatok részletes leírásában. A pontosságnak összhangban kell lennie a valóságtartalommal is, mert csak az az adat pontos, ami valós is.

A **teljesség** szintén az információ adattartalmára vonatkozik, vagyis hogy az adat vagy az információ milyen mértékben fedi le az adott témakört (eseményt, folyamatot). Ha az adott témakörrel csak részinformációkat biztosít, akkor ezt a kritériumot nem teljesíti megfelelő mértékben. Ez nem jelenti azt, hogy az elemző-értékelőnek ne lenne szüksége részinformációkra. Akkor teljes egy információ, ha az adott témakörben átfogó és részletekbe menő adatokat tartalmaz.

Az **időszerűség** az információtartalom időtényezőjére vonatkozik, hogy az információ mikori eseményről vagy folyamatról biztosít adatokat. A jellemző további két tényezője az aktualitás és a valósidejűség. Az információ annál értékesebb, minél közelebbi időpontról tartalmaz adatokat. Az elavult információ esetén fennáll annak az esélye, hogy más kritériumoknak – mint pl. a titkosság – sem felel meg. Ez szintén nem jelenti azt, hogy egy korábbi időpontra vonatkozó adatra az elemző-értékelőnek ne lenne szüksége, bár talán csak korlátozott mértékben. Ez a követelmény azért is fontos, mert az elemző-értékelő többnyire csak időszerű információkból tud előrejelzéseket meghatározni.

A **fontosság** az információtartalom azon jellemzője, amely arra vonatkozik, hogy az adott információ mennyire kapcsolódik a vizsgált témakörhöz. Ha az adott információra az elemző-értékelőnek nagy szüksége volt, esetleg az adott folyamat vagy esemény megértéséhez kulcsinformációnak tekinthető, akkor fontosság szempontjából magas értékű információnak minősül.

Az **előrejelzés** az egyik legfontosabb jellemző, mert a nemzetbiztonsági szolgálatok egyik fő feladata a bekövetkező események előrejelzése a döntéshozók számára, így nagyon értékeseknek tekinthetők azok az információk, amelyek a jövőre vonatkozó adatokat tartalmaznak. Az előrejelzés fontosságát az is megköveteli, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatoknak nem a megtörtént eseményeket kell követniük, hanem a döntéshozókat alapvetően a jövőben bekövetkező eseményekről, valamint a fellépő biztonsági problémákról kell tájékoztatniuk.

A **megbízhatóság** nem az információ tartalmára, hanem arra vonatkozik, ahonnan az információ érkezik, vagyis ez a jellemző az információ forrását vizsgálja. Ha egy forrástól korábban valós információk érkeztek, akkor nagyobb a valószínűsége, hogy az a forrás ismét felhasználható információkat biztosít. Ha egy forrástól korábban valótlán információk származtak, akkor feltehetően később is problémák lehetnek az információ valóságtartalmával.

A **hitelesség** szintén az információtartalommal kapcsolatos követelmény. Ez arra vonatkozik, hogy az adott információnak mennyi a valóságtartalma, és a valósággal szemben nemcsak az információ egy-egy adattartalmára vonatkozik, hanem a teljes információra.

A **titkosság** nem a vizsgált információ tartalmára, hanem annak védelmére vonatkozik. Ha az információ birtokosa azt külön védelemmel látja el, akkor nagy valószínűséggel értékesebb információról lehet szó. Az információ védelemmel történő ellátása mellett a titkosságot a hozzáférhetőség is meghatározza, mert minél kevesebb személy ismeri az adott információt, az annál értékesebb lehet.

A **hasznosság** az információval szemben támasztott összetett követelmény, amely azt mutatja, hogy az adott információ mennyiben segítette az elemző-értékelőt a munkájában, vagyis milyen szinten tudott hozzájárulni a döntéshozók tájékoztatásához.

A fenti kritériumok nem azt jelentik, hogy az adatszerzők által összegyűjtött információkból az elemző-értékelők csak azokat használják fel, amelyek mindegyik követelménynek teljes mértékben megfelelnek, mert akkor az elemző-értékelők nem rendelkeznének egyáltalán információkkal. Ezért a követelményrendszer azt vizsgálja, hogy az elemző-értékelők milyen mértékben tudják felhasználni az adott információt, valamint milyen hiányosságai vannak az információnak, amelyet mindenképpen figyelembe kell venni annak felhasználása során. Az információval kapcsolatos problémák segítik, hogy elemző-értékelők a megfelelő szinten kezeljék az adott információt, tehát azt ne értékeljék túl vagy alul. A követelményrendszer segít továbbá a dezinformációk és az anomáliák (meglepetések) felfedésében is.

Az elemző-értékelők a munkájuk során alapvetően az információra és nem annak forrására helyezik a hangsúlyt, de a megfelelő információk összegyűjtése miatt foglalkozniuk kell a forrásokkal, vagyis a különböző adatszerzési (hírszerzési) ágakkal is, hogy azok minél hatékonyabban tudják támogatni a munkájukat. A hírszerzési ágakkal fennálló kapcsolat az adatszerzők információszerző tevékenységének az irányításában nyilvánul meg. Az elemző-értékelők a munkájukhoz napjaink információs társadalmában nemcsak egy hírszerzési ág információit, hanem minden rendelkezésre álló lehetőséget felhasználnak annak érdekében, hogy a döntéshozókat megfelelő információkkal láthassák el. Ennek alapján az elemző-értékelő összforrású elemző-értékelő munkát folytatnak.

Az elemző-értékelők számára különböző hírszerzési ágak biztosítják a szükséges információkat. Az elkülönült hírszerzési ágak különböző módszerek és eljárások alapján gyűjtik össze az információkat. A különböző hírszerzési ágakat csoportosíthatjuk pl. a kialakulásuk ideje, az adatszerzés eszköze és az adatszerzés módja alapján. A kialakulásuk szempontjából megkülönböztethetők klasszikus, nem klasszikus és új hírszerzési ágak. A klasszikushoz tartozik az emberi erőforrással folytatott és a nyílt forrású információszerzés, a nem klasszikusokhoz sorolják a technikai eszközökkel folytatott információszerzést, míg az új hírszerzési ágaknak tekintik az információs társadalmak működését biztosító hálózatokból történő adatszerzést. Az adatszerzés eszköze alapján a hírszerzési ágakat két fő részre osztják: az emberi erőforrással és a technikai eszközökkel folytatott hírszerzésre. Az adatszerzés módja alapján alapvetően hat hírszerzési ágat lehet felsorolni. Bár számtalan hírszerzési ágat meg lehet különböztetni, de azok mind becsatornázhatók az alábbi hat fő hírszerzési ágba.¹⁶¹

- az emberi erőforrással folytatott hírszerzés (HUMINT¹⁶²);
- a rádióelektronikai (technikai) felderítés (SIGINT¹⁶³);
- a képi felderítés (IMINT¹⁶⁴);
- a nyílt forrású információszerzés (OSINT¹⁶⁵);

---

¹⁶¹ DR. VIDA Csaba: A nemzetbiztonsági tevékenység szerepe a társadalomban. (Hadtudomány, 2015/E-szám) p. 231.

¹⁶² Human Intelligence

¹⁶³ Signal Intelligence

¹⁶⁴ Imagery Intelligence

- a mérés és jelmeghatározó információszerzés (MASINT¹⁶⁶);
- a kiberhírszerzés (CYBINT¹⁶⁷).

A hat hírszerzési ágon túl a szakirodalomban többek között megtalálható a kommunikációs rendszerekből folytatott felderítés (COMINT¹⁶⁸), a rádiótechnikai felderítés (ELINT¹⁶⁹), amelyek mind besorolhatók a SIGINT alá. Az IMINT részét képezi a térinformatikai adatszerzés (GEOINT¹⁷⁰). Az OSINT és a CYBINT közös területéhez tartozik a közösségi hálózatokból származó információszerzés (SOCMINT¹⁷¹).

A fenti felsorolásokon túl az elemző-értékelők saját szemszögükből¹⁷² is felosztják a különböző hírszerzési ágakat, alapvetően a megszerzett információ jellege alapján. Az elméletet eredetileg az amerikai Michael Hermann dolgozta ki,¹⁷³ aki szerint az elemző-értékelők az hírszerzési ágakat az általuk biztosított információk alapján két csoportba sorolják:

- betűkkel kifejezhető hírszerzés (LITINT¹⁷⁴);
- betűkkel nem kifejezhető hírszerzés (NON-LITINT¹⁷⁵).

A LITINT-be tartoznak azok a hírszerzési ágak, amelyekből származó információk szavak, valamint írott szöveg formátumában jelennek meg, így nincs szükség átfogó adatfeldolgozói munkára (a fordítás, valamint a rendszerezés, a válogatás és a szűrés kivételével). A LITINT-ből érkező információk az elemző-értékelők számára azonnal elemezhető-értékelhető. LITINT-nek tekinthető a HUMINT, a SIGINT egyik része a COMINT, az OSINT és a CYBINT egy része.¹⁷⁶

A NON-LITINT-hez sorolhatók azok az adatszerzési módok, ahonnan az érkező információknak az elemzését-értékelését megelőzően át kell esniük egy átfogó adatfeldolgozáson, vagyis olvashatóvá kell tenni azokat. NON-LITINT-hez tartozik a SIGINT egy része, az IMINT, a MASINT és a CYBINT egy része.¹⁷⁷

Az elemző-értékelők általi fenti felosztás az információk elemzés-értékelésének támogatására szolgál, valamint a források hatékony felhasználására, kiemelten a nyers információk valódiságának a meghatározására.

A hírszerzési ágak különböző képességekkel és lehetőségekkel rendelkeznek. Azokkal az elemző-értékelőnek is tisztában kell lennie, mert csak így tudja hatékonyan irányítani az információszerző tevékenységüket.

---

¹⁶⁵ Open Source Intelligence

¹⁶⁶ Measurement and Signature Intelligence

¹⁶⁷ Cyber Intelligence

¹⁶⁸ Communications Intelligence

¹⁶⁹ Electronic Signal Intelligence

¹⁷⁰ Geospatial Intelligence

¹⁷¹ Social Media Intelligence

¹⁷² Robert M. CLARK: Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach. pp. 87–123.

¹⁷³ Uo. p. 91.

¹⁷⁴ Literal Intelligence

¹⁷⁵ Non-Literal Intelligence

¹⁷⁶ Robert M. CLARK: Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach. p. 91.

¹⁷⁷ Uo. p. 109.

Az elemző-értékelő az információk jellege és értéke alapján vizsgálja az adott hírszerzési ágakat, hogy milyen előnyeik és hátrányaik vannak az információk rendelkezésre állásában. Az elemző-értékelőnek az az érdeke, hogy a hírszerzési ágak meg tudják szerezni számára az információt, valamint az információszerzés minél hatékonyabb legyen, kiemelten az erőforrások felhasználása során.

Ezért a minél sikerebb információszerzés érdekében az elemző-értékelőknek – amikor meghatározzák a konkrét adatszerző ág számára, hogy milyen információkat kell összegyűjtenie – az alábbi tényezőket kell figyelembe venniük.

Emberi erőforrással folytatott hírszerzés (HUMINT)

Az emberi erőforrással folytatott hírszerzés alapvetően az emberek – az adott forrás – által ismert információk megszerzésére irányul. Így csak az az információ szerezhető meg ezzel az adatszerző ággal, amelyről az adott forrás tudomással bír, vagy hozzá tud férni. Ebben rejlenek a korlátjai is, mert a hírszerzőknek mindig meg kell keresniük azt a személyt, aki rendelkezik a szükséges információval. Ha olyan személytől érkezik az információ, aki korlátozott ismeretekkel vagy hozzáféréssel rendelkezik, akkor maga az információ is csak korlátozottan felel meg a követelményeknek. Ebből kifolyólag kettősség tapasztalható a HUMINT-forrásokból rendelkezésre álló információk vonatkozásában, mert ha kapcsolatban állnak a szükséges forrással, akkor viszonylag könnyen megszerezhető az információ, de ha nem, akkor nagyon hosszú idő kell ahhoz, hogy megtalálják azt a forrást/személyt, aki rendelkezik az információval.¹⁷⁸

Az információ valóságtartalma jelentősen függ attól, hogy milyen forrástól származik az információ, mert lehet, hogy a forrás teljes mértékben átadja az általa ismert információt, és nem akarja megteveszteni a hírszerzőt, de rossz vagy hiányos ismeretekkel rendelkezik az adott témában. Egy másik probléma lehet, hogy a forrás a hírszerzőt tudatosan megteveszti, mert esetleg a hírszerző dekonspirálódott, vagy a forrás éppen üzeni akart az információval.

Az emberi erőforrású hírszerzés pozitívuma, hogy olyan információ is megszerezhető általa, amely más hírszerzési ággal nem. Hozzáférhetők általa olyan tervek, elképzelések, gondolatok és vélemények is, amelyeket az adott személy még nem mondott el (COMINT), nem írt le (OSINT, CYBINT) és nem továbbított semmilyen infokommunikációs (SIGINT, CYBINT) eszközön.

Az emberi erőforrású hírszerzésből származó információk másik jellemzője, hogy lehetőség van a visszacsatolásra, mert az információáramlás interaktív lehet, vagyis az elemző-értékelők visszakérdezhetnek az információt biztosító forrás (vagy az adatszerző hálózat) irányába, hogy pontosítsa, egészítse ki, vagy éppen erősítse meg az adott információt. Ez az interakció kivételes lehetőségeket biztosíthat a hatékonyság és a valóságtartalom javítása érdekében.

---

¹⁷⁸ Carl J. JENSEN – David H. MCELREATH – Melissa GRAVES: Introduction to Intelligence Studies. pp. 88–89.

Az emberi erőforrású hírszerzés információszerző tevékenysége alapvetően három részből áll:

- hivatalos kapcsolati (legális) információszerzés;
- fedett ügynöki (illegális) információszerzés;
- kihallgatások és beszámoltatások.¹⁷⁹

A fentiekén túl – a katonai hírszerzésen belül – az elmúlt évtizedekben kialakult egy újabb, a haderők békeműveleti szerepvállalásához kötődő hírszerzési ágazat, a békemissziós hírszerzés.¹⁸⁰

Mindegyik HUMINT-os hírszerzési ágazatból érkező információk hasonló jellemzőkkel rendelkeznek.

Elemző-értékelő szempontból az emberi erőforrással folytatott hírszerzésből származó információk jellemzői alapján **előnynek** tekinthető:

- olyan információk is elérhetők vele, amelyek más hírszerzési ággal nem;
- lehetőség van a visszacsatolásra az információ pontosítása, kiegészítése érdekében;
- gyorsreagálású, ha a megfelelő forrás rendelkezésre áll;
- megbízható információkat lehet vele összegyűjteni;
- lehetőség van eredeti dokumentumok megszerzésére;
- alapinformációkat biztosíthat egy adott témakörben.

A HUMINT **hátrányának** tekinthető:

- rendkívül költséges információszerzési mód, mert az információhoz közvetlenül vagy közvetetten pénzért lehet hozzájutni;
- sok idő kell olyan információk megszerzésére, amelyekhez még nincs rendelkezésre álló forrás;
- a források hozzáállása jelentős mértékben meghatározza az információ minőségét;
- esetenként nem megbízható információt biztosít, mert a forrás tudásán alapul, ami lehet pontatlan vagy téves;
- gyakori a forrás általi dezinformáció és megtévesztés.

A fentiek következtében a HUMINT az egyik legfontosabb hírszerzési ág, amellyel olyan adatokat kaphatnak az elemző-értékelők, amelyek biztosíthatják a döntéshozók megfelelő tájékoztatását.

---

¹⁷⁹ Robert M. CLARK: Intelligence analysis: A Target-Centric Approach. pp. 94–99.

¹⁸⁰ KIS-BENEDEK József: A válságkezelő műveletek és a felderítés. (Felderítő Szemle II/4., 2003. november) pp. 39–56.

Rádióelektronikai felderítés (SIGINT)

A rádióelektronikai felderítés a kisugárzott elektromágneses hullámok felfedése és rögzítése által, vagyis a célszemélyek kommunikációjának lehallgatása, valamint a célszemélyek által üzemeltetett rádiótechnikai és navigációs rendszerek által kisugárzott jelek rögzítése során szerez információt. Ennek következtében a SIGINT képességét jelentős mértékben meghatározzák a fizikai törvények, vagyis az elektromágneses hullámok terjedésének a sajátosságai, mert csak azok a hullámok érhetők el, amelyek eljutnak a SIGINT eszközrendszeréig.¹⁸¹

A SIGINT forrásai a kommunikációs rendszerek, az aktív rádiótechnikai eszközök, a navigációs eszközök, valamint az adattovábbító hálózatok. Ennek alapján a SIGINT felhasználható rádiókommunikációs felderítésre (COMINT) és rádiótechnikai felderítésre (ELINT). Ezen túl lehetőség van az elektromágneses hullámokat kisugárzó eszközök működési helyének a meghatározására is.

A SIGINT-információszerzés egyik korlátja, hogy csak azok az információk rögzíthetők vele, amelyeket elektromágneses hullámokon (vagyis infokommunikációs eszközökön) továbbítanak. Nem interaktív, mert nem avatkozhat be a kommunikációba, csak felfedheti és rögzítheti azt, így ki van szolgáltatva a kommunikációs csatornának. Az információ rögzítése nem ismételtető meg, mert az információt általában csak egyszer továbbítják az adott kommunikációs csatornában, így ha a SIGINT nem tudja felfedni, akkor az adott információ többé nem elérhető.

A kommunikáció rögzítésével rendkívül nagy mennyiségű nyers adat rögzíthető, de jelentős részük irreleváns adat, így mindenképpen szükség van az adatfeldolgozásra. Az adatfeldolgozás alapvetően a szelektálásban és az elemző-értékelő számára értelmezhetővé (olvashatóvá) tételében jelenik meg. Ha az elemző-értékelők túl sok információt kapnak, akkor lassulhat az elemzés-értékelés folyamata, mert minden beérkező adatnak át kell esnie az elemzés-értékelés folyamatán.

A SIGINT-információk általában megbízhatóak, mert olyan közleményeket és jeleket tartalmaznak, amelyekkel a célszemély valamit közölni akar, vagyis információt továbbít az általa kiválasztott személyek irányába. Az információközlés csak akkor ér el eredményt, ha valós információt közöl a kommunikációs csatornán, mert ha nem, akkor nem éri el a célját. Természetesen vannak kísérletek arra, hogy megtévesszék a SIGINT-et, de azok eredménye nagyon alacsony, mert a szakértők általában kiszűrni a dezinformációt. Ezt támasztja alá, hogy az infokommunikációs eszközök üzemeltetői és használói inkább a kódolás és az egyre bonyolultabb eljárások irányában fejlesztik saját rendszereiket. A SIGINT vonatkozásában is megjelenhetnek olyan megbízhatósági problémák, amelyek abból fakadnak, hogy az információ birtokosa a közleményei során hibás adatokat közöl.

---

¹⁸¹ MARTON Csaba: A SIGINT feladatainak és vezetési rendszerének változása. (Felderítő Szemle, 2007. emlékszám) p. 213.

Elemző-értékelő szempontból a rádióelektronikai felderítésből származó információk jellemzői alapján a SIGINT **előnyének** tekinthető:

- hatalmas mennyiségű információ szerezhető vele;
- általában megbízható információkat biztosít;
- egy adott témában folyamatosan biztosít információt, amely során nem kell fizikai kapcsolatba lépni a célszeméllyel;
- nemcsak az ellenséges területen folytatható információszerzés, hanem honi, vagyis biztonságos területről is;
- biztonságos információszerzési mód.

A SIGINT **hátrányának** tekinthető:

- technikai információszerzési ág révén rendkívül költséges, mert egyre korszerűbb és fejlettebb kódolásokat használnak;
- a fizika törvényszerűségei miatt korlátozott képességekkel rendelkezik;
- nem interaktív;
- szükséges a nyers adatok és az információk feldolgozása.

Elemző-értékelő szempontból a SIGINT egy-egy témakörben megbízható alap- és részinformációkat szerezhet, melyeket más hírszerzési ágak kiegészíthetnek. Olyan információkat biztosít, amelyeket az adott témakörökben a célszemélyek kommunikálnak, de korlátozott képességei miatt nem garantált a szükséges információ rendelkezésre állása. Bár meghatározott témakörökben folyamatosan biztosít információkat, de a reagálóképessége újabb és más témák vonatkozásában gyenge. Az értékes információk kinyeréséhez hatalmas mennyiségű rögzített nyers SIGINT-adat és megfelelő minőségű adatfeldolgozó képesség szükséges.

Képi felderítés (IMINT)

A képi felderítés során repülőeszközök vagy műholdak igénybevételével a föld felszínéről és a tereptárgyokról készített felvételek segítségével szerezhető információ. A felvétel lehet egy nagy felbontású fénykép, de lehet mozgókép (videofelvétel) is. Alapvetően a látható tárgyakról biztosít képi felvételeket, de a korszerű képi felderítőképességekkel – amelyek már a térinformatikai felderítés területét érintik – a nem látható, felszín alatti céltárgyakról is lehet információkat szerezni. Az IMINT forrásai ennek alapján a légitényképező repülőgépek és a felderítőműholdak felvételei, képsorozatok és videók, valamint háromdimenziós felvételek lehetnek.¹⁸²

---

¹⁸² DR. VIDA Csaba: Egyéb hírszerzési ágak. (In: KOBOLKA István /szerk./: Nemzetbiztonsági alapismeretek.) pp. 153–158.

A céltárgyról megbízható információk szerezhetők, mert az IMINT közvetlenül készíti el a felvételeket, azok nem manipuláltak. (Természetesen nem minden IMINT-szervezet /ország/ rendelkezik saját felderítőműhold-kapacitással, ezért a szükséges felvételeket a kereskedelmi műholdakat üzemeltetőktől vásárolják meg. Az adott kereskedelmi szolgáltatónak nem érdeke manipulálni a felvételeket, mert akkor a piacon más szolgáltatótól vásárolják meg képeket, így a valós adatszolgálat a szolgáltató érdekei is.) Az IMINT elleni intézkedés során a célszemélyek/szervezetek megpróbálják fedni vagy takarni a céltárgyakat, de azok hatékonysága és bonyolultsága miatt ez nem mindig jelent megoldást. A megtévesztő tereptárgyakat az IMINT-feldolgozók képesek meghatározni. Az IMINT egyik nagy problémája, hogy felhőzet és rossz időjárási körülmények esetén a megfigyelendő tereptárgyak nem láthatóak. Az IMINT-képfelvételek vonatkozásában rendkívül fontos a képek minősége és felbontása, mert a részletesebb felvételtől sokkal több információ nyerhető ki.

Az IMINT vonatkozásában központi tényező az adatfeldolgozás, mert ugyan mindenki meg tud állapítani egy képről adatokat, de egy IMINT-adatfeldolgozó nagyságrendekkel több információt képes kiolvasni róla. (Egy menetoszlopot ábrázoló képről minden katona meg tudja állapítani, hogy azon harckocsik és páncélozott harcjárművek láthatóak. Egy IMINT-es adatfeldolgozó azonban azt is képes lehet meghatározni, hogy pl. a képen látható harceszközök melyik szervezethez tartoznak.) Az IMINT-adatfeldolgozók ehhez saját képi adatbázisokkal rendelkeznek.

A képi felderítés alapvetően a múltból ad információt, mert csak azokról a tereptárgyakról tud felvételeket készíteni, amelyek abban az időben éppen ott voltak. Az IMINT-adatfeldolgozók a céltárgyak mozgásából előrejelzéseket is képesek készíteni, hogy pl. milyen irányba mozog a céltárgy, és várhatóan hol lesz a jövőben.

Elemző-értékelő szempontból a képi felderítésből származó információk jellemzői alapján az IMINT **előnyének** tekinthető:

- könnyebben megszerezhet olyan információt, amely más hírszerzési ággal nehezebben megszerezhető;
- viszonylag alacsony költségekkel hozzáférhet jó felvételekhez, míg a saját képrögzítő eszközök alkalmazása nagyon költséges lehet;
- megbízható információk gyűjthetők össze vele.

Az IMINT **hátrányának** tekinthető:

- csak utólag biztosít információt;
- alapvetően csak a látható tereptárgyakról biztosít információt;
- a nyers adatok csak megfelelő adatfeldolgozás után értelmezhetőek.

Elemző-értékelő szempontból a képi felderítés olyan információkat is viszonylag egyszerűen össze tud gyűjteni, amelyeket más hírszerzési ágak csak rendkívül nagy erőfőrdítással tudnának megszerezni. Az IMINT nemcsak a céltárgy helyzetét, hanem a tevékenységére és jellemzőire vonatkozó adatokat is továbbítani tud, de ennek ellenére csak részinformációkat biztosíthat az elemző-értékelők számára.

Nyílt forrású információszerezés (OSINT)

A nyílt forrású információszerezéssel minden legálisan hozzáférhető információ összegyűjthető, vagyis minden olyan információ, amelyet valamely szervezet vagy személy bárki számára elérhetővé tesz. Legális eszközökkel megszerelhető olyan nyílt információ is, amelyet csak korlátozott körben terjesztettek. Ez napjaink egyik legfontosabb információszerezési módja, mert nagy mennyiségben állnak rendelkezésre nyílt információk. A hatalmas mennyiségű adat problémát is okozhat az elemző-értékelőknek, ezért az OSINT-on belül is szükség van adatfeldolgozásra: az információk szűrésére, rendszerezésére és osztályozására. Az OSINT-ból egy adott témakörben gyorsan lehet alapinformációkhoz jutni, valamint kiegészítést biztosíthat más hírszerzési ágak által összegyűjtött információkhoz, kiemelten azok háttéréről és a múltbéli eseményekről. Kimondható, hogy az OSINT forrása nemcsak az internet, hanem egy sokkal szélesebb kör.

Az OSINT főbb forrásai:

- a hagyományos (nyomtatott és elektronikus) média;
- az internet;
- a kereskedelmi online szolgáltatók;
- a „szürke irodalom”;
- a nyílt események (konferenciák, előadások);
- a személyes tapasztalatok (szakértők, megfigyelők stb.);
- a kereskedelmi műholdak felvételei;
- a tudományos-kutató szervezetek.¹⁸³

Az OSINT rendkívül költségkímélő információszerezési ág a többi hírszerzési ághoz képest, mert viszonylag egyszerűen és könnyen hozzáfér a szükséges információhoz. Ennek következtében az elemző-értékelők is egyre többször fordulnak OSINT-információkhoz, mert folyamatos háttér-információkat biztosít a vizsgált – elemzett-értékelt – témakörökhöz. Így az elemző-értékelő munkában egyre fontosabb szerepe van.

Bár OSINT-információk egyre nagyobb számban vannak jelen az elemző-értékelő munkában, az információk nem mindig megbízhatóak, így ellenőrzésre szorulnak. Ebben jelentős szerepük van az OSINT-adatfeldolgozóknak, hogy olyan forrású anyagokat továbbítsanak, melyeket korábban már leellenőriztek. A megbízhatóság szempontjából nagyon fontos, hogy az OSINT az eredeti információt továbbítsa az elemző-értékelőknek, ne a másodközlőket, kiemelten a médiából és az internetről származó információk esetén.

---

¹⁸³ DR. VIDA Csaba: Nyílt forrású adatszerzés. (In: KOBOLKA István /szerk./: Nemzetbiztonsági alapismeretek.) pp. 115–124.

Sok esetben nem tekinthető interaktívnek, mert a forrás irányába nincs közvetlen visszacsatolási lehetőség, például az állami vezetők nyilatkozataira sem lehet visszakérdezni közvetlenül, valamint egy kutatóintézet által készített elemzés esetében sem lehet újabb kérdéseket feltenni.

Természetesen az OSINT-on belül is vannak olyan források, ahol lehetőség van az interaktív információszerzésre. Ezek közé tartozik az internet közösségi elemei, amelyet WEB 2.0-nak neveznek. Ide sorolhatók a közösségi hálózatok, a blogok, a fórumok, az adattárak (kép, videó, dokumentum), az online játékok stb.¹⁸⁴ Ezeken a helyeken az emberek megosztják egymással a rendelkezésükre álló információkat, miközben nem veszik figyelembe a biztonságtudatosságot, így – esetleges kérdésre vagy provokációra – olyan információkat is megosztanak, amelyek szenzitívek. Ezért ezekben a forrásokban lehetőség van a visszacsatolásra, vagyis az információk pontosítására.

Elemző-értékelő szempontból a nyílt forrású információszerzésből származó információk jellemzői alapján az OSINT **előnyének** tekinthető:

- költséghatékony, viszonylag alacsony költséggel lehet nagy mennyiségű adathoz hozzáférni;
- esetenként az esemény bekövetkezésével egy időben rendelkezésre áll;
- gyorsan sok információhoz lehet jutni általa;
- egyes esetekben megbízható információkat képes összegyűjteni.

Az OSINT **hátrányának** tekinthető:

- megbízhatóságával problémák vannak;
- ellenőrzésre szorul;
- sok idő kell a források megbízhatóságának az ellenőrzéséhez;
- egy témakörben esetenként kezelhetetlen mennyiségű információt biztosít, ami lassíthatja az elemző-értékelő folyamatot.

Elemző-értékelő szempontból a nyílt forrású információszerzés napjaink egyik meghatározó adatszerzési módja, amely alap- és kiegészítő információkat biztosít az adott témakörökben. Az OSINT-on belül egyre nagyobb szerepe van az adatfeldolgozásnak, mert a hatalmas mennyiségű, nem mindig megbízható információhalmazból ki kell válogatni a valós és az értékes információkat.

Mérés és jelmeghatározó információszerzés (MASINT)

A mérés és jelmeghatározó információszerzés egy technikai hírszerzési ág, amely különböző szenzorok segítségével gyűjt információt a céltárgy vagy a célkörzet egy-egy jellemzőjéről.

---

¹⁸⁴ Alfred ROLINGTON: Strategic intelligence for the 21st century. pp. 83–91.

Léteznek elektrooptikai, akusztikus, sugárzó, vegyi, biológiai, mágneses, mozgásos (rezgés), valamint anyagot és visszatükröződést vizsgáló szenzorok. A szakirodalom szerint a MASINT hatféle módon végezhető: elektrooptikai, nukleáris, geofizikai, radar-, anyag- és rádiófrekvenciás szenzorokkal. A szenzorok lehetnek aktívak és passzívak. Közvetlen kapcsolatban állnak a céltárggyal vagy a célterülettel, és MASINT-szakemberek telepítik őket, így megbízható és pontos információkat gyűjthetnek az adott jellemző vonatkozásában. Ez egyben nehézség is, mert a szenzort el kell juttatni a céltárgyhoz vagy a célterülethez, amihez esetenként a HUMINT lehetőségeit is igénybe kell venni. A MASINT korlátja, hogy csak a céltárgy vagy a célterület egy-egy jellemzőjéről tud információt biztosítani. Emellett adatfeldolgozást is igényel, mert a szenzorok különböző adatokban történő változásról tudósítanak, pl. sugárzó anyag jelenléte vagy a rezgés mértékének a módosulása. Ezek alapján MASINT-szakértők értékelik ki, hogy milyen esemény következhetett be a célterületen.¹⁸⁵

A nemzetközi szakirodalom¹⁸⁶ a MASINT részének tekinti:

- a radarhírszerzést (RADINT – Radar Intelligence);
- a külföldi eszközök jelfelderítését (FISINT – Foreign Instrumentation Signals Intelligence);
- a hangfelderítést (ACINT – Acoustic Intelligence);
- a nukleáris hírszerzést (NUCINT – Nuclear Intelligence);
- a rádiófrekvenciás/elektromágneses pulzus felderítést (RF/EMPINT – Radio Frequency/Electromagnetic Pulse Intelligence);
- az elektrooptikai hírszerzést (ELECTRO-OPTINT – Electro-optical Intelligence);
- a lézershírszerzést (LASINT – Laser Intelligence);
- az anyagi hírszerzést (Materials Intelligence);
- a nem szándékos kisugárzás felderítését (RINT – Unintentional Radiation Intelligence);
- a kémiai és biológiai hírszerzést (CBINT – Chemical and Biological Intelligence);
- az irányított energiájú fegyverekre irányuló hírszerzést (DEWINT – Directed Energy Weapons Intelligence);
- az infravörös felderítést (IRINT – Infrared Intelligence).

---

¹⁸⁵ DR. AARON CHIA ENG SENG: MASINT: The intelligence of the future.
https://www.dsta.gov.sg/docs/publications-documents/dh2007_chapter_10.pdf?sfvrsn=2
letöltés: 2016.05.01.

¹⁸⁶ Uo.

A MASINT költséghatékonyak is tekinthető, mert nem kell a célterületen folyamatosan ott tartani egy információszerző személyt, mivel a telepített szenzor biztosítja az információt. A szenzor jellege adja meg, hogy azonnal továbbítja az adatot, vagy csak eltárolja, és a begyűjtése után nyerik ki belőle az adatokat. A MASINT-információk időszerűsége is ezen múlik. Mind a kétfajta szenzornak van előnye és hátránya, mert például a folyamatosan adatot közlő szenzorok könnyen felfedezhetőek. A szenzorok általában egyirányú adatforgalmat biztosítanak, így nem tekinthetők interaktívoknak.

Elemző-értékelő szempontból a mérés és jelmeghatározó információszerzésből származó információk jellemzői alapján a MASINT **előnyének** tekinthető:

- közvetlenül a célobjektumról, a célkörzetről vagy a célszemélyről biztosít információkat;
- folyamatosan továbbítja az adatokat;
- megbízható információ;
- olyan adatok is megszerzhetőek általa, amelyekhez más forrásból csak nagy erőfeszítések árán lehetne hozzájutni.

A MASINT **hátrányának** tekinthető:

- a szenzorok telepítésének és alkalmazásának a nehézségei;
- az adataikat csak megfelelő szakértők (adatfeldolgozók) tudják értelmezni;
- csak részinformációkat tud biztosítani a célról, annak egy-egy jellemzőjéről;
- nem interaktív információszerzési mód.

Elemző-értékelő szempontból a mérés és jelmeghatározó információszerzés kiegészítő információkat biztosíthat egy adott témakörben, valamint első, figyelmeztető adatokat a céltárgy vagy a célkörzetben bekövetkező változásokról. Mindenképpen szükséges kiegészíteni más hírszerzési ágból származó információval.

Kiberhírszerzés (CYBINT)

A legújabb hírszerzési ágnak tekinthető, amely a számítógépes hálózatokból szerez meg olyan információkat, amelyeket a birtokosa nem kíván mindenki számára elérhetővé, vagyis nyilvánossá tenni. A CYBINT célpontjai tehát egyes számítógépekben, szervereken, illetve adatrögzítő eszközökön tárolt vagy a hálózatokban továbbított információk. A CYBINT értékét is az adja, hogy olyan információk szerezhetőek meg vele, amelyeket az információ birtokosa valamilyen módon védeni akar. Ezáltal a megszerzett információk megbízhatóak lehetnek. A kiberhírszerzésnek alapvetően három fajtája van: a nyílt számítógépes hálózatokból, a zárt számítógépes hálózatokból és a számítógépes hálózatok által kisugárzott jelekből történő információszerzés.

A CYBINT által megszerzett adatok lehetnek metaadatok, valamint konkrét fájlok. A metaadatok tartalmazzák azokat az információkat, amelyek azt mutatják, hogy hol található a különböző témákról szóló információk. A konkrét fájlok pedig konkrét információt tartalmaznak az adott témákban.¹⁸⁷ Nagyon fontos megállapítani, hogy CYBINT esetén az adat tulajdonosa nem szerezhet tudomást az adatainak és az információinak a megszerzéséről, mert jelentősen csökkenhet azok értéke, ha az adatszerzést észlelik.

A kiberhírszerzés hatalmas mennyiségű információt képes összegyűjteni, de megfelelő válogatás, szűrés és szelektálás nélkül ez a módszer akadályozhatja az elemző-értékelő munkát. Olyan információk is megszerzhetők vele, amelyek más forrásokból nem. Alapvetően nem interaktív, mert csak az szerezhető meg vele, amelyet az adatbirtokosa elhelyez az adott számítógépes rendszerben.

Elemző-értékelő szempontból a kiberhírszerzésből származó információk jellemzői alapján a CYBINT **előnyének** tekinthető:

- hatalmas mennyiségű adatot szerezhet meg;
- költséghatékony;
- szenzitív – ezáltal értékes – információk is megszerzhetők általa.

A CYBINT **hátrányának** tekinthető:

- túl sok információt biztosíthat egy témakörben, ami hátráltathatja az elemző-értékelő munkát, ezért adatfeldolgozásra van szükség;
- viszonylag könnyű a dekonspiráció, ami jelentősen csökkentheti az információ értékét;
- új hírszerzési ág, így nincsenek meg azokat az eljárások és elméleti alapok, amelyek hatékonyabbá tudnák tenni az információk felhasználhatóságát.

Mivel a kiberhírszerzés még viszonylag új hírszerzési ág, ezért elemző-értékelő szempontból minden általa megszerzett információ fontos az elemző-értékelő munka számára, egyedüli probléma a túl sok feldolgozatlan információ.

Összefoglalás

A különböző hírszerzési ágak elemző-értékelő szempontból történő összehasonlításánál az információkkal szemben támasztott követelmények mellett olyan tényezőket is figyelembe kell venni, amelyek támogatják az elemző-értékelő munka sikerességét. Ezekhez tartozik az információk megbízhatósága, egyedülállósága, interaktivitása, költségessége, mennyisége, a rendelkezésre állás gyorsasága, valamint az adatfeldolgozás szükségessége. A megbízhatóság alatt a hírszerzési ágból érkező információk valóságtartalmának az összessége értendő. Egyedülállósága, hogy más hírszerzési ággal pótolhatóak-e azok az információk.

---

¹⁸⁷ Robert M. CLARK: Intelligence analysis: A Target-Centric Approach. pp. 103–109.

Az interaktivitáshoz tartozik, hogy a megszerzett információ esetén lehetőség van-e pontosításra, kiegészítésre és megerősítésre. A költségessége az információ megszerzésének ár-érték arányától függ. Az információk mennyiségét az határozza meg, hogy az adott hírszerzési ág egy-egy témakörben mennyi információt képes összegyűjteni. A rendelkezésre állás gyorsasága azt jellemzi, hogy egy témakörben milyen gyorsan lehet alapinformációkat összegyűjteni. Az adatfeldolgozás mértékét az határozza meg, hogy az adatok milyen hosszú folyamat során jutnak el az elemző-értékelőkhöz.

Hírszerzési ág	HUMINT	SIGINT	IMINT	OSINT	MASINT	CYBINT
megbízhatóság	közepes	magas	magas	alacsony	magas	magas
egyedülállóság	magas	magas	közepes	alacsony	közepes	magas
interaktivitás	magas	minimális	minimális	közepes	minimális	minimális
költségesség	magas	magas	közepes	alacsony	közepes	alacsony
információk mennyisége	közepes	magas	alacsony	magas	alacsony	magas
rendelkezésre állás gyorsasága	magas	közepes	közepes	magas	közepes	magas
adatfeldolgozás szükségessége	alacsony	magas	közepes	alacsony	magas	közepes

1. ábra
Szerk.: Dr. Vida Csaba

Az elemző-értékelő egy-egy témakörhöz szükséges adatok és információk összegyűjtése során a hírszerzési ágak fenti képességeit, jellemzőit és tulajdonságait veszi figyelembe, amikor meghatározza számukra a szükséges információk megszerzését. Az elemző-értékelőknek a hírszerzési ágak kiválasztásánál figyelembe kell venni a rendelkezésre álló képességek leghatékonyabb felhasználását, mert egyszerre nem csak egy témakört kell elemezniük-értékelniük, hanem többet, így annak a hírszerzési ágnak kell megszereznie az adott információt, amely a legkisebb erőforrással tudja azt megtenni. Az elemző-értékelő szempontból az elemző-értékelő ágak között nem lehet prioritást meghatározni, mert mindegyik hírszerzési ág fontos, ha információt tud biztosítani az elemző-értékelők számára, hogy végre tudják hajtani alapfeladatukat, vagyis a döntéshozók tájékoztatását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CHIA ENG SENG, DR. Aaron: MASINT: The intelligence of the future. https://www.dsta.gov.sg/docs/publicationsdocuments/dh2007_chapter_10.pdf?sfvrsn=2; letöltés: 2016.05.01.

- CLARK, Robert M.: Intelligence analysis – A Target-Centric Approach. (CQ Press, 2010, Washington D.C. ISBN 978 1 6426 5439) p. 339.
- DR. VIDA Csaba: A nemzetbiztonsági tevékenység szerepe a társadalomban. (Hadtudomány 2015/E), pp. 221–234.
- DR. VIDA Csaba: Egyéb hírszerzési ágak. (In: KOBOLKA István /szerk./: Nemzetbiztonsági alapismeretek.) Nemzeti Közszerzési és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013, ISBN 978-915-5344-32-9, pp. 153–158.
- DR. VIDA Csaba: Nyílt forrású adatszerzés (OSINT). (In: KOBOLKA István /szerk./: Nemzetbiztonsági alapismeretek.) Nemzeti Közszerzési és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013, ISBN 978-915-5344-32-9, pp. 95–113.
- DR. VIDA Csaba: ZNEHKNB5140 – Információk elemzése-értékelése tantárgy előadásának anyagai. (NKE, 2014–2016)
- JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Introduction to Intelligence Studies. (CRC Press, 2013, London ISBN 9781466500037) p. 352.
- JOHNSON, Loch K.: Handbook of Intelligence Studies. (Routledge, 2009, London, ISBN 9780415770507) p. 382.
- KIS-BENEDEK József: A válságkezelő műveletek és a felderítés. Felderítő Szemle II/4., 2003. november, ISSN 1588-242X) pp. 39–56.
- LOWENTHAL, Mark M.: Intelligence from secrets to policy. CQ Press, 2012, Washington DC, ISBN 9781608716753. p. 417.
- MARTON Csaba: A SIGINT feladatainak és vezetési rendszerének változása. Felderítő Szemle, IV/Emlékszám 2007. július, ISSN 1588-242X. pp. 213–222.
- ROLINGTON, Alfred: Strategic intelligence for the 21st century. (Oxford, 2013, ISBN 978-0-19-965432-1) p. 181.

AZ EU FELDERÍTŐ-INFORMÁCIÓS RENDSZER KIHÍVÁSAI ÉS SZEREPE A VÁLSÁGKEZELÉSBEN¹

---

3. Az EU-hírszerzés alapjai

A hírszerző szolgálatokat az állam hozta létre és használja védelme érdekében. A szolgálatok által megszerzett és feldolgozott információkat különböző szintű állami és katonai vezetők, politikusok kapják meg, akik döntéseik meghozatalához kapnak így fontos segítséget. A hírszerző szolgálatok történelmileg kialakult két fő típusa a polgári és a katonai hírszerző szolgálatok. Míg a polgári szolgálatok elsősorban a biztonságpolitika politikai elemeit érintő, továbbá a nemzetgazdaság védelmét biztosító, külföldre vonatkozó, külföldi eredetű információk megszerzésére specializálódtak, a katonai szolgálatok fő feladata viszont az állam védelméhez nélkülözhetetlen, a biztonságpolitika katonai elemeit érintő, külföldre vonatkozó, külföldi eredetű információk megszerzése. Az új típusú kihívások megjelenésével mind a katonai, mind a polgári szolgálatok új feladatokat is kaptak, mind például a terrorizmus elleni küzdelem, a tömegpusztító fegyverek terjedésének megelőzése, a számítógépes rendszerek elleni védelem, esetlegesen számítógépes rendszerek elleni támadások végrehajtása. Az új típusú kihívások megjelenésének köszönhetően a katonai és a polgári hírszerzés közötti éles határvonal fokozatos megszűnése tapasztalható napjainkban. Ennek eredményeként megfigyelhető a polgári és a katonai hírszerzés fokozatos integrációja, ami több országban a szolgálatok teljes összevonásához vezetett.

A múltban a hírszerző szolgálatok által megszerzendő információk jellemzően védett, minősített információk voltak, ezért is kellett speciális módszerekkel működő és speciális technikai eszközökkel felszerelt szervezeteket létrehozni az információk megszerzése érdekében. Napjainkban az információs társadalom létrejöttével egyre több nyílt információ érhető el, ami azonban nem kérdőjelezi meg a hírszerző szolgálatok létjogosultságát, hiszen az igazán fontos, érzékeny adatok továbbra sem nyilvánosak, azokat továbbra is csak speciális módszerekkel lehet megszerezni. Az információs társadalom új kihívása a hírszerzés számára a nagy mennyiségben rendelkezésre álló nyílt információk szűrése, feldolgozása, ami ugyancsak speciális tudást igényel.

Az Európai Biztonsági Stratégia megállapítása szerint Európa számára a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek terjedése, a regionális konfliktusok, az állam kudarca és a szervezett bűnözés jelentik a legfontosabb fenyegető veszélyeket.

---

¹ Doktori (PhD-) értekezés tervezete – II. rész. Az anyag műhelyvitára készült, de azt a szerző halála miatt nem sikerült megszervezni. A téma fontossága és aktualitása miatt is indokoltnak tartjuk az értekezéstervezet megjelentetését. Az anyag első része a Felderítő Szemle 2016/1. számában jelent meg. (Dr. Kis-Benedek József témavezető)

A stratégia ugyanakkor megállapítja: „Az új fenyegetések esetében gyakran külföldön kell majd felállítani az első védelmi vonalat. Az új fenyegetések dinamikusan változnak. A tömegpusztító fegyverek elterjedésének kockázata idővel egyre jelentősebbé válik; a terrorista hálózatok ellenintézkedés híján egyre veszélyesebbé válnak. A kudarcot vallott államok sora bővül, és a szervezett bűnözés terjed, ha nem tesznek ellene, amint a nyugat-afrikai példa is megmutatta. Ez azt jelenti, hogy készen kell állnunk a válság kialakulása előtti fellépésre. A konfliktus és a fenyegetések megelőzését nem lehet elég korán elkezdni.” A stratégia fontosnak tartja kiemelni, hogy az Uniónak az előtt kell képesnek lennie a cselekvésre, mielőtt „a helyzet romlik, amikor tömegpusztító fegyverek elterjedését észlelik, valamint mielőtt sürgős humanitárius vészhelyzetek adódnak”. Az időbeni cselekvéshez időben rendelkezésre álló, pontos hírszerzési információkra van szükség. Ezért az Európai Biztonsági Stratégia hírszerzést érintő legfontosabb megállapítása a következő: „A közös fellépések legjobb alapját a közös fenyegetésvértékelések jelentik. Ehhez a tagállamok között és a partnerekkel a hírszerzési információk hatékonyabb cseréjére van szükség.”

Az EU angol munkanyelvében használt „intelligence” szó egyrészt jelenti a hírszerzési információt, azaz „idegen országokra, ellenséges vagy potenciálisan ellenséges erőkre vagy elemekre, tényleges vagy lehetséges hadműveleti területekre vonatkozó információk feldolgozásának az eredményét”,² ugyanakkor az ezt eredményező tevékenységre és az ilyen tevékenységet folytató szervezetekre is alkalmazzák. Björn Müller-Ville szerint az információ és a hírszerzési információ között a legnagyobb különbség az, hogy a hírszerzési információ a hírszerző szolgálatok által, meghatározott döntéshozók részére célirányosan feldolgozott információ.³

Az EU hírszerző rendszerének feladata a különböző hírszerzési szintek⁴ teljes spektrumának a lefedése, a különböző szintű parancsnokok, politikai vezetők részére a helyes döntések meghozatalához szükséges információk biztosítása. Ez a feladat rendkívül összetett, és lefedi a polgári és a katonai hírszerző szolgálatok teljes információszerző képességét. Napjainkban a katonai és a polgári műveletek rendkívül bonyolult körülmények között zajlanak, ezért nem elégséges a „szemben álló” felek képességeinek, erőinek, fegyverzetének a részletes ismerete, hanem egyre nagyobb figyelmet kell fordítani arra, hogy a misszió milyen kulturális környezetben működik, milyen szereplők milyen érdekek mellett formálják a politikai környezetet, milyen a lakosság viszonya a művelethez stb. Elengedhetetlen az állami szereplők mellett a nem állami szereplők, többek között a különböző nem kormányzati szereplőkkel való interakció. A hírszerzésnek sok esetben nemcsak az „ellenséget” kell megismernie, hanem azokat a szereplőket is meg kell nyernie, akiknek a támogatása nélkül a művelet kudarcra van ítélve.

² MH Műveleti Szabványosítási és Doktrinális Bizottság Terminológiai Harmonizációs Testülete. In: Nyt. szám:65-20/2013.

³ MÜLLER-VILLE, Björn: For our eyes only? Shaping an Intelligence Community within the EU. In: Occasional Papers No. 50, EU Institute for Security Studies, Paris, 2004. p. 7.

⁴ Politikai/stratégia, hadászati, hadműveleti és harcászati.

Hírszerzési szintek/felhasználók

<i>Politikai/stratégiai</i>	<i>Hadászati</i>	<i>Hadműveleti</i>	<i>Harcászati</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Brüsszeli döntéshozók 	<ul style="list-style-type: none"> • Katonai: Műveleti Parancsnok, • Polgári: Polgári Tervező és Irányító Képesség vezetője 	<ul style="list-style-type: none"> • Katonai: Kötelékparancsnok • Polgári: Misszióvezető 	<ul style="list-style-type: none"> • Katonai: Szárazföldi, tengeri és légi alakulatok parancsnokai • Polgári: Missziók területi vezetői

34. ábra. Az EU hírszerzési szintjei és felhasználói
Szerk.: Lakatos Zsolt

A hírszerzés funkciója⁵ továbbra is információk gyűjtése, feldolgozása és jelentése, célja pedig a környezet, a különböző szereplők szándékainak, képességeinek, motivációs tényezőinek a feltérképezése révén a döntéshozók segítése, hogy azok megértsék a problémát annak teljes spektrumában. A megismerésen és a tájékoztatáson túl azonban a hírszerzésnek képesnek kell lennie a jövőben bekövetkező események előrejelzésére is, hiszen e képesség nélkül a hírszerzés csak a múltbeli állapotokról készített képet tud a döntéshozóknak mutatni, de nem tudja felkészíteni őket arra, hogy adekvát döntéseket hozzanak és megőrizhessék a kezdeményezőképességüket. Ehhez természetesen fontos és elengedhetetlen a múltbeli események pontos ismerete, hiszen ez hozzájárulhat a jövőbeni cselekmények alakulásának előrejelzéséhez. A hírszerzési információk alapvetően két csoportba sorolhatók: beszélhetünk hírszerzési alapinformációkról⁶ és időszerű hírszerzési információkról.⁷

3.1. Hírszerzési alapinformációk

A hírszerzési alapinformációk referenciaanyagok, amelyek elősegítik a tervezést és az időszerű hírszerzési információk feldolgozását. Az alapinformációk gyűjtése folyamatos történik, továbbá rendszeresen frissíteni kell a különböző adatbázisokat, hiszen a műveleti tervezésnél rendkívüli fontosságúak a pontos hírszerzési alapinformációkat tartalmazó adatbázisok. A művelet indítása előtt sokszor hírszerzési alapinformációkra alapuló kézikönyvet is kiadnak a katonáknak

⁵ Allied joint doctrine for intelligence, counter-intelligence and security AJP-2 2-8 Edition A Version 1 (3.1-3.9) In: NATO Standardization Office 2014. szeptember

⁶ Basic Intelligence

⁷ Current Intelligence

vagy a polgári misszió tagjainak, ami segíti a politikai, a társadalmi, a katonai műveleti környezet jobb megismerését, megértését. A hírszerzési alapinformációk gyűjtése többek között magában foglalja a következőket:

- a hírszerzés érdeklődési körébe tartozó szereplők (jogi és természetes személyek) adatainak folyamatos gyűjtése, frissítése;
- ipari, gazdasági alapadatok;
- az adott ország, térség szociopolitikai jellemzői, különös tekintettel a kulturális és a vallási sajátosságokra;
- környezeti jellemzők, közöttük az időjárás jellemzői, terepviszonyok, időszakosan járható, nem járható utak sajátosságai;
- az infrastruktúra részletes ismerete, beleértve a repülőterek, kikötők, vasúti rakodóhelyek kapacitási adatait, utak és hidak teherbíró képességét;
- katonai, rendvédelmi, paramilitáris alakulatok szervezeti felépítése,⁸ egyenruhái, harci eszközökkel való ellátottsága, a harci technikai eszközök technikai jellemzői, az alakulatok műveleti alkalmazási eljárásai.

3.2. Időszerű hírszerzési információk

Az időszerű hírszerzési információk a hírszerzési szintek teljes spektrumát lefedik, azaz a politikai/stratégiai szinttől a harcászati szintig terjednek. Az adott helyzet bemutatásával az időszerű hírszerzési információk segítenek a változások előrejelzésében, a különböző szintű vezetőknek a döntéseik meghozatalában. Az időszerű hírszerzési információk legfőbb jellegzetessége, hogy egy adott pillanatban érvényes csak, és az idő múlásával az információ hírszerzési értéke gyorsan csökkenhet, elveszhet. Az időszerű hírszerzési információk esetében nagyon fontos az információ azonnali jelentése a felhasználónak. A papíralapú jelentések alkalmazása sok esetben azt jelenti, hogy mire az információ eljut a felhasználóhoz, az már el is avul. Bizonyos események, pl. terrorcselekmények bekövetkezése esetén a helyzet percről percre változhat, ezért fontos, hogy az időszerű hírszerzési információk felhasználásával készült jelentés a lehető legnagyobb mértékben megőrizze információ értékét a felhasználók számára.

3.3. Az EU-hírszerzés működési sajátosságai és főbb kihívásai⁹

3.3.1. A hírszerzési ciklus

A klasszikus hírszerzési ciklus a következő elemekből áll:

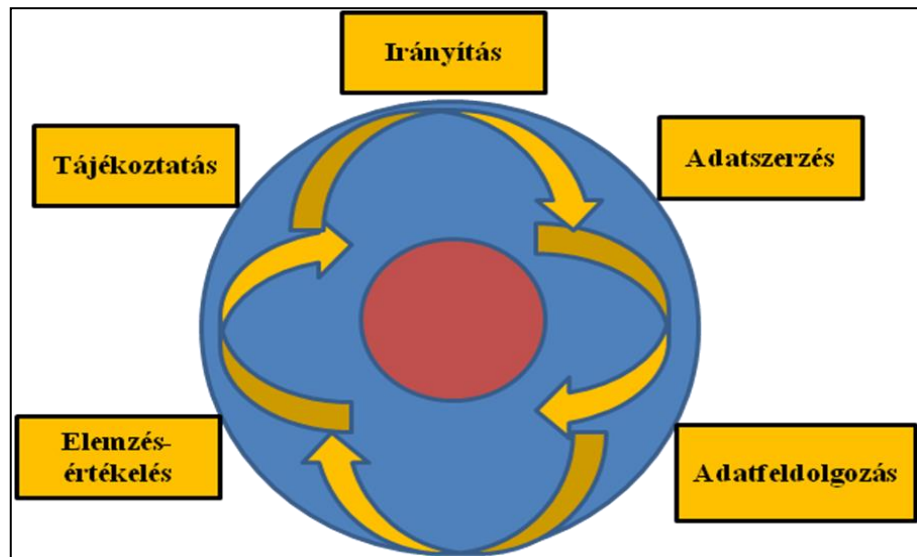
- tervezés, irányítás, hírszerzési feladatok, igények meghatározása;
- adatszerzés;

---

⁸ Order of Battle – ORBAT

⁹ LAKATOS Zsolt: A hírszerzési ciklus sajátosságai, különös tekintettel a nemzetközi együttműködésre. In: Felderítő Szemle, 13. évf. 3. sz. – 2014. október, pp. 42–52.
<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2014-3.pdf>; letöltés: 2014.04.08.

- adatfeldolgozás, elemzés-értékelés;¹⁰
- az elemzés-értékelést követően az információk elosztása, tájékoztatás.¹¹

35. ábra. A hírszerzési ciklus elemei
Szerk.: Lakatos Zsolt

A ciklus teljessége, az egyes fázisok helye, szerepe, továbbá a visszacsatolások bonyolult rendszere hosszú évek, évtizedek alatt alakult ki, ami nem negligálható. A hírszerzési ciklus sajátosságai, létjogosultsága elemzése során Dr. Vida Csaba helyesen értékeli, hogy „a hírszerzési ciklussal kapcsolatban megállapítható, hogy elméleti szinten napjainkban is ennek az eljárásnak a mentén működnek a hírszerző szolgálatok”.¹² Ugyanakkor a történelemből több példa is ismeretes, amikor a ciklus egyes – elsősorban az adatszerzést követő – elemeit a felhasználók ignorálták. Mindenekelőtt a politikusokra jellemző, hogy úgy gondolják, számukra elegendő a nyers információ, elemzőkre nincs szükség, maguk is képesek a megfelelő következtetéseket levonni a hírszerző-értékelésekből. Jó példa erre Sztálin, aki a Japánban tevékenykedő szovjet hírszerző, Richard Sorge német támadásra vonatkozó jelentéseit nem vette figyelembe. Szintén Sztálin volt, aki a Berlinben működő, „Shkvor” fedőnevű korábbi cseh ügynöknek szintén a német támadásra vonatkozó jelentésére tollal azt írta: „angol provokáció”.¹³ A döntéshozóknak meg kell tanulniuk, hogy – még akkor is, ha szorít az idő – bizonyos döntések meghozatalakor

¹⁰ Az Amerikai Egyesült Államok hírszerző közösségének eljárás módja szerint az adatfeldolgozás és az elemzés-értékelés két elkülönülő folyamat.

¹¹ Ez történhet írásos jelentés vagy akár szóbeli (briefing) formában is.

¹² Dr. VIDA Csaba: Létezik-e még hírszerzési ciklus. In: Felderítő Szemle, 12. évf. 1.sz. p. 56. HU ISSN 1588242X

¹³ BRACKMAN, Roman: The secret life of Josef Stalin: A hidden life. In: Frank Cass Publishers 2001, London p. 295.

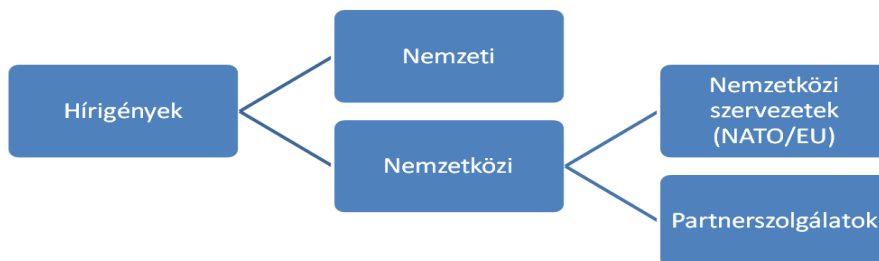
meg kell várnunk a teljes hírszerzési ciklust, hiszen a vezetők tájékoztatása és a döntések meghozatala a nyers információk alapján, az elemző-értékelő szakasz kihagyásával a hibás döntés veszélyét rejti magában.

3.3.1.1. Tervezés/irányítás/feladatszabás

A hírszerző szolgálat irányítása, a feladatok megszabása döntő mértékben határozza meg a szolgálat irányultságát, tevékenységét. Az irányítás két szinten történik: megkülönböztetjük a politikai irányítást és felügyeletet, valamint a szakmai vezetést. Ez különböző országokban a lehető legváltozatosabb formában jelenik meg, de a demokratikus országokban a szolgálatok működésének törvényi szabályozása alapvető fontosságú. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény hírszerző szolgálatokról szóló részének meg kell határoznia a szolgálat feladatait, hatáskörét és működési sajátosságait, különös tekintettel arra, hogy milyen titkosszolgálati módszereket használhat feladatainak végrehajtása során. A hírszerző szolgálatokról szóló törvénynek a politikai irányítás/felügyelet és a szolgálat ellenőrzésének a kérdéseit is részleteznie kell. A nemzetközi együttműködés kérdésében a politikai vezetés határozza meg az együttműködés fő irányait, az esetleges szövetségi rendszerhez történő hírszerző hozzájárulás mértékét, sőt kijelölheti a főbb partnerszolgálatokat is. Jó példa erre Lázár János Miniszterelnökséget vezető államtitkár az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága előtti meghallgatása 2014. június 2-án. Lázár ekkor „kiemelten fontosnak nevezte az amerikai, az izraeli és a német titkosszolgálatokkal való együttműködés további erősítését”.¹⁴ A politikai szint alatti szakmai vezetés napi szinten irányítja az adatszerzést, az adatfeldolgozást, az elemző-értékelő munkát, valamint dönt az információk felhasználásáról.

3.3.1.2. Adatszerzés

A hírszerzés sohasem öncélú tevékenység, mindig valamilyen információigényt elégít ki. A szolgálatokhoz beérkező hírigényeket a következőképpen osztályozhatjuk:

36. ábra. A hírigények osztályozása
Szerk.: Lakatos Zsolt

¹⁴ MTI: Az Információs Hivatalt a kormány központi szervezetében kell tartani. <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/az-informacios-hivatalt-a-kormany-kozponti-szervezeteben-kell-tartani>; letöltés: 2014.08.18.

„A nemzeti szolgálatok munkája alapvetően a saját igények kielégítésén alapul, ennek megfelelően a saját technikai, humán és egyéb képességekre korlátozódik.”¹⁵
A különböző adatszerző erők feladatokra történő elosztásánál alapvetés, hogy a nemzeti, állami szervezetektől érkező hírigényeknek prioritása van, hiszen magát a szolgálatot is a nemzet védelme érdekében hozták létre. Természetesen előfordulhat olyan helyzet, amikor pl. szövetségi rendszer tagjaként a nemzeti hírszerző képességet a szövetség érdekében kell felhasználni, de az alapelv, a nemzeti érdekek elsődlegessége a hírszerzés területén kétségbevonhatatlan tény. A szolgálathoz beérkező hírigényekre az információkat a hírszerző szolgálatok különböző módszerekkel szerezhetik meg. A hírszerző szolgálatok nagy többsége az alábbi hírszerzési módszereket képes alkalmazni:

- emberi erőforrásokkal folytatott hírszerzés;¹⁶
- nyílt forrású hírszerzés;¹⁷
- rádióelektronikai felderítés;¹⁸
- képfelderítés;¹⁹
- számítógépes hírszerzés.²⁰

Az Európai Unió tagállamai hírszerző szolgálatainak kis része képes mérés és jelmeghatározó hírszerzés,²¹ radar hírszerzés,²² távméréses hírszerzés,²³ nukleáris hírszerzés,²⁴ akusztikai hírszerzés²⁵ és térinformatikai hírszerzés²⁶ végrehajtására is.

3.3.1.2.1. Emberi erőforrással folytatott hírszerzés

Az emberi erőforrással folytatott hírszerzés a legősibb hírszerzési módszer, napjainkban is előszeretettel alkalmazzák a szolgálatok. Formái közül megkülönböztethetünk ügynöki hírszerzést, külkapcsolati információszerzést és a katonai hírszerzés speciális, kifejezetten katonai műveleteket támogató hírszerzési rendszerét. Az ügynöki hírszerzés módszerei nyílt forrásokból (könyvek, filmek, internet) alapvetően megismerhetőek, de az ügynökök személyazonosságága, az őket kezelő állomány, valamint az ügynökök által megszerzett információk védelme döntő jelentőségű. Ügynöknek azt a külföldi állampolgárt nevezzük, aki hírszerző vagy hírszerzést támogató tevékenységet végez egy állam érdekében. Az ügynök tevékenysége minden esetben törvénybe ütközik, és a jog szankcionálja. A hírszerzés

¹⁵ Dr. KIS-BENEDEK József.: A nemzetközi együttműködés néhány aspektusa. In: KFH tansegédlet, Budapest, 2011. p. 118.

¹⁶ Human Intelligence –HUMINT

¹⁷ Open Source Intelligence – OSINT

¹⁸ Signal Intelligence – SIGINT

¹⁹ Imagery Intelligence – IMINT

²⁰ Cyber Intelligence – CYBERINT

²¹ Measurement and Signature Intelligence – MASINT

²² Radar Intelligence – RADINT

²³ Telemetry Intelligence – TELINT

²⁴ Nuclear Intelligence – NUCINT

²⁵ Acoustic Intelligence – ACOUSTINT

²⁶ Geospatial Intelligence – GEOINT

célja az ellenérdekelt ország, nemzetközi szervezet minősített információinak a megszerzése és politikájának a befolyásolása lehet. Az ügynöki hírszerzés relatíve olcsónak minősíthető más hírszerzési módszerekhez képest, ugyanakkor képes a legjobban védett államtitkok megszerzésére is. A módszer hátránya, hogy az ügynöki hálózat kiépítése akár évekbe is telhet, az ügynöki hálózat mozgatása, új feladatok végrehajtására történő kijelölése nehézkes. Maga az ügynöki tevékenység kockázatos, a lebukás veszélye a humán faktor miatt nem elhanyagolható. A lebukás sok esetben nem az ügynök hibájából következik be, hanem az ügynök kezelése során elkövetett hibák, vagy gyakran árulás miatt.

A támadólagos elhárítás legfontosabb feladata forrás szervezése az ellenérdekelt hírszerző szolgálatnál, hogy az így megszerzett információkat felhasználva megismerjék az országban működő ügynöki hálózatot. Az ügynöki hírszerzés mind béke, mind veszélyeztetettségi és háborús időszakokban működik, háborús időszakban azonban az összeköttetés az ügynökökkel vagy a rezidentúrával, továbbá az információk, dokumentumok eljuttatása a hírszerző szolgálathoz nehézkessé válhat. Az ügynök személyes vagy személytelen összeköttetésben állhat az őt alkalmazó szolgálattal, és tevékenységét segíthetik más, a hírszerző szolgálat alkalmazásában álló személyek is.

A külkapcsolati információszerzés alapja az 1961. április 18-án született „*Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról*”, amely 3. cikkében a következőket állapítja meg:²⁷

„A diplomáciai képviselő feladatköre – egyebek között – a következőkből áll:

- tájékozik minden megengedett módon a fogadó államban lévő viszonyokról és fejleményekről, és ezekről jelentést tesz a küldő állam kormányának; ...”*

A külkapcsolati információszerzés bázisai a küldő államok nagykövetségei, konzulátusai, a nemzetközi szervezetek, a küldő állam fogadó államban lévő egyéb intézményei.²⁸ A külkapcsolati információszerzést folytató személyek általában, de nem kizárólagosan diplomáciai védettséget élveznek, és hivatali munkájuk során vagy amellel végzik információszerző feladataikat. Vannak olyan országok, amelyek a bécsi szerződés lehetőségein túlmutató hírszerzési feladatokat végeznek, ez minden esetben a fogadó ország törvényeibe ütközik. Mivel a diplomatákat diplomáciai mentesség illeti meg, lebukás esetén a fogadó állam persona non grata-nak, azaz nem kívánatos személynek nyilvánítja a hírszerzési tevékenységen ért diplomatát, és kötelezi állomáshelye elhagyására. Általában a küldő állam ilyen esetben – a viszonyosság elve alapján – szintén kiutasít egy vagy több diplomatát. Oroszország hírszerző szolgálatai előszeretettel alkalmazzák a diplomáciai fedést hírszerző tevékenységük leplezésére, nagykövetségeiken komplex hírszerző rezidentúrákat működtetnek.

---

²⁷ Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról 3. cikk 1961.04.18.
<http://net.jogtar/jr/getdoc2.cgi?dbnum=1&docid=96500022.TVR>; letöltés: 2013.04.23.

²⁸ Például kulturális intézet, állami légitársaság kirendeltsége stb.

3.3.1.2.2. Nyílt forrású hírszerzés

Nyílt forrású információknak nevezünk minden olyan információt, amely szabadon hozzáférhető és nem védett. Napjainkban az információk döntő többsége nyíltan hozzáférhető, és csak töredéke minősített. Nyílt információk tömege zúdul ránk naponta, amikor bekapcsoljuk a TV-t, a rádiót, vagy böngészünk az interneten. A hírszerzés természetesen nem hagyja ki a lehetőséget, hogy a nyíltan fellelhető és beszerezhető információkat feldolgozza. Az elemző szakemberek aprólékosan nyomon követik a híradásokat, a sajtóhíreket, a blogbejegyzéseket, különböző előadásokat, beszámolókat. Számos színvonalas szaklap érhető el előfizetéssel napjainkban, amelyek elemzései hozzásegítenek a teljes kép megismeréséhez. Válsághelyzetben például fontos lehet a helyszínen tartózkodó személyek szociális hálóra feltöltött élménybeszámolóinak, fényképeinek elemzése, mert előfordulhat, hogy abban a pillanatban más forrás nem áll rendelkezésre. Természetesen tisztában kell lenni azzal, hogy a nyílt információk döntő többsége nem ellenőrzött, sőt akár dezinformáció is lehet. A jó szakember azonban képes az információmorzsákat összerakni, így a nyílt forrású hírszerzés fontos kiegészítőjévé válhat más hírszerzési módszereknek. Előnye, hogy relatíve olcsó, akár több ezer kilométerről is képesek vagyunk információt szerezni, ráadásul teljes biztonságban.

3.3.1.2.3 Rádióelektronikai felderítés

A rádióelektronikai felderítés magában foglalja a kommunikációs²⁹ és az elektronikai hírszerzést.³⁰ Abban az esetben használjuk a rádióelektronikai felderítést összefoglaló névként, ha nem akarjuk megkülönböztetni valamelyik rádiófelderítési ágat. A kommunikációs hírszerzés célja a kommunikációs rendszerek lehallgatása, ami magában foglalhatja a telekommunikációs rendszerek lehallgatását, a különböző frekvenciájú rádiókommunikációt, de akár a faxok és az internetes üzenetek elfogását is. Az elektronikus hírszerzés nem a kommunikációs adások lehallgatását jelenti, hanem például rádióadók és radarállomások bemérését. A rádióelektronikai hírszerzés előnye, hogy az információ azonnal a rendelkezésre áll, a tevékenység folyamatosan, akár saját területről is biztonságosan végezhető. A rádióelektronikai hírszerzés közvetlenül függ a jeladótól, a jelfelbocsátástól. Passzív tevékenység, így ha a jelforrás nem működik, a rádióelektronikai hírszerzés nem képes információt szolgáltatni. A rádióelektronikai hírszerzés az elektronika robbanásszerű fejlődésének következtében állandó fejlesztésre, investícióra szorul, hogy képes legyen feladatát ellátni. Napjaink fejlett titkosítási eljárásai miatt külön nehézséget okoz a rejtjelezett kommunikációs források lehallgatása, majd a kód feltörése és az üzenetek megfejtése. A rádióelektronikai hírszerzés által megszerzett információkat kiemelten védik, és csak korlátozott, nemzetbiztonsági ellenőrzésen átesett, szűk felhasználói kör kaphatja meg. Magát az információt külön is védik,³¹ speciális biztonsági körletben külön számítástechnikai rendszeren tárolják.

---

²⁹ Communications Intelligence – COMINT

³⁰ Electronic Intelligence – ELINT

³¹ Special handling

3.3.1.2.4. Képfelderítés

A képfelderítés napjainkban az egyik legfontosabb hírszerzési módszer, hiszen valós idejű információt biztosít a felhasználó részére. A képfelderítés harcászati, hadművelleti és hadászati szinten is zajlik, az Amerikai Egyesült Államok hírszerző közösségének tagja a Nemzeti Felderítő Hivatal,³² amelynek kizárólagos felelőssége és feladata a műholdas képfelderítés. A kéműholdak 1000 km-es magasságból is nagy felbontású képeket képesek szolgáltatni, akár 10 cm-es felbontással. A képfelderítésre kifejlesztett eszközök a normál és az infravörös tartományú képrögzítésen kívül elektromagnetikus kamerával, elektrooptikai rendszerekkel és különböző radarokkal is rendelkezhetnek. A hordozó platformok különböző távirányítású szenzorok, pilóta nélküli repülőgépek, földi állomások, felderítőjárművek, helikopterek, műholdak lehetnek. Alacsonyabb és közepes magasságban a pilóta nélküli repülőgépek képesek hosszú időn keresztül folyamatosan valós idejű felderítési adatokat szolgáltatni. A NATO által is szolgálatba állítani tervezett Global Hawk pilóta nélküli repülőgép komplex felderítő-, illetve rádióelektronikai felderítőrendszerekkel szerelhető fel, köztük elektrooptikai, infravörös, rádióelektronikai felderítőszensorokkal, valamint SAR³³ és RTIP³⁴ radarokkal. Harcászati szinten a kisebb méretű, alacsony magasságon repülő pilóta nélküli repülőgépek³⁵ biztosíthatnak a parancsnok részére valós idejű képet a harcmezőről.

3.3.1.2.5. Számítógépes hírszerzés

A XXI. században a számítógépes hírszerzés önálló hírszerzési módszerré vált, a hírszerző szolgálatok igyekeznek minél jobban kihasználni ezt a viszonylag új hírszerzési módszert. Az információ és a kommunikációs technológia rendkívüli sebességgel fejlődése következtében életünk ma már nem képzelhető el számítógépes rendszerek nélkül. A kritikus infrastruktúrákat, a legfejlettebb fegyverrendszereket, a nemzetközi bankrendszert számítógépek irányítják. A rendszerek sebezhetőek, és ezeket a lehetőségeket a bűnözők, a hackerek és a hírszerző szolgálatok is kihasználják. Edward Snowden, az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség³⁶ részére dolgozó volt külső munkatárs nyilatkozataiból nyilvánvalóvá vált, hogy az egyik legfejlettebb technológiával rendelkező szolgálat milyen lehetőségekkel rendelkezik az információs rendszerek lehallgatása területén. A passzív lehetőségeken túl bizonyos szolgálatok támadó feladatokat is képesek végrehajtani. A számítástechnikai hálózat különböző trójai vírusok, túlterheléses támadások, malwarek rendszerbe juttatásával már békeidőben is a negyedik hadszíntérré változott. Például a védett iráni nukleáris létesítmények számítástechnikai rendszerébe juttatott STUXNET vírus a centrifugák vezérlő rendszerében a rotor sebességét manipulálva fizikailag semmisítette meg a centrifugákat, visszavetve így az iráni nukleáris programot.

---

³² Natonal Reconnaissance Office – NRO

³³ Synthetic Aperture Radar – SAR

³⁴ Radar Technology Insertion Program – RTIP

³⁵ Low Altitude Medium Endurance – LAME

³⁶ National Security Agency – NSA

„A védett rendszerek valóban elszigeteltek fizikailag is, de nemigen van olyan, ahol karbantartás, fejlesztés stb. miatt ne kellene külsősöket is bevonni. Ha csak egy ilyen vállalkozó egyetlen eszköze is fertőzött, és átcsúszik az ellenőrzésen, máris kész a baj. A STUXNET második változata pedig azt mutatja, hogy akár katasztrófát is elő lehet idézni egy malware-rel...”³⁷

A nemzetközi együttműködés során beérkező hírigények kielégítése érdekében a hírszerző szolgálat vezetése/információs managementje döntést hoz arról, hogy milyen hírszerzési módszerrel lehet a legkisebb erőfeszítéssel, a leggyorsabban és a legjobb eredményt elérni, azaz a kívánt információt megszerezni. Először az adattárakat kell ellenőrizni, hiszen előfordulhat, hogy a kért információ már a szolgálat rendelkezésére áll. Bizonyos esetekben a vezetés úgy értékelheti, hogy a szervezet nem rendelkezik az információ megszerzésére alkalmas eszközzel/forrással, vagy rendelkezik vele, de túl sok időbe/energiába telik az információ megszerzése, esetleg az információ megszerzése túl nagy kockázattal jár, ami veszélyezteti a forrás biztonságát. Ebben az esetben az okok részletezése nélkül illik a partnert vagy a nemzetközi szervezetet értesíteni, hogy a szolgálat nem képes az információigényt kielégíteni.

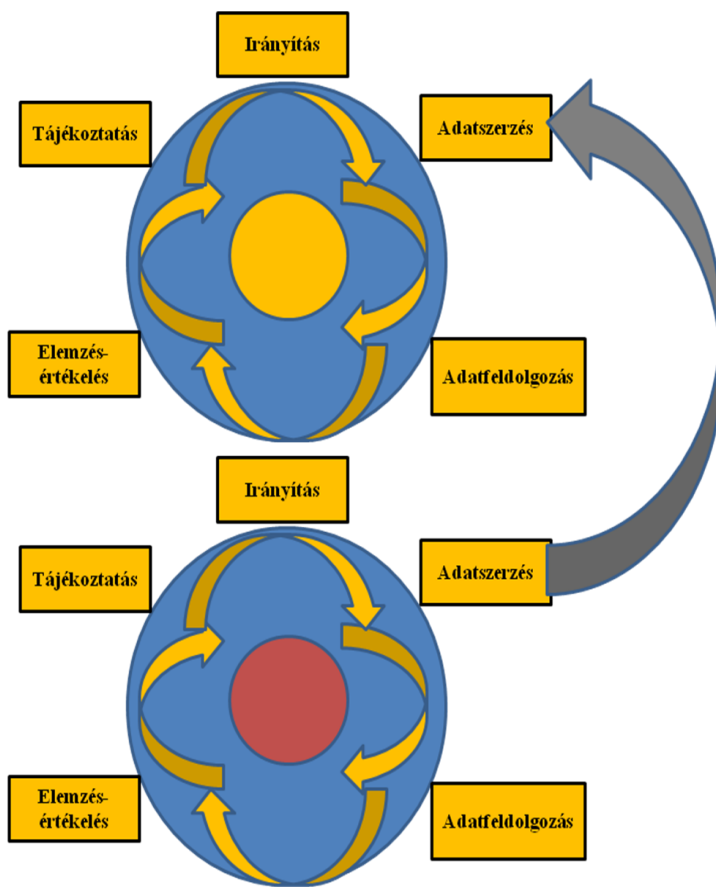
A hírszerzésben döntő fontosságú, hogy az információt legalább két különböző, független forrás erősítse meg. A hírszerzési módszerek közül a nyílt forrású hírszerzés szinte minden esetben használható, alkalmazásával az esetek döntő többségében legalábbis részinformációk szerezhetők rövid időn belül. Az emberi erőforrással folytatott hírszerzés költséghatékony, de időigényes. Rövid időn belül a kért információ megszerzése még abban az esetben sem mindig lehetséges, ha egyébként a szolgálat rendelkezik forrással (ügynök, kapcsolat stb.). A nemzetközi együttműködésben hírigényeket küldő szervezetek/szolgálatok tisztában vannak azzal, hogy azonnali vagy rövid időn belüli válasz ritkán érkezik a kérdéseikre, hiszen az információ megszerzésére az adott szolgálatnak időre van szüksége. Ezért alapesetben kb. egy hónap az elfogadott határidő a válaszáadásra, de válság, háborús cselekmények esetén a határidő jelentősen, akár napokra, órákra is csökkenhet, és a hosszú távú, stratégiai előrejelzések³⁸ mellett/helyett egyre nagyobb szerepet kapnak a napi hírszerzési információk, tájékoztatók.³⁹ Ha a hírszerző szolgálat vezetése/információs menedzsmentje a hírigény beérkezését követően úgy ítéli meg, hogy képes a kért információ megszerzésére, feladatot szab a kijelölt adatszerzőknek, akik legjobb tudásuk és lehetőségeik szerint végrehajtják a feladatot. A megszerzett nyers információ/adat még nem alkalmas a partnerszolgálat vagy a nemzetközi szervezet tájékoztatására, az adatfeldolgozás és az elemző-értékelő szakemberek tudása új értéket ad az alapszolgálat információhoz. Ennek ellenére a gyakorlatban előfordul, hogy egy-egy partnerszolgálat nem kéri a megszerzett információk további feldolgozását, hanem nyers, feldolgozatlan formában igényli azokat. A 37. ábrán látható, hogy ebben az esetben az információ átadása a két adatszerző szervezet között történik, az információt megszerző szolgálat elemző-értékelő szervezetének kihagyásával.

³⁷ DAJKÓ Pál: De mi az a Stuxnet? 2013.11.21.
http://itcafe.hu/hir/stuxnet_langner.html; letöltés: 2015.03.25.

³⁸ Strategic Intelligence

³⁹ Current Intelligence

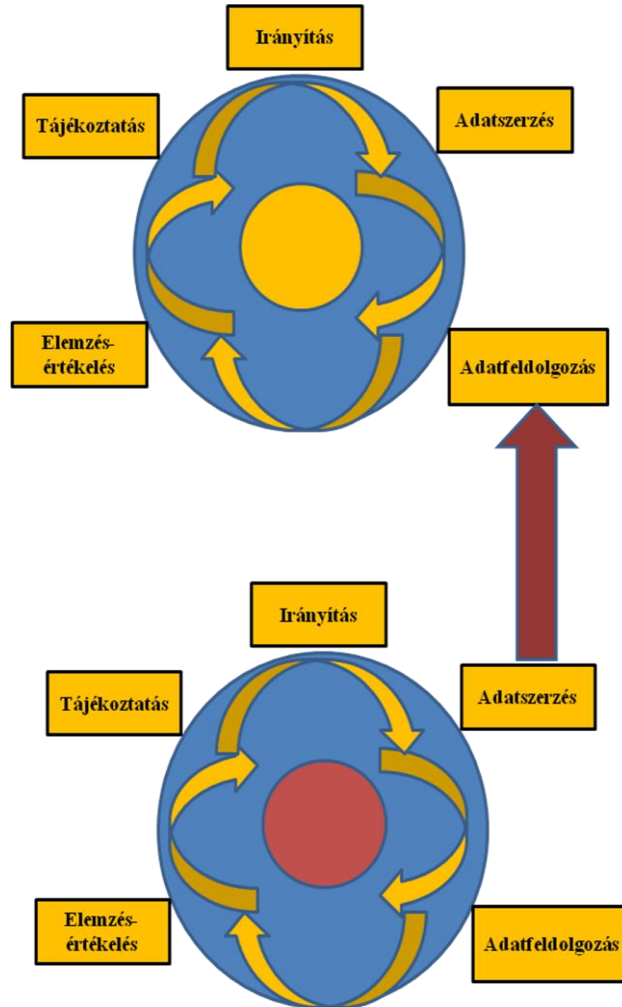
37. ábra. A hírszerzési ciklus sajátosságai
Szerk.: Lakatos Zsolt

3.3.1.3 Adatfeldolgozás

„Az adatszerzés során összegyűjtött adatok és információk az esetek többségében nem továbbíthatók azonnal az elemző-értékelő szakaszba, mert külön szaktudás szükséges ahhoz, hogy az adott adatokból (jelek, mérési adatok, jellemzők, de párbeszédéből is) az elemző-értékelők számára használható információkat hozzanak létre – támogatva a felhasználók információigényeire érdemi válaszok továbbítását.”⁴⁰ A nemzetközi hírszerző együttműködésben az adatfeldolgozás szerepe speciálisnak tekinthető. Alapesetben ezen a szinten nincs együttműködés a szolgálatok között, hiszen az információ/adat itt kap jelentést, tartalmat, hogy a

⁴⁰ Dr. VIDA Csaba: Hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái.
In: Nemzetbiztonsági alapismeretek, 6. fejezet Nemzeti Közszerzési és Tankönyv Kiadó Zrt.
Budapest, 2013. p. 95. ISBN: 978-615-5344-32-9

továbbiakban az elemző-értékelő folyamatban felhasználható legyen. Mégis lehetnek olyan speciális szakterületek, mint például a rádiófelderítés, amikor egy szolgálat képes adatokat szerezni,⁴¹ de nem képes azokat feldolgozni. Így megosztja a partnerszolgálattal a megszerzett adatokat, ha a partnerszolgálat magasabb szintű adatfeldolgozó képessége lehetővé teszi további felhasználásra alkalmas információk kinyerését. Ezt a helyzetet mutatja a 38. ábra.

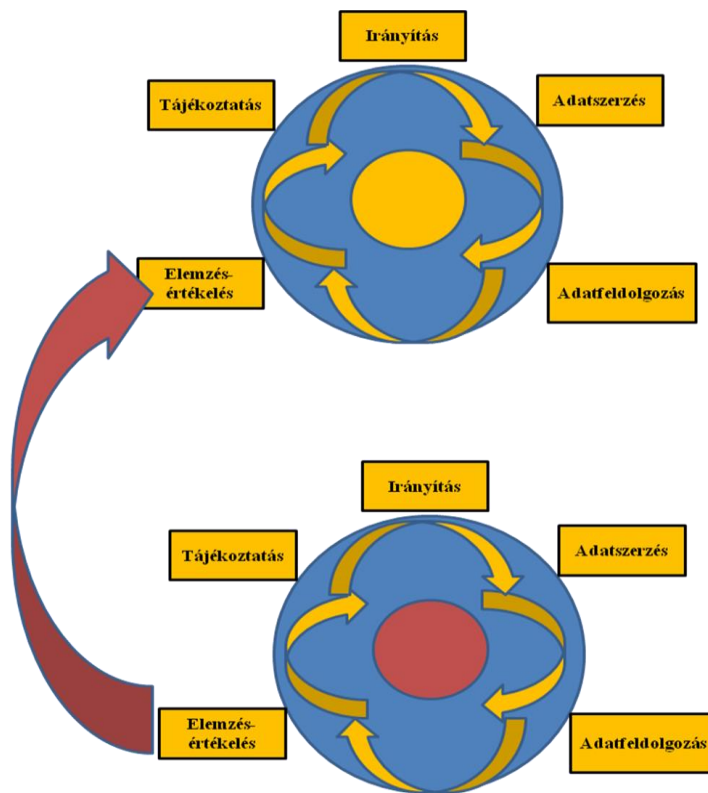

38. ábra. A hírszerzési ciklus sajátosságai
Szerk.: Lakatos Zsolt

⁴¹ Például kódolt, rejtjelezett üzenetek.

3.3.1.4 Elemzés-értékelés

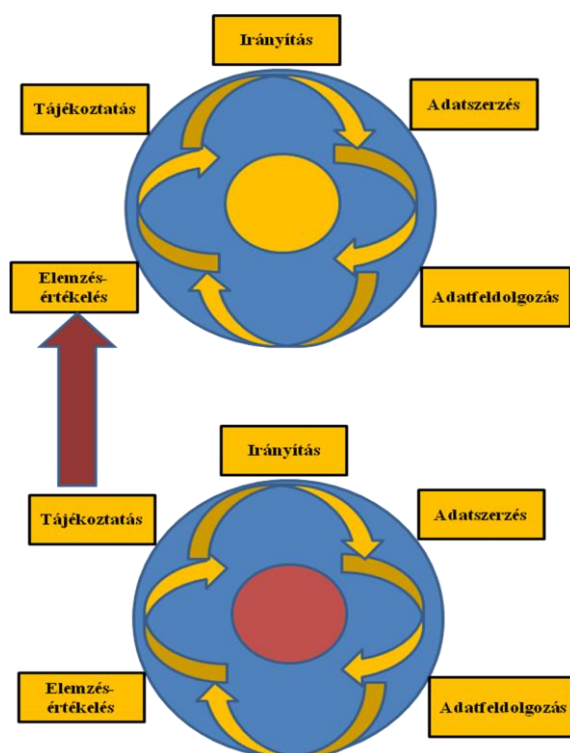
A hírszerző szolgálatok elemző-értékelő munkatársai végzik a különböző forrásokból beérkező információk feldolgozását. Munkájukhoz igénybe veszik a rendelkezésre álló adattárakat, nyílt és más, az adatszerzés során említett forrásokból megszerzett információkat. Ennek a komplex folyamatnak az eredményeként születik meg az a jelentés, amely hiteles, megbízható, ellenőrzött információkon nyugszik, és amely különböző logikai, esetleg matematikai módszerekkel nemcsak az adott helyzetet mutatja be, hanem a jövőre vonatkozó következtetéseket is tartalmaz. A hírszerzés legfontosabb feladata nem a múlt eseményeinek a leírása (a hírszerzés szempontjából ez már történelem), hanem a jövő legnagyobb valószínűséggel bekövetkező scenáriójának tudományos alapokon nyugvó kidolgozása. Az EU-tagállamok hírszerző szolgálatainak nemzetközi együttműködése keretében sor kerülhet az elemző-értékelő szakemberek úgynevezett szakértői találkozóiira is. Ezeken a találkozókön kötetlen formában vitathatják meg a különböző kérdéseket, ütköztethetik álláspontjaikat az elemzők. A hírszerzési cikluson belül az elemző-értékelő tájékoztatást a 39. ábra mutatja be.

39. ábra. A hírszerzési ciklus sajátosságai
Szerk.: Lakatos Zsolt

3.3.1.5. Tájékoztatás

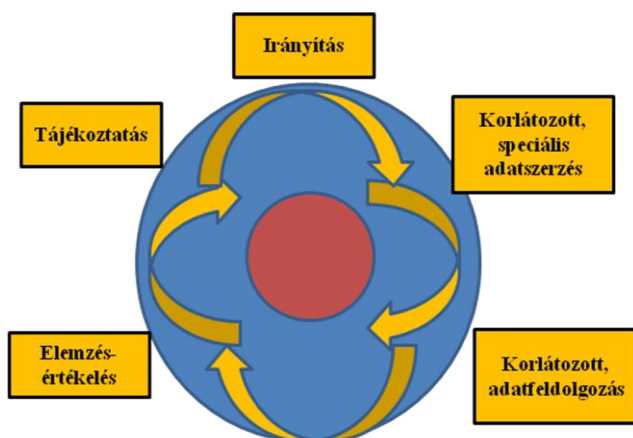
A hírszerzési ciklus következő szakasza a tájékoztatás, ami az elemző-értékelő munkafázist követően, a felhasználó igénye szerint történik. A tájékoztatásnak több formája létezik, a technikai fejlődés ellenére napjainkban is az írásos jelentés a legelterjedtebb tájékoztatási forma.⁴² A felhasználó számára a szöveges tájékoztatók kiegészítéseként képek, rajzok, grafikák, esetleg videóbejatsások segíthetik a törzsinformáció megértését. A szóbeli jelentések nélkülözhetetlen kiegészítőjévé váltak a különböző segédprogramok, mint például a PowerPoint használata, amelyek az előadást szöveges, grafikus vagy multimédiás információkkal egészítik ki. Ennek eredményeként a felhasználó könnyebben be tudja fogadni az előadás „üzenetét”. A nemzetközi együttműködésben a 40. ábrán bemutatott helyzet szerint a hírszerző szolgálat tájékoztatja a partnerszolgálatot vagy a nemzetközi szervezetet. A beérkezett jelentés a fogadó hírszerző szolgálat vagy nemzetközi szervezet elemző-értékelő munkatársaihoz kerül további feldolgozásra.

40. ábra. A hírszerzési ciklus sajátosságai
Szerk.: Lakatos Zsolt

⁴² 1961 óta az Amerikai Egyesült Államok elnöke minden reggel nyomtatott formában megkapja az úgynevezett reggeli tájékoztatót (President's Daily Brief – PDB). A jelentés szerkesztéséért a CIA a felelős, de a hírszerző közösség (Intelligence Community) más szervezetinek is lehetősége van általuk fontosnak ítélt információkat beilleszteni az elnöki tájékoztatóba.

Napjainkban általánossá vált a minősített információkat tartalmazó jelentések elektronikus, védett csatornán történő továbbítása,⁴³ így a jelentések szinte azonnal eljutnak a partner- vagy a nemzetközi szervezet elemzőihez további felhasználásra. A tájékoztatás történhet rendszeresen (napi, heti stb. gyakorisággal), úgynevezett hírszerző-összefoglaló,⁴⁴ vagy eseti jelleggel megküldött hírszerző-értékelés⁴⁵ formájában. A jelentésnek a kívánalmak szerint több forrásból beérkezett, ellenőrzött információkon kell alapulnia. A nemzetközi szervezetek közül például az EU és a NATO korlátozott saját információszerző képességgel⁴⁶ rendelkezik, ezért hírszerző szervezeteik elsősorban a tagállamoktól beérkező hírszerzési információkat dolgozzák fel. Az EU Hírszerző Elemző Központ, az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága vagy a NATO Nemzetközi Katonai Törzs Hírszerző Csoportfőnöksége⁴⁷ szervezetében kizárólag elemző-értékelő szakemberek dolgoznak, adatszerző szakemberek nem. A nemzetközi szervezetek vezetőinek tájékoztatásához, a különböző helyzetjelentések, kockázatelemzések, előrejelzések elkészítéséhez ezért nélkülözhetetlenek a tagállamok polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatainak jelentései. A saját adatszerző képességgel nem vagy csak korlátozottan rendelkező nemzetközi szervezetek hírszerző szolgálatainak hírszerzési ciklusának sajátosságait a 41. ábra mutatja be.

41. ábra. A hírszerzési ciklus sajátosságai
Szerk.: Lakatos Zsolt

⁴³ A NATO például a Harctéri Információgyűjtő és Feldolgozó Rendszert (Battlefield Information Collection and Exploitation System – BICES) használja a minősített hírszerzési jelentések megosztására.

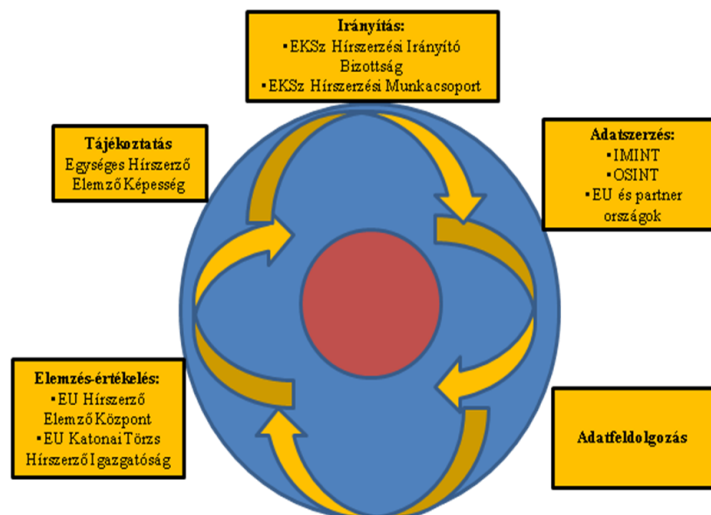
⁴⁴ Intelligence Summary – INTSUM

⁴⁵ Intelligence Report – INTREP, Special Report – SPECREP

⁴⁶ Adatszerzés területén az EU korlátozott saját műholdas képszerzői és elemzői (Immagery Intelligence – IMINT) képességgel bír.

⁴⁷ NATO International Military Staff Intelligence Division

A hírszerzési ciklus nem fejeződik be azzal, hogy a jelentés a kívánt formában a döntéshozó asztalára kerül. Maga a jelentés is újabb kérdéseket generálhat, továbbá a hírigény kiadása és a jelentés beérkezése közötti időszakban bekövetkezett események újabb kérdéseket vethetnek fel, amelyekre a szolgáltatnak reagálnia kell. Az EU-hírszerzés legfontosabb sajátossága, hogy az említett korlátozott IMINT- és OSINT-képességeket leszámítva nem rendelkezik adatszerző képességekkel, az információ megszerzését teljes egészében a tagállamok hírszerző és biztonsági szolgálataira bízta. A hírszerző szervezetek vezetését és irányítását a főképvisező és kabinetje alárendeltségében működő speciális munkacsoport végzi. A munkacsoporttól az intézkedések, a döntéshozói (válságkezelői) hírigények a megfelelő csatornákon az INTCEN és az EUMS INT DIR-hez érkeznek. Ha a felmerülő információigényre a meglévő adatbázisból vagy a nyílt forrásból lehet válaszolni, ez esetben az elemző munkatársak összeállítják a szükséges jelentést. Ha viszont a két hírszerző szervezet nem rendelkezik a szükséges információkkal, akkor a munkacsoport a nemzeti összekötőkön keresztül a tagállamok hírszerző és biztonsági szolgálataihoz fordul. Ebben a folyamatban egy úgynevezett hírigényt⁴⁸ fogalmazznak meg és küldenek ki, amelyre a tagállamok szolgálatai a megadott határidőn belül válaszolnak.⁴⁹ A hírigényre adott válasz a tagállamok részéről lehet azonnali, ha rendelkezésükre áll az információ, vagy akár több hétbe is beletelhet, míg az adott szolgálat képes saját csatornáin és forrásaiból megszerezni a kért információt. Az EU hírszerzési ciklusa számos sajátosságot, eltérést mutat a „normál” hírszerzési ciklussal összehasonlítva, amelyek a következők.⁵⁰

42. ábra. A hírszerzési ciklus sajátosságai az EKSz keretén belül
Szerk.: Lakatos Zsolt

⁴⁸ Request for Information – RFI

⁴⁹ A határidő általában 30 nap.

⁵⁰ A hírszerzési ciklus öt eleme: irányítás, adatszerzés, adatfeldolgozás, elemzés-értékelés, tájékoztatás.

- a hírszerzés irányítása, vezetése sokkal komplexebb, mint egy-egy EU-tagállam hírszerző szolgálata esetében, továbbá elengedhetetlen a különböző irányító szervezetek közötti megfelelő együttműködés, koordináció;
- a hírszerzési ciklus második eleme, az adatszerzés az EU esetében elsősorban nem saját forrásokra, hanem a tagállamok polgári/katonai hírszerző és biztonsági szolgálatainak jelentéseire támaszkodik; ha a beérkező jelentések mennyisége és minősége nem elégséges a megfelelő döntések meghozatalához, akkor az EU kénytelen újból a tagállamokhoz fordulni az információigényével;
- a ciklus negyedik és ötödik eleme során a polgári és a katonai szakemberek közösen, együtt dolgoznak egy téma kidolgozásában, a végtermék pedig olyan összeforrású⁵¹ elemzés, amely a tagállamok és a partnerek polgári és katonai hírszerzési információit együttesen tartalmazza.

A következő fejezetekben részletesen elemzésre kerülő egységes hírszerző elemzőképesség az utóbbi évek legfontosabb, legnagyobb jelentőségű újítása a polgári és a katonai hírszerzés egymáshoz illesztése szempontjából, ami jól tükrözi az EU átfogó megközelítés⁵² elvét.

3.4 Az EU hírszerző struktúrája

Az EU-hírszerzés irányítása rendkívül összetett feladat, hiszen az EU szervezetén belüli sokoldalú koordinációs tevékenységen kívül az EU-hírszerzésnek a tagállamok hírszerző és biztonsági szervezeteivel is szoros munkakapcsolatot kell kialakítania és folyamatosan fenntartania. Az EU hírszerző struktúrája megfeleltethető a már bemutatott vezetési-irányítási rendszernek. Így beszélhetünk politikai/stratégiai, hadászati, hadműveleti és harcászati szintű hírszerzésről.

3.4.1. Politikai/stratégiai hírszerzés

Az általánosan ismert hadászati, hadműveleti és harcászati szint az EU-ban kiegészül a politikai/stratégiai szinttel. Ez az úgynevezett „brüsszeli szint”, amely a legmagasabb szintű, a politikai irányok meghatározásához és a politikai/stratégiai szintű döntések meghozatalához szükséges hírszerzési információkat biztosítja a csúcsvezetők, a döntéshozók számára. Politikai/stratégiai szinten ezt kiegészíti az előrejelző tevékenység, amely stratégia előrejelzést nyújt a vezetők részére, így biztosítva az időben történő politikai reagálás lehetőségét. A fentiekén túl a katonai és a polgári műveletek politikai/stratégiai tervezéséhez szükséges hírszerzési információk biztosítása is ezen a szinten történik. A politikai/stratégiai hírszerzési információkat elsősorban a tagállamok polgári és katonai hírszerző szolgálatai biztosítják, és az EU Hírszerző Elemző Központja, illetve az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság elemző állománya közösen dolgozza fel és juttatja el az érintettekhez.

---

⁵¹ All source Intelligence

⁵² Comprehensive approach

3.4.2. Hadászati hírszerzés

Az EU-ban a hadászati hírszerzési információk a művelet vezetésére kijelölt műveleti parancsnokság, illetve polgári műveletek esetén a polgári tervező- és irányítóképesség szintjén kerülnek felhasználásra. Míg a polgári tervező- és irányítóképesség az EK Sz keretén belül működő szervezet, amelynek feladata a polgári műveletek stratégiai szintű irányítása, addig a katonai műveletek vezetését előzetesen kijelölt és aktivizált műveleti parancsnokság, az EU Műveleti Központ vagy a SHAPE végzi. A hadászati hírszerzési információk döntő jelentőségűek a katonai tervezési időszakban a műveleti terv és a műveleti koncepció kidolgozása során, illetve a polgári missziós tervezési okmányok elkészítésében.

3.4.3. Hadműveleti hírszerzés

A műveleti területre települő katonai kötelékparancsnokság és a polgári misszió vezetése számára nélkülözhetetlen mindazon információk ismerete, amelyek segítséget nyújtanak a művelet sikeres végrehajtásához. Ehhez elsősorban a műveletekben részt vevő szereplők szándékainak és képességeinek ismerete nélkülözhetetlen, hiszen ezek megértése, megismerése elsőrendű fontosságú a parancsnok/misszióvezető döntései kialakításában.

3.4.4. Harcászati hírszerzés

A műveleti területen tevékenykedő harcászati szintű alakulatok, illetve polgári szinten a különböző rendőri, polgári védelmi, rendfenntartói stb. részlegek számára szükséges információk, amelyek lehetővé teszik a feladataik biztonságos és eredményes végrehajtását. A harcászati hírszerzési információk elsősorban az adott tevékenység kockázatára, veszélyeire figyelmeztetnek, és általában csak rövid távon érvényesek.

3.5. A politikai/stratégiai hírszerzés szervezetei, munkamódszerei

Az EK Sz, a PSC, a Tanács és a Bizottság a döntéseikhez folyamatosan igénylik az időszerű, pontos hírszerzési információkat. Ennek biztosítása érdekében Catherine Ashton, az EK Sz korábbi vezetője, az EU biztonság- és védelempolitikai volt főképviselője 2011 végén jóváhagyta a Külügyi Szolgálat hírszerző támogató tevékenységének az irányelveit.⁵³ Ez a dokumentum meghatározza a hírszerzési információk jelentési rendjét, az EK Sz „hírszerző közösségének” tagjait, a különböző vezetési, irányítási szinteket. Az EK Sz felépítése napjainkban is folyamatosan változik, igyekszik megfelelni a folyamatosan változó követelményeknek.⁵⁴

⁵³ Az Európai Unió Tanácsa 15562/11: A Külügyi Szolgálat hírszerző támogató tevékenységének irányelvei, 2011.10.17. Brüsszel (Council of the European Union 15562/11: Framework and guidelines for Intel support to EEAS)

www.statewatch.org/.../eu-council-psc-csdp-fsj-1556; letöltés: 2012.10.08.

⁵⁴ Az Európai Külügyi Szolgálat szervezeti felépítése
http://www.eeas.europa.eu/background/organisation/index_en.htm; letöltés: 2012.10.08.

3.5.1. Az EU Küliügyi Szolgálat „hírszerző közössége”

Az EKSz esetében klasszikus amerikai vagy brit típusú hírszerző közösségről nem beszélhetünk, de már az EKSz megalakulása előtt megkezdődtek, majd a Szolgálat létrehozását követően felgyorsultak azon struktúrák és munkamódszerek kialakítása, amelyek lehetővé teszik a hírszerzési információk egységes, gyors feldolgozását és jelentését. Az EU – a NATO-hoz hasonlóan – nem, illetve korlátozott mértékben rendelkezik saját információszerező képességgel, ezért a hírszerző szervezetek elsősorban a tagállamoktól beérkező hírszerzési információkat dolgozzák fel. A „hírszerző közösség” tagjai az EU Hírszerző Elemző Központ, az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága és az EU Műholdközpont. Közülük egyedül az EU Műholdközpont képes korlátozott mértékben közvetlenül kielégíteni az EU bizonyos információs igényeit. A „hírszerző közösség” másik két fontos szereplője az EU Hírszerző Elemző Központ és az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága. Ez a két szervezet elsősorban a tagállamok hírszerző szolgálataitól beérkező, előzetesen értékelt jelentéseket dolgozza fel. Az egységes hírszerző elemzőképesség⁵⁵ kialakításával, a katonai és a polgári hírszerző szolgálatok által közösen biztosított, előzetesen értékelt hírszerzési információk így egységes formában jutnak az EU vezetői, döntéshozói elé. Az egységes hírszerző elemzőképesség alapját az Európai Biztonsági Stratégia által prioritásként kezelt közös fenyegetés-értékelések képezik. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a két szervezet elemzői együtt dolgoznak egy-egy előzetesen jóváhagyott és igényelt téma kidolgozásában, a végtermék pedig egy közös jelentés, amely a tagállamok és a partnerek polgári és katonai hírszerzési információit együttesen tartalmazza. Összességében a SIAC az utóbbi évek legfontosabb, legnagyobb jelentőségű újítása a polgári és a katonai hírszerzés egymáshoz történő közelítése szempontjából.⁵⁶

3.5.2. Az EU-hírszerzés irányítása⁵⁷

A hírszerzés irányításáért⁵⁸ az EU-n belül az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottsága⁵⁹ felel. A menedzsmentnek a hírszerzési cikluson belül a következő feladatokat kell ellátnia ahhoz, hogy az egységes hírszerző elemzőképesség képes legyen összforrású⁶⁰ hírszerzési jelentések elkészítésére:

⁵⁵ Single Intelligence Analysis Capacity – SIAC

⁵⁶ Témától függően természetesen vagy az INCEN, vagy a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság felelős az adott téma kidolgozásáért, de mivel ugyanazt a hírigényt kapják a tagállamok polgári és katonai hírszerző szolgálatai, így a döntéshozók elé kerülő végső jelentés átfogóan, polgári és katonai szempontból egyaránt elemzi az adott témakört.

⁵⁷ LAKATOS Zsolt: Az EU hírszerzésének irányítása. In: Felderítő Szemle, 2015. 14. évf. 1. sz. pp. 61–71.

⁵⁸ KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) - A Part of the EU Comprehensive Approach. In: IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring/Summer 2014 Issue #17. pp. 10–11.
http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-militarystaff/images/impetus_springsummer_14.pdf; letöltés: 2014.12.29.

⁵⁹ Intelligence Steering Board – ISB

⁶⁰ All Source Intelligence Products

- a hírszerzési információk felhasználói igényeinek a felmérése;
- az EKSz és az EU más szervezetqi közötti információcsere biztosítása;
- az EU-n kívüli információs csatornák biztosítása;
- a hírszerzési ciklus irányítása;
- az egységes hírszerző elemzőképesség által biztosított összforrású jelentések eljuttatása a felhasználókhhoz.

3.5.2.1. Az EKSz hírszerző támogató struktúra (HTS)⁶¹

A hírszerző támogató struktúra minden hírszerzéshez kapcsolódó szervezeti egységet, eljárásmodot és tevékenységet magában foglal. A HTS elsődrendű feladata az EKSz-en belüli hírszerző együttműködés elősegítése, továbbá az EKSz és az EU-hivatalok közötti, valamint az EKSz és más hírszerző szervezetek közötti koordináció.⁶² A HTS magában foglalja az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottságát és a Hírszerző Munkacsoportot (HM).⁶³ A titkársági feladatokat mindkét szervezetnél az EU INTCEN és az EUMS INT közösen látja el.

3.5.2.2. Az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottsága

Az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottságának legfontosabb feladata, hogy meghatározza a közép- és hosszú távú hírszerzési igényeket és a stratégiai szintű prioritásokat. Feladata az EU-figyelőlista⁶⁴ kiadása, amely a hírszerzési szempontból fontos, biztonsági kockázatokat jelentő országokra és területekre⁶⁵ terjed ki. A figyelőlista az alapja az EU-tagállamok hírszerző szolgálatai és az EU hírszerző szervezetei közötti hírszerzési információk cseréjének.⁶⁶ Az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottságának elnöke az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője, az EKSz vezetője.

A bizottság munkájában – többek között – az alábbi személyek vehetnek részt:

- Politikai Ügyek, főtítkárs-helyettes;
- Intézményközi Kapcsolatok, főtítkárs-helyettes;
- Politikai és Biztonsági Tanács, elnök;
- EU Hírszerző Elemző Központ, igazgató;

⁶¹ EEAS Intelligence Support Architecture – ISA

⁶² KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) - A Part of the EU Comprehensive Approach. In: IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring/Summer 2014 Issue #17. pp. 10–11.
http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf; letöltés: 2014.12.29.

⁶³ EEAS Intelligence Working Group – IWG

⁶⁴ EU Watch List

⁶⁵ Pl. terrorizmus, tömegpusztító fegyverek proliferációja stb.

⁶⁶ VAZ ANTUNES, João Nuno Jorge: Developing an Intelligence Capability: The European Union.
https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csistudies/studies/vol49no4/Intelligence%20Capability_6.htm; letöltés: 2014.12.29.

- EU Katonai Törzs, főigazgató;
- EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság, igazgató;
- Polgári Tervező- és Irányítóképesség, igazgató;
- Válságkezelő és Tervező Igazgatóság, igazgató;
- EU Terrorizmus Elleni Koordinátor;
- EU Műholdközpont, igazgató;
- A polgári és a katonai műveletek vezetői/parancsnokai.

3.5.2.3. *A Hírszerző Munkacsoport*

Az EU hírszerzés irányításának munkatestülete a Hírszerző Munkacsoport. A HM tevékenységét az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottsága határozza meg. A munkacsoport elsődleges feladata a HIB stratégiai döntéseinek kidolgozása, a feladatok meghatározása és kiosztása a végrehajtásért felelős szervezeteknek. A munkacsoportnak a koordinációs feladatokon túl lehetősége van a szervezeti felépítésre vagy a hírszerzési munkamódszerek, eljárások megváltoztatására javaslatokat kidolgozni és felterjeszteni a HIB felé. A Hírszerző Munkacsoport vezetését az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság igazgatója és az EU Hírszerző Elemző Központ vezetője közösen gyakorolja. A munkacsoport tagjai az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottságban is részt vevő szervezeteinek alacsonyabb szintű vezetői, szakértői.

3.6. **Az EU Hírszerző Elemző Központ⁶⁷**

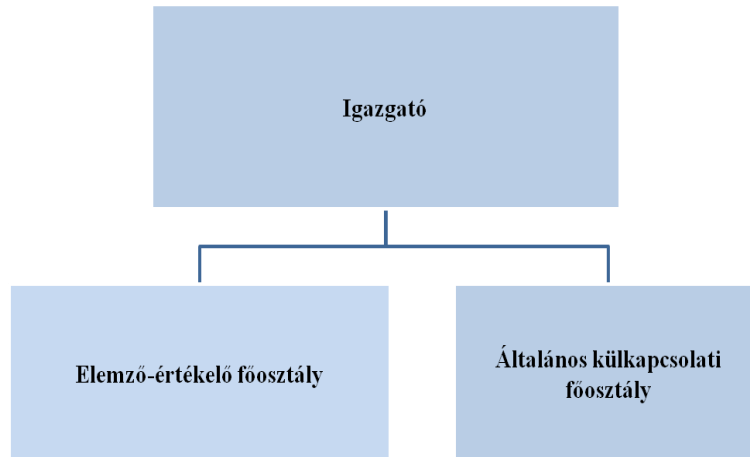
Az első hírszerző szervezet, az Európai Unió Helyzetértékelő Központ⁶⁸ megalakítását 1999-ben hagyta jóvá Javier Solana, az EU korábbi közös kül- és biztonságpolitikai főképviselője. A szervezet megalakítása a főképviselői poszt 1999-es létrehozásához köthető, hiszen hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a főképviselő számára a nyílt forrásból elérhető információk nem elégségesek. A SITCEN 2002-es létrehozásakor a szervezet a Tanács Főtitkárságának egyik igazgatóságaként, közvetlenül a főképviselő alárendeltségében működött, és az állományt a tagállamok polgári hírszerző szolgálataitól vezényelték a központhoz. A 2001. szeptember 11-én történt terrorcselekmény és az ezt követő európai terrorista merényletek hatására a Központ feladata a terrorizmus elleni küzdelemmel bővült, és 2005-től a tagállamok belbiztonsági szolgálatai is képviseltetik magukat a szervezetben. A Lisszaboni Szerződés életbe lépését követően⁶⁹ a SITCEN átkerült a Tanács szervezetéből a főképviselő közvetlen alárendeltségébe. 2011. január 1-jével új néven az újonnan megalakult Európai Külügyi Szolgálat része lett. A névváltoztatás oka, hogy az EKSz válságkezelő struktúrájában megalakult a Helyzetértékelő Központ, és a névhasználat problémát jelenthetett volna.

⁶⁷ Intelligence Centre – INTCEN

⁶⁸ Joint Situation Center – SitCen

⁶⁹ 2009. december 1.

Az új név – EU Hírszerző Elemző Központ (Intelligence Centre – INTCEN) – a régivel ellentétben sokkal jobban kifejezi a szervezet által végzett tevékenységet. Az INTCEN legfontosabb feladata, hogy pontos, megbízható, időszerű információkkal lássa el az EU döntéshozóit, mindenekelőtt az EK Sz vezetőjét, kabinetjét, valamint a közös kül- és biztonságpolitika, a közös biztonság- és védelempolitika, továbbá a terrorizmus elleni küzdelem területén tevékenykedő döntéshozó szervezeteket.

43. ábra. Az EU Hírszerző Elemző Központ felépítése⁷⁰
Szerk.: Lakatos Zsolt

Az INTCEN fő feladatai a következők:⁷¹

- „az EU érdekszférájába eső körzetek eseményeinek nyomon követése;
- a korai előrejelző és helyzetértékelő⁷² feladat keretében, elsősorban hírszerző beszámolók formájában, a Külügyi Szolgálat illetékeseinek rendszeresen tájékoztatása;

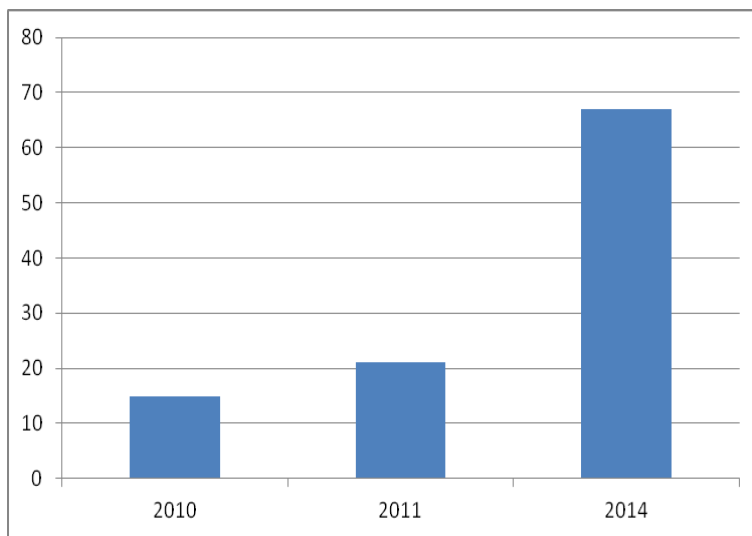
⁷⁰ KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) - A Part of the EU Comprehensive Approach. In: IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring/Summer 2014 Issue #17. pp. 10–11.
http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf; letöltés: 2014.12.29.

⁷¹ SALMI, Ilka, INTCEN igazgató: C.V.
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede041011cvsalmi_/sede041011cvsalmi_en.pdf; letöltés: 2015.01.02.

⁷² Early warning and situation assessment

- válsághelyzetben – speciális munkacsoportok megalakításával – a hírszerző információk időbeni feldolgozása és továbbítása az illetékesek részére;
- rendszeres helyzetértékelések és kockázatelemzések készítése azokról az országokról, térségekről, ahol különböző EU-műveletek folynak;
- hírszerzési kérdésekben közvetlen kapcsolat tartása az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjével.”⁷³

Az INTCEN által készített jelentések tartalmi statisztikai adatai értelemszerűen minősített adatok. 2012 első hat hónapjában a SitCen (az INTCEN elődje) 166 jelentést készített,⁷⁴ ebből 17 volt titkos, 129 bizalmas, 20 pedig korlátozott terjesztésű. 2014-re az INTCEN több mint 500 jelentést készített. Ebből 450 jelentés a Katonai Törzs Hírszerző igazgatóságával közösen, az egységes hírszerző elemzőképesség keretében készült, 50 jelentést pedig az INTCEN önállóan jegyzett.⁷⁵

44. ábra. Az EU INTCEN állományának a növekedése⁷⁶
Szerk.: Lakatos Zsolt

Az INTCEN fő szervezeti egységei az elemző-értékelő főosztály és az általános külkapcsolati főosztály. Az általános külkapcsolati főosztály feladatai közé

⁷³ LAKATOS Zsolt: Az EU hírszerzés jelenlegi helyzete és kihívásai. In: *Hadtudomány*, 2012. március. 22. évf. 2013/1–2. sz. -, pp.13–23.

⁷⁴ JONES, Chris: Secrecy reigns at the EU's Intelligence Analysis Centre. In: *Statewatch*. p. 5. ISSN 1765-851X

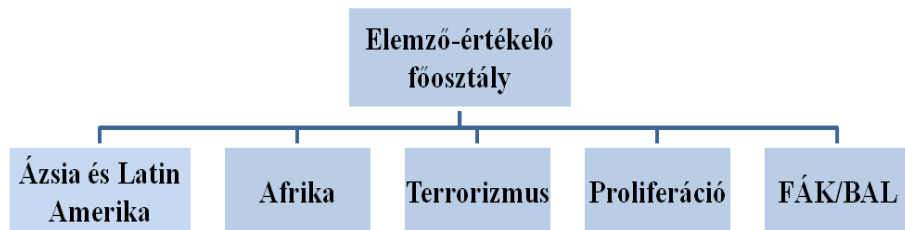
⁷⁵ CLERIX, Kristof: Ilka Salmi, the EU spymaster. In: *Mondiaal Nieuws*. <http://www.mo.be/node/37879>; letöltés: 2015.06.02.

⁷⁶ Uo.

tartozik a különböző adminisztratív, jogi kérdések kezelése, az információs technológiai⁷⁷ támogatás és a nyílt információszerzés is.⁷⁸

Az elemző-értékelő főosztály négy, földrajzi térségeket felölelő és további két, úgynevezett horizontális szekcióból áll. Az INTCEN állománya 67 fő, az elemző-értékelő főosztály állományában 47 fő áll alkalmazásban, míg az általános külkapcsolati főosztály létszáma 15 fő. Az INTCEN igazgatójának munkáját négy fő segíti.⁷⁹ A szervezet állománya folyamatosan nő, az elemzői létszám az elmúlt két évben megduplázódott. Az INTCEN állományából kb. 30 fő a tagállamok hírszerző és biztonsági szolgálataitól érkezik általában 3-4 évre, míg a fennmaradó állomány állandó vagy időszakos szerződéssel rendelkező EU-alkalmazott.

Az INTCEN jelentéseit nem kizárólag a Külügyi Szolgálat felső vezetői kaphatják meg, hanem a Bizottság, a Tanács, a Politikai és Biztonsági Bizottság egyes tagjai, az EU-tagállamok hírszerző és biztonsági szolgálatai is. Az Európai Parlament és a Bizottság közötti egyezmény szerint⁸⁰ a parlament biztonsági átvilágításon megfelelt tagjai – munkájukhoz szükséges mértékben – szintén hozzáférhetnek minősített információkhoz. A biztonsági ellenőrzést a parlamenti képviselő hazájának erre kijelölt nemzetbiztonsági szolgálata végzi el.

45. ábra. Az EU INTCEN elemző-értékelő főosztály felépítése⁸¹
Szerk.: Lakatos Zsolt

Az INTCEN korlátozott nyílt információszerző⁸² képessége mellett támaszkodik a tagállamoktól és más szervezetektől beérkező nyílt információkra is. Időről-időre felmerül az igény olyan részleg megalakítására, amely globális problémákkal (pl. üvegházhatás okozta biztonságpolitikai problémák megfogalmazása, globális energiabiztonság stb.) foglalkozna. A földrajzi térségekkel és a non-proliferációs kérdéseket elemző-értékelő szekciókban hírszerző szakemberek, míg a

⁷⁷ Information Technology – IT

⁷⁸ BIRSAN, Constantin Marian: Intelligence effectiveness in the European Union in the new security environment. In: Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2012. pp. 21–26. www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA573500; letöltés: 2015.01.02.

⁷⁹ JONES, Chris: Secrecy reigns at the EU's Intelligence Analysis Centre. IN: Statewatch.. pp. 3–4. ISSN 1765-851X

⁸⁰ Uo.

⁸¹ BAL = Balkán

⁸² Open Source Intelligence – OSINT

terrorizmusellenes szekcióban biztonsági szakemberek dolgoznak. Fontos megemlíteni, hogy 2005-től folyamatos munkakapcsolat alakult ki az EU-tagállamok, továbbá Svájc és Norvégia belbiztonsági szolgálataiból alakult Terrorizmusellenes Csoport⁸³ és az INTCEN között, ami lehetővé teszi, hogy az INTCEN a terrorizmus elleni küzdelem területéről is időszerű hírszerzési információkkal lássa el az EU döntéshozóit.

A terrorizmussal összefüggő jelentések egyik legfontosabb felhasználója az Állandó Képviselők Bizottságának a terrorizmus nemzetközi aspektusaival foglalkozó munkacsoportja,⁸⁴ amely az INTCEN számos, terrorizmussal kapcsolatos ajánlását fogadja, így például a repülőgépre felvihető folyadék kérdésében az INTCEN véleménye alapján született döntés 2012-ben a tilalmi időszak meghosszabbításáról.

3.6.1. A terrorizmus és egyéb transznacionális fenyegetések elemzése az INTCEN-ben

A terrorizmus nem más, mint politikai, vallási vagy ideológiai célok érdekében kormányok, társadalmak, egyének elleni erőszak alkalmazása vagy erőszakkal való fenyegetés. Az INTCEN a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság aktív együttműködésével folyamatosan gyűjti, elemzi, értékeli és jelenti az Unió tagállamai, szövetségesei és partnerei biztonságára veszélyt jelentő terrorista személyekről, terrorszervezetekről, azok módszereiről, eszközeiről, továbbá a tömegpusztító fegyverek (vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris eszközök) birtoklásáról, fejlesztéséről, alkalmazásuk lehetőségeiről rendelkezésre álló információkat. A nemzetközi terrorizmusellenes küzdelem napjainkban is zajlik, ami magában foglalja – a teljesség igénye nélkül – a hírszerzési adatok gyűjtését, feldolgozását, a fegyveres küzdelmet a haderő részvételével, a terrorista szervezetek pénzügyi támogatása elleni fellépést, az elhárító és a rendvédelmi szervezetek merényletek megelőzését szolgáló intézkedéseit stb.

Az EU terrorsellenes szakértői, elemzői folyamatosan figyelemmel követik a terrortámadások, terrorakciók elkövetésére utaló indikátorokat, amelyek segítik az elemző szakemberek munkáját. Az INTCEN szakemberei kapcsolatban állnak az EUROPOL és a FRONTEX szakembereivel, az információk, adatok cseréje folyamatos.

3.6.1.1. Az INTCEN által folyamatosan gyűjtött és elemzett, terrorizmusra vonatkozó indikátorok:

- iszlám szélsőséges szervezetek propaganda- és toborzótevékenységének növekedése;
- anarchista és globalizációellenes mozgalmak térhódítása;
- kapcsolat kiépülése szélsőbal és szélsőjobb oldali csoportok, valamint iszlám szélsőségesek között;
- számítógépes rendszerek elleni támadások.

---

⁸³ Counter Terrorism Group – CTG

⁸⁴ Comité des représentants permanent COTER (Council Working Party on the International Aspects of Terrorism)

3.6.2. Az INTCEN és a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság proliferációellenes, az illegális migrációval és a szervezett bűnözéssel kapcsolatos elemzői tevékenysége

A fenti feladatok tekintetében a hírszerző közösségen belül az INTCEN a felelős szervezet, a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság transznacionális részlege azonban aktívan együttműködik az INTCEN-nel az elemző-értékelő munkában. A proliferációellenes elemzői tevékenység során fontos feladat Irán, Észak-Korea, Pakisztán, India, Kína, Oroszország és egyes FÁK-tagállamok proliferációs tevékenysége, továbbá a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmával kapcsolatos információk elemzése és értékelése. Az elemzők munkájuk során figyelemmel kísérik a tömegpusztító fegyverek előállításához szükséges katonai és kettős felhasználású technológiák és berendezések legális és illegális kereskedelmét, valamint a tömegpusztító fegyverek célba juttatására alkalmas eszközök fejlesztésére irányuló programokat, gyűjtik, elemzik-értékelik és jelentik a fegyverzetellenőrzési és non-prolifációs szerződések, illetve exportellenőrzési rendszerek megsértésével, a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmával összefüggő, különböző forrásokból származó információkat.

Az illegális és tömeges migráció összetett veszélyforrás, és különleges kihívásokat jelent Európára, hiszen a migrációs nyomással rendszerint összekapcsolódik a szervezett bűnözés, továbbá a migrációs mozgásokat saját céljaikra felhasználhatják a nemzetközi terrorszervezetek is. Az EU tagállamaira, különös tekintettel a déli és a keleti országokra biztonsági kockázatot jelentenek a helyi és a regionális válságok, a rossz gazdasági körülmények. Az elemzőknek a következő indikátorok megjelenésére kell különleges figyelmet fordítaniuk:

- etnikai és vallási ellentétek, tüntetэшullámok;
- szélsőséges politikai nézetek, propaganda erősödése;
- etnikai tisztogatások;
- külső és belső ellenség keresése;
- polgárháborús helyzet kialakulása.

A szervezett bűnözés terjedése világjelenség, sok esetben a bűnözői csoportok bekapcsolódnak a kábítószer-, fegyver-, és embercsempészetbe. Hagyományos tevékenységük mellett folyamatosan törekszenek arra, hogy növeljék legális gazdasági aktivitásukat és befolyásukat, ami lehetővé teszi számukra, hogy érdekeiket a gazdasági szférán túl is érvényesítsék. A szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem negatívan hat az EU-tagállamok belső stabilitására. A politikai korrupció, a szürkegazdaság, az alacsony hatékonyságú adminisztratív és jogi intézményrendszer lehetővé teszi a szervezett bűnözés számára, hogy egyre jelentősebb tényezővé váljon. Az elemző szakértők feladata elsősorban azon nemzetközi szervezett bűnözői csoportok tevékenységének a figyelemmel kísérése, amelyek tevékenységüket az EU tagállamaira is kiterjesztik, illetve az EU-tagállamok EU-n kívüli tevékenységét befolyásolják, illetve tevékenységük során kapcsolatokat építenek ki EU-tagállamban működő bűnözői csoportokkal.

3.6.3. Az INTCEN által készített jelentések⁸⁵

- helyzetértékelés⁸⁶ – adott országra, régióra vonatkozó, hírszerzési jelentésekre épülő hosszú távú előrejelzés, általában hathavonta frissül;
- különleges jelentés⁸⁷ – egy-egy esemény vagy válsághelyzet nyomán követésére szolgál, illetve egy különlegesen fontos témára összpontosító tematikus jelentés;
- hírszerzési összefoglaló⁸⁸ – egy-egy aktuális, fontos eseményt feldolgozó, hírszerzési információkon alapuló rövid, összefoglaló jelentés;
- kockázatelemzés⁸⁹ – műveleti tervezést megelőző, illetve az adott művelet biztonsági értékelése, általában félévente frissül;
- ad hoc jelentések, beszámolók és tájékoztatók.

3.7. Az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága

Az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága⁹⁰ az EU Katonai Törzs egyik igazgatóságaként működik, állományát az EU-tagállamok katonai hírszerző szolgálatai biztosítják, akik nemzeti összekötői⁹¹ feladatokat is ellátnak a küldő szervezet és az igazgatóság között. A vezénylés meghatározott időszakra, általában három, maximum négy évre szól. Az igazgatóság három osztályból áll, a legnagyobb létszámú és legfontosabb az elemző-értékelő osztály. Az igazgatót és a beosztott osztályvezetőket az EU-tagállamok katonai hírszerző szolgálatai jelölhetik, feladatuk az igazgatóság és az osztályok napi tevékenységének a vezetése, irányítása. Az irányelveket kidolgozó osztály legfontosabb feladata az igazgatóság hírszerzési irányelveinek a kidolgozása és az EKSz-en belüli hírszerzési együttműködés biztosítása. A különböző gyakorlatok hírszerző biztosítása, továbbá a katonai és a polgári műveletek hírszerzési irányelveinek kidolgozása szintén az osztály feladata.⁹² A támogatóosztály legfontosabb feladata a nemzeti katonai hírszerző szervezetekkel való együttműködés, míg a legnagyobb létszámú és egyben legfontosabb elemző-értékelő osztály végzi a beérkező hírszerzési információk feldolgozását és a jelentések elkészítését.

⁸⁵ EU Intelligence Analysis Centre (EU INTCEN) Fact sheet 2015.02.05.

http://eeas.europa.eu/factsheets/docs/20150206_factsheet_eu_intcen_en.pdf; letöltés: 2015.08.17.

⁸⁶ Situation Assessment

⁸⁷ Special Report

⁸⁸ Intelligence Summary

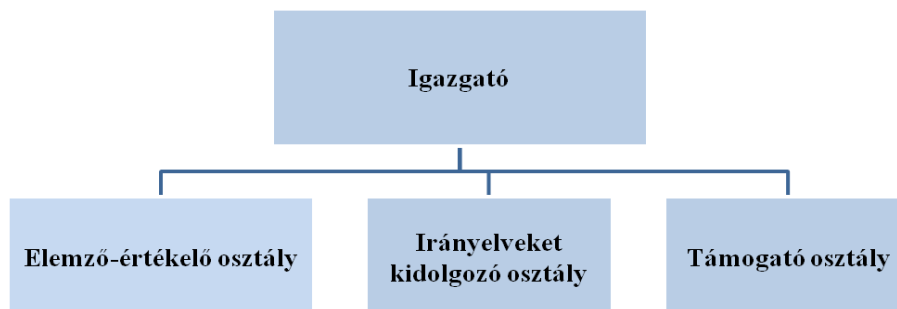
⁸⁹ Risk Assessment

⁹⁰ EU Military Staff Intelligence Directorate – EUMS INT DIR

⁹¹ Point of Contact – POC

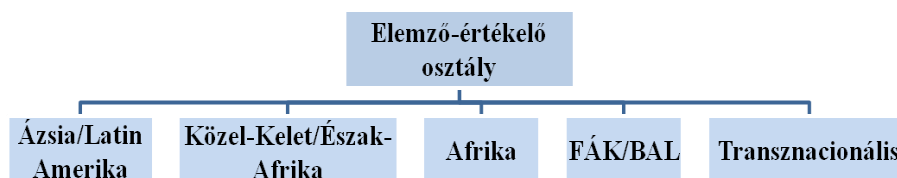
⁹² EU Intelligence Analysis Centre (EU INTCEN) Fact sheet.

http://eeas.europa.eu/factsheets/docs/20150206_factsheet_eu_intcen_en.pdf; letöltés: 2015.08.17.

46. ábra. Az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóságának a felépítése
Szerk.: Lakatos Zsolt⁹³

Az elemző-értékelő osztály az INTCEN szervezeti felépítéséhez hasonlóan épül fel négy, földrajzi térségeket felölelő és további egy, úgynevezett horizontális szekcióból, amely transznacionális kihívásokkal foglalkozik.⁹⁴

47. ábra. Az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság felépítése
Szerk.: Lakatos Zsolt

Az EUMS INT DIR alaprendeltetése az EU Katonai Törzs és az EU Katonai Bizottság munkájának hírszerző/felderítő támogatása, az alábbiak szerint⁹⁵:

⁹³ KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) - A Part of the EU Comprehensive Approach. In: IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring / Summer 2014 Issue #17. pp. 10–11.
http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf; letöltés: 2014.12.29.

⁹⁴ A transznacionális kihívásokkal foglalkozó osztály terrorizmusellenes és non-proliferációs problémákkal foglalkozik.

⁹⁵ Az EU Katonai Törzs feladatai.
<http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-structures-and-instruments/eu-military-staff?lang=en>; letöltés: 2012.05.23.

- a korai előrejelző és helyzetértékelő⁹⁶ feladat keretében elsősorban hírszerző-beszámoló formájában rendszeresen tájékoztatja mind az EUMC, mind az EUMS vezetését adott régiók, országok aktuális katonai, katonapolitikai és biztonsági helyzetével kapcsolatban, beleértve a transznacionális kihívások (terrorizmus, TÖPFE proliferációja, szervezett bűnözés) kérdéseit is;
- részt vesz az EU katonai és egyéb jellegű műveleteinek előkészítésében, igény esetén tényfeltáró⁹⁷ utazásokhoz szakértőket delegál;
- rendszeres helyzetértékeléseket és kockázatelemzéseket végez azokról az országokról, térségekről, ahol különböző EU-műveletek folynak, jelentéseket készít a különböző válsághelyzetekről;
- végzi az EUMS által tervezett és végrehajtott gyakorlatok hírszerző/felderítő támogatását;
- az EUMS képviselőjében állományával részt vesz az EKSz struktúrájában megtartott bizottsági, munkacsoport és/vagy egyéb üléseken, rendezvényeken;
- együttműködik az EU más, korai előrejelző és helyzetértékelő funkciót ellátó vagy azt támogató szervezeteivel (pl. INTCEN);
- kapcsolatot tart az EU-tagországok katonai hírszerző szervezeteivel/ szolgálatával;
- az EUMS képviselőjében szakértői állományával részt vesz különböző (szakmai) konferenciákon, szemináriumokon stb.

Az igazgatóság feladatai jelentősen kibővültek az EU védelmi miniszterek 2007 márciusában tartott wiesbadeni találkozója követően (Post Wiesbaden). Új feladatként jelentkezett az EUMS műveleti tervezői munkájának az erősítése, továbbá a katonai és a civil műveletek, gyakorlatok hírszerző biztosítása. Az EU Hírszerző Elemző Központ és az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága a következő forrásokból származó információkat, jelentéseket dolgozzák fel:

- EU-tagállamok hírszerző és belbiztonsági szolgálatainak jelentései;
- nyílt információk;
- diplomáciai jelentések;
- nemzetközi szervezetek információi;
- nem kormányzati szervezetek információi;
- EU Műholdközpont által biztosított nyílt vagy minősített jelentések;
- hivatalos látogatások és tényfeltáró utazások során szerzett információk.

---

⁹⁶ Early Warning and Situation Assessment

⁹⁷ Fact Finding Mission – FFM

Az EU Hírszerző Elemző Központ és az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága a következő jelentéseket készíti és terjeszti fel a döntéshozókhoz:

- kockázatelemzés;
- helyzetelemzés;
- hírszerzési összefoglaló;
- különleges jelentés, azonnali tájékoztató;
- előre tervezett vagy eseti előadások, beszámolók.

A kockázatelemzés a kötött modellek közé tartozik, előre elkészített minta alapján készül, gyakorlatilag kérdőív kitöltéséhez hasonló. A kockázatelemzés formátuma és kérdései előzetesen ismertek a tagállamok hírszerző szolgálatai előtt. A kockázatelemzésnek több célja lehet, egyrészt a tervezési időszakban, a művelet megindítása előtt a hírszerzésnek minél pontosabb információkkal kell ellátni a tervező szakembereket, másrészt a művelet megindítását követően is szükséges időről-időre felmérni a biztonsági helyzetben bekövetkezett változásokat. A kockázatelemzést általában 3–6 havonta meg kell ismételni, de a biztonsági környezet változása esetén ez gyakrabban is történhet.

A helyzetelemzés hosszú távú stratégiai hírszerző-jelentés, aminek fontos szerepe van a döntéshozók folyamatos, időszerű, pontos tájékoztatásában és alapvető dokumentum a válságkezelésben is, hiszen a művelet indítása előtt a hírszerzés a lehető legpontosabb képet igyekszik nyújtani a kérdéses ország, ország csoport bel- és külpolitikai viszonyairól, az országban lévő feszültségek okairól. Fontos az infrastruktúra ismerete, beleértve a szárazföldi és a tengeri kirakodóhelyeket, kikötőket, repülőtereket, a vasúti szállítás sajátosságait, a szállítási kapacitási korlátokat. Az éghajlat ismerete szintén lényeges szempont lehet a tervezéskor, így fontos tudni az éghajlati viszonyokat, az esős és a száraz évszakok jellegzetességeit. Az orvosi hírszerzési ismeretek szintén elengedhetetlenek a művelet sikeres végrehajtásában. Fontos ismerni az adott térségben aktív fertőző betegségeket, de fontos az orvosi ellátás színvonalának, a kórházi férőhelyek számának pontos ismerete is. Meg kell határozni a műveletben részt vevő állomány részére a kötelező oltásokat is. Elengedhetetlen a kormányon lévő és az ellenzéki erők, azok támogatottságának, a katonai és a belügy erők összetételének, fegyverzetének és moráljának, az országban működő paramilitáris erők, terrorista csoportok és ezek esetleges külföldi támogatottságának az ismerete. A nem kormányzati szervezetek segítséget jelenthetnek katonai vagy polgári művelet végrehajtásának időszakában, ezért fontos tudni, hogy milyen szervezetek aktívak a térségben, illetve a művelet indítását követően, a biztonsági helyzet javulása esetén mely szervezetek kívánnak aktív szerepet vállalni a konszolidációban.

A különleges jelentés, az azonnali tájékoztató általában nyílt információkból készül, egy váratlan esemény (pl. terrorcselekmény, cunami, földrengés, egyéb természeti katasztrófa) bekövetkezése esetén. A tájékoztató célja a döntéshozók azonnali tájékoztatása. Mivel az EU korlátozott információszerzési lehetőségekkel rendelkezik, ezért a hírszerző szolgálatoktól beérkező első értékelt jelentések, amelyek minősített információkat is tartalmaznak, a tapasztalatok szerint az esemény bekövetkezése után

kb. 3–5 munkanap után várhatóak. Az EU döntéshozói számára ez az időpont az esetek nagy részében késő, hiszen pl. egy hirtelen bekövetkező eseményre – legyen az természeti csapás vagy terrorcselekmény – azonnal reagálni kell, ha másként nem, akkor azonnali sajtótájékoztató keretében.

Az előre tervezett vagy eseti előadások, tájékoztatók történhetnek a főképvisező, a főképvisező kabinetje, a Politikai és Biztonsági Bizottság, a Katonai Tanács és más szervezetek részére. Az EU Katonai Tanács például rendszeres hírszerzői tájékoztatókat kap előzetesen egyeztetett témákban az aktuális válságokról, illetve a folyó műveletek hírszerző-értékeléséről. A rendszeresen megtartott EU törzsvetési gyakorlatokon is alapvetőek a hírszerzési tájékoztatók. A tájékoztatók formája általában szóbeli, PowerPoint vetítéssel támogatva, de előfordulhat, hogy időhiány miatt a szóbeli előadásra nincs idő, ekkor az érintettek írásban kapják meg az előadás anyagát.

3.8. Egységes hírszerző elemzőképesség

Az EU hírszerző szervezeteinek létrehozásakor igényként merült fel, hogy a szervezetek átfogóan, rugalmasan reagáljanak a folyamatosan változó hírszerzési igényekre, feladatokra. A szervezeteknek hatékonyan, együttesen és koordináltan kell működniük, a polgári és a katonai szolgálatoktól beérkező információkat pedig a lehető legteljesebb módon meg kell osztaniuk egymással. Az elmúlt időszak tapasztalatai azt mutatják, hogy a külpolitika, a biztonságpolitika, a gazdaságpolitika és a védelmi politika között fennálló tradicionális választóvonal egyre jobban elmosódik, ezért a hírszerző szervezetek egy-egy területre történő szakosodása (politikai, gazdasági, katonai hírszerzés) hatékonyságot csökkentő tényezővé válik.⁹⁸

Az egységes hírszerző elemzőképesség biztosítja és elősegíti az EU stratégiai szintű politikai döntéshozatali folyamatát, ami magában foglalja a stratégiai előrejelzést, a CFSP területét, valamint a CSDP polgári és katonai hírigényeit. Az egységes hírszerző elemzőképesség kialakításával, a katonai és a polgári hírszerző szolgálatok által közösen biztosított, előzetesen értékelt hírszerzési információk egységes formában jutnak az EU vezetői, döntéshozói elé. A hat hónapos munkatervben közösen meghatározott témákban az INTCEN vagy a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága felelős a jelentés elkészítéséért.

Az együttműködés már a hírigény megfogalmazásakor is megvalósul, ugyanis a két szervezet elemzői közösen készítik el a tagállamok hírszerző és biztonsági szolgálataihoz megküldött hírigényt. A hírigény elkészítése kötött eljárás alapján történik, bevezetésében röviden be kell mutatni, miért van szükség az információra, milyen módon, milyen jelentésben, tájékoztatóban lesz a hírigényre kapott információ felhasználva. A hírigény fő része konkrét kérdéseket tartalmaz a hírszerző szolgálatok részére. A határidő feltüntetése és a minősítési korlátozások is fontos részét képezik a hírigénynek. Általában a „titkos minősítésű információig” megjegyzés szerepel minősítési korlátozásként a nemzeti hírszerző szolgálatok részére megküldött hírigényeken.

---

⁹⁸ Az elmúlt időszakban polgári és katonai hírszerzések összevonására több európai országban is sor került.

Az EU gyakorlatában az elkészült hírszerző jelentések többsége korlátozott terjesztésű⁹⁹ és bizalmas.¹⁰⁰ Viszonylag kevés a titkos,¹⁰¹ a szigorúan titkos¹⁰² minősítésű jelentések száma pedig nem mérhető, mivel ilyen minősítésű jelentés a nemzeti szolgálatoktól gyakorlatilag nem érkezik.¹⁰³ A hírszerző szolgálatok régi, rossz minősítési beidegződés és megszokás miatt úgy gondolják, hogy minden hírszerzéssel kapcsolatos jelentés titkos, ezért a beérkező jelentések sokszor túlminősítettek, a bizalmasra tervezett jelentésekben nem szerepelhetnek. Az elkészített jelentések további felhasználási korlátját jelenti, hogy az EU-alkalmazottak jelentős részének bizalmas biztonsági minősítése van, és nem férhet hozzá titkos információkhoz. Az is megfigyelhető, hogy a titkos jelentéseket még a megfelelő biztonsági minősítéssel rendelkező EU-alkalmazottak is fenntartásokkal kezelik, hiszen a titkos jelentések kezelése fokozott figyelmet és korlátozásokat jelent az iratkezelés területén.

Az EU-hírigényekre a szolgálatok a nemzeti képviselőiken keresztül megküldik a válaszokat, és a témáért felelős elemző szakember feladata a jelentés munkapéldányának elkészítése. A kijelölt elemző a beérkezett nemzeti jelentések és más rendelkezésre álló információk elemzése-értékelése során általában egyszerű formális logikai eljárásokat, illetve kötött elemző-értékelő eljárásokat használ, komplex elemző-értékelő modellek és módszerek alkalmazására ritkán kerül sor. Ennek oka az, hogy a nemzeti hírszerző szolgálatok már értékelt, kész jelentéseket küldenek, ezért az esetek többségében nincs szükség különböző modellek használatára és összetett mátrixok készítésére. Az egyszerű logikai eljárás során a bekövetkezett esemény/események hatásainak és következményeinek elemzésére kerül sor, az értékelés során általában a jövőre vonatkozó előrejelzések ismertetése is történik. Az elemző-értékelő munkában használt egyszerű logikai eljárások a következők:¹⁰⁴

Megfigyelés	Kísérlet	Analízis
Szintézis	Absztrahálás	Általánosítás
Összehasonlítás	Analógia	Grafikonos modell
Minták alkalmazása	Kapcsolati háló	Folyamatmodell
Profilozás	Szimulációs modell	Dedukció
Indukció	Abdukció	

48. ábra. Az elemző-értékelő munkában használt egyszerű logikai eljárások
Szerk.: Lakatos Zsolt

⁹⁹ EU Restricted – UE Restreint

¹⁰⁰ EU Confidential – UE Confidentiel

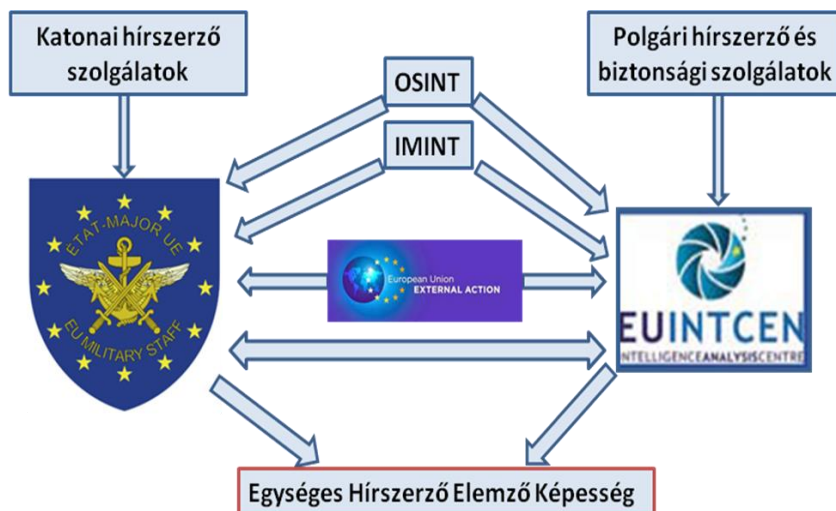
¹⁰¹ EU Secret – UE Secret

¹⁰² EU Top Secret – UE Très Secret

¹⁰³ CLERIX, Kristof: Ilka Salmi, the EU spymaster. In: Mondiaal Nieuws.
<http://www.mo.be/node/37879>; letöltés: 2015.06.02.

¹⁰⁴ Dr. VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai. In: Felderítő Szemle, 2013. december. 12. évf. 3. sz. pp. 91–94.

Az elemzői folyamat eredményeként elkészült munkapéldányt az INTCEN és a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága elemzői közösen megvitatják és észrevételeket, módosítási javaslatokat tesznek. Ha a munkapéldány minősége nem megfelelő, akkor a jelentés részleges vagy teljes átdolgozása szükséges, majd újabb egyeztető értekezletre¹⁰⁵ kerül sor. A jelentés elkészítésére kijelölt elemző bedolgozza a kapott észrevételeket, javaslatokat, majd a két szervezet vezetője együttesen írja alá a kimenő jelentést.

49. ábra. Az egységes hírszerző elemzőképesség működési vázlat¹⁰⁶
Szerk.: Lakatos Zsolt

Az ábra mutatja, hogy a polgári és a katonai nemzetbiztonsági szolgálatoktól beérkező értékelt jelentéseket¹⁰⁷ kiegészítik az INTCEN saját OSINT- és az EU Műholdközpont IMINT-információi, továbbá az EKSz és más EU-szervezetek egyéb, saját forrásai. Ezek a saját, belső információk a következő forrásoktól érkehetnek: EU-delegációk jelentései, EUROPOL-, FRONTEX-, EUROJUST-jelentések, eseti EU tényfeltáró delegációk kiküldése, valamint a polgári és a katonai műveletek saját felderítő-, információs elemeinek jelentései. Eseti jelentések érkehetnek a különböző nemzetközi partnerektől is, úgymint ENSZ, NATO, OSCE, INTERPOL, nem

¹⁰⁵ Drafting meeting

¹⁰⁶ KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) - A Part of the EU Comprehensive Approach. In: IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring / Summer 2014 Issue #17. p. 10.
http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf; letöltés: 2014.12.29.

¹⁰⁷ Finished Intelligence.

kormányzati szervezetek, valamint azoktól a partnerországoktól, amelyekkel az EU-nak szerződése¹⁰⁸ van hírszerzési információk cseréjéről.

2012-ben született megállapodás az EU és a NATO hírszerzési jelentéseinek a szelektált cseréjéről. Ez elviekben jó ötlet, de esetenként súlyos problémák forrása is lehet. Az EU- és a NATO-országok döntő többsége – érthető okokból – mindkét szervezetnek felterjeszti jelentéseit.¹⁰⁹ Az EU és a NATO elemzői is elemzik a jelentéseket, majd a következtetések levonva informálják a döntéshozókat. Az EU és a NATO által készített jelentések nemcsak a két szervezet döntéshozóihoz jutnak el, hanem tájékoztatási céllal visszakerülnek a tagállamok szolgálataihoz is, amelyek felhasználhatják az EU és a NATO jelentéseit saját vezetőik tájékoztatására. A probléma teoretikusan a következő: „A” ország, amely tagja a NATO-nak és az EU-nak is, rendelkezik valamilyen információval, amit megoszt a NATO-val és az EU-val is. Más forrásból (országból) nincs jelentés, ami megerősítené „A” ország információját. Ebben az esetben tipikusan egy forrásból származó információról van szó, amiből hasonló tartalmú jelentés készül mindkét szervezetnél. A NATO és az EU kicseréli az általa készített jelentéseket, sőt eljuttatja azokat a tagállamok szolgálataihoz is. Mindkét nemzetközi szervezet megnyugszik, hogy ugyanarra a következtetésre jutottak, egymás jelentéseit megerősítésnek vélik. Az EU- és a NATO-tagállamok szolgálatai a NATO és az EU hasonló tartalmú jelentéseit megkapva szintén megerősítő információnak értékelik a jelentéseket, hiszen gyakorlatilag ugyanaz az információ érkezik be a két szervezettől. Az önbecsapás oka az, hogy a NATO és az EU hírszerzési jelentései nem tartalmazzák az információ forrását, nem nevezik meg az információt szolgáltató hírszerző szervezetet. A probléma megoldható, ha a két szervezet elemzői betartják a szabályt, miszerint legalább két független forrásból származó információ alapján kell jelentést írni.

3.8.1. Az egységes hírszerző elemzőképesség értékelése

Az egységes hírszerző elemzőképesség létrehozása jelentős lépés a polgári és a katonai hírszerző szolgálatoktól érkező jelentések feldolgozásában és közös, átfogó, egységes álláspontot képviselő jelentések felterjesztésében a döntéshozóknak. Így az EU vezetőinek nem kell különböző politikai, gazdasági és katonai jelentések mozaikjait összerakni, hanem egy komplex jelentés tartalmaz minden információt.

A politikai és a katonai hírszerzés integrációjának fontosságát jelzi, hogy a már összevontan működő európai hírszerző szolgálatok nemzeti képviselői mind az INTCEN-ben, mind a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóságnál megtalálhatóak. Az integráció következő foka a két szervezet teljes összevonása lehetne, ami még eredményesebbé tehetné az elemzőmunkát. Az így működő közös szervezetet az INTCEN igazgatója vezetné, helyettese pedig a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság vezetője lenne. Az új szervezetben a polgári és a katonai szolgálatokat képviselő elemzők közösen, egy szervezetbe integrálva dolgoznának. Az EU-ban van már példa a teljes polgári-katonai integrációra, a Válságkezelő és Tervező Igazgatóság esetében. Rövid távon azonban a teljes integráció megvalósulásának esélye csekély, aminek

---

¹⁰⁸ Pl. Svájc, Norvégia stb.

¹⁰⁹ Releasable to NATO/EU

elsősorban a nemzeti szolgálatok ellenállása az oka. Természetesen a Katonai Törzs is fontosnak tartja a független, csak neki alárendelt Hírszerző Igazgatóság megőrzését.

Az egységes hírszerző elemzőképesség hatékonyságát csökkenti, hogy a két szervezet számítástechnikai rendszere nem kapcsolódik össze, azaz a két szervezet elemzői nem látnak rá egymás szerveire, az információk cseréje csak az adminisztratív munkatársakon keresztül lehetséges. A beérkező információk megosztása sem teljes körű, vannak olyan országok, amelyek katonai és polgári szolgálatai nem járultak hozzá az információk teljes megosztásához az INTCEN-nel vagy a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósággal, ezért úgynevezett kivonatot kell készíteni, és azt csak a nemzeti katonai/polgári hírszerző szolgálat nevének feltüntetése nélkül szabad megosztani. Ez az adminisztratív korlátozás öncélú és felesleges, nagymértékben hátráltatja a napi munkát. További jelentős hátráltató tényező a tagállamok szolgálataival való összeköttetés. A tagállamok fővárosai és Brüsszel között jelenleg két minősített összeköttetést lehetővé tevő rendszer működik. Az Európai Számítógépes Levelezési Rendszer¹¹⁰ az EU-intézményeket köti össze az EU-tagállamok külügyminisztériumaival. A rendszer a közös kül- és biztonságpolitika területén biztosítja az európai döntéshozatalhoz szükséges tagállami kapcsolatot. A másik rendszer az európai (közös) biztonság- és védelempolitikai informatikai hálózat,¹¹¹ feladata a brüsszeli törzs és a műveleti parancsnokság közötti minősített információcseréje biztosítása. A rendszer megújításra szorul, az új rendszer kiépítésének költségét az Európai Parlament 11–25 millió euróra becsüli. Hírszerzési szempontból a legnagyobb probléma, hogy nem létezik egységes, web alapú, minősített hírszerzési információk cseréjét lehetővé tevő hálózat, amely összeköttetést biztosítana a tagállamok hírszerző és biztonsági szolgálataival, A tervek szerint az ESDP-net hálózatot kiváltó új rendszer¹¹² sem fogja biztosítani a kizárólagos információcserét a tagállamok nemzetbiztonsági szolgálataival és az INTCEN, illetve a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága között.

Az EU hírszerzési információk továbbításának jelenleg tanulmányozott modelljén (50. ábra) látható, hogy a hírszerző szolgálatok, szervezetek önálló, minősített adatok továbbítására alkalmas hálózattal rendelkeznek. Külön figyelmet érdemel a saját kriptográfiai rendszerrel védett, rádiófelderítő információk továbbítását végző SIGINT-munkaállomások¹¹³ létrehozása. Az EU állandó, közös katonai és polgári stratégiai parancsnoksága állna közvetlen összeköttetésben a katonai kötelekparancsnokságokkal és a polgári műveleteket a helyszínen irányító parancsnokságokkal. Jelenleg a nemzeti összekötők alkalmazása azt jelenti, hogy a szolgálatok képviselői nemzeti rejtjelző eszközökkel rendelkeznek, így biztosítva a hírigények továbbítását, illetve a beérkező jelentések fogadását. A rendszer nehézkes, valós idejű információtovábbításról nem beszélhetünk, hiszen amennyiben a nemzeti képviselő elfoglaltsága vagy szabadsága miatt nincs jelen, az információtovábbítás nem működik. Egyes nemzetek nemzeti rejtjelző eszközei csak korlátozással alkalmasak az információk továbbítására, így adott minősítési fokozat felett az eszköz nem használható.

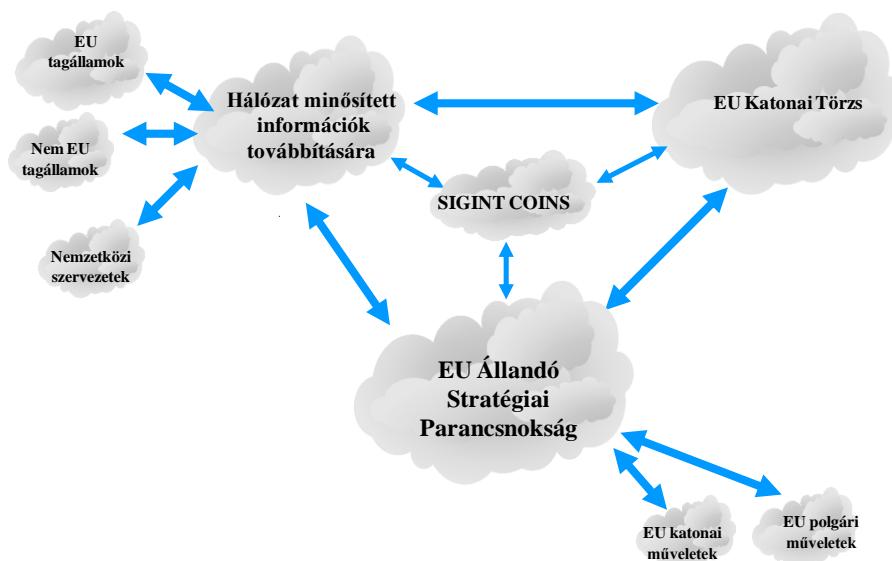
¹¹⁰ COREU – CORespondance Européenne – Európai Számítógépes Levelezési Rendszer

¹¹¹ ESDP-net – European Security and Defence Policy-net – európai (közös) biztonság- és védelempolitikai informatikai hálózat

¹¹² SECWAN

¹¹³ SIGINT Communication and Information System – SIGINT COINS

A megoldás a NATO-ban alkalmazott BICES rendszer használata lehetne, ez azonban politikai okok miatt egyelőre nem lehetséges.¹¹⁴ Az egységes hírszerző elemzőképesség ugyancsak nehezen tud megbirkózni a válságkezeléssel kapcsolatos és a hirtelen bekövetkező eseményekre történő reagálással.

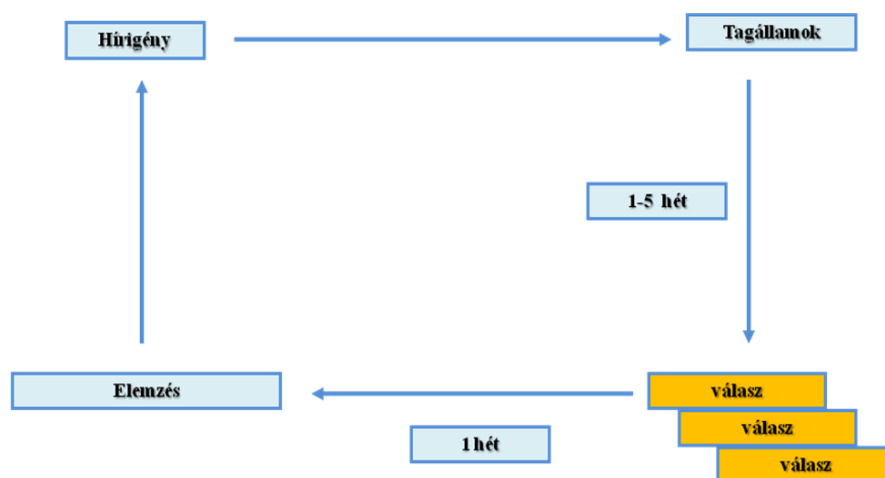

50. ábra. Az EU hírszerzési információk továbbításának vizsgált modellje
Szerk.: Lakatos Zsolt

Az EU hírszerzési ciklusának a rövidítését különösen a válsághelyzetekre való gyors reagálás teszi szükségessé, mert az EU-nak azonnali információigénye merül fel, a nemzeti szolgálatoknak pedig időre van szükségük a válaszok megadására. A hat hónapra szóló munkaterv alapján készülő jelentések esetében van idő a hírigények elkészítésére, időbeni kiküldésére és a nemzeti szolgálatok válaszainak beérkezésére, ami akár 4-5 hétig is tarthat. A beérkezett válaszokat követően általában 2-3 hét alatt készül el a jelentéstervezet, majd újabb 1-2 hét, amíg a közös megbeszélést és elfogadást követően a jelentés eljut a felhasználókhoz. Ez a rendszer békeidőben jól működik, de válsághelyzetben rendkívül lassú. A hírszerzésnek elsősorban a válsághelyzetekre történő gyors reagálással kell a döntéshozókat segíteni, ezért lehetőséget kaptak a nemzeti szolgálatok, hogy sürgős helyzetben jelentéseiket angol/francia fordítás nélkül küldjék meg, így rövidítve le a reakcióidőt. Fontos lenne a NATO-éhoz hasonló előrejelzési rendszert kialakítani, amelyben az egyes nemzeti hírszerző szolgálatok felelősek lennének egy-egy országért, régióért, hiszen jelenleg semmilyen felelősség nem terheli az egyes szolgálatokat, ha nem időben vagy egyáltalán nem küldenek hírszerzési információkat az EU-nak. A hírszerzés nemzeti hatáskör és a nemzeti hírszerző szolgálatok felelőssége, hogy milyen információt mikor osztanak meg.

¹¹⁴ Ciprus és Málta nem rendelkezik biztonsági egyezményrel a NATO-val.

A felelősségi területek meghatározása természetesen csak önkéntességi alapon történhet, továbbá célszerűen az az ország lenne a felelős az adott régióért, amely történelmi vagy nemzeti érdekből kifolyólag hírszerzési érdekekkel bír valamely országban vagy térségben.

51. ábra. Az EU-hírigények sajátosságai
Szerk.: Lakatos Zsolt

Az EU hírszerzési igényeire általában 20–30%-os arányban válaszolnak érdemben a nemzeti szolgálatok, és ez az arány jónak minősíthető.¹¹⁵

3.9. Az európai Műholdközpont¹¹⁶

A Nyugat-európai Unió 1991-ben döntött a központ létrehozásáról a spanyolországi Torrejon de Ardoz-ban, mely 2001-ben az Európai Tanács döntése¹¹⁷ alapján került az EU-hoz. Míg az INTCEN, illetve a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága – a nyílt információszerezés kivételével – kizárólag elemző-értékelő képességekkel rendelkezik, az adatszerezés területén az EU saját műholdas képszerzői és elemzői képességgel bír. Ez a képesség annyiban korlátozott, hogy az EU saját felderítő műholdakkal nem rendelkezik, ezért a kereskedelmi műholdak felvételeit vásárolja meg, illetve a felkészült képelemzői állománya ezeket a felvételeket elemzi. A központ politikai felügyeletét a Politikai és Biztonsági Bizottság gyakorolja, a bizottság határozza meg a főképviselő számára a központ fő feladatait is.

¹¹⁵ Interjú a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság munkatársával.

¹¹⁶ European Union Satellite Centre – SATCEN

¹¹⁷ Council Joint Action of 20 July 2001 on the establishment of a European Union Satellite Centre (2001/555/CFSP)
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/1_20020010725en00050011.pdf;
letöltés: 2012.10.08.

A főképvisező sok más feladata mellett a központ műveleti irányításáért is felel, és ebben a szerepében jelentési kötelezettsége van a Politikai és Biztonsági Bizottság irányába.

A központ részére adott feladatokat a Válságkezelő és Tervező Igazgatóság koordinálja. Ez nem jelenti azt, hogy csak az EKSz szabhat feladatot a központnak, az Európai Bizottság, a tagállamok, nemzetközi szervezetek és nem EU-tagállamok¹¹⁸ is kérhetik a Műholdközpont segítségét. A közös kül- és biztonságpolitika, azon belül a közös biztonság- és védelmi politikai feladatok prioritást élveznek, az ezekhez a feladatokhoz kapcsolódó hírigényekkel az ENSZ, a NATO és az EBESZ is a központhoz fordulhat. A központ számára a legtöbb feladatot az EKSz szabja, így az EKSz a szolgáltatott információk, elemzések legnagyobb felhasználója is. Az EKSz-en belül a Hírszerző Elemző Központ, a Polgári Tervező- és Irányítóképesség, valamint a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság használja ki legnagyobb mértékben a központ lehetőségeit. A közös biztonság- és védelmi politika keretében indított műveletek során a műveleti parancsnokság igényelheti egy-egy adott terület műholdfelvételének elemzését. A központ aktívan részt vesz az EU Kiképző Misszió – Mali, az EU Monitoring Misszió – Grúzia és az EU NAVFOR Atalanta műveletek IMINT-biztosításában, továbbá a központ non-proliferációs feladatai közé tartozik bizonyos, proliferációs tevékenységgel gyanúsítható országok nukleáris programjának a megfigyelése.¹¹⁹ Ez a gyakorlatban úgy történik, hogy bizonyos időszakokként (4–6 havonta) felvételeket készítenek a gyanús nukleáris létesítményről, a kiszolgáló létesítményekről, új építkezésekről. A képelemzés során a szakértők igyekeznek meghatározni az új létesítmények elhelyezkedését, helyét és szerepét a nukleáris programban. (A jelentés nem nevezi meg az országokat, de nagy valószínűséggel Irán és Észak-Korea is a központ célpontjai között lehet.)

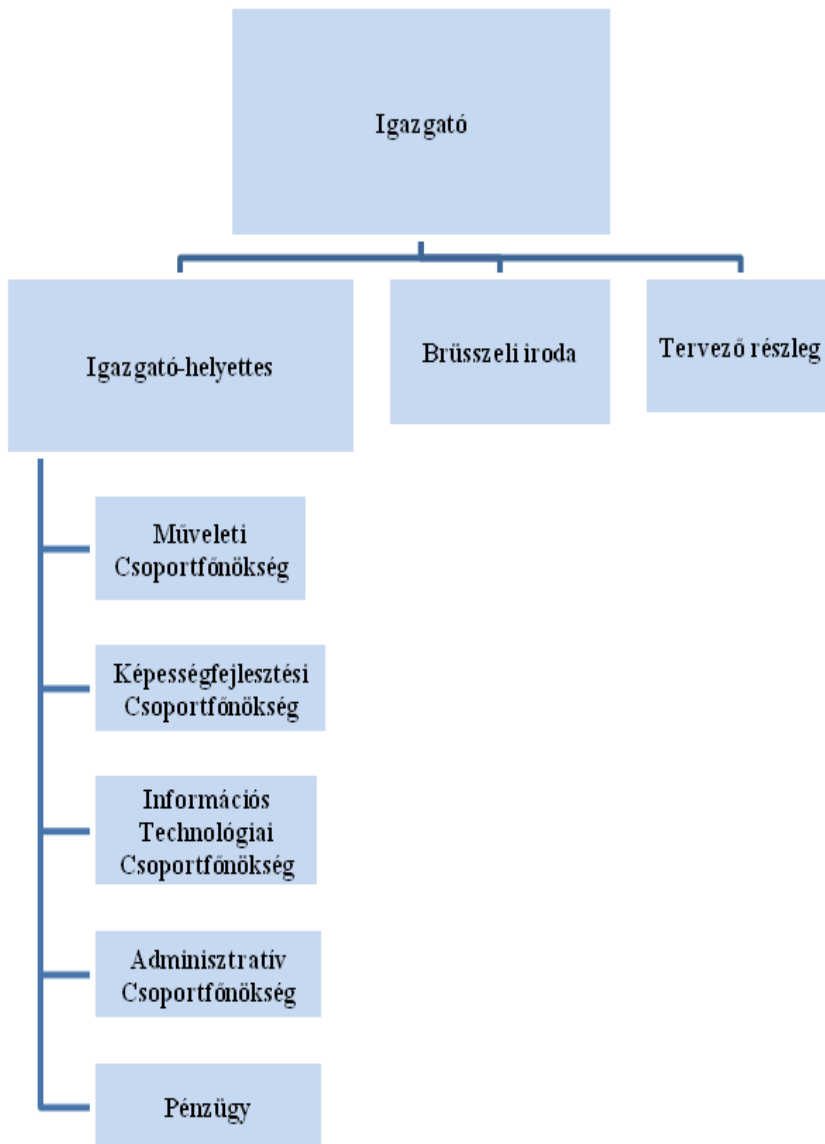
A SATCEN legfontosabb szervezeti egysége a műveleti csoportfőnökség, amely a következő alosztályokból áll:¹²⁰

- adatfeldolgozó és adattovábbító;
- válságkezelés-támogató és helyzetértékelő;
- térképészeti és távérzékelő;
- non-proliferációs;
- beszerző, adat-előkészítő és elosztó.

¹¹⁸ Izland, Norvégia, Törökország és az EU-tagaspiráns országok.

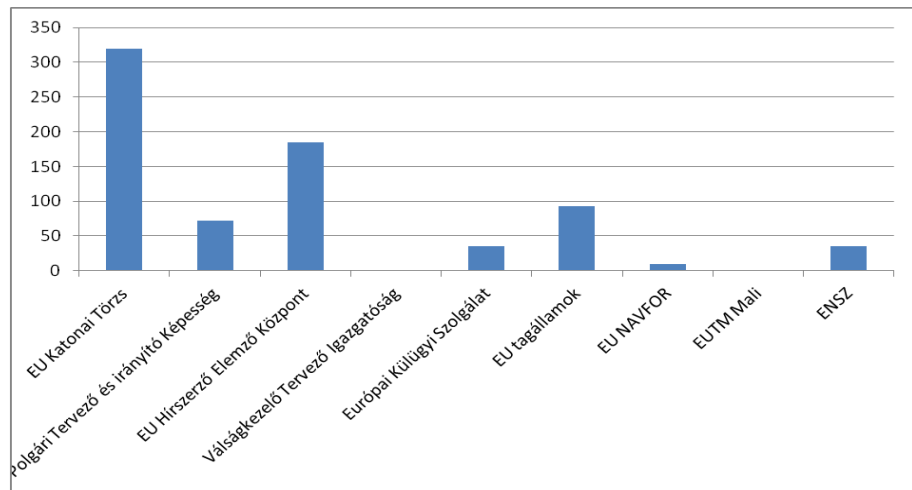
¹¹⁹ EUSC annual report 2013. p. 15. In: Publication Office of the EU ISBN: 978-92-95034-06-8 <http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20annual%20report%202013.pdf>; letöltés: 2015.03.02.

¹²⁰ Az EU Műholdközpont feladatai, szervezeti felépítése. http://www.eusc.europa.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=29; letöltés: 2012.05.23.

52. ábra. Az EU Múholdközpont felépítése¹²¹
Szerk.: Lakatos Zsolt

¹²¹ EUSC annual report 2013 Annex II. In: Publication Office of the EU. ISBN: 978-92-95034-06-8
<http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20annual%report%202013.pdf>;
letöltés: 2015.03.02.

53. ábra. Az EU Műholdközpont jelentéseinek felhasználói 2013-ban¹²²
Szerk.: Lakatos Zsolt

3.10. A politikai/stratégiai hírszerzés a gyakorlatban szintű

Az EU hírszerzési rendszere nem tökéletes, folyamatos korszerűsítést, megújítás igényel. Hemmer és Smits¹²³ megfogalmazták, hogy a régi, hagyományos hírszerző-támogatási rendszer, amelyet az EU-tagállamok szolgálatai biztosítanak, már nem felel meg napjaink követelményeinek és megújításra szorul. Válságok kirobbanásakor az EU vezetőinek azonnali információkra van szükségük a politikai döntések meghozatalához. Vagyis az EU döntéshozóinak és az EU-tagállamok politikai és katonai döntéshozóinak ugyanabban az időben kellene az információk birtokában lenniük. Ugyanakkor napjainkban a stratégia jellegű előrejelzések mellett egyre nagyobb mértékben van igény hadműveleti, esetenként a harcászati szintű felderítési adatokra, gyakran rendkívül szoros határidővel. Ezek biztosítására az EU hírszerző szervezetei – mivel tagállami hírszerzési információkra szorulnak – nem, vagy csak rendkívül korlátozottan képesek. Ez az egyik legnagyobb kihívás, amelyre az EU-nak választ kell találnia, ha globális szereplő akar lenni a világpolitika színpadán. Megfelelő információk hiányában az EU ugyanis nem tud időben és politikailag helyes módon reagálni az eseményekre. Nagyon fontos előrelépés a SIAC létrejötte és jó működése, ugyanakkor a polgári és a katonai hírszerzés további közelítése, az INTCEN és az EUMS INT DIR további integrációja, esetleges jövőbeni egyesülése szükségszerű és elengedhetetlen. Mivel a tagállamok katonai és polgári hírszerző és elhárító szolgálatai is elemzett hírszerzési információkkal látják el az EU-t, így az esetek döntő többségében többforrású hírszerzési információról beszélhetünk. A többforrású hírszerzési információ

¹²² EUSC annual report 2013 In: Publication Office of the EU. ISBN: 978-92-95034-06-8 <http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20annual%report%202013.pdf>; letöltés: 2015.03.02.

¹²³ HEMMER, Jort – SMITS, Rosan: The Early warning and Conflict prevention Capability of the Council of the European Union. In: Clingendael Conflict Research Unit March 2010. p. 11–16. www.vredesweek.be/wp/wp-content/uploads/18.pdf; letöltés: 2012.10.08.

kritériuma, hogy legalább két különböző adatszerzési forrásból érkezzon. Ez lehet például humán erőforrás és rádiófelderítési információ vagy más adatszerzési formák kombinációja. A tagállamok szolgálatait az információ forrását nem közlik a felhasználóval, így védve a forrás kilétét, illetve az információ megszerzésének módját vagy az adott szolgálat hírszerző lehetőségeit. Tapasztalati tény, hogy a nemzeti szolgálatok elsősorban a „hazai” felhasználókat szolgálják ki információval, a partnerszolgálati együttműködés, illetve a nemzetközi szervezetek (EU, NATO) csak ez után következnek a sorban. Ez a prioritási lista csak válsághelyzetben változik meg, ekkor személyes tapasztalatom szerint jelentősen megnő az EU-hoz beérkező információ mennyisége és javul annak minősége is.

54. ábra. Nemzeti hírszerzési prioritások
Szerk.: Lakatos Zsolt

A prioritási listának sok esetben az az oka, hogy a szolgálatoknak nincs képességük az erejüket meghaladó feladatok teljesítésére, ezért fontossági sorrendet alakítanak ki, a válsághelyzetek azonban kikényszeríthetik a kialakított sorrend megváltoztatását, és a hírszerző szolgálatok figyelme az új válsághelyzetre irányul. Ez a hírszerzési erőfeszítés azután a művelet teljes időszakában fennmarad, így biztosítva a misszióban részt vevő katonák, civilek biztonságát. A művelet befejezését követően a szolgálat figyelme és adatszerző képessége újra más kihívás irányába mozdul. Az EU esetében az is többször előfordul, hogy egyes térségek hírszerző lefedettsége kritikusan alacsony, a tagállamok közül csak egy-egy követi figyelemmel az eseményeket, tekinti a térséget hírszerzési érdekszférájának. Ebben az esetben az információ egyetlen országból (esetleg forrásból) érkezik, ami azt jelenti, hogy az ország – akár akarata ellenére is – jelentős mértékben befolyásolhatja az EU politikáját.¹²⁴

¹²⁴ Ennek legtöbbször az az oka, hogy volt gyarmattartó országok volt gyarmataikat még mindig érdekszférájuknak tekintik, ugyanakkor rajtuk kívül más EU-tagállam nem érintett/érdekel az országban, esetleg a régióban sem.

3.11 A Magyar Nemzetbiztonsági Szolgálatok hozzájárulása az EU hírszerző rendszeréhez

A legmagasabb szintű törvény, az Alaptörvény szerint „a nemzetbiztonsági szolgálatok alapvető feladata Magyarország függetlenségének és törvényes rendjének védelme, nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése”.¹²⁵ Az Alaptörvényen kívül a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok működését alapvetően és részletesen az 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról szabályozza, amelynek egyik fő hiányossága, hogy a szolgálatok feladatainak felsorolásakor nincs világosan és egyértelműen meghatározva és feladatul szabva az együttműködés az Európai Unió és a NATO hírszerző szervezeteivel. A nemzetközi együttműködés vonatkozásában a törvény a szolgálatokat felügyelő miniszter¹²⁶ feladatait határozza meg, amelynek értelmében a miniszter – többek között – „kapcsolatot tart fenn a nemzetbiztonsági szolgálatok nemzetközi együttműködésének elősegítése érdekében”¹²⁷ és „a főigazgatók előterjesztésére jóváhagyja a nemzetbiztonsági szolgálatok nemzetközi kapcsolataira vonatkozó javaslatokat.”¹²⁸

A törvény a nemzetbiztonsági szolgálatok működési alapelveinek felsorolásánál a következőket határozza meg: „A nemzetbiztonsági szolgálatok feladataik ellátása során együttműködhetnek természetes személyekkel, jogi személyekkel vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel. Az együttműködés részletes szabályait – a törvényi előírások keretei között – külön megállapodások rögzíthetik. A nemzetbiztonsági szolgálatok nemzetközi megállapodások és kötelezettségvállalások alapján együttműködhetnek külföldi titkosszolgálatokkal.”¹²⁹ A hazai nemzetbiztonsági szolgálatok EU hírszerző szervezeteivel való együttműködésére azonban ezek a pontok, különösen a 4. bekezdés nehezen értelmezhető, hiszen az EU hírszerző szervezetei nem minősülnek titkosszolgálatoknak.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia szervezett bűnözéssel foglalkozó része szerint „kiemelt jelentőségű az Európai Unió tagállamainak illetékes hatóságaival és az Unió saját szerveivel történő együttműködés javítása és információcsere”, továbbá „a hagyományos fenyegetések elrettentésében meghatározó szerepet játszik NATO- és EU-tagságunk. Az ország szuverenitását, területi épségét és biztonságát nemzeti önerőnkkel és a NATO-ban folytatott kollektív védelmi együttműködéssel szavatolhatjuk. Biztonságunkat tovább erősíti az Európai Unióban folytatott, közös elkötelezettségen és kölcsönös szolidaritáson alapuló együttműködés.”¹³⁰

¹²⁵ Alaptörvény 46. cikk 3. bekezdés.

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV; letöltés: 2015.08.14.

¹²⁶ Az Információs Hivatalt a polgári hírszerzési tevékenység irányításáért felelős miniszter, az Alkotmányvédelmi Hivatalt és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok irányításáért felelős miniszter, továbbá a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatot a honvédelemért felelős miniszter.

¹²⁷ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról 11.§ első bekezdés d) pont.

¹²⁸ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról 11.§ első bekezdés i) pont.

¹²⁹ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról 28.§ harmadik és negyedik bekezdés.

¹³⁰ Nemzeti Biztonsági Stratégia 26. bekezdés.

http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf;

letöltés: 2015.06.08.

A Nemzeti biztonsági stratégia ugyanakkor megállapítja, hogy „a Magyarországot érintő biztonsági kihívásoknak megfelelően – a hazai szervek koordinált tevékenysége mellett – szorosabb együttműködést kell kialakítani és fenntartani a szövetséges államok hírszerző és elhárító szervezeteivel, valamint az egyes kérdésekben hasonló biztonságpolitikai célokat követő más államok szolgálataival,¹³¹ továbbá kimondja, hogy „a NATO és az EU biztonságát veszélyeztető kihívások kezelése érdekében viselt felelősségünk egyaránt megköveteli a rendvédelmi és a válságkezelési intézményrendszer erősítését, a belső és külső veszélyeztetettségére vonatkozó információszerzés, információmegosztás és információértékelés minőségének javítását, rendszerének továbbfejlesztését.”¹³²

Az EU hírszerző szervezeteivel való együttműködés kérdésében a legvilágosabban Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája¹³³ fogalmaz, amikor egyértelműen és világosan kimondja, hogy „a válságok előrejelzésében, a katonai műveletekhez szükséges információk megszerzésében, elemzésében és értékelésében, valamint a válságkörzetekben szolgálatot teljesítő katonák biztonsága érdekében fokozottan szükség van a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat hatékony tevékenységére. Feladata teljesítése során a Szolgálatnak képesnek kell lennie az együttműködésre a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség szerveivel, a hazai társszolgálatokkal, a NATO és az EU hírszerző és elhárító elemeivel, valamint a kölcsönöségi elv alapján a külföldi nemzetbiztonsági szolgálatokkal.”

Míg a törvényi szabályozás az együttműködés kérdésében – Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája kivételével – nem fogalmaz világosan és egyértelműen, a gyakorlati együttműködés rendkívül intenzív a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok és az EU hírszerző szervezetei között.

Az Információs Hivatalnak (IH) széleskörűen kiépített nemzetközi kapcsolatrendszere van, több mint 60 ország nemzetbiztonsági szolgálataival, valamint a NATO és az EU biztonsági szerveivel áll kapcsolatban.¹³⁴ Ennek megfelelően az IH a nemzeti érdekekkel és szövetségesi kötelezettségekkel összhangban fejleszti a kétoldalú együttműködést és az információcserét a NATO- és az EU-tagállamok szolgálataival.¹³⁵ Az IH elsősorban politikai/stratégiai szinten működik együtt az Európai Unióval, ennek érdekében a Hivatal egy tisztje az INTCEN állományában dolgozik. Feladata kettős, egyrészt az elemző-értékelő főosztály elemzőjeként a főosztály napi feladataiból adódó feladatokat hajtja végre, másrészt az IH képviselőjeként feladata a két szervezet közötti információáramlás biztosítása.

---

¹³¹ Nemzeti Biztonsági Stratégia 48. bekezdés.
http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf;
letöltés: 2015.06.08.

¹³² Nemzeti Biztonsági Stratégia 49. bekezdés.
http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf;
letöltés: 2015.06.08.

¹³³ Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája 77. bekezdés.
http://www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf;
letöltés: 2015.06.08.

¹³⁴ Az Információs Hivatal nemzetközi együttműködése.
http://mkih.hu/alkotmanyos_jogi.shtml; letöltés: 2015.06.04.

¹³⁵ Uo.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az egységes elemző-értékelő képesség keretében kiadott hírigényeket továbbítja az IH-ba, majd a Hivatal hírigényre adott választát átadja az INTCEN adminisztrációs részlegének, ahonnan a jelentés eljut a felelős elemzőhöz, legyen az az INTCEN vagy a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóságának a tagja. Természetesen az IH nemcsak hírigényekre válaszol, saját hatáskörében és döntése alapján bármely, általa szerzett információt is megoszthat az INTCEN-el. A hivatalos kapcsolatot az INTCEN és az IH között az INTCEN részéről az általános külkapcsolati főosztály biztosítja. Az INTCEN-nel együttműködő polgári hírszerző és biztonsági szolgálatok vezetői évente legalább egy alkalommal találkoznak, ekkor megvitatják a nemzeti szolgálatok hozzájárulását az INTCEN jelentőtevékenységéhez és a jövőbeni fontosabb feladatokat.

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) szintén szoros együttműködést folytat az EU illetékes hírszerző szervezetével, adott esetben az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóságával. A KNBSZ által az EU-hoz tartós szolgálatra delegált elemző tiszt az elemző-értékelő osztály állományában teljesít szolgálatot, és napi feladatai mellett látja el a nemzeti összekötői funkciókat. A hírigények továbbítása és a válaszok fogadása mellett a KNBSZ jelentős számú, saját forrásból származó jelentést biztosít a Hírszerző Igazgatóság részére, amelyek a heti jelentésektől az egy-egy témát részletesen elemző jelentésekig terjednek. A KNBSZ illetékes szervezeteivel a Hírszerző Igazgatóság támogató osztálya tartja a kapcsolatot. A katonai hírszerző szolgálatok vezetőinek éves találkozóin¹³⁶ az EKSz, a Katonai Törzs és a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság vezetői értéklik a katonai hírszerző szolgálatok hozzájárulását a közös biztonság- és védelmi politikához.

A katonai hírszerző szolgálatok, így magyar részről a KNBSZ kiemelt feladata a CSDP keretében indított missziók hírszerző-támogatása. Így a nemzeti érdekek és sajátosságok függvényében a KNBSZ jogosult a katonai missziók részére nemzeti hírszerző részlegek felállítására, nemzeti hírszerző összekötő küldésére. A Honvéd Vezérkar kérésére a KNBSZ szakmai véleményt fogalmaz meg a harcászati hírszerző erők esetleges CSDP-műveletbe történő felajánlásáról az erőgenerálási konferencia előtt. A katonai műveletek végrehajtásának időszakában a KNBSZ a telepített nemzeti hírszerző részlegen¹³⁷ – annak hiányában a Hírszerző Igazgatóságon – keresztül igyekszik a műveleti és a kötelékparancsnokságok hírigényeit megválaszolni, illetve saját adatszerző lehetőségeiből adódó információit a felhasználók részére továbbítani. A KNBSZ kijelölt szakemberei különböző hírszerző/felderítő törzsbeosztásokat is vállalhatnak a missziók működése során. Ha magyar alakulat kerül felajánlásra az erőgenerálási konferencián, akkor a KNBSZ feladata a kontingens hírszerző-támogatása és elhárító biztosítása. Az Európai Unió szervezeteinél dolgozó, a Magyar Honvédség állományába tartozó személyek nemzetbiztonsági ellenőrzése is a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat feladata.

---

¹³⁶ Conclave

¹³⁷ National Intelligence Cell – NIC

Hírszerző képességek a válságkezelő erők szervezeti alárendeltségében	A válságkezelő erőknek nem alárendelt hírszerző képességek	A műveleti területen működő egyéb hírszerző képességek
<ul style="list-style-type: none"> • Hírszerző törzsbeosztások; • Szervezetszerű hírszerző erők. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nemzeti hírszerző részleg; • Nemzeti hírszerző összekötő tiszt; • Nemzeti hírszerző támogató csoport a kontingensben. 	<ul style="list-style-type: none"> • A nemzeti hírszerző szolgálat nyílt vagy fedett pozíciókban tevékenykedő munkatársai; • Nemzeti hírszerző szolgálat egyéb adatszerző képességei (HUMINT, IMINT, SIGINT, stb.).

55. ábra. Nemzeti hírszerzési képességek CSDP-misszió hírszerző biztosítására
Szerk.: Lakatos Zsolt

Az Alkotmányvédelmi Hivatal (AH) 2010 előtt szoros együttműködést folytatott az EU INTCEN terrorizmussal foglalkozó osztályával és hozzájárult a Terrorizmusellenes Csoport munkájához.¹³⁸ Napjainkban elsősorban kémelhárítási kérdésekben működik együtt az AH az Európai Unió illetékes szervezeteivel, valamint feladata az EU szervezeteinél dolgozó magyar állampolgárok biztonsági ellenőrzésének a végrehajtása.

A Terrorelhárítási Központ (TEK) 2010. szeptember 1-jén kezdte meg működését.¹³⁹ Nem nemzetbiztonsági szolgálat, de az ország egész területére illetékességgel rendelkezik, rendkívüli esetekben munkatársai Magyarországon kívül is bevetethetők. A TEK személyvédelmi feladatai mellett terrorelhárító feladatköréből adódóan végrehajtja terrorcselekmények felderítését és megszakítását, bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható fegyveres személyek elfogását, személy elleni erőszakos bűncselekmények megszakítását, valamint ön- vagy közveszélyes állapotban lévő személyek elfogását hajtja végre.¹⁴⁰ A TEK folyamatosan elemzi és értékeli Magyarország terrorfenyegetettségét, koordinálja a megelőzésben és az elhárításban illetékes szervezetek tevékenységét. A TEK a hazai együttműködési kereteken túl – nemzetközi szerepvállalása során – kapcsolatot tart más államok terrorelhárító szerveivel, továbbá az EU INTCEN terrorizmussal foglalkozó osztályával és hozzájárul a Terrorizmusellenes Csoport munkájához.

¹³⁸ A Terrorelhárítási Központ (TEK) megalakulását követően ez a feladat a TEK hatásköre.

¹³⁹ A TEK feladatai ellátásának részletes szabályait a 295/2010. (XII. 22.) kormányrendelet határozza meg.

¹⁴⁰ Alkotmányvédelmi Hivatal: Terrorelhárítási Központ
<http://ah.gov.hu/html/tek.html>; letöltés: 2015.06.08.

**CENTRIFUGÁLIS ÉS CENTRIPETÁLIS ERŐK
MACEDÓNIÁBAN**

---

1. Bevezetés

Macedónia békés úton vált ki Jugoszláviából, de 2001-ben a macedóniai albán kisebbség fegyveres konfliktust robbantott ki, amelyet az Amerikai Egyesült Államok és az EU közvetítésével megkötött, az albánoknak többletjogokat biztosító Ohridi Keretegyezménnyel (OKE) zártak le. Az OKE által meghatározott alkotmányos keretek megőrizték az állam egységét, viszont kiterjesztették az albán kisebbség jogait és az államigazgatásban arányos képviseletet biztosítottak a kisebbségeknek. Ennek ellenére az OKE nem oldotta meg az etnikai feszültségeket, a társadalom továbbra is megosztott az etnikai választóvonalak mentén.

A belső stabilitást befolyásoló tényezők mellett Macedónia az összes szomszédjával konfliktusba került. Albániával (és később Koszovóval) a macedóniai albán kisebbség helyzete, illetve az általa 2001-ben kirobbantott, kis híján polgárháborúvá fajuló, a koszovói albánok által nyíltan támogatott fegyveres konfliktus terhelte a kétoldalú kapcsolatokat. Bulgária nem ismeri el az önálló, a bolgártól különböző macedón nemzet, nyelv és kultúra létét, a Szerbiával fenntartott kapcsolatokat negatívan befolyásolja, hogy a Szerb Ortodox Egyház nem ismeri el az önálló (autokefál) Macedón Ortodox Egyházat. A fenti konfliktusok bizonyos mértékig fenyegetik Macedónia mint önálló állam, illetve a macedón mint önálló nemzet fennmaradását, de jóval súlyosabb a Görögországgal fennálló konfliktus: Görögország nem ismeri el az ország alkotmányos nevét (Macedón Köztársaság), Macedónia pedig nem hajlandó lemondani arról. ENSZ-közvetítéssel több mint 20 éve folynak tárgyalások a két ország között a kérdés rendezése érdekében, de annak ellenére sem sikerült kompromisszumos megoldást találni, hogy gyakorlatilag ez az egyetlen akadály Macedónia NATO-tagságának, illetve az EU-csatlakozási tárgyalások megkezdésének. A név vita megoldatlansága irracionálisnak tűnhet, mert Macedónia euroatlanti integrációja mindkét ország, illetve mindkét érintett szervezet (NATO, EU) érdeke, mivel az javíthatja az etnikai (macedón–albán) megosztottsággal küzdő ország, illetve a nyugat-balkáni térség stabilitását, elősegítheti gazdasági fejlődését.

Jelen írás célja a Macedóniára ható centrifugális és centripetális erők meghatározása Richard Hartshorne vonatkozó elmélete¹ alapján, valamint javaslat megfogalmazása az országot összetartó centripetális erők növelésére. A téma időszerűségét az adja, hogy Macedónián keresztül vezet a 2015-ben felerősödött, Európa és hazánk biztonságát is befolyásoló illegális migráció egyik fő tranzitútvonala.

---

¹ HARTSHORNE, Richard: The Functional Approach in Political Geography.

2. A Hartshorne-modell

Hartshorne centrifugális erőknél nevezi azokat a tényezőket, amelyek az államnak az adott területen egységes szervezatként való működése, más szóval stabilitása ellen hatnak, centripetális erőknél pedig azokat, amelyek hozzájárulnak az államterület egyben tartásához, az államszervezet stabil működéséhez.

Hartshorne az 1930-as években kezdte fejleszteni politikai földrajzát, a centrifugális és a centripetális erőkről szóló cikkét 1950-ben publikálta, következésképpen a szemléletmódját befolyásolták a két világháború és a dekolonizáció folyamata. A modell bizonyos tekintetben elavult, illetve az államterületre ható tényezők között napjainkra újabbak is felmerültek. Pap Norbert a dél-európai államokat vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a szupranacionális szervezetek, illetve integrációs folyamatok szerepét is figyelembe kell venni az államterületre ható erők elemzése során, amelyet ebben a dolgozatban is hangsúlyosan alkalmazunk.²

Hartshorne szerint az államok célja teljes és kizárólagos ellenőrzés a belső politikai viszonyaik felett, a különböző régiók egységes, hatékony államterülettelé alakítása, és az államterületen élő népesség elsődleges – a lokális és a regionális lojalitást meghaladó, más államokhoz való lojalitást kizáró – lojalitásának biztosítása. A régiók diverzitásával kapcsolatban megállapítja, hogy lehetnek olyan területek, amelyeket fizikai vagy humán akadályok választanak el az állam többi részétől. Ezek között előfordulhatnak olyanok, amelyek kisebb-nagyobb mértékben más államokhoz kötődnek, és olyanok, amelyeknek a népessége, a gazdasági érdekei, a politikai kötődése különböznek a többi régióétól.

Számos társadalmi tényező esetén – például a vallás, az oktatás, a családi élet – az államok többsége tolerálja a különbségeket, egy részük azonban, tekintettel a fenti tényezők politikai életre gyakorolt hatására, igyekszik azokat is az állam egységes irányítása alatt tartani. Az utóbbiakra példa Szaúd-Arábia, az Öböl menti arab államok, Pakisztán vagy éppen Szudán, ahol a fenti intézmények kizárólag az iszlám vallás előírásainak megfelelően működhetnek.

Az államok a gazdasági élet területén is igyekeznek egységes rendszert létrehozni, egységes fizetőeszközt, szabályozási környezetet és adózási rendszert bevezetni. A modell megalkotása óta a gazdaság egységesítésére való törekvés a szupranacionális szinten is megjelent, az államok először szabadkereskedelmi övezeteket hoztak létre (GATT, NAFTA, CEFTA). Az európai integráció ennél magasabb szintre lépett, az EU a tőke, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlását biztosító egységes gazdasági térséggé fejlődött, de Oroszország is hasonló szeretne létrehozni Eurázsiai Unió néven a volt Szovjetunió egyes tagállamainak a bázisán.

Az államterület politikailag szervezett téregységnek tekintő politikai földrajznak fontos feladata az államterületen belüli regionális különbségek vizsgálata. A kis méretű reliktumállamoktól eltekintve minden állam elsődleges problémája, hogy hogyan lehet az államterület egymástól különböző régióit egységes, hatékonyan működő egésszé integrálni.

---

² PAP Norbert: Törésvonalak Dél-Európában.

A közlekedés és a távközlés fejlődése miatt ma már kisebb a jelentősége, de centrifugális erőnek tekinthető, ha egy régiót fizikai akadályok (hegyláncok, sivatagok) választanak el az állam többi részétől, illetve – ha perifériák – nagy távolságra esnek az állam központjától.

Hartshorne a nagy lakatlan területeket is a centrifugális erők közé sorolja, a közlekedés és a távközlés mai szintjén azonban ez a tézis már részben elavultnak tekinthető. További humán akadálynak tekinti, ha az állam és egy régiója (exklávé) közé egy másik állam ékelődik, különösen, ha az, illetve annak lakossága ellenséges érzelmeket táplál a szomszédjával szemben. Történelmi példa a Németországtól a lengyel korridorral elválasztott Kelet-Poroszország, ma pedig Oroszország Kalinyingrádi Területét említhetjük, amelyet a NATO-tag Lengyelország és Litvánia határol.

A fenti tényezők már Hartshorne korában is kisebb jelentőségűnek számítottak, mint azok a centrifugális erők, amelyek az állam egyes régiói lakosságának eltérő jellegéből (etnikum, vallás, esetleg ideológia) adódnak. Az ebből eredő centrifugális erő a témánk szempontjából is releváns, mivel meghatározó jelentősége volt a Jugoszlávia felbomlását kísérő háborúkban, illetve Macedónián belül a macedón többség és az albán kisebbség közötti, 2001-ben fegyveres konfliktussá fajult feszültségben. Ezek az események is igazolták Hartshorne tételét, miszerint a régiók lakosságának diverzitása centrifugális erőként szétfeszítheti egy állam kereteit.

A közös államszervezet önkéntes elfogadása bizonyos fokú kölcsönös megértést feltételez, ez nyilvánvalóan könnyebb homogén lakosság esetében. Ahol a régiók lakossága valamilyen társadalmi jellemzőjében különbözik egymástól, ott a társadalmi-politikai élet valamilyen fokú egységesítésére irányuló állami törekvés ellenállásba ütközhet. Hartshorne jellemző példaként az 1918 előtti Magyarországot hozza fel, saját korából pedig Jugoszláviát! Jugoszlávia sorsa azt mutatja, hogy Hartshorne tétele beteljesült jóslattá vált, de napjaink fegyveres konfliktusai is alátámasztják, hogy a régiók diverzitása centrifugális, destruktív erőként működik: orosz szakadárak vs. ukrán állam, szunnita felkelők vs. alaviták által vezetett szír állam, szunniták vs. síita vezetésű Irak stb.

A fenti centrifugális erők ellensúlyozására szükségesek olyan centripetális erők, amelyek egyben tartják az államot. Hartshorne hangsúlyozza, hogy egy terület és a rajta élő embercsoport nem elsősorban attól lesz működőképes, hatékony állam, hogy nemzetközi szerződések meghatározzák területi kiterjedését, határait, valamint elismerik államként való létezését, hanem az államterületet egységes politikai szerveződésként egyben tartó, a centrifugális erőket ellensúlyozó centripetális erőktől.

Az alapvető centripetális erő az a koncepció, eszme, amely igazolja adott régiók állammá való szerveződését, a politikai földrajzban és a politikatudományban meghonosodott kifejezéssel a „raison d’être”, azaz a létezés oka. Ez gyakorlatilag megegyezik Ratzel államra vonatkozó definíciójával, amely szerint az állam a föld és az emberiség egy olyan része, amelyet egy megkülönböztető idea, eszme szervez egységgé.³ Azok az államok a legerősebbek, amelyekben ez az eszme áthatja az állam egészét, és annak minden részére kiterjed.

---

³ RATZEL, Friedrich: Politische Geographie.

A középkorban ez gyakran csak az egyes régiók vezetői által az uralkodónak bármilyen okból tett hűségeskü, ennek következtében ezek az államok – pl. Nagy Károly vagy Dzsingisz kán birodalmai – az uralkodó halálát követően gyakran széthullottak. Ha egy állam elveszti az eredeti „raison d’etre”-t, és nem fejlődik helyette új, az előbb-utóbb az állam széteséséhez vezethet. Hartshorne történelmi példaként az Osztrák–Magyar Monarchiát említi, de az 1990-es éveinek elején ez történt például Jugoszlávia és a Szovjetunió esetében is, ami a tétel mai érvényességét igazolja.

Hartshorne az államtól megkülönbözteti a nemzet koncepcióját. Eszerint a nemzet koncepciója az összetartozás érzésén, bizonyos elsődleges fontosságú értékek közös elfogadásán alapul. A nemzet nem feltétlenül egy etnikumhoz tartozást, közös genetikai eredetet vagy biológiai hasonlóságot jelent, hanem inkább kulturális összetartozást. Az állam szempontjából fontos, hogy területén a nemzet koncepciója is érvényesüljön, mivel az emberek a saját „fajtájukból” kikerülő kormányzatot részesítik előnyben a „idegenekkel” szemben. Az egyén számára is fontos, hogy azonosítsa önmagát a nemzetével, ami egyfajta „csoporthoz tartozás” jelent. Ezt az azonosulást nevezhetjük nemzeti identitásnak. Az állam számára jelentős összetartó (centripetális) erő, ha a területén élők túlnyomó része azonosul a nemzet koncepciójával.

Ebből következően az állam számára az a legkedvezőbb, ha a területén élők és az adott nemzethez tartozók csoportja minél nagyobb mértékben megegyezik. Ha a szeparatizmus szörvényes korzikai megjelenésétől eltekintünk, ez a helyzet például Franciaország esetében, ahol az államot alkotó régiókat évszázadok alatt sikerült egységes nemzettelé kovácsolni. Az Amerikai Egyesült Államok példája sajátos abból a szempontból, hogy több állam alkot egy nemzetet. Az egységes nemzet kialakulása az 1861–65 közötti polgárháború utánra tehető, amit az is jelez, hogy azóta az alakilag többes számú Amerikai Egyesült Államok kifejezést az angol nyelv egyes szám harmadik személyű igével használja. Svájcban évszázadok alatt német, francia, olasz és rétoromán nyelvű régiók alakultak egységes állammá, amelyben az eltérő nyelvű régiók lakossága egyöntetűen a svájci nemzethez tartozónak vallja magát. Az Amerikai Egyesült Államok és Svájc mint a nem etnikai alapokra épülő nemzet sikeres példájával szembeállíthatjuk a Szovjetunió és Jugoszlávia felbomlását. Az utóbbi két esetben is kísérlet történt szovjet, illetve jugoszláv „nemzeti identitás” kialakítására, ez azonban nem sikerült maradéktalanul, és az államok a „raison d’etre”, a szovjetrendszer, illetve a Tito által kialakított délszláv öngazgató szocializmus megszűnése után felbomlottak.

Vannak olyan államok is, ahol a nemzeti identitás kialakulása megelőzte az államét, Európában ilyen például Írország és Norvégia. Ebbe a kategóriába sorolhatjuk az öt ország területén élő, de önálló nemzeti identitással rendelkező kurdokat is, akik még csak egy, az államosodás jeleit mutató autonóm területtel rendelkeznek Irak északi részén.

Közép-Európára és a Balkánra jellemző, hogy a nemzetek etnikai választóvonalak mentén fejlődtek ki. A régió sajátossága, hogy az etnikumokra épülő nemzetállamok „kizárták” a nemzetből a területükön élő nemzeti kisebbségeket, illetve ezek a kisebbségek az anyaország nemzetével azonosítják magukat.

Tipikus példa az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés után a szomszédos országok területére került magyarok, akik egyrészt az anyaország által képviselt magyar nemzettel azonosítják magukat, másrészt államaik – a centrifugális hatást kiküszöbölendő – igyekeznek asszimilálni őket. Ez a probléma vizsgálatunk tárgyában, Macedóniában is fennáll, nevezetesen az albánok nem tekintik magukat a macedón nemzet részének.

Az identitás centripetális, illetve hiányának centrifugális ereje a Jugoszlávia felbomlása után létrejött új államokban is tetten érhető. Szlovénia, amely Jugoszlávia idején sem rendelkezett számottevő kisebbséggel, illetve Horvátország, ahol a hadműveletek nyomán a korábbi szerb szállásterületek etnikai összetétele a horvátok javára erősen megváltozott, tekinthetők a legstabilabbnak. Ugyanakkor Bosznia-Hercegovina, ahol az 1992–95 közötti polgárháborút lezáró, nemzetközi nyomásra megkötött Daytoni Békeszerződést egyik államalkotó nemzetiség sem tekinti sajátjának, leegyszerűsítve a szerbek és a horvátok nagyobb önállóságot, a bosnyákok erősebb állami kohéziót szeretnének, egyáltalán nem tekinthető stabilnak. Az egységes állami identitás hiánya centrifugális erőként hat, amelyet az is mutat, hogy jelenleg Bosznia-Hercegovina kvázi nemzetközi protektorátusként létezik. Macedóniában, bár az etnikai alapú fegyveres konfliktus közel sem volt olyan súlyos, és nem okozott akkora megosztottságot, mint Bosznia-Hercegovinában, a helyzet hasonló. A 2001-es macedón–albán fegyveres konfliktust lezáró, a daytoni békeszerződéshez hasonlóan nemzetközi közvetítéssel, illetve nemzetközi (amerikai és EU-) nyomásra megkötött Ohridi Keretegyezmény által meghatározott alkotmányos berendezkedést egyik fél sem érzi igazán magáénak; a macedónok sokallják az albánoknak biztosított többletjogokat, az albánok pedig binacionális, föderális berendezkedésűvé alakítanák át az egységes államot.

Hasonlóképpen, az ukrajnai válság is részben az egységes nemzeti identitás hiányára, illetve az egymással ellentétes regionális identitások centrifugális hatására vezethető vissza. Leegyszerűsítéssel ugyan, de a nyugati és az északi területeken élők ukrán nemzeti, nyugati értékekhez erősebben kötődő identitása áll szemben a keleti és a déli területek lakosságának orosz, de legalábbis ruszofil, Oroszországhoz kötődő identitásával, amit a nyelvi (ukrán vs. orosz) választóvonalak is meghatároznak. A Krím félsziget elszakadása, illetve Oroszországhoz csatlakozása a centrifugális hatás egyértelmű manifesztálódása, és a további fragmentálódást várhatóan csak valamelyik külső hatalom (Oroszország vagy a Nyugat) ukrajnai dominanciája akadályozhat meg.

A gyenge állami identitás centrifugális hatása az ún. „arab tavasz” politikai folyamatai során is megfigyelhető. A sokszor mesterségesen meghúzott határok között létrehozott országokban az állami identitás elfogadásának, a lakosság lojalitásának meghatározó tényezője az elnyomó hatalom által keltett félelem volt.⁴

Ebben a helyzetben nem meglepő, hogy a diktatórikus rendszerek válsága idején a nem állami identitások kerülnek előtérbe. Ezek lehetnek törzsi (Líbia), vallási-politikai (a Muszlim Testvériség által képviselt politikai iszlám Egyiptomban), felekezeti (síita–szunnita ellentét Irakban, Szíriában, Libanonban és Jemenben), etnikai

⁴ KAPLAN, Robert D.: Why So Much Anarchy?
<http://www.stratfor.com/weekly/why-so-much-anarchy>; letöltés: 2014.02.07.

(kurd mozgalmak Irakban és Szíriában), vagy éppen a „globális kalifátushoz” köthető (al-Kaida, Iszlám Állam) identitások. Ezen identitások térnyerése az állami identitással szemben anarchiához közeli állapothoz (Líbia), polgárháborúhoz (Irak, Szíria) vagy éppen az elnyomó rezsim visszatéréséhez (Egyiptom) vezethet.

A fenti példák igazolják Hartshorne tételét, miszerint az identitás elsődleges fontosságú centripetális erő, amely meghatározó jelentőséggel bír az államok stabilitására. Politikai földrajzi szempontból azt érdemes vizsgálni, milyenek az államteret egységgé szervező eszme, illetve a nemzeti identitás elfogadottságának a regionális különbségei.

A Hartshorne-modell Dr. Pap Norbert általi kiegészítésének megfelelően a szupranacionális szervezetek államterre gyakorolt, Hartshorne korában még nem jellemző hatását is figyelembe vesszük. Ezt a hatást stabilizációs és integrációs szerepre oszthatjuk. Stabilizációs hatású, de legalábbis ilyen szándékú beavatkozást 1990 előtt csak az ENSZ végzett, a hidegháború végét követően azonban más nemzetközi szervezetek, így a NATO, az EU és az EBESZ is felvállalnak ilyen missziókat, melyek – az ENSZ korábbi békefenntartó, megfigyelő funkciójától eltérően – nemcsak a satus quo rögzítését, hanem a konfliktus rendezését és államépítési feladatokat is felvállalnak. Az EU növekvő nemzetközi szerepvállalásával ez a tevékenység a katonai békefenntartáson túl a közigazgatási, az igazságügyi és a rendőri tanácsadás aspektusaira is kiterjed.

A nemzetközi szervezetek a volt Jugoszlávia területén az elmúlt 25 évben lezajlott államosodási folyamatokban is komoly szerepet játszottak. Az ENSZ békefenntartó missziója, az UNPROFOR⁵ Horvátországban az 1991-ben kialakult katonai helyzet szentesítésével hozzájárult a Szerb Krajina kvázi-állami intézményeinek fennmaradásához (amelyek végül a Horvát Hadsereg 1995-ös, az ország területi egységét helyreállító műveletei nyomán szűntek meg), Bosznia-Hercegovinában azonban nem sikerült megakadályoznia a polgárháborút. Az UNPROFOR, majd később az UNPREDEP⁶ Macedóniában konstruktív (centripetális) szerepet játszott az 1999-ig tartó jelenlétével: sikerült megakadályozni a koszovói konfliktus áttérjedését az ország területére. A NATO és az EU is aktív részt vállalt a balkáni konfliktusok rendezésében.

A boszniai polgárháborút lezáró Daytoni Békeszerződés (1995) által meghatározott – egyébként rendkívül törekeny – alkotmányos berendezkedést a NATO, illetve 2004-től az EU katonai erői szavatolják. A NATO és az EU Macedóniában szerepet játszott a 2001-es belső fegyveres konfliktust követő stabilizációs műveletekben.

A NATO és az EU a nyugat-balkáni térség országait az euroatlanti, illetve európai biztonsági, politikai és gazdasági struktúrákba integráló erőként is fellép. Ez a perspektíva nagyrészt egyezik az érintett országok stratégiai céljaival, amit az is jelez, hogy Szlovénia, Horvátország és Albánia már a NATO tagjai, Montenegró meghívást kapott a szervezetbe, és Szerbia kivételével a többi ország is célul tűzte ki a csatlakozást. Az EU-integráció esetében egyöntetűbb a kép: Szlovénia és Horvátország már a szervezet tagjai, és a többi állam is csatlakozni kíván.

---

⁵ UNPROFOR – United Nations Protection Force – ENSZ Védelmi Erő

⁶ UNPREDEP – United Nations Preventive Deployment Force – ENSZ Megelőző Telepítésű Erő

A fenti struktúrákba való integráció növeli a térség biztonságát, elősegíti az érintett országok biztonsági, politikai és gazdasági együttműködését, az európai gazdasági térséghez való csatlakozást, ezért centripetális hatással bírhat az egyes államokra.

A Hartshorne-modellt, illetve annak fenti kiegészítéseit figyelembe véve, a Macedóniára ható centrifugális és centripetális erőket az alábbi módszertani keretben vizsgáljuk:

belső hatások:

- az eltérő identitású régiók hatása;
- az állameszme és a nemzeti identitás szerepe;

külső hatások:

- a szomszédos államok hatása;
- a nemzetközi szervezetek hatása.

3. Eltérő identitású régiók hatása a macedón államterre

3.1. A népesség etnikai szerkezete

Macedónia mai területe a történelem folyamán a különböző birodalmak és államok ütközőzónájába tartozott, ami hozzájárult a különböző népek keveredéséhez, illetve az ország mai, vegyes etnikai képének a kialakulásához.⁷

A legutolsó, 2002-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 64,18%-a macedón nemzetiségű, a legnagyobb kisebbség az albán, a népesség 25,17%-át alkotja. A többi nemzeti kisebbség – török, roma, szerb, bosnyák, vlah és egyéb kisebbségek – aránya 10,65%-ot tesz ki.

Év		Macedón	Albán	Vlah	Roma	Török	Bosnyák	Szerb	Egyéb	Összesen
1953	fő	860 699	162 524	8 668	20 462	203 938	-	35 112	13 111	1 304 514
	%	66,01	2,46	0,66	1,57	15,63	-	2,69	1,00	100,00
1961	fő	1 000 854	183 108	8 046	20 606	131 484	-	42 728	19 177	1 406 003
	%	71,19	13,02	0,57	1,47	9,35	-	3,04	1,36	100,00
1971	fő	1 142 375	279 871	7 190	24 505	108 552	-	46 465	38 350	1 647 308
	%	69,34	16,99	0,44	1,49	6,59	-	2,82	2,33	100,00
1981	fő	1 279 323	377 208	6 384	43 125	86 591	-	44 468	72 037	1 909 136
	%	67,01	19,76	0,33	2,26	4,54	-	2,33	3,77	100,00

⁷ NIKODINOVSKI, Borisz: Osznovi na voena geografija na Republika Makedonija. p. 189.

Év		Macedón	Albán	Vlah	Roma	Török	Bosnyák	Szerb	Egyéb	Összesen
1994	fő	1 295 964	441 104	8 601	43 707	78 019	6 829	40 228	31 480	1 945 932
	%	66,60	22,67	0,44	2,25	4,00	0,35	2,07	1,62	100,00
2002	fő	1 297 981	509 083	9 695	53 879	77 959	17 018	35 939	20 993	2 022 547
	%	64,18	25,17	0,48	2,66	3,85	0,84	1,78	1,04	100,00

1. ábra Macedónia lakosságának nemzetiségi összetétele 1953-tól 2002-ig⁸
Szerk.: Hány Szabolcs

A fenti táblázatból kitűnik, hogy az utóbbi fél évszázadban az albán nemzetiségű lakosok száma Macedóniában több mint háromszorosára, a lakosságon belüli arányuk pedig kétszeresére nőtt.

A török nemzetiségűek ősei az 500 éves török uralom alatt települtek az ország mai területére. Nagy részük a török uralom végét jelentő 1912–13-as balkáni háborúk nyomán kivándorolt Törökországba. Az 1950-es végén, illetve a 60-as évek elején egy újabb kivándorlási hullámban a törökök több mint fele elhagyta az országot. Számuk, illetve a népességen belüli arányuk az óta is csökkenő tendenciát mutat, amelynek egyik oka a kivándorlás, a másik pedig az albán többségű területeken az ugyancsak muszlim vallású albánok asszimilációs törekvései.

A többi volt jugoszláv tagköztársasághoz képest viszonylag alacsony a szerb nemzetiségű lakosság aránya. Ez egyrészt a két világháború közötti szerb kolonizációs kísérletek kudarcát mutatja, másrészt pedig arra utal, hogy Jugoszlávia fennállása idején nem volt szükség szerb nemzetiségű hatalmi elit idetelepítésére, mivel a macedónok – akik nemzeti és kulturális önállóságukat a titói Jugoszláviának köszönhették – egészen 1991-ig lojálisak voltak az államszövetséghez.

Közép-Európa többi országához hasonlóan a roma népesség száma és aránya a magas születésszám, illetve a természetes szaporodás eredményeként az elmúlt fél évszázadban folyamatosan növekedett.

3.2. Albánság a mai Macedónia területén

Az albánok eredete máig vitatott. Az illír-albán kontinuitáselmélet a legelfogadottabb, amelyet először a neves svéd történész, Hans Eric Thumann fogalmazott meg 1774-ben. Ezt az elméletet számos történész, nyelvész és filozófus – többek között G. Mayer, Leibnitz, Hahn – igyekezett alátámasztani a 19. században. Az albánok által benépesített területeken az ókorban valóban illír törzsek éltek, mindazonáltal az illír eredet nem igazolható maradéktalanul, mivel az összehasonlításhoz nem áll rendelkezésre elegendő számú nyelvemlék, és régészeti leletek sem támasztják alá kétséget kizáróan az illírek és az albánok tárgyi kultúrájának rokonságát.

⁸ Forrás: Sztatistickski godisnik na Republika Makedonija, 2015 adatai alapján.

Más tudósok szerint az albánok ősei a dák és a trák törzsek, de olyan elmélet is létezik, amely szerint a korabeli albánok nem a jelenlegi Albánia területén éltek, hanem a Balkán belső hegyvidékein a románok őseivel együtt. Az utóbbinak viszont ellentmond, hogy a történettudomány nem ismer tényeket az albánok esetleges vándorlásáról.⁹

A szunnita muszlim vallású macedóniai albánok szerint népük őshonos volt a mai Macedónia területén, tudósok viszont azt állítják, hogy a 17–18. századtól történt az albánok nagyobb mértékű betelepülése erre a területre.¹⁰ Ebben az időszakban a Karpos által vezetett, a Habsburgok által is támogatott, de vereséget szenvedett törökellenes felkelést (1689) követően a pravoszláv vallású lakosság egy része elmenekült, a törökök pedig ösztönözték a hozzájuk lojális, muzulmán vallású albánok betelepülését az elhagyott falvakba és városokba, ami máig ható etnikai változásokat eredményezett a térségben.

Az albánok a 18–19. században három hullámban érkeztek: az első, ún. „észak-albániai” hullám 1780–1800 között Dukagjin, Miridit, Fanda, Lirija és Mat térségéből, a második, ún. „közép-albániai” hullám a 19. század első felében a Shkumbi-folyó térségéből települt át Debar, Sztruga, Kicsevo, Gosztivar, Tetovo, Szkopje és Kumanovo, illetve kisebb mértékben Velesz, Bitola és Prilep környékére. Az első két hullám a geg nemzetségből került ki, az ezeket követő harmadik, ún. „dél-albániai” hullámban Cermenika, Kolonja, Mokra, Pogradec, Korca, Elbasan és Berat körzetéből toszkok települtek Macedónia délnyugati részére, Sztruga körzetébe a Crn Drim-folyó bal partján, valamint Reszen és Bitola környékére.¹¹

Az albán lakosságú falvak szláv elnevezése is utal arra, hogy azokban korábban szláv lakosság élt. Az első hullámban Gosztivar térségében Gradec, Recsani, Szrbino és Csegrane, Kicsevo térségében Arangyel, Zajasz, Szrbica és Cselopeci, Sztruga környékén Dolna Belica, Tetovo térségében Bogovinje, Gajre, Kamenjane, Mala Recsica, Poroj, Dzeptiste és Sipkovic, Szkopje környékén Breszt, Gumalevo, Novo Szelo, Bitola környékén Nizse Pole és Sztaro Zmirnevo, Prilep környékén pedig Debreste, Deszovo és Zsitose településekre költöztek albánok. A második hullámban további kb. 30 falut foglaltak el, köztük Szkopje környékén Aldinci, Vrtekica, Dlga, Tiszovica, Sisevo, Gosztivar térségében Sztrovjane és Gorjane, Sztruga környékén Radolista és Frangovo, Bitola környékén Kisava, Kumanovo közelében pedig Ropalce településeket. Az ország déli, délnyugati részét érintő harmadik, toszk hullám az előző kettőnél jóval kisebb mértékű volt.¹²

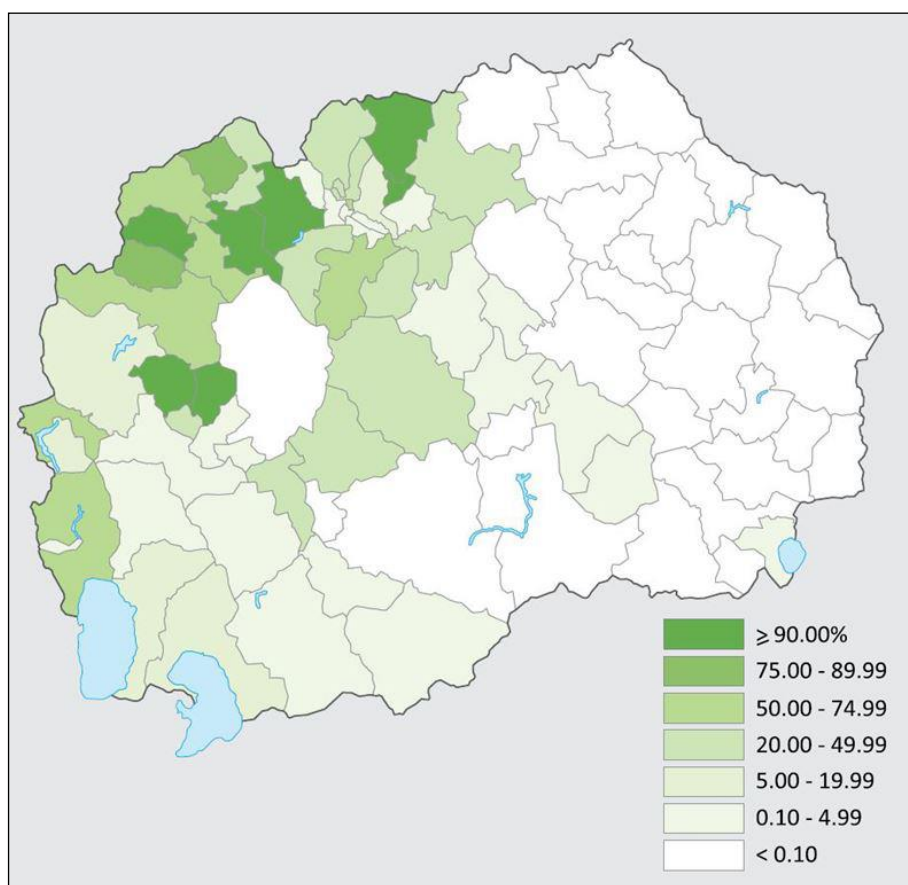
A két világháború között, illetve különösen a II. világháború után koszovói albánok települtek az ország északi és északnyugati részére, Kumanovo, Szkopje és Tetovo körzeteibe. Ezt a folyamatot az albánok negyedik migrációs hullámának is nevezik.

⁹ IBRAHIMI, Mustafa: Të mësojmë shqip. p. 11.

¹⁰ KISZELINOVSKI, Sztojan – SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). p. 92.

¹¹ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 122.

¹² NIKODINOVSKI, Borisz: Osznovi na voena geografija na Republika Makedonija. p. 190.

2. ábra. Az albán nemzetiségűek aránya az egyes macedóniai járásokban¹³

A mai macedón állam területén az utóbbi évtizedekben az albánság demográfiai növekedése révén a legnagyobb etnikai kisebbséggé, komoly politikaformáló tényezővé vált. Az albán nemzetiségűek aránya az utóbbi fél évszázadban folyamatos növekedést mutat, aminek a magyarázata a magas születésszám, a természetes szaporulatban és az albán népesség Koszovóból való betelepülésében rejlik.¹⁴ A magas születésszám nemcsak a Macedóniában, hanem az Albánia északi részén, Koszovóban és Dél-Szerbiában élő albánokra is jellemző, és ez a tényező viszonylag rövid idő alatt alapjaiban változtatja meg az egész térség etnikai struktúráját, ami eddig már több konfliktushoz (1999: Koszovó, 2000: Dél-Szerbia, 2001: Macedónia) vezetett.

¹³ Forrás: Sztatisticki godisnik na Republika Makedonija, 2015.

¹⁴ BRUNNBAUER, Ulf: Fertility, Families and Ethnic Conflict: Macedonians and Albanians in the Republic of Macedonia, 1944-2002. p. 568.

Az utolsó census hivatalos eredményével ellentétben az albánok azt állítják, hogy a lakosság 35–40%-át alkotják. Ez valószínűleg túlzott arány, tény azonban, hogy a népszámláláson csak az országban legalisan tartózkodókat vették figyelembe, ezért lehetséges, hogy 25%-nál nagyobb az albánok aránya.¹⁵ A 2004-ben bevezetett közigazgatási felosztás szerint Macedónia 84 járása közül 16-ban az albánok alkotják a többséget. Közülük hétben 90%-nál is nagyobb, kettőben 75–90% közötti, hétben pedig 50–75% közötti az albán lakosság aránya. Mint az az etnikai térképen (2. ábra) is látható, a macedóniai albán lakosság az ország Koszovóval határos északi és északnyugati, illetve az Albániával határos nyugati részén összpontosul.

Az albán nemzetiségűek vitatott aránya miatt a népszámlálás nemcsak statisztikai, hanem politikai kérdés is Macedóniában. A tízévente esedékes népszavazást 2011 elején tartották volna, de az előrehozott parlamenti választások miatt októberre halasztották. A censust az Állami Népszámlási Bizottság tagjainak lemondása miatt a cikk megírásáig (2016. augusztus) nem tartották meg. A bizottság albán tagjai azt szerették volna elérni, hogy azokat a külföldön élő állampolgárokat is beszámítsák, akik legalább évente egyszer hazalátogatnak, míg a macedón tagok elleneztek az albánok számát és arányát nyilvánvalóan növelő javaslatot.¹⁶

3.3. *Kisebbségi jogi keretek a titói Jugoszlávia idején és a független Macedóniában*

Az egyes nemzetiségek már a titói Jugoszláviában széleskörű jogokkal rendelkeztek, szabadon használhatták nyelvüket, ápolhatták kultúrájukat, saját oktatási rendszerük, sajtójuk lehetett. A Jugoszlávián belül megalakult Macedónia első, 1946-os alkotmánya kimondja, hogy „*a Macedón Népköztársaság nemzeti kisebbségei élvezik a kulturális fejlődés és a szabad nyelvhasználat jogát*”.

Az 1963-as alkotmány szerint „*a nemzetiségek és a nemzeti kisebbségek képviselői, akik a Macedón Szocialista Köztársaság területén élnek, minden tekintetben egyenlők a macedónokkal, valamint ugyanolyan jogaik és kötelezettségeik vannak, mint a macedónoknak.*”

Az 1974-es alkotmány külön is nevesíti az albán és a török nemzetiséget. A deklarált jogok ellenére a szocialista modernizáció és az ezzel párhuzamos macedón nemzetépítés alatt a gazdasági és társadalmi életben is marginalizálták az albánokat.¹⁷

Az ország függetlenné válása után elfogadott 1991-es alkotmányban a fentieknél pontosabban rögzítették a nemzeti kisebbségek jogait: „*A nemzetiségekhez tartozóknak joguk van saját identitásuk és nemzeti jellegzetességeik szabad kifejezésére, ápolására és fejlesztésére. A Köztársaság garantálja a nemzetiségek számára etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk védelmét. A nemzetiségekhez tartozóknak joguk van kulturális és művészeti intézmények, tudományos és más társaságok alapítására az identitásuk kifejezése, ápolása és fejlesztése érdekében.*”

¹⁵ BRUNNBAUER, Ulf: Fertility, Families and Ethnic Conflict: Macedonians and Albanians in the Republic of Macedonia, 1944-2002. p. 567.

¹⁶ Macedonia Country Report, November 2011. p. 9.

¹⁷ BRUNNBAUER, Ulf: Fertility, Families and Ethnic Conflict: Macedonians and Albanians in the Republic of Macedonia, 1944-2002. pp. 566–567.

*A nemzetiségek tagjai külön törvényben meghatározott módon jogosultak saját nyelvükön történő elemi és középfokú oktatásra. Az olyan iskolákban, ahol az oktatás egy nemzetiség nyelvén folyik, a macedón nyelvet is oktatni kell.*¹⁸

Az alkotmány szerint a hivatalos nyelv a macedón cirill írásmóddal, ahol azonban a kisebbségek aránya a 20%-ot meghaladja, ott a macedón mellett más nyelveket is használhatnak a közigazgatásban, figyelembe véve a helyi feltételeket. Az alkotmány rögzíti azt is, hogy a Macedón Pravoszláv Egyház és a többi vallási közösség egyenrangúak, és az államtól elválasztva működnek.

A kisebbségi jogok teljes körű biztosítása ellenére az albánokat negatívan érintette, hogy az alkotmány a macedónok nemzetállamként definiálta az országot, tehát az alkotmányos pozíciójuk Jugoszláviához képest is gyengült.¹⁹ Ennek következtében az albánok többsége nem érezte magáénak az új macedón államot.

3.4. Macedónia az 1990-es években: a Balkán „Svájca”?

Az 1991-ben függetlenné vált Macedóniát a múlt század utolsó évtizedében – a különböző nemzetiségek problémamentes együttélésére utalva – gyakran hívták a Balkán „Svájcának”. Az alkotmányban biztosított kisebbségi jogok valóban megfeleltek az európai normáknak, de az albán kisebbség politikai törekvéseinek érvényesítéséhez használt eszközök, illetve a macedón államhatalom azokra adott válaszai rágóak voltak a fenti minősítésre.

A macedóniai albán kisebbség még a függetlenség kikiáltása előtt, a szocialista Jugoszlávia utolsó éveire jellemző politikai pluralizmust kihasználva 1990-ben megszervezte saját, etnikai alapon szerveződő pártjait, a Nemzeti Demokratikus Pártot (NDP) és a Demokratikus Prosperitás Pártját (PDP).

Az albán kisebbség a macedón állammal szembeni fenntartásait elsőként azzal fejezte ki, hogy egyöntetűen bojkottálta a függetlenségről szóló, 1991. szeptember 8-án megtartott népszavazást.

Az albán kisebbség képviselőit nem elégítették ki az alkotmányban biztosított, fent leírt jogok, hanem az albán nyelv – a macedónnal egyenértékű – hivatalossá tételét, valamint az albán zászló használati jogát követelték. Az utóbbi Macedónia egy másik állam (Albánia) hivatalos zászlajának tekintette, ezért tiltotta a használatát, az albánok szerint viszont az egész albán nemzet jelképéről van szó.²⁰

1992-ben az albán parlamenti pártok támogatásával az ország nyugati részén, Tetovo, Gosztivar, Kicevo és Debar körzetében illegális népszavazást tartottak az ún. Illirida Autonóm Köztársaság létrehozásáról. A referendumon 276 921 albán vett részt, és 74%-uk az autonómiára szavazott. A népszavazást követő tüntetéseken a rendőrséggel való összecsapásoknak egy albán halálos áldozata volt.²¹

¹⁸ Ustavot na Republika Makedonija.

¹⁹ KOINOVA, Maria: Why do Ethnonational Conflicts Reach Different Degrees of Violence? Insights from Kosovo, Macedonia, and Bulgaria during the 1990s. p. 92.

²⁰ KISZELINOVSKZI, Sztojan – SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). p. 100.

²¹ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 340.

Az albán PDP 1992-ben csatlakozott a kormánykoalícióhoz. Koinova szerint a kormányzásban való részvételi lehetőség biztosítása a macedónok „kooptálási” stratégiájának a része volt, de az albánok legfontosabb követelését, az „államalkotó” státuszt továbbra sem vették figyelembe.²²

1993-ban albán politikusok a hovádelmi miniszterhelyettes és az egészségügyi miniszterhelyettes részvételével összeesküvést szerveztek az ország nyugati részének elszakítása érdekében, ami rámutatott a PDP kettős stratégiájára: egyrészt a kormányban való részvételükkel igyekeztek előmozdítani az albán követeléseket, másrészt konspirált módon a macedón állam ellen is szervezkedtek. Az összeesküvést leleplezték, az érintetteket letartóztatták. Az albánok szerint az „összeesküvés” a szerb titkosszolgálat provokációja volt Macedónia destabilizálása és az albán kisebbség elnyomása érdekében.²³

1994 elején a PDP-n belüli vezetőváltások nyomán úgy tűnt, hogy a többségi macedónok és az albán kisebbség közötti viszony konszolidálódik, és a konfliktusokat kompromisszumokkal oldják meg. Ezt erősítette, hogy az 1994. októberi választásokon a PDP bekerült a Macedón Szociáldemokrata Szövetség (SzDSzM) által vezetett kormánykoalícióba. A PDP mérsékelt politikájával elégedetlenek viszont Arben Xhaferi vezetésével kiváltak a pártból, és az Albánok Demokratikus Prosperitásáért Párt (PDPA) néven új szervezetet alakítottak.²⁴

1997-re újra feszültté vált a viszony a macedónok és az albánok között. Júniusban és júliusban Gosztivarban és Tetovóban az albán zászló illegális használata kapcsán halálos áldozatokkal is járó összecsapások törtek ki a rendőrség és az albán kisebbség között.

1997-ben az ún. piramisjátékok összeomlása nyomán zavargások törtek ki Albániában, az ország gyakorlatilag anarchiába süllyedt, a hadsereg fegyverraktárait pedig kirabolták. Az eltűnt fegyverek nagy része a koszovói, a macedóniai és a dél-szerbiai albánok kezébe került, „megalapozva” az 1998–2001 közötti fegyveres konfliktusokat (1998–99: Koszovó, 2000: Dél-Szerbia, 2001: Macedónia). Macedónia biztonságára és stabilitására a 2001-es fegyveres konfliktus lezárása után is veszélyt jelent a legszerényebb becslések szerint is legalább 100 ezer illegálisan tartott fegyver.²⁵

A szavazóbázis erősítése érdekében 1997-ben a PDPA egyesült az NDP-vel, és Arben Xhaferi vezetésével létrehozták az Albán Demokratikus Pártot (DPA). A DPA az 1998-as parlamenti választások nyomán a Belső Macedón Forradalmi Szervezet – Macedón Nemzeti Egység Demokratikus Pártja (VMRO-DPMNE) koalíciós partnere lett, és kormányra kerülve egyrészt viszonylag mérsékelt politikát folytatott, valamint békés, tárgyalásos úton igyekezett megoldani a macedónok és az albánok közötti konfliktusokat, másrészt viszont az ország föderalizációjára irányuló törekvéseit nem adta fel.²⁶

²² KOINOVA, Maria: Why do Ethnonational Conflicts Reach Different Degrees of Violence? Insights from Kosovo, Macedonia, and Bulgaria during the 1990s. p. 96.

²³ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 350.

²⁴ KISZELINOVSKI, Sztojan – SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). p. 119.

²⁵ ARSZOVSKI, Mitre et al: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. p. 38.

²⁶ KISZELINOVSKI, Sztojan – SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). p. 120.

A macedónok körében az ország területi integritását illetően aggodalmat keltett az Albán Tudományos és Művészeti Akadémia 1998-ban Tiranában megjelent „Az albán nemzeti kérdés megoldása a Balkánon” c. műve. A macedónok (és a szerbek) szerint ebben a memorandumban az albán értelmiség kifejezte a Nagy-Albánia létrehozása iránti elkötelezettségét, amely Albánián és Koszovón kívül magában foglalja Macedónia, Szerbia, Montenegró és Görögország albánok lakta területeit. A macedónokat különösen sértette, hogy a műben Szkopje, Tetovo, Gosztivar, Kicsevo és Kumanovo környékét Koszovó déli részének tekintik.²⁷

A szomszédos Koszovó függetlenségéért harcoló Koszovói Felszabadítási Hadsereg²⁸ (UCK) 1998 elején hivatalosan is bejelentette, hogy tevékenységét kiterjeszti Macedóniára is, és fegyverraktárakat hozott létre Gosztivar, Debar és Tetovo térségében. 1998–99 folyamán a szerb elnyomás elől menekülő koszovói albánokkal együtt számos UCK-harcos is érkezett az országba. Macedónia attól tartott, hogy a menekültek soha nem távoznak az országból, és ezzel megváltoztatják az ország etnikai struktúráját. Ennek ellenére 1999-ben a NATO Jugoszlávia ellen viselt háborúja idején – nem kis részben nemzetközi nyomásra – 360 000 koszovói, túlnyomó többségében albán menekültet fogadott be, és ezzel hozzájárult a humanitárius válság kezeléséhez. A háborút megelőzően Macedónia hozzájárult, hogy a NATO csapatokat állomásoztasson a területén, amelynek következtében viszont ideiglenesen megromlottak a Szerbiával fenntartott kapcsolatok, amelyek csak Milosevics bukása (2000. október) után kezdtek javulni.

3.5. A 2001-es fegyveres konfliktus: felkelés vagy honvédő háború?

Az albán fegyveres szervezetek, különösen az UCK, majd a Dél-Szerbiában 2000-ben megalakított Presevo, Medvedja és Bujanovac Felszabadítási Hadsereg (UCPMB) megerősödése, a fegyverek és a fegyveresek Macedóniába áramlása, a „nagy-albán” és a „nagy-koszovói” eszmevilág terjedése, valamint az albánok elégedetlensége együttesen vezetett a 2001-es fegyveres konfliktus kitöréséhez. Az albánok egyre gyakrabban fegyveres akciók végrehajtásával, pl. rendőrsők megtámadásával adtak nyomatékot követeléseiknek. Nyilván az is motiválhatta őket, hogy Koszovóban eredményt tudtak elérni fegyveres erőszak alkalmazásával.²⁹ A biztonsági helyzetet rontotta, hogy a 1992-ben telepített, nagyrészt amerikai csapatokból álló és a macedón–koszovói határt ellenőrző UNPREDEP-misszióknak 1999. februárban távoznia kellett az országból. (Mivel Macedónia elismerte Tajvant, ezért Kína az ENSZ BT-ben megvétózta a misszió meghosszabbítását.)³⁰ Ezt követően – kihasználva a már említett 1999-es menekültáradatot – az albán fegyveresek gyakorlatilag szabadon áramlottak Koszovóból Macedóniába, ahol az ország északnyugati részén, a Sar- és a Szkopszka Crna Gora-hegységekben létrehozták a későbbi fegyveres harcot megalapozó bázisaikat.³¹

²⁷ ARSZOVSKI, Mitre et al: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. pp. 28–29.

²⁸ UCK – Ushtria Clirimtare e Kosoves

²⁹ Ethnic Tensions in Macedonia. p. 2.

³⁰ GRILLOT, Suzette R.: Preventing Deadly Conflict: Learning from the UN Experience in Macedonia. p. 132.

³¹ PAVLICA, Branko: Albanska manjina u Makedoniji – od megyuetnicskih szukoba do albanszkog terorizma. p. 355.

A fegyveres konfliktus közvetlen előzményeként az albánok számos terrorakciót hajtottak végre: 2000 nyarán megtámadták az oszlomeji, a lojanei és a blacei határőrőrsöt, aknákat helyeztek el a tanusevci határőrőrsnél, 2001 elején pedig megtámadták és lerombolták a tearcei rendőrőrsöt, majd kézi gránátvetővel megtámadták a Szkopje–Kicsevo vasútvonalon közlekedő személyvonatot (ott a vonatközlekedés ezt követően évekig szünetelt). A tearcei rendőrőrs elleni támadást már a Koszovói Felszabadítási Hadsereg mintájára szervezett, részben annak parancsnokaiból és harcosaiból álló albán Nemzeti Felszabadítási Hadsereg³² vállalta magára.³³

Az albánok számára olaj volt a tűzre, hogy Macedónia és Jugoszlávia elnökei 2001. február 23-án aláírták a két ország közötti államhatárról szóló szerződést, amely az akkor még jogilag Jugoszláviához tartozó, de már nemzetközi ellenőrzés alatt álló Koszovó határa tekintetében a kijelölhetőség érdekében csekély, kb. 13 km² területi nyereséget eredményezett Macedónia javára a titói Jugoszlávián belüli adminisztratív határhoz képest.³⁴ Az albánok nehezményezték, hogy a Kodra Fura stratégiai magaslat, Tanusevci és Debalde települések környéke Macedóniához került. Ezt követően a koszovói fegyveresek beáramlása, illetve a macedón biztonsági erők elleni támadások megélénkültek a térségben.³⁵

Az ONA akcióit a macedónok – ha figyelembe vesszük a Koszovóból érkező harcosokat és a határmenti fegyveres összetűzéseket, akkor nem alaptalanul – az országuk ellen irányuló agresszióknak, illetve terroristatevékenységnek, az albánok pedig nemzeti felkelésnek tartották.³⁶ Véleményünk szerint a tevékenység – az összecsapások, a hadműveletek tér- és időbeli kiterjedését, intenzitását figyelembe véve – alacsony intenzitású fegyveres konfliktusnak tekinthető. A szemben álló felek közül a macedónok célja az ország területi integritásának a védelme, az ONA célja pedig deklarálta a kisebbségi jogok kiterjesztése, a területi autonómia kivívása volt, a macedónok félelme szerint azonban ez – a „nagy-albán” eszméknek megfelelően – az ország egy részének elszakítását jelentette volna.³⁷ Mielőtt az ország albánok által lakott északi és nyugati részeit érintő konfliktus polgárháborúvá szélesedett volna, a szemben álló felek az Amerikai Egyesült Államok és az EU közvetítésére, illetve nyomására az ún. Ohridi Keretegyezmény (OKE) aláírásával vetettek véget az összecsapásoknak 2001. augusztus 13-án.³⁸

---

³² Albán rövidítéssel: UCK – Ustria Clirimtare Kombetare, macedón rövidítéssel: ONA – Oszloboditelna Narodna Armija, angol rövidítéssel: NLA – National Liberation Army.

³³ ARSZOVSKI Mitre et al: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. pp. 75–76.

³⁴ Zakon za ratifikacija na dogovorot megyu Republika Makedonija i Szozuzna Republika Jugoszlavija za proteganye i opisz na drzsavnata granica.

³⁵ PETROVSZKI, Pande: Szvedostva-2001. p. 18.

³⁶ ARSZOVSKI, Mitre et al: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. p. 170.

³⁷ Uo. p. 135.

³⁸ Ramkoven dogovor 13.08.2001.

http://www.siofa.gov.mk/data/file/Ramkoven_dogovor_mk.pdf; letöltés: 2016.10.21.

3.6. A fegyveres konfliktust követő időszak: „ohridi” Macedónia

Az OKE aláírásával – nemzetközi nyomásra ugyan, de – mindkét fél engedményeket tett. Az egyezmény kimondja, hogy Macedónia többnemzetiségű, demokratikus, de *egységes* állam, és ezzel elébe megy a kétségkívül létező albán föderalizációs, illetve szeparatista törekvéseknek. Ugyanakkor a kisebbségek számára a nemzetközi normákon túlmutató egyéni és közösségi jogokat garantáltak, többek között a számarányuknak megfelelő képviseletet az államigazgatás és a közintézmények minden szintjén.³⁹

Az OKE-ban számos alkotmánymódosítás, illetve törvény meghozatalát irányozták elő, amelyekkel tovább szélesítették a kisebbségek jogait. 2005 nyaráig a macedón parlament meghozta az összes vonatkozó törvényt, illetve döntött az alkotmánymódosításokról. Az új alkotmány a kisebbségek esetében már nem nemzetiségekről, hanem népekről és etnikai közösségekről beszél.⁴⁰

Az alkotmánymódosítással a nyelvhasználati jogok is szélesedtek. A nemzetközi kapcsolatokban továbbra is a macedón a hivatalos nyelv, az alkotmány 7. paragrafusa azonban kimondja, hogy az országon belül azok a nyelvek is hivatalosaknak számítanak, amelyeket az ország lakosságának több mint 20%-a beszél. „A Macedón Köztársaság egész területén és nemzetközi kapcsolataiban érvényes hivatalos nyelv a macedón nyelv, cirill írásjelekkel írva. Minden más olyan nyelv, amit a népesség legalább 20 százaléka beszél, szintén hivatalos nyelv, sajátos írásmódjával használva.”⁴¹ A macedón nyelven kívül az albán felel meg ennek a kritériumnak.

Az OKE célkitűzéseinek megfelelően a decentralizáció jegyében a macedónok körében vitát, sőt végül érvénytelen népszavazáson tetet öltött ellenkezést kiváltva 2004-ben törvényt hoztak az ország új közigazgatási felosztásáról, amely a 2005. márciusi helyhatósági választásokat követően lépett hatályba. Az új felosztással kevesebb, de nagyobb hatáskörrel rendelkező közigazgatási egységeket (járásokat) szerveztek. A macedónoknak ebben az fajt leginkább, hogy az ország nyugati, északnyugati részén, az albán és a koszovói határ mentén összefüggő albán többségű járásokból álló terület jött létre. A macedónok számára az is nehezen emészthető, hogy az új felosztással a főváros, Szkopje területét nagy kiterjedésű, albán lakosságú rurális térségekkel növelték annak érdekében, hogy a fővárosban élő albánok aránya 20% fölé kerüljön.

Macedóniában az OKE-n túlmutató intézkedéseket is bevezettek az albán identitás kifejezésének elősegítése érdekében: 2005-től például azokban a járásokban, ahol az albánok többséget alkotnak, a közintézményeken használhatják az albán nemzeti lobogót.

Az OKE szerint az oktatás terén is széles körben biztosítani kell a kisebbségek jogait. Az egyezmény szerint anyanyelven kell szolgáltatni az oktatást az elemi és a középfokú képzésben, az egyetemi szintű oktatást pedig annak a

³⁹ Ramkoven dogovor.

⁴⁰ REKA, Armend: The Ohrid Agreement: The Travails of Inter-Ethnic Relations in Macedonia. p. 59.

⁴¹ Ramkoven dogovor.

kisebbségnek az anyanyelvén kell biztosítani, amelynek százalékaránya a teljes lakosságból eléri a 20-at. Ennek szellemében 2004-ben létrehozták a szinte kizárólag albán hallgatókat oktató Tetovoi Állami Egyetemet.⁴²

A macedóniai albánok mindent megtesznek a fenti nyelvhasználati alkotmányos és egyéb garanciák érvényesítése, illetve továbbiak bevezetése érdekében, és egy olyan nyelvtörvény elfogadását igyekeznek elérni, amelyben pontosan szabályozná az albán nyelv hivatalos használatának a szabályait. Az albán nyelv közintézményekben való meghonosításának komoly akadálya, hogy kevés a szakképzett tolmács.

2001 után a macedóniai albán politikai pártok struktúrája gyökeresen megváltozott. A feloszlott ONA politikai vezetője, Ali Ahmeti Demokratikus Unió az Integrációért (DUI) néven pártot alapított, amely rövid időn belül – nem kis részben az ONA-múltjának köszönhetően – népszerűsége tett szert az albán nemzetiségű szavazók körében. Érdekesség, hogy a DUI jelvényében a párt albán nyelvű rövidítése (BDI) feletti hét csillag közül állítólag hat azokat a területeket (Albánia, Koszovó, Dél-Szerbia, Északnyugat-Macedónia, Ulcinj környéke Montenegróban és Csameria Északnyugat-Görögországban) jelképezi, ahol albánok élnek a Balkánon, a hetedik, bekarikázott csillag pedig magát „Nagy-Albániát”.

A DUI a 2002-es parlamenti választásokon az albán pártok versenyében már legyőzte az addig szinte egyeduralkodó DPA-t, és belépett a Macedón Szociáldemokrata Szövetség (SzDSzM) vezetete kormánykoalícióba. A DUI azóta minden parlamenti és önkormányzati választáson legyőzte a DPA-t, de a 2006-os választásokon győztes VMRO-DPMNE a „tradicionális” partnerét, a DPA-t választotta koalíciós partnernek. A 2008-as, 2011-es és 2014-es rendkívüli parlamenti választásokat is megnyerő VMRO-DPMNE 2008 óta a DUI-val kormányoz együtt. Az albán pártok részvétele a kormányzásban nagymértékben hozzájárult a 2001-es fegyveres konfliktust követő időszak viszonylagos békéjének a megőrzéséhez. A viszonylagosságot szükséges hangsúlyoznunk, mert szélsőséges albán fegyveres csoportok 2001 óta is több alkalommal megjelentek és fegyveres incidenseket provokáltak a koszovói–macedón határ térségében, sőt a Szkopje közelében található albán falvakban is.

3.7. Albán nyelvű felsőoktatás Macedóniában

1991 előtt, amikor Macedónia még Jugoszláviához tartozott, nem volt albán nyelvű felsőfokú képzés Macedóniában, az albán diákok vagy macedón nyelven vettek részt a felsőoktatásban, vagy Koszovóban, a Pristinai Egyetemen tanultak tovább. Az ország függetlenné válását követően azonban egyre kevésbé tudtak élni az utóbbi lehetőséggel. Az albán nyelvű felsőoktatást érintő első változás 1994-ben történt, amikor a macedóniai albánok a Pristinai Egyetemmel együttműködve a Tetovo melletti Mala Reccica településen létrehozták az illegális Tetovoi Egyetemet, amely a '90-es években az albán nacionalizmus fellegvárává vált. A macedón állam eleinte erőszakkal igyekezett bezáratni az intézményt, aminek nyomán halalos

---

⁴² CZAPLIŃSKI, Marcin: Conflict Prevention and the Issue of Higher Education in the Mother Tongue: The Case of the Republic of Macedonia. p. 270.

áldozatokkal is járó zavargások törtek ki a városban, majd 1995-ben Fadil Szulejmani rektort is letartóztatták. A sikertelen erőszakos bezárási kísérleteket követően a macedón állam belenyugodott az 1000 fő feletti hallgatói létszámmal rendelkező intézmény fennmaradásába, de a működését adminisztratív eszközökkel korlátozták, állami támogatást nem nyújtottak, az ott szerzett diplomákat pedig nem ismerték el.⁴³

Az illegális Tetovoi Egyetem létrehozására válaszul az állam két intézkedést hozott az albán nemzetiségű diákok továbbtanulásának támogatására. Egyrészt pozitív diszkriminációként nemzetiségi kvótarendszert vezettek be annak érdekében, hogy az albánok nagyobb számban folytathassanak macedón nyelvű felsőfokú tanulmányokat, másrészt a szkopjei „Kiril i Metodij” Egyetem Pedagógiai Karán 1998-tól lehetőség nyílt albán nyelvű általános iskolai tanító- és tanárképzésre.⁴⁴

Az albán nyelvű felsőfokú képzésnek nagy lendületet adott, hogy Max van der Stoel, az EBESZ kisebbségügyi főbiztosa kezdeményezésére 2001-ben Tetovóban létrehozták a Délkelet-európai Egyetemet, ahol a képzés fő nyelve és a hallgatók túlnyomó többsége albán. (Az intézményt a köznyelv a kezdeményezőről Stoel-egyetemnek hívja.) Ennek ellenére az illegális Tetovoi Egyetem tovább folytatta oktatási tevékenységét, mivel vezetőinek fő célja az volt, hogy a bázisán albán nyelvű állami egyetem működjön. A Tetovoi Egyetem kizárólag albán nyelven oktatott, csak albán nemzetiségű diákokat vett fel. A képzési és a kutatási tevékenységhez elégtelen anyagi forrásokkal és infrastruktúrával, valamint a jugoszláv időkből származó elavult képzési struktúrával rendelkezett, az oktatói karnak nem volt megfelelő tudományos képzettsége. Mindez természetesen negatív hatással volt a képzés minőségére, és az egyébként sem elismert diplomák valódi értékére. Ezzel szemben a Délkelet-európai Egyetem nemzetközi donorok segítségével létrehozott, jól kiépített infrastruktúrával rendelkezik, a képzés struktúráját pedig nyugati modellek szerint határozták meg. Bár a képzés fő nyelve az albán, indítanak angol és macedón nyelvű kurzusokat is. Az intézmény mindenki számára nyitott, a diákok többségét alkotó albánokon kívül macedón és más nemzetiségű hallgatókat is felvesznek.⁴⁵

Ahogy már említettük, a 2001-es fegyveres konfliktust lezáró Ohridi Keretegyezmény szélesítette az albán kisebbség jogait. Az albánok politikai érdekérvényesítő képességének növekedése hatására 2004-ben rendezték az illegális Tetovoi Egyetem ügyét. Hivatalosan létrehozták a Tetovoi Állami Egyetemet, a gyakorlatban azonban az illegális egyetemet transzformálták állami fenntartású intézménnyé. Ezzel ugyan megszüntették a törvényen kívüli állapotot, de a finanszírozási gondok, az oktatók nem elég magas szintű tudományos képzettsége, ebből eredően az egyes karok, illetve szakok akkreditációs problémái továbbra is akadályozzák az intézmény normális működését.

---

⁴³ CZAPLIŃSKI, Marcin: Conflict Prevention and the Issue of Higher Education in the Mother Tongue: The Case of the Republic of Macedonia. p. 262.

⁴⁴ KISZELINOVSKI, Sztojan – SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). p. 106.

⁴⁵ CZAPLIŃSKI, Marcin: Conflict Prevention and the Issue of Higher Education in the Mother Tongue: The Case of the Republic of Macedonia. pp. 264–267.

3.8. Albán kisebbség hatása a macedón államterre: összegzés

A macedóniai albánság európai mércével mérve is széleskörű kisebbségi, illetve nyelvhasználati jogokkal rendelkezik, amelyek a 2001-es fegyveres konfliktust lezáró Ohridi Keretegyezmény nyomán tovább bővültek. A macedóniai albán politikusok azonban folyamatosan újabb követelésekkel állnak elő, amelyek – a koszovói tapasztalatokra építve – később akár az autonómia, illetve az elszakadás irányába is mutathatnak.

Az albán nyelv használatának terjedését demográfiai és migrációs folyamatok is elősegítik, mivel az albán nemzetiségűek száma és aránya folyamatosan növekszik a társadalomban. A többségi társadalomtól eltérő nyelv, vallás, életmód, az albán társadalom klánokra épülő rendszere és izoláltsága, az etnikumok közötti bizalom és kohézió hiánya továbbra is etnikai feszültségek lehetőségét hordozza magában.

A kisebbségi oktatás csak ráerősít erre a folyamatra. A törvényileg biztosított lehetőséggel mindenhol él az albán kisebbség, így az a sajátos helyzet áll elő, hogy a tanárok és a diákok egyaránt a kisebbséghez tartoznak. Egyre kevésbé érdekelt bármelyik fél is abban, hogy a jelenleg még többségi macedón nyelv használatát alaposan elsajátítsa, mégha ezzel a fiatalok esélyét csökkenti is a „macedón világban” való eligazodásra, ezért az albánok szegregációja egyre markánsabbá válik.

Macedóniában a hivatalos kormányzati politika a nemzetközi tényezők nyomására, illetve az európai csatlakozás érdekében érvényre juttatja az európai normákat is meghaladó kisebbségi jogokat. Ez viszont nem feltétlenül az integrációt, a békés együttélést szolgálja, hanem a szeparálódást, az elkülönülést is erősítheti.

Az albán népesség lélekszáma, koncentrációja az albán és a koszovói határ mentén, a macedón többségtől eltérő vallása, kultúrája, a macedón állammal való – 2001-ben fegyveres felkelésben csúcspontú – szembenállása miatt egyértelműen centrifugális hatással van a macedón államterre.

A nem albán kisebbségek mérete, aránya, területi koncentrációja (csak a törökök és a romák alkotnak még lokális többséget két, illetve egy járásban), a macedón többséghez, illetve a macedón–albán konfliktushoz való viszonya (semlegesség, illetve a macedón oldal támogatása, különösen a szerbek esetében) alapján nem fejtenek ki centrifugális erőt a macedón államterre. A macedónokhoz, illetve a macedón államhoz való kötődésüket tovább erősítheti, hogy az érdekeikkel ellentétesek a „binacionális” állam kialakítására irányuló albán törekvések.⁴⁶

4. A macedón etnikai-nemzeti identitás és állameszme hatása a macedón államterre

4.1. A Macedóniához és a macedónokhoz kötődő jelentéstartalmak

Az macedón identitás értelmezéséhez szükséges megvizsgálni, hogy – az egyébként a görög identitásnak is részét képező – „Macedónia” földrajzi névhez és a „macedón” népnévhez milyen jelentéstartalmak kapcsolódnak. Lásd a térképet.

⁴⁶ LYON, Aisling: Municipal Decentralisation in the Republic of Macedonia: Preserving a Multiethnic State? p. 39.

3. ábra.⁴⁷

A vörös vonallal lehatárolt terület az ókorban létezett Macedón Királyság eredeti (hódítások előtti) területét jelenti. Ez fontos hivatkozási alap a görögöknek, mivel az ókori Macedón Királyságnak és a mai Macedón Köztársaságnak kevés a közös területe.

A kék vonallal határolt terület az ún. földrajzi Macedónia, amely magában foglalja a mai Macedón Köztársaságot (Vardar Macedónia), Görögország északi részét (Égei Macedónia), Bulgária nyugati részét (Pirini Macedónia) és Albániában az Ohridi-tó és Preszpa-tó környékét. A mai macedónok identitása erősen kötődik az egész területhez, mert a földrajzi Macedóniát tekintik hazájuknak. Ez a görögök számára elfogadhatatlan, mivel szerintük ez a szemlélet Görögországgal szembeni területi követeléseket rejt magában.

A vörös színű terület az 1912–13-as balkáni háborúk nyomán kialakult mai Macedón Köztársaság, amikor Vardar Macedónia (gyakorlatilag a mai Macedónia) Szerbiához, Égei Macedónia Görögországhoz, Pirini Macedónia Bulgáriához került. Az I. világháború után ez a terület a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, majd 1929-től a Jugoszláv Királyság része lett. A II. világháború után a titói Jugoszláviában tagköztársasági státuszt kapott, ami jelentősen hozzájárult a mai macedón nemzet, nyelv és identitás fejlődéséhez. Az identitás megerősödésének következményeként Jugoszlávia felbomlásának kezdetén Macedón Köztársaság néven függetlenné vált.

⁴⁷ Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Macedonia_overview.svg

A zölddel jelölt terület Görögország északi része, amelyet a görögök az egyetlen Macedóniának tekintenek. Ugyanakkor a mai macedónok szemében ez a terület nem csak a földrajzi Macedónia, hanem a (szláv) macedónok hazájának a része, akiket a görögök a két világháború között, illetve az 1946–49-es polgárháború során elűdöztek, illetve erőszakosan asszimiláltak. Görögország nem ismeri el kisebbségek létezését a területén, a törököket muzulmán görögöknek, a megmaradt néhány ezer fős macedón kisebbséget pedig elszlávosított görögöknek tartják.

Hasonlóképpen a „macedón” népnévnek is eltérő jelentéstartalmak léteznek.⁴⁸ Jogi értelemben jelentheti Macedónia állampolgárait, nemzeti-etnikai értelemben a macedón nemzetiségűeket, Görögország szerint pedig azokat a görögöket, akik Észak-Görögországban élnek. Bulgária nem ismeri el a macedón nemzet, nyelv és identitás létezését, de Bulgáriában regionális értelemben macedónoknak hívják a Pirini Macedónia területén élőket, akik Macedónia szerint macedón, Bulgária szerint viszont bolgár nemzetiségűek.

4.2. *A mai macedón nemzeti-etnikai identitás kialakulása*

A macedón nemzeti-etnikai identitás, nemzettudat kezdeteinek időpontja, illetve léte vitatott. Egyes tudósok⁴⁹ szerint a macedón nemzettudat kialakulása a 19. század '60-as éveire tehető, mások⁵⁰ szerint nem beszélhetünk 1944 előtti macedón nemzettudatról. A Görögországban és Bulgáriában elterjedt nézetek szerint a macedón etnikai és nemzeti identitást a titói Jugoszláviában mesterségesen hozták létre, hogy a macedónokat és a bolgárokat megkülönböztessék.⁵¹

Az első csoportba tartozók rámutatnak arra, hogy a macedón nemzettudat kialakulása összefügg a törökellenes mozgalmakkal, és azzal, hogy a Macedónia elnevezésnek politikai jelentősége lett, mert területét a környező nemzetállamok, Görögország, Szerbia, Bulgária igyekeztek az Oszmán Birodalomtól megszerezni. A kialakuló nemzettudat inkább a területhez, mint az etnikumhoz kötődött: az első csoportba tartozó tudósok is elismerik, hogy az oszmán uralom alatt a Macedónia területén élő ortodox vallású szláv népesség aszerint számított bolgárnak vagy görögnek, hogy melyik egyházhoz tartozott. A lokális dialektusok különbsége ellenére a bolgárokkal való azonosságot a közös nyelv és a törökök elleni közös harc, valamint a görög kulturális és nyelvi befolyás elleni küzdelem is erősítette.⁵²

A macedónok és a bolgárok különállására vonatkozó egyik bizonyíték, hogy a két nép megkülönböztetését vetette fel a bolgár nyelven megjelenő „Pravo” c.

---

⁴⁸ KOFOS, Evangelos: The current Macedonian Issue between Athens and Skopje: Is there an Option for a Breakthrough? p. 4.

⁴⁹ SHEA, John: Makedonija i Grcija, Bitkata za definiranje nova balkanska nacija. pp. 168–177. és SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. pp. 164–170.

⁵⁰ BRUNNBAUER, Ulf: Fertility, Families and Ethnic Conflict: Macedonians and Albanians in the Republic of Macedonia, 1944-2002. p. 566.

⁵¹ KOFOS, Evangelos: The current Macedonian Issue between Athens and Skopje: Is there an Option for a Breakthrough? p. 3.

⁵² SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 164.

isztambuli folyóirat 1870. november 30-i száma, amely szerint „a bolgárok és a bolgár nyelv egy dolog, a macedónok és a macedón nyelv pedig egy másik.”⁵³

A 1877–78-as orosz–török háborút követően a győztes Oroszország a San Stefano-i békeszerződésben indítványozta a teljes Macedóniát és Trákiát is magában foglaló Nagy-Bulgária létrehozását. A nagyhatalmi erőegyensúlyra törekvő Nagy-Britannia és Franciaország ellenezte az orosz befolyás alatt álló területek ilyen mértékű növekedését, és az 1878-as berlini kongresszuson visszaadták Macedóniát Törökországnak. 1878-ig a Bulgária és Macedónia területén élő népek társadalmi, politikai és gazdasági fejlődése gyakorlatilag azonos volt, ezt követően azonban egyre inkább jellemző volt a macedón tudat erősödése.⁵⁴

A 19. század végén Macedónia autonómiájának elérésére és a török uralom felszámolására való törekvést az 1893-ban, Goce Delcsev és Damjan Gruev által létrehozott Belső Macedón Forradalmi Szervezet⁵⁵ (VMRO) fejezte ki leginkább. Ugyanakkor arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a macedón tudat ebben az időszakban nem feltétlenül jelentett etnikai tudatot: a VMRO körül tömörülő macedóniai értelmiség nagy része etnikailag bolgárnak vallotta magát, a macedón tudat pedig a földrajzi helyhez kötődött.⁵⁶

A törökellenes mozgalmat megosztotta, hogy az ún. Legfelső Macedóniai Bizottság (Vrhoven Makedonszki Komitet) nem Macedónia függetlenségét, hanem Bulgáriával való egyesülését tekintette a mozgalom céljának.⁵⁷ Perry szerint a forradalmároknak nem voltak kimondottan bolgár vagy macedón nemzeti céljai, az autonómia általános célján túl a török uralom utáni politikai berendezkedésre nem voltak konkrét terveik.

A macedón történetírás a macedón etnikai tudat fontos jelének tekinti Krszte Miszirkov 1903-ban Szófiában megjelent „A macedón ügyekről” (Za makedonszkitе raboti) c. művét, amelyben kinyilvánítja, hogy a macedónok és a macedón nyelv különböznek a bolgároktól, illetve a bolgár nyelvtől.⁵⁸ Miszirkov célul tűzte ki egy macedón irodalmi nyelv létrehozását a szerbtől és a bolgártól legtávolabb álló prilepibitoli dialektusra építve.

A mai Macedónia államiségának első történelmi előzménye az 1903-as törökellenes Ilinden-felkelés által létrehozott, 10 napig létező Krusevo Köztársaság. A helyzetre természetesen jellemző, hogy a felkelés vezetőit a bolgár hivatalos történettudomány is a saját hőseinek tekinti.

Az 1912–13-as balkáni háborúk következményeként megszűnt a török uralom, Macedónia területének 12%-át (Pirini Macedónia) Bulgária szerezte meg, 50%-a (Égei Macedónia) Görögországhoz, 38%-a (Vardari Macedónia, gyakorlatilag a mai Macedónia területe) pedig Szerbiához került. Ebben az időszakban az önálló macedón

⁵³ SHEA, John: Makedonija i Grcija, Bitkata za definiranje nova balkanszka nacija. pp. 168–169.

⁵⁴ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. pp. 151–154.

⁵⁵ VMRO – Vnatesna Makedonszka Revolucionerna Organizacija

⁵⁶ PERRY, Duncan M.: Politikata na teror: Makedonszkoto revolucionerno dvizsenje vo periodot od 1893 do 1903 godina. p. 222.

⁵⁷ SHEA, John: Makedonija i Grcija, Bitkata za definiranje nova balkanszka nacija. p. 173.

⁵⁸ KISZELINOVSKI, Sztojan: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). p. 19.

nemzettudat egyik jele, hogy a Dimitrija Csupovszki az I. balkáni háborút lezáró 1913-as londoni konferencia elé terjesztett „Macedónia és a macedónok” c. dokumentumban kérte az európai nagyhatalmak, elsősorban Oroszország segítségét annak a török uralom alól felszabaduló Macedónia fenti három ország általi megszállásának megakadályozása érdekében.⁵⁹ Az I. világháborút lezáró békeszerződések kisebb határmódosításoktól eltekintve a balkáni háborúk nyomán kialakult felosztást szentesítették Macedóniában.

A két világháború között a Vardari Macedóniában a szerbek elleni ellenállás megosztott volt abból a szempontból, hogy a Bulgáriával való egyesülést vagy az önállóságot tűzte-e ki célul.⁶⁰ Az előbbi csoportba tartozók szerint a macedónok bolgár nemzetiségűek, nyelvük pedig a bolgár nyelv délnyugati dialektusa. Az őket képviselő VMRO a szerb kolonizáció és asszimilációs törekvések ellen fegyveres ellenállást is kifejtett. Az 1920-as években sikeres merényleteket követtek el a szerb hatalom helyi képviselői, majd 1934-ben Karagyorgyevics Sándor jugoszláv király ellen. Azt az elképzelést, hogy a macedón egy különálló, önálló nyelvvel rendelkező szláv nép, elsősorban a baloldal képviselte, és 1935-től ehhez megkapta a Jugoszláv Kommunista Párt, illetve a Komintern támogatását is. Közülük az ún. „maximalisták” a macedón területek (Vardari, Égei és Pirini Macedónia) egyesítésével képzelték el az önálló macedón államot, míg a „minimalisták” a Vardari Macedónia keretei között.

A II. világháború alatt Macedónia keleti része bolgár, nyugati része olasz, középső része pedig német megszállás alá került. A macedón kérdés megoldását a jugoszláv kommunisták vették a kezükbe, akik sikeresen összekapcsolták a megszálló hatalmak elleni antifasiszta harcot a macedón államiság Jugoszlávián belüli megteremtésével, ezért a macedónok nagy számban csatlakoztak Tito partizánhaderejéhez. A Macedón Népfelszabadító Antifasiszta Gyűlés⁶¹ (ASzNOM) 1944. augusztus 2-án a Vardari Macedónia területén kikiáltotta a Macedón Népköztársaságot, amely csatlakozott Jugoszláviához.

4.3. A macedón államiság

Kiszelinovszki a macedón államiság történetét három részre osztja. Az első periódus 1944. augusztus 2-től 1991. szeptember 8-ig tart, ez a Jugoszlávia tagköztársaságaként létező Macedónia időszaka, az ún. „ASzNOM” Macedónia. A második időszak a függetlenség kikiáltásától (1991. szeptember 8.) a 2001-es fegyveres konfliktust lezáró Ohridi Keretegyezmény aláírásáig (2001. augusztus 13.) tart, ezt a történész a „független” Macedónia időszakának, az az óta tartó időszakot pedig „Ohridi” Macedóniának nevezi.⁶²

Az „ASzNOM” Macedónia a történelemben először állami keretet biztosított a macedón nemzet fejlődéséhez, amelyben a szocialista modernizáció és a nemzetépítés egyidejűleg zajlott. A tagköztársaságban a macedón volt az egyetlen államalkotó nép, a többi etnikai csoport kisebbségi, majd 1974-től nemzetiségi státuszt élvezett. Létrehozták a macedón nemzeti-kulturális intézményeket (Szent Cirill és Metód Egyetem, Macedón Tudományos és Művészeti Akadémia, Nemzeti Történelmi Intézet,

⁵⁹ SHEA, John: Makedonija i Grcija, Bitkata za definiranje nova balkanska nacija. p. 171.

⁶⁰ KISZELINOVSZKI, Sztojan: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). p. 53.

⁶¹ ASzNOM – Antifasisztsko szobranie na narodno oszloboduvanje na Makedonija.

⁶² KISZELINOVSZKI, Sztojan: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). p. 73.

Macedón Nyelvi Intézet stb.). 1945-ben kodifikálták a macedón irodalmi nyelvet, amely a prilepi-bitolai dialektushoz áll a legközelebb. 1946-ban megjelent az első macedón nyelvtankönyv, és az általános- és a középiskolai oktatást ezen a nyelven folytatták. Ugyanakkor Jugoszlávia „fő” hivatalos nyelvét, a szerbhorvátot is széles körben használták, és emiatt a macedón beszélt nyelvben elterjedtek a szerb szavak, kifejezések.

A szláv nyelvű nemzetek identitásának fontos kifejezője az ortodox (pravoszláv) vallás. A macedón egyház már 1945-ben törekedett az önállóságra, ehhez azonban a jugoszláv kommunista hatalom akkor még nem járult hozzá, mert tartott a túlzott macedón önállóságtól, ezért a kezdeményezők tevékenységét a „jugoszláv népek testvérisége és egysége” elleni fellépésnek ítélték.⁶³ Az egyházi intézmények 1959-ig a Szerb Ortodox Egyház közvetlen fennhatósága alatt maradtak, majd 1967-ig autonóm státuszt élveztek a Szerb Ortodox Egyházon belül. 1967-ben a Macedón Ortodox Egyház – a szerb egyház ellenállása dacára – kihirdette autokefál (független), de megőrizte a szerb egyházi tradíciókat.

A széleskörű kisebbségi jogok ellenére a szocialista modernizáció és macedón nemzetépítés folyamata alatt a többségtől eltérő nyelvű, kultúrájú és klánokra épülő társadalmi szerkezetű albánság gazdaságilag és társadalmilag marginalizálódott,⁶⁴ ami előrevetítette az államterre a függetlenség kivívása után gyakorolt centrifugális hatást.

A titói Jugoszlávia felbomlása nyomán – követve Szlovénia és Horvátország példáját – Macedónia 1991-ben kikiáltotta a függetlenségét. A függetlenséget követően a macedón etnikai-nemzeti identitás fontos részévé váltak az antik macedón hagyományok és szimbólumok, ami kiváltotta az ezt az örökséget kizárólag magáénak valló Görögország ellenszenvét. Csak a macedónok elenyésző töredéke vallja, hogy a mai macedónok Nagy Sándor népének közvetlen leszármazottai lennének. Ezzel kapcsolatban a hivatalos macedón történetírás is csak annyit említ, hogy a 6–7. században Macedónia területére érkező szláv törzsek asszimilálták az itt élő lakosságot. Ennek ellenére – Saideman szerint – a nemzetközi elismerésre törekvő független állam politikai vezetésének tudatos döntése volt az antik identitás választása: a legitimitás és a macedón nemzeti öntudat növeléséhez, a nacionalista macedónok és a diaszpóra megnyeréséhez a területhez kötődő identitást közösségi identitással is szerették volna erősíteni. A közösségi identitás más elemei – pl. az ortodox vallás és a szláv tudat – nem voltak elegendőek a szerbektől és a bolgároktól való megkülönböztetésre, illetve még jobban elidegenítették volna az albánokat.⁶⁵

Az új alkotmány az országot a macedónok nemzetállamaként határozta meg. Ezzel gyakorlatilag a macedón nemzeti koncepció állameszmévé vált. Az albánok ezt úgy élték meg, hogy a státuszuk még a volt Jugoszláviához képest is

---

⁶³ KISZELINOVSKI, Sztojan: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). p. 83.

⁶⁴ BRUNNBAUER, Ulf: Fertility, Families and Ethnic Conflict: Macedonians and Albanians in the Republic of Macedonia, 1944-2002. p. 586.

⁶⁵ SAIDEMAN, Stephen M. et al.: Dilemmas of Divorce: How Secessionist Identities Cut both Ways. p. 627.

degradálódott.⁶⁶ Ahogy az előző fejezetben láthattuk, az albánok küzdelme az államalkotó státuszért, az államigazgatásban való arányos képviseletért, a nemzeti szimbólumaik és nyelvük használati jogának szélesítéséért 2001-ben fegyveres konfliktushoz vezetett, amelynek a nemzetközi közvetítéssel 2001. augusztus 13-án megkötött Ohridi Keretegyezmény (OKE) vetett véget.

Az OKE szerint az ország többnemzetiségű, demokratikus, de *egységes* állam, és ezzel elébe megy a kétségkívül létező albán föderalizációs, illetve szeparatista törekvéseknek. Ugyanakkor a kisebbségek számára a nemzetközi normákon túlmutató egyéni és közösségi jogokat garantáltak, többek között a számarányuknak megfelelő képviseletet az államigazgatás és a közigazgatás minden szintjén (részletesen ld. előző fejezet). Az OKE alapján elfogadott új alkotmány a többségi és a kisebbségi etnikumokra a „nép”, illetve az „etnikai közösség” kifejezést használja a „nemzetiség” helyett. Az új alkotmányszöveg már nem tartja az államot a macedónok monopóliumának, de a macedónok bizonyos fokú elsőbbsége a többi etnikai csoporttal szemben továbbra is fennmarad:

„A Macedón Köztársaság állampolgárai, a macedón nép, és a határain belül élő azok az állampolgárok, akik az albán, török, vlah, szerb, roma, bosnyák néphez tartoznak...”⁶⁷

Az OKE gyakorlatilag eleget tett az albán követeléseknek az alkotmányreform, az albánok államigazgatásban való arányos képviselete, és az államhatalom decentralizációja tekintetében.⁶⁸ A macedónok egy része szerint viszont az OKE fenyegeti Macedónia államiságát. Kiszelinovszki szerint az OKE nyomán létrejött macedón állam csak formálisan egységes, a gyakorlatban „politikai dualizmus” jött létre, amelyben az ellentétes nemzeti és politikai érdekű macedón és albán etnikum közötti hatalommegosztás megbéníthatja az állam működését.⁶⁹ Egy 2006-os UNDP-felmérés szerint a macedónoknak csak 11%-a támogatta az OKE-t.

A 2001-es fegyveres konfliktusban a macedón államhatalommal szembeszálló albán gerillaszervezet, az ONA politikai örököse, a 2002–2006 között a baloldali SzDSZM-mel, 2008-tól pedig a jobboldali VMRO-DPMNE-vel együtt kormányzó Demokratikus Unió az Integrációért⁷⁰ (DUI) párt deklarált célja az OKE teljes végrehajtása, konszenzuális demokrácia felépítése, NATO- és EU-integráció.⁷¹ A macedónok szerint azonban a DUI nem adta fel azt a – nyíltan egyébként soha nem kinyilvánított – tervét, hogy elszakítja Macedónia albán többségű nyugati területeit, és ezzel hozzájárul „Nagy-Koszovó” vagy „Nagy-Albánia” létrehozásához. Erre utalhat a párt retorikája és szimbolikája, mert a macedónok szerint a párt nevében az „integráció” az albánok egy államban való egyesítését jelenti, amit kiegészít a korábban már említett, a BDI jelvényében látható 6+1 csillaggal kapcsolatos elmélet, mely szerint

⁶⁶ KOINOVA, Maria: Why do Ethnonational Conflicts Reach Different Degrees of Violence? Insights from Kosovo, Macedonia, and Bulgaria during the 1990s. p. 92.

⁶⁷ REKA, Armend: The Ohrid Agreement: The Travails of Inter-Ethnic Relations in Macedonia. p. 61.

⁶⁸ Uo. p. 56.

⁶⁹ KISZELINOVSZKI, Sztojan: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). p. 92.

⁷⁰ Albán nyelven: BDI – Bashkimi Demokratik per Integrim

⁷¹ Bashkimi Demokratik per Integrim. Platforme Per Bashkim, Zhvillim Dhe Integrim, Platform for Unity, Development and Integration.

<http://www.aliahmeti.org/dokumente/programi09.pdf>; letöltés: 2011.11.18.

hat csillag azokat a területeket jelképezi, ahol albánok élnek a Balkánon, a hetedik, bekarikázott csillag pedig magát a „Nagy-Albániát”. Mindezt részben alátámasztja, hogy egy 2011-es felmérés szerint az albán többségű macedóniai járásokban élők kétharmada támogatta egy közös albán állam (Albánia és Koszovó) létrehozását, és több mint 50%-uk úgy gondolta, hogy ez „hamarosan” megtörténik.⁷²

Az OKE-t követő macedón kormányok fokozatosan végrehajtották az egyezmény előírásait, hozzájárulva az etnikumközi viszonyok javításához. A legerősebb albán párt, a DUI 2002–2006 közötti, illetve 2008 óta folyamatos részvétele a kormányban az etnikumközi béke fontos tényezője. Ugyanakkor a macedón kormányzó párt, a VMRO-DPMNE szimbólumokban (pl. monumentális antik szobrok telepítése Szkopje belvárosába) is megnyilvánuló nacionalista politikája elidegeníti az albánokat, és a két legerősebb etnikai párt törekény koalícióján nyugvó hatalmi status quo felbomlása esetén az etnikumközi konfliktusok újra kiéleződhetnek.

A macedónok és az albánok egymásnak ellentmondó narratívával rendelkeznek az ország helyzetéről az OKE-t követően. A macedónok a nemzeti identitás elvesztésének egyik állomásaként tekintenek az OKE-ra. Szerintük a macedón állam ellen 2001-ben fegyvert fogó ONA terroristaszervezet volt, és politikai utódja, a DUI soha nem adta fel elszakadási törekvéseit, ráadásul az ONA lefegyverzése nem történt meg teljes mértékben. Gyakori érv, hogy OKE nem elegendő az albánok számára, céljuk az egységes állam föderatív berendezkedésű binacionális államá alakítása, majd az elszakadás. A hatalom decentralizációjára, az állami hatáskörök egy részének átadására a járásoknak, azaz a közigazgatási reform során a koszovói és az albán határ mentén albán többségű járások (lásd 2. ábra) létrehozására is azért volt az albánoknak szükségük, hogy később ezeket a területeket könnyebben elszakítsák Macedóniától. Az anyanyelvi felsőoktatáshoz való joguk növeli a szegregációt a többségi társadalomtól, mivel őket így semmi nem motiválja a macedón nyelv elsajátítására. Az a céljuk pedig, hogy az albánt a macedónnal azonos hivatalos nyelvvé tegyék, sértené az állam egységes jellegét.⁷³

Az albánok szerint viszont a macedónok aláírták ugyan a 2001-es fegyveres konfliktust lezáró OKE-t, de vonakodnak végrehajtani az abban lefektetett előírásokat, de legalábbis lassítják a folyamatot, amire példa a hatalom decentralizációja, azaz az állami hatáskörök egy részének átadása a helyi közigazgatási egységek, a járások szintjére. Habár a 2001-es konfliktust megelőző időszakhoz képest több albán dolgozik a közigazgatásban, az arányos képviseletet még messze nem érték el. Általános az az albán percepció, hogy a macedónok az államigazgatásban nem hajlandók feladni a vezető pozíciókat. Az albán nyelv nem élvez egyenlő státuszt a macedónnal, és a nyelvtörvény előírásaival ellentétben a gyakorlatban az albán nyelv használata nehézségekbe ütközik a hivatalos ügyek intézése során azokban a járásokban, ahol az albánok nincsenek többségben, de az arányuk meghaladja a 20%-ot, és a polgármester macedón. Az oktatást illetően pedig, mivel az albán diákoknak kötelező a macedón nyelv elsajátítása, ezért az albánok szerint a macedónok számára az albán nyelv tanulását kellene kötelezővé tenni.⁷⁴

⁷² Macedonia: Ten Years after the Conflict. p. 20.

⁷³ ARSZOVSKI, Mitre et al: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. pp. 381–393.

⁷⁴ Macedonia: Ten Years after the Conflict. pp. 15–17.

A fentiekből következően a 2001-es fegyveres konfliktust lezáró, nemzetközi nyomásra megkötött OKE által meghatározott egységes, de multietnikus állam megteremtését előírányzó állameszmét sem a macedónok, sem az albánok többsége nem fogadja el. A macedónok egységesebb államot szeretnének, az albánok pedig a binacionális, kétnyelvű állam irányába haladnának tovább, amelyben minden tekintetben egyenlőséget élveznének a macedónokkal. Emiatt a mai Macedónia állameszméje nem képes kifejtetni a centrifugális erőket ellensúlyozó centripetális hatást, sőt önmagában az is centrifugális erőt jelent.

4.4. Etnikai-nemzeti identitás és állameszme hatása a macedón államterre, összegzés

A macedón nemzeti identitás viszonylag új jelenség, a 19. század második felére vezethető vissza, akkor azonban az identitás kevésbé az etnikumhoz, hanem inkább Macedóniához mint földrajzi helyhez, illetve az Oszmán Birodalom elleni küzdelemhez kötődött. Macedón államiságról 1944-től beszélhetünk, amiktől a titói Jugoszlávián belül létező Macedónia keretet adott a nemzetépítéshez, az önálló macedón etnikai, nyelvi és kulturális identitás kifejlődéséhez. A függetlenséget (1991) követően az így kialakult macedón nemzeti koncepció állameszmévé, a macedón nemzet pedig egyetlen államalkotó nemzetté vált. Az ország Albániával és Koszovóval határos északi és nyugati részén koncentráltan élő, eltérő vallású és kultúrájú albán kisebbség természetesen nem vallotta magáénak a macedón nemzeti koncepciót, illetve az abból következő állameszmét. A formális hatalomgyakorlásba bevont, de a politikai nemzetből gyakorlatilag kizárt albánság küzdelmének centrifugális hatása 2001-ben a macedón állam elleni fegyveres konfliktusban csúcsondott ki. A konfliktust lezáró, nemzetközi nyomásra megkötött OKE által meghatározott egységes, de multietnikus állam eszméjét sem a többségi macedónok, sem az albánok nem érzik magukénak: a macedónok egységesebb államot szeretnének, az albánok pedig a binacionális, kétnyelvű állam irányába haladnának tovább.

A fentiekből következően a mai macedón államterben sem a macedón nemzeti koncepcióra, sem pedig a multietnikus, de egységes jellegre épülő állameszme nem képes betölteni a centrifugális hatásokat ellensúlyozó centripetális erő szerepét.

5. Szomszédos országok hatása a macedón államterre

5.1. Görögország

A függetlenség kikiáltása után Macedónia elsődleges célja az volt, hogy minél előbb elismerjék szuverén országgént. Szomszédjai közül Görögország volt az, amelyik leginkább ellenezte az ország függetlenségét. A görögök szerint a Macedónia elnevezés kizárólag Görögország északi részét illeti, mivel az, illetve a „macedón” népnév antik görög eredetű, tehát „Macedónia” néven független állam nem létezhet. A görögök visszautasították, hogy az ország első zászlajában az antik macedónok szimbóluma, a tizenhat ágú Vergina-nyíl szerepeljen. A görög érvelés másik eleme, hogy 1944-ben a jugoszláv kommunista vezető, Tito egyrészt Szerbia gyengítése, másrészt a Görögországgal szembeni területi követelések érdekében adta

a Macedónia nevet az addigi Dél-Szerbiának, és kezdte el a macedón nemzetépítési folyamatot, ezt megelőzően a macedón etnikai és nemzettudat nem létezett.⁷⁵

A mai macedónok a 6–7. században érkező szláv törzsek leszármazottai, akik a 19. század második felétől kezdték magukat a bolgároktól és a szerbektől macedónként megkülönböztetni, az antik macedón szimbólumokra pedig egyfajta kulturális örökségként tekintenek. A görög–macedón viszony vizsgálatához fontos történelmi adalék, hogy a 20. század közepéig a szláv ajkú macedónok többségben éltek Görögország északi részén, de nagy részüket a görögök a két világháború között és az 1946-49-es polgárháború során elűldözték, illetve asszimilálták. Emiatt a görögök attól is tartottak, hogy a független Macedónia esetleg területi követelésekkel lép fel, illetve kiáll a Görögországban élő, a görögök által nem létezőnek, vagy legjobb esetben „elszlávosított” görögöknek tekintett macedón kisebbség védelmében.⁷⁶

A görögök az 1990-es évek elején sikeresen lobbiztak a független macedón állam elismerése ellen, és akadályozták az ENSZ-be történő felvételét, illetve az EU általi elismerését. Hosszú tárgyalások után az ENSZ-tagság ügyében kompromisszum született, és 1993. április 8-án, a Biztonsági Tanács 817. sz. határozatában megfogalmazott javaslatára az országot Macedónia volt Jugoszláv Köztársaság (former Yugoslav Republic of Macedonia, FYROM) referencianéven a Közgyűlés egyhangú döntésével 181. tagállamként felvették a világszervezetbe.⁷⁷

Ennek ellenére Görögország továbbra sem létesített diplomáciai kapcsolatot az országgal, sőt miután Görögországot kivéve az EU összes tagállama elismerte Macedóniát, 1994. január 16-án gazdasági blokádot vezetett be, és megtiltotta Macedónia számára a szaloniki kikötő használatát. Ez a lépés – párosulva a Jugoszlávia elleni ENSZ-embargóval – súlyos csapást jelentett Macedóniára, mivel áruforgalmának jelentős része, illetve a teljes kőolajimportja ezen a kikötőn keresztül zajlott.⁷⁸

A konfliktus további eszkalációját a Syrus Vance – az ENSZ-nek a volt jugoszláviai konfliktusok rendezésében illetékes főtárgyalója – közvetítésével 1995. szeptember 13-án megkötött ún. Ideiglenes Megállapodás (Interim Accord) aláírásával sikerült megakadályozni. A megállapodásban az „egyik fél” (Görögország) és a „másik fél” (Macedónia) vállalták, hogy tiszteletben tartják egymás területi integritását és szuverenitását, diplomáciai kapcsolatba lépnek egymással és elősegítik a gazdasági, kereskedelmi és kulturális együttműködést. Macedónia kötelezettséget vállalt a Vergina-napot ábrázoló zászlajának cseréjére (helyette annak stilizált változatát helyezték el a nemzeti lobogón), Görögország pedig feloldotta a kereskedelmi embargót, és vállalta, hogy FYROM néven nem akadályozza felvételét a nemzetközi szervezetekbe.

---

⁷⁵ FYROM Name Issue.

<http://www.mfa.gr/en/fyrom-name-issue/>; letöltés: 2013.11.27.

⁷⁶ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 364.

⁷⁷ UN Security Council Resolution 817 (1993)

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/203/74/IMG/N9320374.pdf?OpenElement>;

letöltés: 2016.10.22.

⁷⁸ Macedonia Country Profile 2008. p. 14.

Megegyeztek, hogy az ENSZ közvetítésével folytatják a Macedónia nevééről szóló tárgyalásokat.⁷⁹

A megállapodás áttörést jelentett a macedón–görög kapcsolatokban. Görögország 1995. október 15-én feloldotta a 19 hónapos kereskedelmi blokádot, a két ország 1996 januárjában nagyköveti szinten diplomáciai viszonyt létesített (az „összekötő irodákat” 1996. február 27-én nyitották meg), majd a gazdasági, a tudományos és a kulturális kapcsolatok fokozatosan fejlődésnek indultak. Jellemző, hogy a 2000-es évek elejére Görögország vált a legnagyobb külföldi befektetővé Macedóniában.⁸⁰

A kétoldalú kapcsolatok fejlődése ellenére az ország nevééről szóló vitát a mai napig nem sikerült megoldani, az ENSZ közvetítésével folyó tárgyalások eredménytelenek maradtak. 2004-től a görög fél már nem követelte, hogy a Macedónia szó egyáltalán ne szerepeljen északi szomszédja nevében, elfogadott volna földrajzi jelzővel ellátott összetételt, pl. Észak- vagy Felső-Macedónia is.⁸¹ Macedónia viszont ragaszkodik – a bilaterális kapcsolatokban 135 ország, köztük az Amerikai Egyesült Államok által már elismert – alkotmányos nevéhez, de elfogadná, ha a görögök másképp hívnák. Görögország sem adja fel azonban azt az álláspontját, hogy a „kompromisszumos” nevet „erga omnes” („minden célra”) kellene használni.⁸²

Ebben a helyzetben Görögország úgy próbál nyomást gyakorolni Macedóniára, hogy igyekszik akadályozni annak euroatlanti integrációját. A 2008. áprilisi NATO-csúcson a három tagjelölt ország közül Albánia és Horvátország meghívást kapott a szövetségbe, Macedónia viszont nem, mivel Görögország elérte, hogy a névkérdés megoldásáig felfüggeszék az ország meghívását a NATO-ba. A csúcson elfogadott nyilatkozat szerint Macedóniát akkor hívják meg a NATO-ba, ha a névvitára a két ország kölcsönösen elfogadható megoldást talál.⁸³ Görögország hasonlóan akadályozza az EU-csatlakozási tárgyalások megindítását Macedóniával, bár az ország 2005 óta az EU tagjelöltje, és 2009 óta az Európai Bizottság minden évben javasolja azt az Állam- és Kormányfői Tanácsnak.⁸⁴ A történetek ellenére a macedón kormány deklarálta, hogy elkötelezett a névkérdésről az ENSZ égisze alatt folyó tárgyalások folytatása iránt, valamint igyekszik továbbra is jószomszédi kapcsolatokat és együttműködést fenntartani Görögországgal.

Macedónia a hágai Nemzetközi Bíróság elé vitte a NATO-csatlakozás akadályozásának az ügyét azzal, hogy Görögország megsértette a két ország közötti 1995-ös Ideiglenes Megállapodást, amelyben vállalta, hogy FYROM néven nem

---

⁷⁹ Interim Accord Macedonia-Greece, 1995.

http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MK_950913_Interim%20Accord%20between%20the%20Hellenic%20Republic%20and%20the%20FYROM.pdf; letöltés: 2016.10.22.

⁸⁰ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 365.

⁸¹ KOFOS, Evangelos: The current Macedonian Issue between Athens and Skopje: Is there an Option for a Breakthrough? p. 3.

⁸² LOZANOSKA, Jana: Macedonia: erga omnes – dominus? 2012.

<http://www.transconflict.com/2012/07/macedonia-erga-omnes-dominus-107/>; letöltés: 2013.11.27.

⁸³ Bucharest Summit Declaration (2008).

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm; letöltés: 2013.11.29.

⁸⁴ The former Yugoslav Republic of Macedonia Report, European Commission, 2015. p. 75.

akadályozza Macedónia felvételét a nemzetközi szervezetekbe. Görögország azzal érvelt, hogy a döntést a NATO hozta, és a Nemzetközi Bíróság nem jogosult a szervezet döntéseit elbírálni. A Nemzetközi Bíróság 2011. decemberi határozatában kimondta, hogy Görögország megszegte az Ideiglenes Megállapodásban rögzített kötelezettségeit azzal, hogy akadályozta Macedónia felvételét a NATO-ba.⁸⁵

A macedón–görög határ megegyezik a függetlenség előtti jugoszláv–görög határral. A határt a II. balkáni háborút lezáró bukaresti békeszerződésben (1913) határozták meg, amelyet az I. világháborút követően a neuilly-i békeszerződésben (1919), majd 1956-ban a Jugoszlávia és Görögország közötti határegyezményben megerősítettek. A határt 1928–30-ban jelölték ki.⁸⁶ Az 1995-ös Ideiglenes Megállapodás szerint a határ állandó és sérthetetlen.⁸⁷ A határ nagyrészt hegyvidéken keresztül húzódik, ezért földrajzi szempontból erős határnak tekinthető. Emellett átszeli a Prespa- és a Dojrani-tavat, a Vardar-folyót, valamint a pelagóniai, a gevelijai és a dojrani völgyeket, ahol a határátkelők találhatók. A határ legitimitációját csökkenti, hogy az a történelmi Macedónia két részét (Vardari és Égei) választja el, ugyanakkor – az észak-görögországi macedón közösség nagy részének elűdözése, illetve elgörögösítése miatt – ma már etnikai határnak is tekinthető.

A két ország viszonyát meghatározó, görög részről a macedón identitást megkérdőjelező névvita egyértelműen centrifugális hatással bír Macedóniára. Ráadásul a névvita akadályozza Macedónia NATO- és EU-integrációját, és ezzel az integráció jelentette – a következő fejezetben kifejtett – centripetális hatás érvényesülését. További negatív következmény (centrifugális erő), hogy a névvita és az euroatlanti integráció megoldatlansága tovább növelheti az országon belüli feszültséget a macedónok és az albánok között: egyrészt az albánok úgy érzhetik, hogy fel kell adniuk NATO- és EU-integrációs aspirációikat a megoldatlan névvita miatt; másrészt attól is tarthatnak, hogy az albán kisebbség áldozata lehet a névvita által is generált populista macedón nacionalizmusnak.⁸⁸

5.2. Bulgária

Macedóniának Bulgáriával is ellentmondásos a viszonya, a két ország kapcsolatát történelmi, kulturális és etnikai okokra visszavezethető konfliktusok terhelik. Bulgária nem ismeri el az önálló macedón nemzet, identitás és nyelv létezését, a macedónokat bolgároknak, nyelvüket nyugat-bolgár nyelvjárásnak, a nemzeti identitásukat pedig Tito kreációjának tartja.⁸⁹ Ebből következően Bulgária természetesen a macedón kisebbség létét sem ismeri el a saját területén, a macedónok által Pirini Macedóniának hívott térségben. Bulgária az 1912–13-as

⁸⁵ Application of the Interim Accord of 13 September 1995 (The former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece)

⁸⁶ MILENKOSZKI, Mile: Drzsavnite granici na Republika Makedonija i aszociranyeto vo Evropszkata unija. p. 54.

⁸⁷ Interim Accord Macedonia-Greece, 1995.
http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MK_950913_Interim%20Accord%20between%20the%20Hellenic%20Republic%20and%20the%20FYROM.pdf; letöltés: 2016.10.22.

⁸⁸ Macedonia: Ten Years after the Conflict. p. 21.

⁸⁹ ARSZOVSKI, Mitre et al: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. p. 33. és ROUDOMETOF, Victor: Collective Memory, National Identity, and Ethnic Conflict: Greece, Bulgaria, and the Macedonian Question. p. 282.

balkáni háborúk során igyekezett elfoglalni Macedóniát, a II. balkáni háborúban azonban vereséget szenvedett a szerbektől és a görögöktől, így az 1913-as bukaresti békeszerződésben csak Macedónia területének 12%-át (Pirini Macedónia) szerezte meg, 50%-a (Égei Macedónia) Görögországhoz, 38%-a (Vardari Macedónia, gyakorlatilag a mai Macedónia területe) pedig Szerbiához került. A II. világháború során a németekkel szövetséges Bulgária megszállta Macedónia keleti részét.⁹⁰

A történelmi előzmények ellenére Bulgária az elsők között, 1992. január 15-én elismerte Macedónia függetlenségét. A '90-es évek elején a már említett görög gazdasági blokádnak, illetve a Jugoszlávia elleni ENSZ-embargó idején Bulgária lehetővé tette Macedóniának, hogy a területén keresztül folytassa árucere-forgalmának egy részét, ami különösen Macedónia kőolajimportja szempontjából volt jelentős.⁹¹

Bulgária azonban továbbra sem ismerte el a macedón nyelv létét, ami akadályozta a kapcsolatok fejlődését, mivel Bulgária nem volt hajlandó az államközi szerződéseket macedón nyelven is aláírni, illetve ratifikálni. Ezt a problémát 1998-ban úgy oldották meg, hogy a jószomszédi, barátsági, biztonsági és együttműködési szerződést két változatban készítették el: a macedón parlament által ratifikált változat végén az a mondat szerepelt, hogy „a szerződés macedón és bolgár nyelven készült”, a bolgár parlament által ratifikált változat végén pedig az, hogy „a szerződés bolgár nyelven és a Macedón Köztársaság hivatalos nyelvén készült”. Ezt követően megnyílt az út a gazdasági, tudományos, kulturális és katonai együttműködés területeit érintő államközi szerződések aláírása előtt.

Bulgária jelentős mértékben hozzájárult a Macedón Hadsereg fejlesztéséhez: 1999-ben 94 db, a Bolgár Hadsereg hadrendjéből kivont, de harcképes T-55 típusú harckocsit adományozott az országnak. (A harckocsikat a 2003-ban kezdődött haderőreform előírásainak megfelelően 2005-ig megsemmisítették.)

A két ország kapcsolatait megterheli, hogy Bulgária nem ismeri el a macedón kisebbség létét a területén, és adminisztratív eszközökkel akadályozza szervezetük, az Egyesült Macedón Szervezet (OMO)-Ilinden-Pirin működését.⁹² Negatív hatást gyakorolt a kapcsolatokra, hogy Bulgária az EU-ba való belépése előtt ezrével adott bolgár állampolgárságot macedón lakosoknak, akik nyilvánvalóan nem a bolgár identitás, hanem a vízummentes utazást biztosító útlevél miatt választották ezt a lehetőséget.

A Bulgária EU-tagságát követő időszakra a politikai és a gazdasági kapcsolatok kiegyensúlyozott fejlődése jellemző, a macedón nyelvről és identitásról, illetve a közös történelem értelmezéséről folytatott vita azonban továbbra is befolyásolja a kétoldalú viszonyt, és akadályozza a jószomszédi kapcsolatokról szóló egyezmény aláírását.⁹³ A gazdasági és a kereskedelmi kapcsolatok további

⁹⁰ KISZELINOVSKI, Sztojan: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). p. 26.

⁹¹ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 357.

⁹² KISZELINOVSKI, Sztojan – SZTAVOVI-KAVKA Irena: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). p. 182.

⁹³ The former Yugoslav Republic of Macedonia Report, European Commission, 2015. p. 24.

fejlődését akadályozza, hogy a közös határon mindössze három határátkelő üzemel, a két ország között nincs autópálya- és vasúti összeköttetés.⁹⁴

A macedón–bolgár határ megegyezik a korábbi jugoszláv–bolgár határral. A határvonal nagy részét (Sztrumica város környéke, illetve a Sztruma-folyó völgye kivételével, amely 1919-ig Bulgáriához tartozott) a II. balkáni háborút lezáró bukaresti egyezményben (1913) rögzítették, majd az I. világháborút követő neuilly-i békeszerződésben (1919) véglegesítették, ekkor Bulgária elvesztette Sztrumicát és környékét. A határt 1920–22 között kijelölték. A II. világháborút követő békeszerződés, majd 1956-ban a jugoszláv–bolgár határszerződés is ezt a határt hagyta jóvá. A független Macedónia 2000-ben írt alá határszerződést Bulgáriával.⁹⁵ A határvonal nagyrészt hegyvidéken és a Sztruma-folyó völgyén keresztül húzódik. Földrajzi szempontból erős határ, de a legitimitációját csökkenti, hogy elválasztja a történelmi Macedónia két területét (Vardari és Pirini), és hogy Bulgária nem ismeri el a macedón identitást, így a határ mindkét oldalán élőket bolgároknak tekint.

A görög relációhoz hasonlóan Bulgária részéről a bolgártól eltérő macedón identitás, illetve az annak részét képező nyelv és kultúra létezésének megkérdőjelezése a macedón államtéren ható centrifugális erőként értelmezhető.

5.3. Szerbia

Szerbiához negatív és pozitív történelmi emlékek is fűzik Macedóniát. Az 1912–13-as balkáni háborúkat lezáró bukaresti béke eredményeként Szerbia megszerezte a Vardari Macedóniát, amelyet a II. világháborúig Dél-Szerbia néven kormányzott. 1920-ban Szerbiában kolonizációs rendeletet hoztak, amelynek értelmében előirányozták telepések beköltöztetését a szerb fennhatóság alá került Vardari Macedóniába az etnikai struktúra megváltoztatása, illetve a lakosság „szerbesítése” érdekében. A rendelet eredményeként 1940-ig 4167 szerb család, mintegy 25 ezer fő költözött oda.⁹⁶

A II. világháború alatt Macedónia 110 ezer harcossal csatlakozott Tito partizánhadseregéhez, ennek eredményeként Jugoszlávia tagköztársaságként nemzeti és kulturális önállóságra tett szert. A macedón nemzeti identitás azonban oly mértékben fejlődött, hogy 1991. szeptember 8-án – Szlovéniát és Horvátországot követően – kikiáltották a függetlenséget.⁹⁷ A kiválás a föderációból – Szlovéniától, Horvátországtól és Bosznia-Hercegovinától eltérően – békés körülmények között zajlott, a Jugoszláv Néphadsereg (JNA) ott állomásozó egységeit 1992 márciusáig egyetlen puskalövés nélkül kivonták az országból. A JNA magával vitte vagy megsemmisítette az összes nehézfegyvert (harckocsikat, gyalogsági és páncélozott szállító harcjárműveket, tüzérségi eszközöket) és harci repülőgépet, Macedóniában csak a határőrség és a területvédelmi csapatok kézi lőfegyverei maradtak.⁹⁸

⁹⁴ Tehnicska podrška na Ministertstvoto za transport i vrszki vo podgotovka na nacr Nacionalna transportna sztrategija za patniot sektor.

⁹⁵ MILENKOSZKI, Mile: Drzavna granici na Republika Makedonija i asociiranyeto vo Evropskzta unija. p. 51.

⁹⁶ KISZELINOVSKI, Sztojan: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). p. 34.

⁹⁷ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 292.

⁹⁸ PETROVSZKI, Pande: Szvedostva-2001. p. 5.

A békés kivonulás hátterében feltehetően az állt, hogy Jugoszlávia nem kívánt még egy frontot nyitni Horvátország, Bosznia-Hercegovina és a már akkor is instabil Koszovó mellett, ugyanakkor arra számított, hogy az „ellenséges” államok gyűrűjében katonailag védtelenné vált Macedónia Jugoszláviához fordul segítségért, és valamilyen formában újra csatlakozik a föderációhoz, de ez nem következett be.

A '90-es évek elején Jugoszlávia és Görögország folyamatosan egyeztetette a „macedón kérdés” kezelését, és Görögországhoz hasonlóan Jugoszlávia sem ismerte el Macedóniát. Szlobodan Milosevics szerb elnök 1993-ban még azt is felvetette, hogy osszák fel az országot Jugoszlávia és Görögország között, de a görögök ezt a javaslatot elvetették. További problémát jelentett, hogy a JNA számos határincidenst provokált Macedónia északi határán.⁹⁹

1995-ben tört meg a jég, amikor a görög–macedón Ideiglenes Megállapodást követően Milosevics kijelentette, hogy ő is hajlandó a megegyezésre. Kiro Gligorov macedón elnök 1995. október 2-i hivatalos belgrádi látogatásán megegyezés született, hogy Jugoszlávia elismeri Macedóniát, és a két ország felveszi a diplomáciai kapcsolatokat. (Másnap Szkopjében máig tisztázatlan merényletet követtek el Gligorov elnök ellen, aki abban súlyosan megsérült.) Macedónia és Jugoszlávia vezetői 1996. április 8-án szerződést írtak alá a két ország közötti viszony szabályozásáról és az együttműködés fejlesztéséről, de a határ kijelölésének kérdését továbbra sem sikerült rendezni.¹⁰⁰ A kapcsolatok csak Milosevics bukása (2000) után fejlődtek tovább, majd 2001. február 23-án aláírták a szerződést a két ország közötti határról, amelynek a kijelölését – a koszovói határszakasz kivételével – 2003 végéig el is végezték.¹⁰¹

A két ország kapcsolatait továbbra is negatívan befolyásolja, hogy a szerb ortodox egyház nem ismeri el az autokefál (önálló) macedón ortodox egyházat, hanem az utóbbit a szerb egyház részének tekinti.¹⁰² Ez azonban más területen nem akadályozta a kapcsolatok fejlődését: a gazdasági kapcsolatok intenzitását jelzi például, hogy 2007-re Szerbia lett Macedónia legfontosabb exportpiaca.¹⁰³

2008. október 9-én – egy nappal azt követően, hogy az ENSZ Közgyűlése elismerte Szerbia azon jogát, hogy állásfoglalást kérjen a hágai Nemzetközi Bíróságtól Koszovó függetlensége ügyében – Macedónia elismerte Koszovó függetlenségét, ami a belgrádi macedón nagykövet kiutasításához vezetett, ez azonban csak rövid távon érintette negatívan a kétoldalú kapcsolatokat.

---

⁹⁹ ARSZOVSKI, Mitre et al.: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. p. 31.

A volt Jugoszlávia tagköztársaságai, illetve autonóm tartományai közötti határok csak térképre rajzolt vonalat jelentettek, azokat soha nem jelölték ki. Jellemzően az 1950-es évek második felétől a Jugoszláviáról készült térképeken általában fel sem tüntették a tagköztársaságok, illetve az autonóm területek közötti határokat.

¹⁰⁰ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 362.

¹⁰¹ Zakon za ratifikacija na dogovorot među Republika Makedonija i Szozuzna Republika Jugoszlavija za proteganye i opisz na drzsavnata granica.

¹⁰² ARSZOVSKI, Mitre et al.: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. p. 31.

¹⁰³ Macedonia Country Profile 2008. p. 15.

2003-ig a kijelöletlen és vitatott határ centrifugális hatással bírt a macedón államterre, ezt a kérdést azonban a határegyezménnyel, illetve a határ kijelölésével sikerült megoldani. Tekintettel arra, hogy a Macedón Ortodox Egyház a macedón nemzeti identitás része, el nem ismerése a Szerb Ortodox Egyház részéről Macedóniára ható centrifugális erőnek tekinthető. Ez a hatás azonban az identitásnak csak egy részét érinti, ezért közel sem olyan erős, mint a macedón identitást teljes mértékben megkérdőjelező görög és bolgár álláspontok.

5.4. Koszovó

A kétoldalú kapcsolatokat a földrajzi közelség mellett számos más tényező is befolyásolja. Ezek közül az egyik legfontosabb, hogy a legutóbbi népszámlálás adatai szerint Macedónia lakosságának 25%-át albánok alkotják. A macedóniai albán lakosság túlnyomó többsége az ország Dél-Szerbiával és Koszovóval határos területein él. 1953-ban az albánok csak a lakosság 12,4%-át alkották, tehát arányuk 50 év alatt a duplájára növekedett. Ugyanez a tendencia érvényesült a Szerbiával – beleértve Koszovót – határos övezetekben. Itt a határ menti járásokban (opstina) 1953-tól 2001-ig 29%-ról 48%-ra nőtt az albán lakosság aránya.¹⁰⁴ Ha a koszovói határszakaszt önmagában vizsgáljuk, megállapítható, hogy a települések túlnyomó többségében szinte kizárólag albán nemzetiségű lakosság él a határ macedón oldalán. A macedóniai albán lakosság ugrásszerű növekedése két fő okra vezethető vissza: az egyik a magas születésszám, a másik pedig a betelepülés Koszovóból. Ez utóbbi miatt nyilvánvaló, hogy a macedóniai albánokat az azonos nemzetiséghez tartozáson kívül családi, gazdasági és egyéb szálak is összekötik a koszovói nemzetársaikkal.¹⁰⁵

A macedóniai albán fegyveres mozgalom, a 2001-ben a macedón állam ellen fellépő ONA kifejlődése is szorosan összefonódik a koszovói albánok hasonló szervezetével, az UCK-val. Mindkét szervezet gyökerei az 1982-ben létrehozott, a svájci és a németországi albán diaszpóra körében aktív, 1989-ig a kommunista Albánia támogatását élvező, az 1990-es évek elején, a néhai Ibrahim Rugova mérsékelt koszovói albán politikus békés ellenállást hirdető politikáját ellenző, marxista-leninista ideológiai alapon álló Koszovói Népi Mozgalomra (LPK)¹⁰⁶ vezethetők vissza. Az LPK vezetésében macedóniai albánok is részt vettek, a '90-es években a párt főtitkára Fazli Veliu, Ali Ahmeti későbbi ONA-vezető nagybátyja volt. Az LPK vezetői 1993 augusztusában eldöntötték, hogy a szerbekkel szembeni fegyveres ellenállás útjára lépnek, és megalakították az UCK-t. Az alapítók között volt Hashim Thaci, későbbi koszovói miniszterelnök és Ali Ahmeti.¹⁰⁷

A Jugoszlávia elleni 1999-es háborút követően Macedónia a belgrádi álláspontot támogatta Koszovó státuszával kapcsolatban, vagyis egyértelműen elutasította a tartomány függetlenségét. Ez abból a félelemből táplálkozott, hogy a független Koszovó a „nagy-albán” (minden albánt egy államban tömörítő) vagy „nagy-koszovói” (Koszovó+Dél-Szerbia+Északnyugat-Macedónia) elképzeléseket

¹⁰⁴ MITREV, Kire: Voenogeografszki karakterisztiki na makedonszko-jugoszlovenszkata granica. p. 14.

¹⁰⁵ KISZELINOVSKI, Sztojan – SZTAVOVI-KAVKA Irena: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). p. 96.

¹⁰⁶ LPK – Levizje Popullore e Kosoves

¹⁰⁷ Ethnic Tensions in Macedonia. p. 2.

fogja képviselni, és ez – a fent vázolt etnikai összetétel miatt – veszélyezteti az ország területi épségét és szuverenitását. Ezt erősítette, hogy a 2001-es etnikai eredetű macedóniai fegyveres konfliktus során a macedón nemzetiségű közvéleményben az a percepció alakult ki, hogy a konfliktusnak alapvetően nem belső okai voltak, hanem koszovói eredetűek. Mindezt alátámasztotta, hogy az albán gerillák egy része korábban Koszovóban harcolt, és onnan érkezett Macedóniába, a koszovói–macedón határon pedig rendszeresen voltak a fegyveres incidensek. Ezt a felfogást jól érzékelteti, hogy egyes szerzők a 2001-es fegyveres konfliktust nem albán felkelésként, hanem Macedóniát Koszovó részéről ért agresszióként értelmezik.¹⁰⁸

A Koszovó függetlenségét teljes mértékben elutasító macedón álláspont a 2001-es konfliktust követően megváltozott. Ennek fő oka az, hogy a macedón vezetés belátta: nincs különösebb befolyása a tartomány státuszának rendezéséhez vezető folyamatra. A sikertelen koszovói státusztárgyalások befejezéséig a macedón álláspont az volt, hogy bármilyen, a két érintett fél (Belgrád és Pristina) megállapodásán alapuló, nemzetközi garanciákkal bíró rendezést elfogadnak, tehát akár a tartomány függetlenségét is, ha az nem veszélyezteti Macedónia területi integritását.¹⁰⁹

A területi integritás biztosításának egyik eszköze Macedónia arra való törekvése volt, hogy nemzetközileg elismert, kijelölt államhatárral rendelkezzen. Macedónia igyekezett megszerezni a Koszovót irányító UNMIK hozzájárulását, hogy Macedónia és Szerbia a már említett 2001-es szerződés¹¹⁰ alapján mielőbb, de legkésőbb a státusztárgyalások megkezdéséig jelölje ki a határt a koszovói szakaszon. Ugyanakkor a koszovói albán politikai erők illegitimnek tekintették a 2001-es macedón–jugoszláv szerződés koszovói határra vonatkozó részét, és nem fogadták el annak a mellékletében rögzített határvonalat. A fő érvük az volt, hogy a szerződést a koszovói albánok feje fölött kötötték, az előkészítésébe az UNMIK-ot sem vonták be. Emellett nehezményezték a szerződés nyomán elszenvedett területi veszteségeket is, különösen a Kodra Fura stratégiai magaslat, valamint a Debelde település környéki, a helyi lakosság által mezőgazdasági művelés alá vont – egyébként állami tulajdonú – földterület és legelők elvesztését.¹¹¹ Koszovói részről azt a megoldást sem fogadták el, hogy új határátkelőhelyet nyissanak a helyi lakosság mozgásának megkönnyítése érdekében, mivel azzal elismerték volna az általuk illegitimnek tekintett szerződésben rögzített határvonalat.¹¹² A macedón–jugoszláv szerződést olyan „időzített bombának” tekintették, amelyet a szerbek helyeztek el a Koszovó státuszáról való döntés megakadályozása érdekében. A koszovói álláspontot erősítve a szerződés legitimitását eleinte az UNMIK és a KFOR néhány képviselője is megkérdőjelezte.¹¹³

---

¹⁰⁸ ARSZOVOSZKI, Mitre et al: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. p. 32.

¹⁰⁹ Macedonia Country Profile 2008. p. 15.

¹¹⁰ Zakon za ratifikacija na dogovorot megyu Republika Makedonija i Szozuzna Republika Jugoszlavija za proteganye i opisz na drzsavnata granica.

¹¹¹ The FYROM-Yugoslavia Boundary.

¹¹² ALGARHEIM, Camilla: Kosovars Vow to Fight On for „Lost” Lands.

<https://iwpr.net/global-voices/kosovars-vow-fight-lost-lands>; letöltés: 2016.08.15.

¹¹³ Balkanalysis Editorial Team: Blurring the Boundaries in Macedonia: the Kosovo Border Dispute.

Világossá vált azonban, hogy a szerződés megfelel a vonatkozó nemzetközi normáknak, és nem ellentétes az ENSZ BT 1244. sz. határozatával. A koszovói albán ideiglenes kormányzat arra törekedett, hogy a koszovói–macedón határ kijelölésének kérdését minél tovább halasszák, annak megoldására csak a tartomány végleges státuszának meghatározása után kerüljön sor, amikor nemzetközi jogalanyként maga tárgyalhatja újra a kérdést Macedóniával. Ilyen körülmények között a macedón diplomáciai erőfeszítések nem nyerték el a nemzetközi közösség támogatását, ezért a következő cél az volt, hogy legkésőbb a státusz tárgyalások lezárásával egyidejűleg rendezzék a határkérdést, de ez a törekvés sem járt sikerrel.

2005 novemberében az ENSZ főtitkára kinevezte Martti Ahtisaari volt finn elnököt a koszovói státuszrendezésért felelős különleges megbízottjává. Ahtisaari 2006 végén már nem látott reményt a szerb és az albán álláspontok közelítésére, ezért elkészítette saját átfogó javaslatát Koszovó státuszának rendezésére.¹¹⁴ A meghatározó koszovói politikai erők elfogadták Ahtisaari feltételes függetlenséget előíró tervét, Szerbia viszont egyértelműen elutasította azt. 2007. március 26-án az ENSZ főtitkára támogatásáról biztosította Ahtisaari státuszrendezési javaslatát, és benyújtotta azt az ENSZ Biztonsági Tanácsának, de Oroszország biztosra vehető vétője miatt az ENSZ BT végül nem hozott döntést az ügyben.¹¹⁵

A macedón vezetés – beleértve a meghatározó macedóniai albán politikai erőket is – gyakorlatilag elfogadta Ahtisaari státuszrendezési tervét. A korábbi, a szerb és az albán fél megegyezésén alapuló rendezést támogató álláspont abba az irányba mozdult, hogy Macedónia bármilyen, az ENSZ BT által szentesített döntést elfogad. Macedónia alapvető érdeke, hogy Koszovó területi integritása ne sérüljön, mivel a szerb többségű területek esetleges elszakadása felélesztené, illetve erősítené az albán szeparatista törekvéseket Macedóniában. Szintén egybevág a macedón érdekekkel az Ahtisaari-tervnek az az eleme, hogy a nemzetközi katonai és polgári jelenlét mindaddig fennmaradjon, amíg az intézményrendszer nem lesz működőképes, illetve a jogbiztonság meg nem szilárdul a tartományban.

Ahtisaari státuszrendezési terve meghatározza Koszovó határait, és külön foglalkozik a macedón–koszovói határ kérdésével is. A rendezési javaslat koszovói biztonsági szektorról szóló VIII. fejezete határról szóló részének 3.2. pontja rögzíti: „Koszovó területét a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságon belül létezett Koszovó Szocialista Autonóm Tartomány 1988. december 31-i állapot szerinti határai határozzák meg, kivéve a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság és a Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság között 2001. február 23-án kötött határegyezmény által előírt módosításokat.” Ahtisaari státuszrendezési terve tehát megerősítette a 2001-es jugoszláv–macedón határegyezmény érvényességét, és koszovói–macedón viszonylatban világos menetrendet határozott meg annak végrehajtására, mindenekelőtt a határ kijelölésére. Ez a megoldás Macedónia területi integritása szempontjából kedvező lehetőséget kínált a határvita rendezésére.¹¹⁶

¹¹⁴ AHTISAARI, Martti: Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement.

¹¹⁵ AHTISAARI, Martti: Report of the Special Envoy of the Secretary General on Kosovo's future status.

¹¹⁶ HÁRY Szabolcs: A koszovói–macedón határvita okai, rendezési lehetősége és hatása a regionális biztonságra.

Koszovó 2008. február 18-án egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét. Ez új helyzetet teremtett, amelyben mindkét félnek érdeke volt a kétoldalú viszonyok és a határkijelölés ügyének a rendezése, különös tekintettel egyrészt a Macedóniában élő albán kisebbség helyzetére, másrészt pedig a fejlődő gazdasági kapcsolataikra.¹¹⁷ Ezt felismerve, illetve nemzetközi nyomásra végül Koszovó elfogadta a 2001-es szerződésben rögzített határvonalat, amelynek kijelölését az erre a célra felállított koszovói–macedón vegyesbizottság 2008 októberéig elvégezte. Nem utolsósorban a határvita rendezésének az eredménye volt, hogy Macedónia 2008. október 9-én elismerte Koszovó függetlenségét, ami feltétele volt a kétoldalú viszony javulásának és a kapcsolatok fejlődésének.¹¹⁸ 2009 októberében a két ország diplomáciai kapcsolatba lépett egymással.

A függetlenség elismerése óta az államközi viszonyok kiegyensúlyozottak, ugyanakkor a kapcsolatok értékelésekor azt is figyelembe kell vennünk, hogy a macedóniai albánok követelései, sérelmei, elégedetlensége azonnal visszhangra talál a koszovói albán közvéleményben. Erre jó példa a „Monster”-ügy, amelyben öt macedóniai (macedón nemzetiségű) fiatal 2012-es meggyilkolásának a vádjával 2014 júliusában hat albánt ítélték életfogytiglani börtönbüntetésre, a macedóniai és a koszovói albánok szerint megfelelő bizonyítékok nélkül. Az ügy miatt Szkopjében és Pristinában is tüntetések törtek ki, amelyeken az albánok követelték az elítéltek szabadon bocsátását és a per újratárgyalást. Az ügy kapcsán a macedón államhoz való viszonyt mutatja, hogy a tüntetők a pristinai macedón nagykövetség előtt macedón zászlót égettek, a két ország albánsága közötti összetartozást pedig a pristinai tüntetés jelszava jellemzi: „Shkupi nuk eshte vet”, azaz „Szkopje nincs egyedül”.¹¹⁹

Koszovó és Macedónia biztonsági helyzete, illetve az albánok regionális törekvései közötti összefüggést jól szemlélteti Ali Ahmeti, a DUI elnökének egy 2011-es nyilatkozata: *„Ha megkísérlik megváltoztatni Koszovó határait, nem tudok felelősséget vállalni Macedónia békéjéért, mert a nép, ahogy 2001-ben, megszervezi saját magát, és ezt senki nem tudja ellenőrzés alatt tartani. Ha ez megtörténik, és a helyzet kicsúszik az ellenőrzés alól, senki nem garantálhatja, hogy az albánok nem szerveznek egy közös frontot, tekintettel arra, hogy a fenyegetés az egész albán népet érinti.”*¹²⁰ Ennek a kijelentésnek a fényében a Nagy-Koszovó vagy a Nagy-Albánia megteremtésére vonatkozó, a főáramú macedóniai és koszovói albán politikai szervezetek által nem deklarált törekvések könnyen magyarázhatók.

---

¹¹⁷ A macedón export jelentős része Koszovóba irányul.

¹¹⁸ Macedonia Country Profile 2008. p. 15.

¹¹⁹ JAKOV-MARUSIC, Sinisa – PEĆI, Edona: Retrial Demanded in Macedonia Mass Murder Case. Balkan Investigative Reporting Network, 2014.

[http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-war-veterans-call-for-re-trial-in-monster-case;](http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-war-veterans-call-for-re-trial-in-monster-case)
letöltés: 2014.11.22.

¹²⁰ JAKOV-MARUSIC, Sinisa: Kosovo Border Attacks could Destabilize Macedonia. Balkan Investigative Reporting Network, 2011.

[http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-s-possible-partition-threatens-macedonian-stability;](http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-s-possible-partition-threatens-macedonian-stability)
letöltés: 2011.12.12.

Az önmagában centrifugális hatást jelentett vitatott és kijelöletlen, mindkét oldalán albánok által lakott határ kérdését Koszovó függetlenségének Macedónia általi elismerésével párhuzamosan, 2008-ban sikerült ugyan megoldani, de ez nem jelenti azt, hogy Koszovó nem gyakorolhat Macedónia stabilitását negatívan befolyásoló (centrifugális) hatást. A két ország biztonsági helyzete a koszovói és a macedóniai albánság közötti természetesen szerteágazó kapcsolatokon, illetve az albánság közös regionális törekvésein keresztül szorosan összefügg. 2001-ben a macedóniai albánság sérelmei önmagában nem vezettek volna fegyveres konfliktushoz, ahhoz szükségesek voltak a Koszovóban elért sikerek inspiráló hatása, az onnan érkező logisztikai és szervezési támogatás, illetve a menekültekkel együtt beáramló harcosok. Az ONA tevékenységének centrifugális hatásaként Macedónia a totális polgárháború szélére sodródott, szétszakadását, illetve „bukott államá” válását csak a nemzetközi nyomásra megkötött OKE, illetve az azt követő stabilizáció (centripetális hatás) akadályozta meg. Amennyiben az etnikai feszültségek akár Koszovóban, akár Macedóniában újra erőszakos formát öltenek, az negatívan befolyásolhatja a másik ország biztonsági helyzetét. Példaként Koszovó esetleges szerb és albán választóvonalak mentén történő felosztását említhetjük, amely azonnal felélesztheti az albán szeparatista törekvéseket Macedóniában. A fenti okok miatt összességében a Koszovóval való viszony is centrifugális hatással bír a macedón államterre.

5.5. Albánia

Albánia és Macedónia viszonya szintén ellentmondásosan alakult az utóbbi függetlenségét követően. A jószomszédi kapcsolatok kiépítését nehezítette, hogy Albánia csak 1993-ban ismerte el Macedóniát, és akkor is csak FYROM referencianéven, majd 1995-ig akadályozta a felvételét az EBESZ-be. Ugyanakkor az 1990-es évek első felében hatalmas gazdasági jelentőséggel bírt Macedónia számára, hogy a görög gazdasági blokádnak és a Jugoszlávia elleni ENSZ-embargó idején Albánia hozzájárult útjai, illetve a durresi kikötő Macedónia általi használatához, így Albánia, Bulgária és Törökország segítségével sikerült elkerülni az ország gazdasági elszigetelését.¹²¹

A két ország kapcsolatát nagymértékben befolyásolja a kisebbségek ügye. Albánia hivatalosan elhatárolta magát az Albániával és Koszovóval határos nyugat-macedóniai albán területek szecessziójára, illetve a „Nagy-Albánia” létrehozására irányuló törekvésektől, ugyanakkor – nem hivatalosan – támogatta a macedóniai albán radikális csoportokat, amelyek az albánok államalkotó nemzetté nyilvánítására, illetve az ország etnikai alapú föderalizációjára törekedtek. Macedónia azt is nehezményezte, hogy Albánia nem biztosítja a területén élő macedón kisebbség jogait, köztük az anyanyelvi alapfokú oktatást, miközben 1994-ben nyíltan támogatta a macedóniai albánok illegális tetovói egyetemének a létrehozását.¹²²

1997-ben az ún. piramisjátékok összeomlása nyomán zavargások törtek ki Albániában, az ország gyakorlatilag anarchiába süllyedt, a hadsereg fegyverraktárait pedig kirabolták.

¹²¹ SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. p. 359.

¹²² KISZELINOVSKI, Sztojan – SZTAVOVI-KAVKA Irena: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). p. 217.

Az eltűnt fegyverek nagy része a koszovói, a macedóniai és a dél-szerbiai albánok kezébe került, „megalapozva” a térségben 1998–2001 között kialakult fegyveres konfliktusokat. Egyes macedón szerzők szerint az albánok szándékosan „szervezték meg” a káoszt, hogy fegyverrel láthassák el a szomszédos országok albán kisebbségeit.¹²³ Macedónia biztonságára és stabilitására a 2001-es fegyveres konfliktus lezárása után is veszélyt jelent a legszerényebb becslések szerint is legalább 100 ezer illegálisan tartott fegyver.

A kapcsolatok fejlődését akadályozta, hogy 1998-ig nem írtak alá bilaterális egyezményeket, mivel Albánia nem ismerte el Macedónia alkotmányos nevét. Ezt 1998-tól az államközi szerződések aláírásánál a „Macedón Köztársaság Kormánya” formula alkalmazásával hidalták át.¹²⁴

1998-ban az Albán Tudományos Akadémia publikálta a „Az albán nemzeti kérdés megoldásának programja” c. értekezést, amely kinyilvánítja, hogy az albánoknak joguk van egy államban élni, és Macedónia területének körülbelül fele (Szkopje, Kumanovo, Tetovo, Gosztivar és Sztruga körzete) történelmileg Koszovóhoz tartozik. A Macedón Tudományos és Művészeti Akadémia válaszközleményében visszaautósította az ország területi integritását veszélyeztető törekvéseket, és sikra szállt a „nagyállami projektek” feladásáért.¹²⁵

A kétoldalú kapcsolatokat erősítette, hogy 1999-ben mindkét ország a NATO tagjelöltjévé vált, és a Tagsági Akcióterv¹²⁶ keretében elkezdtek a csatlakozási felkészülést. Albánia nagyra értékelte, hogy a NATO 1999-es Jugoszlávia elleni légi háborúja idején Macedónia a koszovói menekültek befogadásával fontos szerepet játszott a humanitárius válság kezelésében. 2001-ben, a macedóniai belső fegyveres konfliktus idején Albánia nem támogatta a macedón biztonsági erők ellen harcoló albán gerillákat.¹²⁷

A védelmi és biztonsági kapcsolatokat erősítette, hogy a három nyugat-balkáni NATO-tagjelölt ország (Albánia, Macedónia, Horvátország) a csatlakozásra való felkészülés részeként az Amerikai Egyesült Államok kezdeményezésére szorosabb biztonságpolitikai és védelmi együttműködést alakított ki a 2003 májusában aláírt Adriai Charta keretében. A Charta kifejezte a tagjelöltek csatlakozási szándékát a NATO-hoz és más euroatlanti intézményekhez, aláhúzta a három ország elkötelezettségét a regionális biztonságot és stabilitást elősegítő reformok végrehajtására.

E reformok közé tartozik a demokratikus intézmények, a civil társadalom, a jogállam és a piacgazdaság erősítése, NATO-kompatibilis haderő létrehozása, a szervezett bűnözés és a korrupció elleni harc, az emberi és a polgári szabadságjogok védelme.

---

¹²³ ARSZOVSKI, Mitre et al: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. p. 30.

¹²⁴ MIRCSEV, Dimitar: Engineering the Foreign Policy of a New Independent State: The Case of Macedonia, 1990-6. p. 223.

¹²⁵ BACOVSKA, Jasna – VANGELOV, Ognen: The Republic of Macedonia in the National and Strategic Programs of the Neighboring Countries. p. 2.

¹²⁶ MAP – Membership Action Plan

¹²⁷ NATO's relations with Albania.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48891.htm; letöltés: 2015.04.11.

A Charta célul tűzte ki az aláíró országok és szomszédjaik közötti szoros bilaterális, regionális, multilaterális politikai, védelmi és gazdasági kapcsolatok kiépítését, valamint a régió európai integrációjának a felgyorsítását.¹²⁸

A macedón–albán határ megegyezik a korábbi jugoszláv–albán határral. A határt az I. balkáni háborút lezáró londoni békeszerződésben rögzítették, amelyet az I. világháború után megerősítettek, majd 1922–25 között kijelöltek. A kijelölést az 1953-as jugoszláv–albán határszerződés alapján felújították. A független Macedónia 1997-ben írt alá határszerződést Albániával.¹²⁹ A macedón–albán határ is – az Ohridi-tó kivételével – hegyvidéken, főként hegygerinceken húzódik, tehát földrajzi szempontból erős határnak tekinthető. Ugyanakkor a legitimitációját csökkenti, hogy a határvonal nagy részén mindkét oldalon albán népesség él.

A macedóniai albánok elszakadási törekvéseinek ideológiai támogatása – amely többek között az Albán Tudományos Akadémia 1998-as, az albán nemzeti kérdés megoldására vonatkozó programjában nyilvánult meg – egyértelműen a területi integritást veszélyeztető centrifugális erőt jelentett Macedónia számára, amelyet tovább fokozott, hogy az 1997-es zavargások nyomán Albániából Macedóniába került fegyverek hozzájárultak a 2001-es macedóniai fegyveres konfliktus kitöréséhez. Ezt a centrifugális erőt 2003-tól a szupranacionális keretben való együttműködés (NATO-csatlakozási felkészülés) centripetális erőként részben ellensúlyozza.

6. Nemzetközi szervezetek hatása a macedón államtérre

6.1. ENSZ

Görögországgal fennálló, az előző fejezetben kifejtett névvitája miatt az ország „Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság” (angol rövidítéssel: FYROM) néven vált az ENSZ tagjává 1992 májusában.¹³⁰ A múlt század '90-es éveiben fennállt a veszély, hogy a volt Jugoszlávia felbomlása nyomán kitört háborúk (Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina) Macedóniára is áterjednek, ami egy nagyobb, a volt Jugoszlávia tagköztársaságain kívüli államokat (Albánia, Görögország, Bulgária, Törökország) is érintő regionális háborúba torkollhat.¹³¹ Ennek megakadályozására az ENSZ BT 1992. december 11-én határozatot fogadott el, amely lehetővé tette, hogy egy ún. Macedóniai Parancsnoksággal¹³² egészítsék ki a Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában már békefenntartó feladatokat ellátó UNPROFOR-t.¹³³ Az UNPROFOR-MC feladata az akkori Jugoszláviával (beleértve Koszovót) és Albániával közös határ megfigyelése, Macedónia biztonságának és stabilitásának az erősítése és az országot fenyegető fejlemények jelentése volt.

¹²⁸ Adriatic Charter, U.S. Department of State.

<http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/112766.htm>; letöltés: 2015.04.11.

¹²⁹ MILENKOSZKI, Mile: Drzsavnite granici na Republika Makedonija i aszociranyeto vo Evropszkata unija. p. 57.

¹³⁰ KIM, Julie: Macedonia: Conflict Spillover Prevention. p. 2.

¹³¹ SHEA, John: Makedonija i Grcija, Bitkata za definiranje nova balkanszka nacija. pp. 321–388.

¹³² MC – Macedonian Command

¹³³ UN Security Council Resolution 795 (1992)

<http://unscr.com/en/resolutions/doc/795>; letöltés: 2016.10.23.

A misszió kezdetben 700 fős katonai erőből, 35 katonai megfigyelőből, 26 rendőri megfigyelőből és 10 fő polgári tisztviselőből állt. A katonai erőt az ún. Északi Zászlóalj¹³⁴ jelentette, amelyhez Finnország, Norvégia és Svédország biztosított egy-egy lövészsquadot, Dánia pedig a parancsnokság személyi állományát. A zászlóalj az albán határ mentén Debartól északra, illetve a jugoszláv határ mentén, míg a katonai megfigyelő kontingens Debartól délre az albán határ mentén települt. 1993-ban az Amerikai Egyesült Államok kezdeményezésére a missziót 300 amerikai katonával egészítették ki, majd 1994-ben a Bosznia-Hercegovinába vezényelt svéd század felváltására újabb 200 amerikai katona érkezett.¹³⁵

1993 végére az ENSZ felismerte, hogy az etnikai eredetű belső feszültségek legalább olyan fenyegetést jelentenek az ország biztonságára, mint a külső tényezők, ezért az ENSZ főtitkárának a volt Jugoszlávia ügyeivel megbízott különleges képviselőjét az ENSZ BT felhatalmazta, hogy tevékenységével járuljon hozzá a macedóniai béke és stabilitás fenntartásához.¹³⁶ Ezzel tulajdonképpen a misszió mandátumát kiterjesztették a belső feszültségek politikai kezelésére is.

Ez a tevékenység magában foglalta a politikusokkal és a civil társadalom képviselőivel szervezett találkozókat, a demokráciát és az etnikumok közötti együttműködést elősegítő nyilatkozatokat és az 1994-es választások megfigyelését. Emellett az ENSZ-erők egészségügyi és szállítási szolgáltatásokat nyújtottak a helyi lakosságnak, és részt vettek az infrastruktúra fejlesztésében is.¹³⁷ 1995-ben, a bosznia-hercegovinai háború befejezését követően az ENSZ volt jugoszláviai misszióit átszervezték, ennek következtében a macedóniai misszió ENSZ Megelőző Telepítési Erő¹³⁸ néven, de változatlan mandátummal önállóvá vált.¹³⁹ 1998 nyarán a szomszédos Koszovóban az albán gerillák és a szerb biztonsági erők közötti összecsapások drámai mértékben fokozódtak, ezért az ENSZ BT megtiltotta a fegyverszállítást Jugoszláviába, beleértve Koszovót.¹⁴⁰

Ez újabb feladatot rótt az UNPREDEP-re, nevezetesen a macedón–jugoszláv (koszovói) határszakaszon folyó illegális fegyverszállítás felderítését és jelentését az ENSZ főtitkárának, aminek a teljesítése érdekében a misszió katonai erejének a létszámát 1050 főre emelték.¹⁴¹ Ezeket a feladatokat az UNPREDEP csak részben tudta végrehajtani, mivel 1999 februárjában Kína az ENSZ BT-ben megvétózta a misszió mandátumának a meghosszabbítását.

---

¹³⁴ NORDBAT – Nordic Battalion

¹³⁵ STAMNES, Eli: *Critical Security Studies and the United Nations Preventive Deployment in Macedonia*. pp. 166–167.

¹³⁶ UN Security Council Resolution 908 (1994.)
<http://unscr.com/en/resolutions/doc/908>; letöltés: 2016.10.23.

¹³⁷ STAMNES, Eli: *Critical Security Studies and the United Nations Preventive Deployment in Macedonia*. p. 167.

¹³⁸ UNPREDEP – UN Preventive Deployment Force

¹³⁹ KIM, Julie: *Macedonia: Conflict Spillover Prevention*. p. 3.

¹⁴⁰ UN Security Council Resolution 1160 (1998.)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1160%281998%29;
letöltés: 2014.12.30.

¹⁴¹ UN Security Council Resolution 1186 (1998.)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1186%281998%29;
letöltés: 2014.12.30.

A kínai delegáció azzal indokolta a döntést, hogy a misszió elérte célját, Macedónia külső és belső viszonyai javultak, ezért az ENSZ erőfeszítéseire már nincs szükség.¹⁴² A valóság ezzel szemben mást mutatott: Koszovóban a tetőfokára hágott az albánok és a szerbek közötti, Macedóniára történő áttérjéssel is fenyegető fegyveres harc, és küszöbön állt a NATO beavatkozása. A kínai döntés okát is másutt kell keresnünk: az UNPREDEP mandátumának hosszabbításáról szóló ENSZ BT-beli szavazás előtt Macedónia – feltehetően gazdasági előnyöket várva – elismerte Tajvan függetlenségét, és ez váltotta ki a fenti kínai reakciót.

Az UNPROFOR-MC, illetve utódja, az UNPREDEP – igazolva a Hartshorne-modell Pap Norbert által javasolt, a szupranacionális szervezetek szerepére vonatkozó kiegészítését – 1999-es kényszerű megszűnéséig egyértelműen centripetális hatást gyakorolt Macedóniára. Az ENSZ történetében először fordult elő, hogy nemzetközi szervezet megelőző jelleggel, az ENSZ BT tagjai és a fogadó ország egyetértésével katonai erőt telepített egy tagállamába annak biztonsága és stabilitása megerősítése céljából. A misszió sikeresnek tekinthető, ugyanis annak megszűnéséig sikerült megakadályozni a koszovói albán–szerb konfliktus áttérjéését Macedóniára, illetve egy regionális háború kitörését. A misszió politikai és humanitárius tevékenysége hozzájárult a belső, alapvetően etnikai eredetű feszültségek kezeléséhez is. A misszió kényszerű megszüntetése viszont destabilizáló (centrifugális) hatásúnak tekinthető, mivel a macedón–albán, illetve a macedón–koszovói határ nemzetközi ellenőrzésének hiánya lehetővé tette a fegyverek és a (koszovói) fegyveres csoportok Macedóniába áramlását, így közvetve hozzájárult a 2001-es macedón–albán belső fegyveres konfliktus kitöréséhez.

6.2. NATO

Macedónia integrációs célú együttműködése a NATO-val 1995-ben kezdődött, amikor az ország csatlakozott a NATO Partnerség a Békéért¹⁴³ programjához. Később, 1997-ben belépett az Euroatlanti Partnerségi Tanácsba is.¹⁴⁴

1999-ben a NATO tagjelöltjévé vált, és elkezdte a Tagsági Akcióterv¹⁴⁵ végrehajtását. A MAP keretében a reformterveket és azok végrehajtásának a határidőit Éves Nemzeti Programokban¹⁴⁶ rögzítik, amelynek a kulcsterületei a politikai, a katonai és a biztonsági reformok. Az ANP-ben hangsúlyt fektetnek a demokratikus normák elérésére, a korrupció és a szervezett bűnözés elleni harcra, az igazságügyi reformra, a közigazgatás javítására és a jószomszédi kapcsolatok ápolására. A NATO rendszeresen ellenőrzi és értékeli a reformtervek végrehajtását. A védelmi képességekre vonatkozó specifikusabb, technikai jellegű reformokat a PfP ún. Tervezési és Ellenőrzési Folyamata¹⁴⁷ keretében a Partnerségi Célokban¹⁴⁸ rögzítik.

¹⁴² GRILLOT, Suzette R.: Preventing Deadly Conflict: Learning from the UN Experience in Macedonia. p. 132.

¹⁴³ PfP – Partnership for Peace

¹⁴⁴ EAPC – Euro-Atlantic Partnership Council

¹⁴⁵ MAP – Membership Action Plan

¹⁴⁶ ANP – Annual National Programme

¹⁴⁷ PARP – Planning and Review Process

¹⁴⁸ PG – Partnership Goals

A biztonsági együttműködés területén a NATO 1999-es Jugoszlávia elleni légi háborúja idején Macedónia a koszovói menekültek befogadásával fontos szerepet játszott a humanitárius válság kezelésében. A háború után lehetővé tette a Koszovóban települt KFOR erőinek és eszközeinek az áthaladását az országon keresztül. A NATO a 2001-es belső fegyveres konfliktust követően kulcsszerepet játszott a biztonsági helyzet stabilizálásában: 2001 szeptemberében az „Essential Harvest” művelet keretében szerepet vállalt az albán felkelők fegyvereinek a begyűjtésében, majd 2003 márciusáig az „Amber Fox” művelet keretében a konfliktust lezáró Ohridi Keretegyezmény végrehajtása támogatásában. Szkopjében 2002-ben létrehoztak egy NATO-parancsnokságot,¹⁴⁹ amely egyrészt a KFOR-t támogató logisztikai feladatokat (ezeket 2007-ig fokozatosan átvette a Macedón Hadsereg), másrészt tanácsadó szerepet játszott. A parancsnokságot 2012-ben átszervezték, létszámát csökkentették, azóta NATO Összekötő Iroda¹⁵⁰ néven tanácsadással segíti a haderőreformot.¹⁵¹

A Macedón Hadsereg NATO/PfP-műveletekbe felajánlható legjelentősebb alakulata egy lövésszázlóalj-harccsoport. További felajánlott alakulatok: mélységi felderítőszázad, katonairendész-század, szállítóhelikopter-raj, két különleges műveleti csoport, műszaki szakasz, aknamentesítő csoport.¹⁵²

Macedónia részt vesz a Terrorizmus Elleni Partnerségi Akcióterv¹⁵³ végrehajtásában, amely magában foglalja hírszerzési adatok és elemzések cseréjét, a nemzeti terrorelhárító kapacitások növelését és a határbiztonság javítását.

Macedónia PARP-ban való részvétele segítette a fegyveres erők NATO-val való együttműködésének fejlesztését, amely jelenleg is folyik a katonai és a civil kommunikációs rendszerek, a felderítőrendszerek és a logisztika modernizálásának területén. Macedónia 2005-ben csatlakozott a Hadműveleti Képességek Koncepcióhoz.¹⁵⁴ Az OCC egy olyan mechanizmus, amelynek segítségével a PfP-műveletekbe felajánlott erők könnyebben integrálhatók a NATO struktúrába a hadműveleti hatékonyság növelése érdekében. Macedónia a NATO-val való együttműködésben, az Euroatlanti Katasztrófavédelmi Koordinációs Központ¹⁵⁵ programjain való részvétellel igyekszik növelni civil vészhelyzetkezelési és katasztrófavédelmi képességeit. 2005-ben a NATO tanácsadással segítette a Válságkezelő Központ felállítását.¹⁵⁶

Macedónia a nemzetközi műveletekben való részvételével is kifejezi elkötelezettségét a NATO iránt: 2002-től a misszió 2014 végi befejezéséig részt vett az afganisztáni Nemzetközi Biztonsági Segítségnyújtó Erőben,¹⁵⁷ amelynek keretében

---

¹⁴⁹ NATO HQ Skopje

¹⁵⁰ NATO Liaison Office

¹⁵¹ NATO's relations with the former Yugoslav Republic of Macedonia.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48830.htm; letöltés: 2014.12.30.

¹⁵² Bela kniga na odbranata. p. 40.

¹⁵³ Partnership Action Plan on Terrorism

¹⁵⁴ OCC – Operational Capabilities Concept

¹⁵⁵ EADRCC – Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre

¹⁵⁶ NATO's relations with the former Yugoslav Republic of Macedonia.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48830.htm; letöltés: 2014.12.30.

¹⁵⁷ ISAF – International Security Assistance Force

2014 végén 150 katonát állomásoztatott a közép-keleti országban, az ISAF-ot követő, az afgán haderő kiképzését és tanácsadását célzó Eltökélt Támogatás (Resolute Support) műveletben pedig 38 katonával vesz részt.

A Macedón Hadsereg a KFOR-ban közvetlenül nem vesz részt, 2006 áprilisában azonban megalakították az ún. Befogadó Állam Támogató Koordinációs Központot,¹⁵⁸ amely 2007. június 1-jéig fokozatosan átvette a szkopjei NATO-parancsnokságnak a KFOR-t támogató logisztikai, utánpótlási és evakuációs útvonalakat biztosító feladatait.

Macedónia a korábbi várakozásokkal ellentétben a 2008. áprilisi bukaresti NATO-csúcson nem kapott meghívást a szövetségbe. A meghívást Görögország akadályozta meg, mivel nem sikerült rendezni a Macedóniával fennálló, a korábbi fejezetekben már kifejtett névvitát. A NATO-csúcson a tagországok elismerték Macedónia teljesítményét a csatlakozási felkészülésben, illetve a szövetség műveleteihez nyújtott hozzájárulásban, és kinyilvánították, hogy a Görögországgal fennálló névvita mindkét fél számára elfogadható módon történő rendezését követően kerül sor az ország meghívására.¹⁵⁹

A NATO macedóniai szerepe is igazolja azt a tételt, miszerint egy szupranacionális szervezet centripetális hatást gyakorolhat egy belső és külső feszültségekkel (centrifugális hatásokkal) küzdő országra. Ezt a hatást a NATO és Macedónia viszonyában két részre oszthatjuk. Egyrészt a NATO a katonai műveleteivel részt vett az ország stabilizálásában a 2001-es belső fegyveres konfliktust követően, másrészt hozzájárult az ország védelmi képességeinek a fejlesztéséhez, és fokozatosan integrálta az országot a közös biztonsági struktúrákba, és ezzel elősegítette a regionális és a belső biztonság növelését. A NATO-hoz való csatlakozás célja az etnikumközi viszonyok szempontjából is centripetális erőként hat, mivel az népszerű mind a macedónok, mind az albánok körében: a macedónok az ország területi integritásának garanciájaként, azaz az albán szecessziós törekvések akadályaként tekintenek a NATO-ra, míg az albánok a 2001-es konfliktust követően kivívott jogaik védelmét várják a NATO-tagságtól. E centripetális hatás kiteljesedését, azaz a NATO-hoz való csatlakozást egyelőre Görögország akadályozza azzal, hogy a hozzájárulását a két ország közötti névvita megoldásához köti.

6.3. EU

Macedónia és az EU kapcsolata 1992 októberében kezdődött, amikor az ország kinevezte brüsszeli diplomáciai képviselőjét. Az EU-tag, és így a szervezetben vétőjoggal rendelkező Görögország az 1990-es évek elején sikerrel akadályozta az ország EU általi elismerését, így arra csak 1995 decemberében került sor, miután Macedónia és Görögország aláírták az ún. Ideiglenes Megállapodást.

Ezt követően, 1996-ban Macedónia csatlakozhatott a PHARE-programhoz, majd 1997-ben Együttműködési Megállapodást írt alá az integrációs szervezettel.

---

¹⁵⁸ HNSCC – Host Nation Support Coordination Center

¹⁵⁹ Bucharest Summit Declaration (2008)

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm; letöltés: 2013.11.29.

Az integrációs folyamatban mérföldkövet jelentett a Stabilizációs és Társulási Megállapodás¹⁶⁰ aláírása, illetve hatályba lépése. Az SAA-t 2000-ben, a zágrábi Nyugat-Balkán–EU csúcstalálkozón parafálták, majd 2001. április 9-én Luxemburgban írták alá, és 2004. április 1-jén lépett hatályba. Az SAA a jövőbeni EU-csatlakozásig biztosítja a jogi kereteket az EU és Macedónia kapcsolatához, elősegíti a politikai párbeszéd folytatását, a regionális együttműködést és a közösségi joganyag átvételét. Emellett az SAA néhány mezőgazdasági terméket kivéve az áruk és szolgáltatások teljes körére érvényes, Macedónia számára kedvező aszimmetrikus vámtarifarendszert és az EU belső piacára gyakorlatilag korlátlan vámmentes bejutást biztosított. Az SAA keretében az EU segítséget nyújtott a gazdasági verseny és a közbeszerzés szabályainak a megalkotásához, a szellemi tulajdon védelméhez, valamint az igazságszolgáltatás és a rendőrség reformjához.¹⁶¹

Macedónia az EU-hoz 2004. március 22-én nyújtotta be a csatlakozási kérelmet. Az Európai Bizottság 2005 novemberében értékelte az ország felkészültségét. Eszerint Macedónia működő demokrácia, stabil intézményekkel, amelyek általában biztosítják a jogállamiságot és az alapvető jogok tiszteletét. A 2001-es fegyveres konfliktust követően fokozatosan bevezette az azt lezáró Ohridi Keretegyezményben rögzített alkotmány- és törvénymódosításokat, amelyekkel javította a politikai és a biztonsági helyzetet. Az ország jó úton halad a politikai kritériumok teljesítése útján, de további erőfeszítések szükségesek a választási rendszer javítása, az igazságügy és a rendőrség reformja, valamint a korrupció elleni harc területén. A gazdasági kritériumokat tekintve Macedónia sokat tett a működő piacgazdaság kiépítése érdekében, de középtávon még nem képes elviselni az EU belső piaci versenyét. A tőkevonzó képesség növelése érdekében folytatnia kell a gazdaság reformját, különösen a földhivatali és a cégbírósági nyilvántartások, az üzleti klíma javítása, a szürkegazdaság visszaszorítása, a munkapiac és a pénzügyi piacok működőképessége területén. Macedónia a közösségi joganyag nagy részét középtávon képes átvenni, problémák lehetnek azonban a technikai szabványok, a szellemi tulajdonjogok védelmét szolgáló, a versenypolitikára és a pénzügyi ellenőrzésre vonatkozó szabályozók átvételével, ha nem gyorsítják fel a reformokat a felsorolt területeken. Az EU környezetvédelmi követelményeinek teljesítése csak hosszú távon és komoly befektetések árán lehetséges. A fenti értékelés alapján, a Bizottság javaslatára, 2005. december 16-án az Európai Tanács (Állam- és Kormányfői Tanács) tagjelölti státuszt adományozott Macedóniának, hangsúlyozva, hogy további előrehaladást kell elérnie a politikai kritériumok és az SAA teljesítése érdekében.¹⁶²

A tagjelölti státusz elnyerése óta a macedón külpolitika egyik prioritása, hogy elérje a csatlakozási tárgyalások megkezdését, de erre a jelen tanulmány megírásáig még nem került sor, sőt az EU annak lehetséges időpontját sem jelölte meg.

---

¹⁶⁰ SAA – Stabilization and Association Agreement

¹⁶¹ European Commission. EU - the Former Yugoslav Republic of Macedonia Relations. http://ec.europa.eu/enlargement/candidatecountries/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/relations/index_en.htm; letöltés: 2012. 03.28

¹⁶² European Commission. EU - the Former Yugoslav Republic of Macedonia Relations. http://ec.europa.eu/enlargement/candidatecountries/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/relations/index_en.htm; letöltés: 2012.03.28.

Az Európai Bizottság a politikai kritériumok teljesítése alapján először 2009-ben javasolta az Európai Tanácsnak, hogy kezdjék el Macedóniával a csatlakozási tárgyalásokat. A Tanács – egyértelműen Görögország ellenállása miatt – azóta sem hozott döntést az ügyben, hangsúlyozva, hogy a névvitára minél előbb megoldást kell találni. A tárgyalások hiányában a csatlakozási folyamat fő fóruma a 2012-ben indított Magas Szintű Csatlakozási Párbeszéd,¹⁶³ amely öt fő területre koncentrált: a szólásszabadság védelmére, a jogállamiság és az alapjogok erősítésére, a közigazgatás reformjára, a választási reformra és a piacgazdaság fejlesztésére.¹⁶⁴

Az EU különböző programokon (PHARE, CARDS, IPA) keresztül nyújtott és nyújt támogatást Macedónia számára. A 2001-ben indított CARDS-program a politikai, intézményi és gazdasági átalakulás elősegítésére helyezte a hangsúlyt. A CARDS- és egyéb EU-programok keretében megvalósított projekteket 2002-től az Európai Újjáépítési Ügynökség¹⁶⁵ irányította. A 2001-es belső fegyveres konfliktust követően az EU az infrastruktúra újjáépítésére és a rendőrség reformjára fókuszált, majd fokozatosan a demokratikus intézmények kiépítésére helyezte a hangsúlyt. 2002–2006 között a segítségnyújtás négy fő területet érintett: demokrácia és jogállamiság, gazdasági és társadalmi fejlődés, bel- és igazságügy, környezetvédelem és természeti erőforrások. 2007-ben a segítségnyújtási programokat egységes keretbe foglalták, illetve felváltották az ún. Előcsatlakozási Segítségnyújtási Eszköz¹⁶⁶ (IPA) létrehozásával. Az IPA az intézményépítés támogatását, a regionális együttműködés fejlesztését, az EU kohéziós és vidékfejlesztési politikájának az alkalmazására és az EU-források decentralizált kezelésére való felkészülést célozza.¹⁶⁷ Az IPA keretében 2007–2013 között 610 millió EUR forrás érkezett az országba. Az IPA II. Nemzeti Programot az Európai Bizottság 2014. decemberben fogadta el, a macedón kormány és a Bizottság közötti vonatkozó keretegyezményt az előbbi 2015. júniusban ratifikálta. Az IPA II. célterületei a következők: demokrácia és kormányzás, jogállamiság és alapjogok, versenyképesség és innováció, mezőgazdaság, közlekedés és környezetvédelem. Az utóbbi két szektorra a kormány kidolgozta a 2014–2020 közötti programot. 2015. októberben az Európai Bizottság különleges intézkedésként 10 millió EUR segélyt hagyott jóvá a migrációs hullám által érintett nyugat-balkáni országok, elsősorban Szerbia és Macedónia számára.¹⁶⁸

Az Európai Bizottság hivatkozott jelentése szerint 2015-ben súlyos politikai válság sújtotta az országot, és az több területen (igazságszolgáltatás, politikai kritériumok) visszaesett a csatlakozási felkészülési kritériumok teljesítésében. Kormánypolitikuskok lehallgatott, majd az ellenzék által nyilvánosságra hozott beszélgetései az alapvető jogok és az igazságszolgáltatás függetlenségének, a szólásszabadság és a választások szabadságának megsértésére, valamint súlyos korrupcióra utaltak.

---

¹⁶³ HLAD – High Level Accession Dialogue

¹⁶⁴ The former Yugoslav Republic of Macedonia Report, European Commission, 2015. p. 75.

¹⁶⁵ EAR – European Agency for Reconstruction

¹⁶⁶ IPA – Instrument for Pre-accession Assistance

¹⁶⁷ European Commission. The Former Yugoslav Republic of Macedonia - Financial Assistance. http://ec.europa.eu/enlargement/candidatecountries/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/financial-assistance/index_en.htm; letöltés: 2012.03.28.

¹⁶⁸ The former Yugoslav Republic of Macedonia Report, European Commission, 2015. pp. 75–76.

A kialakult belpolitikai válságot sikerült enyhíteni a pártok közötti, az Európai Bizottság és az Európai Parlament egyes tagjai közvetítésével létrejött egyezményrel, amelynek nyomán egyéves bojkottot követően a legnagyobb ellenzéki párt, az SzDSzM 2015. júliustól újra részt vesz a parlament munkájában. Emellett az Európai Bizottság szakértői feltárták a válsághoz vezető jogi és intézményi hiányosságokat, amelyek kiküszöbölésére a Sürgős Reform Prioritások c. dokumentumban tettek javaslatot. A szakértők kezdeményezték többek között az igazságszolgáltatás és a közigazgatás depolitizálását (köztisztviselők, bírák és ügyészek kinevezése érdemek, nem pedig politikai elkötelezettség alapján), a lehallgatások bírói és parlamenti felügyeletét, független ellenőrző és felügyeleti testületek működési és jogi feltételeinek javítását, a korrupció elleni fellépést, valamint a választói névjegyzék felülvizsgálatát.¹⁶⁹

Az ország teljesíti a gazdasági kritériumokat, a pénzügyi stabilitást sikerült megőrizni, a működő tőke beáramlása növekedett, de a munkanélküliség továbbra is magas, különösen a fiatalok körében. Macedónia széleskörű együttműködést folytat az EU-val a közösségi joganyag (acquis communautaire) átvétele érdekében. A belügyi és az igazságügyi területen jól halad a vízumrendészeti szabályok kialakítása,¹⁷⁰ a határőrizeti és a rendőrségi együttműködés. A közigazgatási reform során erősíteni kell az átláthatóságot, folytatni kell az etnikumok arányos képviselete biztosítását, továbbá a közalkalmazottak képességek szerint történő kiválasztását. Macedónia a közösségi joganyag átvétele területén teljesítette a csatlakozási tárgyalások megkezdéséhez szükséges feltételeket.

Az EU és Macedónia közötti biztonság- és védelempolitikai együttműködés szempontjából fontos tényező, hogy Macedónia volt a terepe az EU első katonai missziójának (Concordia), amely a korábbi NATO-misszókát felváltva 2003. március 31-én kezdődött, és a 2001-es fegyveres konfliktus utáni stabilizációt felügyelte. A „Concordia” mandátuma 2003 decemberében lejárt, ezt követően 2005 decemberéig az EU „Proxima” rendőri missziója állomásozott az országban, amely elsősorban tanácsadással segítette a rendőrség tevékenységét, illetve reformját.¹⁷¹

Macedónia az EU biztonság- és védelempolitikája iránt azzal is kifejezte elkötelezettségét, hogy 2006 júliusában a Macedón Hadsereg állományából két Mi-17 típusú szállítóhelikoptert vezényelt az EU bosznia-hercegovinai „Althea” műveletébe. Az alegység 2008 júliusáig látta el a feladatát. 2006 decemberében kilencfős egészségügyi rajt vezényeltek az EUFOR szarajevói bázisára, amely az EUFOR butmiri bázisán állomásozó katonák, valamint a szarajevói NATO-parancsnokság állománya számára biztosít egészségügyi ellátást.

---

¹⁶⁹ Urgent Reform Priorities (2015), European Commission, Neighbourhood and Enlargement Negotiations,

http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/newsfiles/20150619_urgent_reform_priorities.pdf;

letöltés: 2016.05.12.

¹⁷⁰ A macedón állampolgárok 2009 óta vízum nélkül utazhatnak az EU tagállamaiba.

¹⁷¹ ESDP Missions Around the World. EU Focus 2008.

<http://www.eurunion.org/News/eunewsletters/EUFocus/2008/EUFocus-Peacekeeping-Nov08.pdf>;

letöltés: 2012.03.28.

A NATO-hoz hasonlóan az EU is centripetális szerepet játszik Macedóniában: egyrészt a 2001-es fegyveres konfliktust követő stabilizációban való részvételével, másrészt az európai politikai és gazdasági struktúrákba való integrációjával. A centripetális hatás recens kifejeződése az EU közvetítő szerepe 2015 nyarán a demokratikus intézményrendszer összeomlásával fenyegető belpolitikai válság enyhítésében. Az EU-csatlakozás perspektívája is hozzájárulhat az etnikumközi viszonyok javításához, mert az – a NATO-csatlakozáshoz hasonlóan – az országban élő macedónok és albánok többségének a támogatását élvezzi. A centripetális hatás kiteljesedését, azaz a csatlakozási tárgyalások megindítását, és ezen keresztül a tagság elérését az EU esetében is a Görögországgal folytatott névvita lezáratlansága miatti görög vétó akadályozza.¹⁷²

7. Konklúzió

Ebben a fejezetben összefoglaljuk a macedón államterre ható centrifugális és centripetális erőket, és javaslatot teszünk az országot összetartó centripetális erők növelésére.

Láthattuk, hogy a legnagyobb létszámú, a hivatalos adatok szerint a lakosság 25%-át kitevő, a többségétől eltérő vallású, térben az Albániával és Koszovóval határos térségre koncentrálódó albán kisebbségnek centrifugális hatása van a macedón államterre.

A Hartshorne-modellben az államterekre ható erők között kitüntetett szerepe van az állami és a nemzeti identitásnak. Ahogy a modellről szóló fejezetben láthattuk, a világban számos példa azt mutatja, hogy ez a tétel a mai napig érvényes. A szocialista Jugoszlávia idején kifejlődött macedón nemzeti koncepció a függetlenséget kikiáltását követően állameszmévé vált, ezt azonban az albán kisebbség nem fogadta el, ami a 2001-es fegyveres konfliktushoz vezetett. A konfliktust lezáró, nemzetközi nyomásra megkötött Ohridi Keretegyezmény által meghatározott egységes, de multietnikus állam eszméjét sem a többségi macedónok, sem az albánok nem érzik magukénak: a macedónok egységesebb államot szeretnének, az albánok pedig a binacionális, kétnyelvű állam irányába haladnának tovább. Ebből következően sem a macedón nemzeti koncepcióra, sem pedig a multietnikus, de egységes jellegre épülő állameszme nem képes betölteni a centrifugális hatásokat ellensúlyozó centripetális erő szerepét.

Az eredeti Hartshorne-modellben nem szerepel ugyan, de szükségesnek tartottuk a szomszédos államoknak a macedón államterre gyakorolt hatásának a vizsgálatát, különös tekintettel arra, hogy azok szoros összefüggésben állnak a fenti tényezőkkel (etnikai-nemzeti identitás, albán kisebbség szerepe). Görögország és Bulgária megkérdőjelezi a macedón identitás létezését, Szerbia nem ismeri el a macedón identitás fontos részének tekinthető Macedón Ortodox Egyház önállóságát, Albánia és Koszovó gravitációs hatással bírnak a macedóniai albán kisebbségre, ezért összességében a szomszédos államok is centrifugális hatással bírnak a macedón államterre.

---

¹⁷² JUBERIAS, Carlos Flores – ATANASKOVA, Marija: Macedonia y su camino hacia la integración europea: Avances, obstáculos e implicaciones para la región balcánica. p. 158.

A Hartshorne-modell Pap Norbert által javasolt kiegészítését figyelembe véve megvizsgáltuk a szupranacionális szervezetek hatását a macedón államterre. Az ENSZ az 1990-es években nagy szerepet játszott a koszovói konfliktus áttérjedésének megakadályozásában, a NATO és az EU a 2001-es etnikai fegyveres konfliktust követő rendezésben, és az utóbbi két szervezet esetében az integrációs perspektíva továbbra is népszerű mind a többségi lakosság, mind pedig a kisebbségek körében. A fentiek alapján a nemzetközi szervezetek centripetális hatással bírnak a macedón államterre. Ugyanakkor az ENSZ centripetális hatása az UNPREDEP-misszió 1999-es megszüntetését követően már kevésbé érvényesült, a NATO és az EU esetében pedig a centripetális hatás kiteljesedését, azaz a fenti szervezetekben a tagság elérését a névvita lezáratlansága miatti görög vétó akadályozza.

Macedónia jelenlegi határok közötti fennmaradása a regionális stabilitás egyik feltétele, mivel az ország esetleges etnikai választóvonalak mentén történő szétszakadása hasonló folyamatokat indíthat el Koszovóban és Dél-Szerbiában. Emellett Macedónia a 2015-ben felerősödött illegális migráció egyik tranzitországa, ezért a stabilitása az illegális migráció kapcsán jelentkező biztonsági kihívások kezelése szempontjából is fontos az EU, és ezen belül hazánk számára. Ha ezt elfogadjuk, akkor a Macedóniát összetartó centripetális erők növelése nemzetközi és magyar érdek is. Ennek legkézenfekvőbb módja a NATO- és az EU-integráció, ami garantálná az ország területi integritását.

A NATO-ba való belépésnek, illetve az EU-csatlakozási tárgyalások megkezdésének egyetlen akadálya a névvita lezáratlansága miatti görög vétó. Az ENSZ közvetítésével több mint 20 éve folynak tárgyalások a névvita megoldására, de Görögország továbbra sem ismeri el az ország alkotmányos nevét (Macedón Köztársaság), Macedónia pedig nem hajlandó lemondani arról. A „Macedónia” földrajzi név és a „macedón” népnév mindkét nemzet identitásának a részét képezi, ezért – a 20 évnyi sikertelen tárgyalásokat is figyelembe véve – a névvitára valószínűleg nem lehet mindkét felet kielégítő megoldást találni. Ha Görögország továbbra is él kvázi vétójogával az EU-ban és a NATO-ban, akkor Macedóniát gyakorlatilag kizárja az integráció lehetőségéből. Ez irracionális helyzetet teremt, tekintettel arra, hogy Macedónia euroatlanti integrációja mindkét állam, illetve mindkét érintett szervezet (NATO, EU) érdeke, mivel az javíthatja az etnikai (macedón–albán) megosztottsággal küzdő ország, illetve a nyugat-balkáni térség stabilitását, elősegítheti gazdasági fejlődését.

A fenti, a macedóniai belső, illetve a nyugat-balkáni regionális stabilitáshoz fűződő érdekek érvényesítése miatt célszerű a névvita és Macedónia integrációjának a szétválasztása. Erre kellő nemzetközi jogi alapot teremt az 1995-ben Görögország és Macedónia által aláírt Ideiglenes Megállapodás. Ez kimondja, hogy Görögország nem akadályozhatja Macedónia FYROM néven történő felvételét a nemzetközi szervezetekbe, és ezt megerősíti a Nemzetközi Bíróság 2011-es döntése is. Ebből következően célszerű arra törekedni, hogy a NATO FYROM néven hívja meg Macedóniát a tagjai sorába, az Európai Tanács pedig – figyelembe véve az Európai Bizottság ötszöri pozitív javaslatát – hozzon döntést, hogy az EU elkezdje a csatlakozási tárgyalásokat – FYROM néven – Macedóniával.

Ha Görögország feladja az „erga omnes” (minden relációban egy név) elvet, akkor olyan alternatív megoldás is elképzelhető, hogy Macedóniát alkotmányos nevén veszik fel az EU-ba és a NATO-ba, a dokumentumokban lábjegyzetben rögzítve, hogy mely országok (pl. Görögország, Ciprus) ismerik el FYROM vagy más néven.¹⁷³

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adriatic Charter, U.S. Department of State.
<http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/112766.htm>; letöltés: 2015.04.11.
- AHTISAARI, Martti: Report of the Special Envoy of the Secretary General on Kosovo's future status. 2007.
www.unosek.org/docref/report-english.pdf; letöltés: 2012.03.21.
- AHTISAARI, Martti: Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement. UN Office of the Special Envoy for Kosovo, 2007.
http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf;
letöltés: 2012.03.21.
- ALGARHEIM, Camilla: Kosovars Vow to Fight On for „Lost” Lands.
<https://iwpr.net/global-voices/kosovars-vow-fight-lost-lands>; letöltés: 2016.08.15.
- Application of the Interim Accord of 13 September 1995 (The former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece). International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 2011.
<http://www.icj-cij.org/docket/files/142/16827.pdf>; letöltés: 2013.11.28.
- ARSZOVSKI, Mitre – KUZEV, Sztojan – DAMJANOVSKI, Riszto: Vojnata vo Makedonija vo 2001 godina. Matica, Szkopje, 2006. p. 486.
- BACOVSKA, Jasna - VANGELOV, Ognen: The Republic of Macedonia in the National and Strategic Programs of the Neighboring Countries. Iustinianus Primus Law Review II, no. Winter 2011. pp. 1–16.
- Balkanalysis Editorial Team: Blurring the Boundaries in Macedonia: the Kosovo Border Dispute. 2002. (www.balkananalysis.com.)
- Bashkimi Demokratik per Integrim. Kryesia Qendrore e Bashkimit Demokratik Per Integrim, Central Presidency of the Democratic Union for Integration.
<http://www.bdi.org.mk/>; letöltés: 2011.12.12.
- Bashkimi Demokratik per Integrim. Platforme Per Bashkim, Zhvillim Dhe Integrim, Platform for Unity, Development and Integration.
<http://www.aliahmeti.org/dokumente/programi09.pdf>; letöltés: 2011.11.18.
- Bela kniga na odbranata, Minisztersztvo za odbrana, Republika Makedonija, 2012, p. 88.

---

¹⁷³ Ez a „lábjegyzetes megoldás” a NATO-ban már ismert. Ha egy dokumentumban Macedónia FYROM néven megjelenik, akkor lábjegyzetben jelzik, hogy Törökország csak az alkotmányos nevén ismeri el.

- BRUNNBAUER, Ulf: Fertility, Families and Ethnic Conflict: Macedonians and Albanians in the Republic of Macedonia, 1944-2002. Nationalities Papers 32, no. 3, 2004. pp. 565–598.
<http://ezproxy6.ndu.edu/login?url=http://search.proquest.com/docview/228686829?accountid=12686>;
- Bucharest Summit Declaration (2008) –
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm; letöltés: 2013.11.29.
- CZAPLIŃSKI, Marcin: Conflict Prevention and the Issue of Higher Education in the Mother Tongue: The Case of the Republic of Macedonia. Security & Human Rights 19, no. 4. 2008. pp. 260–272.
<http://ezproxy6.ndu.edu/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&b=aph&AN=35540524&site=ehost-live&scope=site>
- ESDP Missions Around the World. EU Focus 2008.
<http://www.eurunion.org/News/eunewsletters/EUFocus/2008/EUFocus-Peacekeeping-Nov08.pdf>; letöltés: 2012. 03.28.
- Ethnic Tensions in Macedonia. Strategic Comments 7, no. 3. 2001. pp. 1–2.
<http://dx.doi.org/10.1080/1356788010732>
- European Commission. EU - the Former Yugoslav Republic of Macedonia Relations.
http://ec.europa.eu/enlargement/candidatecountries/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/relation/index_en.htm; letöltés: 2012.03.28.
- European Commission. The Former Yugoslav Republic of Macedonia - Financial Assistance.
http://ec.europa.eu/enlargement/candidatecountries/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/financial-assistance/index_en.htm; letöltés: 2012.03.28.
- FYROM Name Issue.
<http://www.mfa.gr/en/fyrom-name-issue/>; letöltés: 2013.11.27.
- Greece and the former Yugoslav Republic of Macedonia Interim Accord (1995)
http://www.mfa.gr/images/docs/fyrom/interim_accord_1995.pdf; letöltés: 2013.11.28.
- GRILLOT, Suzette R.: Preventing Deadly Conflict: Learning from the UN Experience in Macedonia. Contemporary Security Policy 24, no. 3. 2003. pp. 129–134.
<http://dx.doi.org/10.1080/1352326032000247172>;
- HARTSHORNE, Richard: The Functional Approach in Political Geography. – Annals of the Association of American Geographers 40. no. 2. 1950. pp. 95–130.
<http://www.jstor.org/stable/2560998>
- HÁRY Szabolcs: A koszovói–macedón határvita okai, rendezési lehetősége és hatása a regionális biztonságra. In.: Reményi P. – Szabó A. (szerk.): V. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia [A nagy terek politikai földrajza]. PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2008. pp. 388–394.
- <http://www.transconflict.com/2012/07/macedonia-erga-omnes-dominus-107/>
letöltés: 2013.11.27.
- IBRAHIMI, Mustafa: Të mësojmë shqip. Pakung, Shkup, 2003. p. 202.

- Interim Accord Macedonia-Greece, 1995:
<http://balkan.fabianvendrig.eu/macedonia/foreign-relations/interim-accord-macedonia-greece-1995/>; letöltés: 2012.03.30.
- JAKOV-MARUSIC, Sinisa – PEĆI, Edona: Retrial Demanded in Macedonia Mass Murder Case. Balkan Investigative Reporting Network, 2014.
<http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-war-veterans-call-for-re-trial-in-monster-case>; letöltés: 2014.11.22.
- JAKOV-MARUSIC, Sinisa: Kosovo Border Attacks could Destabilize Macedonia. Balkan Investigative Reporting Network, 2011.
<http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-s-possible-partition-threatens-macedonian-stability>; letöltés: 2011.12.12.
- JUBERIAS, Carlos Flores – ATANASKOVA, Marija: Macedonia y su camino hacia la integración europea: Avances, obstáculos e implicaciones para la región balcánica. Revista CIDOB d'afers internacionals 96. 2011. pp. 145–169.
- KAPLAN, Robert D.: Why So Much Anarchy?
<http://www.stratfor.com/weekly/why-so-much-anarchy>; letöltés: 2014.02.07.
- KARAJKOV, Risto: Macedonia's 2001 Ethnic War: Offsetting Conflict. What could have been done but was Not? Conflict, Security & Development 8, no. 4. 2008. pp. 451–490.
<http://ezproxy6.ndu.edu/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&b=tsh&AN=35729515&site=ehost-live&scope=site>
- KIM, Julie: Macedonia: Conflict Spillover Prevention. Congressional Research Service Report, 1998. p. 6.
<http://ezproxy6.ndu.edu/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&b=tsh&AN=18334742&site=ehost-live&scope=site>
- KISZELINOVSKI, Sztojan – SZTAVOVI-KAVKA Irena: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). Insztitut za nacionalna isztorija, Szkopje, 2004.
- KISZELINOVSKI, Sztojan: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). Menora, Szkopje, 2007.
- KOFOS, Evangelos: The current Macedonian Issue between Athens and Skopje: Is there an Option for a Breakthrough? ELIAMEP Thesis 3. 2009. pp. 1–4.
- KOINOVA, Maria: Why do Ethnonational Conflicts Reach Different Degrees of Violence? Insights from Kosovo, Macedonia, and Bulgaria during the 1990s. Nationalism & Ethnic Politics 15, no. 1. 2009. pp. 84–108.
<http://ezproxy6.ndu.edu/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&b=aph&AN=36623211&site=ehost-live&scope=site>
- LOZANOSKA, Jana: Macedonia: erga omnes – dominus? 2012.
- LYON, Aisling: Municipal Decentralisation in the Republic of Macedonia: Preserving a Multiethnic State? In: Federal Governance, vol. 8 no. 3, 2011. pp. 28–49.
- Macedonia Country Profile 2008. London: Economist Intelligence Unit
- Macedonia Country Report, November 2011. London: Economist Intelligence Unit
- Macedonia: Ten Years after the Conflict. International Crisis Group, Europe Report No. 212., Skopje/Istanbul/Brussels 2011. p. 24.

- MILENKOSZKI, Mile: Drzsavnite granici na Republika Makedonija i aszociranyeto vo Evropszkata unija, EURO-EKO, Szkopje, 2005. p. 264.
- MIRCSEV, D.: Engineering the Foreign Policy of a New Independent State: The Case of Macedonia, 1990-6. In: Pettifer, J. (szerk.): The New Macedonian Question. Macmillan Press, London, 1999. pp. 201–225.
- MIRCSEV, Dimitar: Macedonia in the Crisis and the Breakup of Yugoslavia: an Atypical Case. In.: Mircsev, D. (szerk.): The Macedonian Foreign Policy 1991-2006. Az-Buki, Szkopje, 2006. pp. 79–87.
- MITREV, Kire: Voeno-geografszki karakterisztiki na makedonszko-jugoszlovenszkata granica. Szpecialiszticski trud, Voena Akademia „General Mihajlo Aposztolszki”, Szkopje, 2001. p. 14.
- NATO’s relations with Albania. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48891.htm; letöltés: 2015.04.11.
- NATO's relations with the former Yugoslav Republic of Macedonia. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48830.htm; letöltés: 2014.12.30.
- NIKODINOVSKI, Borisz: Osznovi na voena geografija na Republika Makedonija. Niko-trejd, Szkopje, 2000. p. 380.
- PAP Norbert: Törésvonalak Dél-Európában. PTE TTK FI Kelet-mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2001. p. 183.
- PAVLICA, Branko: Albanska manjina u Makedoniji – od megyuetnicskih szukoba do albanszkozg terorizma. In: Vojno delo, br. 1., Beograd, 2004. pp. 165–187.
- PAVLICA, Branko: Ugovor izmegyu Savezne Republike Jugoszlavije i Makedonije o protezsanzju i opiszu drzsavne granice. In: Tokovi istorije, br. 1-2., Beograd, 2004. pp. 91–115.
- PERRY, Duncan M.: Politikata na teror: Makedonszkoto revolucionerno dzviszenje vo periodot od 1893 do 1903 godina. Magor, Szkopje, 2001. p. 285 (eredeti cím: The Politics of Terror: The Macedonian Liberation Movements 1893-1903. Duke University Press, 1988)
- PETROVSKI, Pande: Szvedostva-2001, Kiro Dandaro, Bitola, 2006. p. 234.
- Ramkoven dogovor 13.08.2001, http://www.siofa.gov.mk/data/file/Ramkoven_dogovor_mk.pdf; letöltés: 2016.10.21.
- RATZEL, Friedrich: Politische Geographie. München, Berlin, 1923. p. 626.
- REKA, Armend: The Ohrid Agreement: The Travails of Inter-Ethnic Relations in Macedonia. Human Rights Review 9, no. 1. 2008. pp. 55–69.
- ROUDOMETOF, Victor: Collective Memory, National Identity, and Ethnic Conflict: Greece, Bulgaria, and the Macedonian Question. Journal of Third World Studies 23, no. 2. 2006. pp. 280–282. <http://ezproxy6.ndu.edu/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=tsh&AN=24332916&site=ehost-live&scope=site>

- SAIDEMAN, Stephen M. – DOUGHERTY, Beth K. – JENNE Erin K.: Dilemmas of Divorce: How Secessionist Identities Cut both Ways. *Security Studies* 14. no. 4. 2005. pp. 607–636.
- SHEA, John: Makedonija i Grcija, Bitkata za definiranje nova balkanska nacija. Makavej, Szkopje, 2002. p. 408. (eredeti cím: Macedonia and Greece, The Struggle to Define a New Balkan Nation, Mcfraland & Company Inc., Jefferson, North Carolina and London, 1997)
- STAMNES, Eli: Critical Security Studies and the United Nations Preventive Deployment in Macedonia. *International Peacekeeping* 11, no. 1. 2004. pp. 161–181. <http://dx.doi.org/10.1080/1353331042000228508>
- SZTAVOVI-KAVKA, Irena: Isztorija na Makedonija. Menora, Szkopje, 2002. p. 442.
- Tehnicska podrška na Minisztersztvoto za tranzsport i vrszki vo podgotovka na nacr Nacionalna tranzsportna szstrategija za patriot szektor, Zavrsen nacr tekszt. Minisztersztvo za tranzsport i vrszki na Republika Makedonija, Szkopje, 2007.07.24. p. 54.
- The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report, European Comission, 2014. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-progress-report_en.pdf
- The former Yugoslav Republic of Macedonia Report, European Comission, 2015 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf
- The FYROM-Yugoslavia Boundary. 2002, Office of the Geographer and Global Issues, U. S. Department of State.
- TROEBST, Stefan: Bugarszko-jugoszlovenszka kontroverzsa za Makedonija 1967-1982. Insztitut za nacionalna isztorija, Szkopje, 1997. p. 327. (eredeti cím: Die bulgarisch-jugoslawische Kontroverse um Makedonien 1967-1982. Südost-Institut, München-Oldenburg, 1983)
- UN Security Council Resolution 795 (1992) <http://unscr.com/en/resolutions/doc/795>; letöltés: 2016.10.23.
- UN Security Council Resolution 817 (1993) <http://unscr.com/en/resolutions/doc/817>; letöltés: 2016.10.23.
- UN Security Council Resolution 845 (1993) <http://unscr.com/en/resolutions/doc/845>; letöltés: 2016.10.23.
- UN Security Council Resolution 908 (1994) <http://unscr.com/en/resolutions/doc/908>; letöltés: 2016.10.23.
- UN Security Council Resolution 1160 (1998) <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1160>; letöltés: 2016.10.23.
- UN Security Council Resolution 1186 (1998) <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1186> letöltés: 2016.10.23.
- Urgent Reform Priorities (2015), European Comission, Neighbourhood and Enlargement Negotiations. http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/newsfiles/20150619_urgent_reform_priorities.pdf; letöltés: 2016.05.12.

- Usttavot na Republika Makedonija, Szkopje, 1991.
- Zakon za ratifikacija na dogovorot megyu Republika Makedonija i Szozuzna Republika Jugoszlavija za proteganye i opis na drzsavnata granica. Szluzsben vesznik na Republika Makedonija, broj 19, 6 mart 2001, god. LVII, Megyunarodni dogovori. pp. 1–32.

*„Főleg a demokráciában
van nagy szükség a hagyományra.
Ugyanis aki nem ismeri a múltat,
nem ítélheti meg a jövőt...”
Habsburg Ottó¹*

Bevezető

2016-ban egy éven át ünnepeljük,² hogy 1700 évvel ezelőtt Pannoniában megszületett Márton, az első szentként tisztelt nem vértanú hitvallónk. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia a gondviselés különleges megnyilvánulását látja abban, hogy Szent Márton jubileumi éve egybeesik a Ferenc pápa által meghirdetett „Irgalmasság Évével”.³ Szent Márton ma is időtálló szellemi öröksége a feltétlen irgalmasság, valamint az, hogy mindig a saját korunkban kell az evangéliumot valóra váltani. Nemcsak a Merovingok és a Magyar Királyság tekintett mindig patrónusként rá, hanem működésének színhelye, egész Franciaország, Itália, sőt Európa több vidéke is. (Nem véletlen, hogy I. István királyunk őt választotta hazánk és az első hazai monostor, Pannonhalma patrónusának.⁴) Szent Márton emblematiszta tette volt, amikor 334-ben Amiens-ben római császári katonaként szolgálatot teljesítve egy zord téli estén odaadta köntösének felét egy hidegtől reszkető szegény embernek. Katonaként nem adhatta oda a teljes köntöst, mert a másik fele a kincstárhoz tartozott. Gesztusa azonban így is különösen mély jelentéssel bír: egyrészt a kereszténység embersége mutatkozik meg benne, másfelől a római törvények tisztelete. Szent Márton összeköti a különböző korokat Róma magas civilizációjától kezdve a középkoron át egészen napjainkig.⁵

---

¹ Alexander SIXTUS VON REDEN: Az Osztrák–Magyar Monarchia. Történelmi dokumentumok a századfordulótól 1914-ig. Budapest/Salzburg: Széchenyi Kiadó/Druckhaus Nonntal Bücherdienst, 1989. p. 13.

² A Kormány 1170/2015. (III. 24.) határozatával a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia, illetve Szombathely Megyei Jogú Város kezdeményezésére, Szent Márton püspök tiszteletére, születésének 1700. évfordulója alkalmából a 2016. évet Szent Márton Emlékévvé nyilvánította.
<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK15038.pdf>; letöltés: 2016.04.10.

³ Ferenc pápa Misericordiae Vultus kezdetű bullája, mellyel meghirdeti az irgalmasság rendkívüli jubileumát.

(A Szentév 2015. december 8-án, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepén kezdődött és 2016. november 20-án, Krisztus Király ünnepén zárul.)

http://uj.katolikus.hu/konyvtar/Ferenc_papa_Misericordiae_vultus_bulla.pdf; letöltés: 2016.04.10.

⁴ A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele: a Szent Márton jubileumi év megnyitása alkalmából.

<http://uj.katolikus.hu/cikk.php?h=2260>; letöltés: 2016.04.10.

⁵ Martinus pauper et dives – konferencia Szent Márton örökségéről.

<http://www.magyarokurir.hu/hazai/martinus-pauper-et-dives-szent-marton-oroksege>;
letöltés: 2016.05.01.

A Magyar Honvédség Szent Márton napját, november 11-ét immár két évtizede – fegyvernemi napként⁶ – a felderítők napjaként ünnepli.⁷

Márton gyermekévei és ifjúsága

Márton püspök 316 körül született Pannóniában, Savaria városában, alig három évvel a keresztényüldözések korát lezáró milánói rendelet után. A súlyos válsággal küzdő Római Birodalom a kereszténységből új erőt merítve igyekezett ismét magára találni. De messze volt még a lakosság nagy része a keresztény vallástól. Márton édesapja is hivatásos katonatisztként inkább a háború istenére, Marsra gondolt, amikor fiát Martinusnak, kis Marsnak nevezte el.⁸ Márton apja katonai szolgálata jutalmául Itáliában földbirtokot kapott, így a család odaköltözött. Márton gyermekkorát Ticinum (Pavia) városában töltötte. Alig 12 éves, amikor azzal a gondolattal foglalkozik, hogy keresztény lesz és remeteként éli le az életét. Szülei akarata ellenére, azok beleegyezése nélkül csatlakozott a keresztények közé. A püspök kézrátétele a 12 éves Mártont hittanulóvá, katekumenné tette. A – jómódú, valószínűleg szláv vagy kelta származású – pogány szülők nem nézték jó szemmel, hogy gyermekük az új vallást követi, igyekeztek attól eltéríteni. Egy római rendelet értelmében a katonák fiainak be kellett lépniük a légióba, ahol meghatározott ideig szolgálatot kellett teljesíteniük, vagy valamilyen hivatalt kellett vállalniuk.

Márton, a katona

Márton 15 éves korában apja kívánságára – császári ediktumban biztosított korengedménnyel – jelentkezett katonai szolgálatra. Mivel nagyon fiatal volt, felettesei egy gyakorló lovascsoportba osztották be. 19 éves korában lett ténylegesen katona. Szolgálati éveiben magatartása példamutató volt, méltó egy ifjú katekuménhez. Mindig talált lehetőséget az erények gyakorlására. Katonaéveiről szóló feljegyzések megemlítik alázatos szerénységét és szolgálatkészségét. Katonaként kivívta társai megbecsülését, szeretetét és elismerését.

Légióját Galliába, Franciaországba küldték, ahol Amiens-ben teljesített szolgálatot. Az itt töltött évek egyik eseményéről, amely még megkeresztelkedése előtt történt, minden életrajzírója megemlékezik. A legenda szerint 334-ben különösen kemény tél volt Galliában, sokan meghaltak a nagy hidegtől. Márton minden ruháját elajándékozta a szegényeknek, csupán a rajtalévő ruhadarabok maradtak meg. Egy napon késő este, járőrszolgálatból hazatérőben didergő koldussal találkozott.

---

⁶ A Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkárának és a Honvéd Vezérkar főnökének 22/2012. (HK 6.) HM KÁT–HVKF együttes intézkedése a nemzeti, katonai és munkaszüneti nappá nyilvánított ünnepek megtartásáról szóló 46/2008. (HK 10.) HM KF–HVKF együttes intézkedés módosításáról 1. melléklet 27. pont.

<http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2012/6.pdf>; letöltés: 2016.04.10.

⁷ SZÜCS László: Szent Márton, a felderítők védőszentje.

http://www.honvedelem.hu/cikk/54050_szent_marton_a_felderitok_vedoszentje; letöltés: 2016.04.10.

⁸ Erdő Péter Pannonhalmán: Szent Márton megmutatja az isteni szeretet mélységét.

<http://www.magyarokurir.hu/hirek/erdo-peter-pannonhalman-szent-marton-megmutatja-az-isteni-szeretet-melyseget>; letöltés: 2016.04.10.

Köpenyét kardjával kettéhasította, és az egyik felét a koldus vállára borította. Másnap álmában Krisztust látta abban a köpenydarabban, amelyet a fázó koldusra terített. Krisztus így szólt a fiatal katonához: „*Márton, a hittanuló öltöztetett engem ebbe a köpenybe.*” 339-ben, 22 éves korában keresztelkedett meg, szolgálati helyén, Amiens-ben. A kereszténnyé lett fiatal katona parancsnoka kérésére még két évig szolgált a légio kötelékében. A hadseregből való távozása előtt, 341-ben barbárok támadtak Galliára. Constans császár az ütközet előtt személyesen buzdította katonáit. Név szerint szólította őket és ajándékot adott át nekik. Márton nem akarta az ajándékot elfogadni, és ennek okát közölte is az uralkodóval: a császárt szolgálta eddig, ezután Istent kívánja szolgálni. Az uralkodó viszont a csatától való félelemmel vádolta meg Mártont, és ezzel magyarázta a seregből való kilépésének az okát is. Márton a méltatlan vádat visszautasította, és a császárnak azt válaszolta, hogy másnap hadifelszerelése nélkül, Isten nevével az ajkán és a kereszt jelének a védelme alatt megy majd a csatába. Az ütközetre azonban nem került sor, mert a barbár frank sereg követeket küldött a császárhoz és békét kért. Az ellenség kérése, békeajánlata a császárnak is meglepetést okozott.⁹

Tette alapján markáns vonásokkal rajzolódik ki Márton képe: hivatásos katona, ha kell a hitéért szolgálatmegtagadó kemény ember, aki nem félti az életét.¹⁰ Makacsul ragaszkodott a krisztusi úthoz, katonaként és később püspökként is a szegények mellé állt, megosztva újra és újra köpenyét, mindazt, amije volt. Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát szerint Márton olyan személy, akinek „igenje” igen, és „nemje” nem volt.¹¹

Márton az egyház szolgálatában

Márton a békekötést követően hamarosan elhagyta a katonaságot és hazatért szülőföldjére, ahol szorgos hittérítő munkába kezdett. Küzdött a IV. században felerősödő ariánus mozgalom ellen, amely szerint Krisztus nem egylényegű az Atyával („homousion”), hanem csak hozzá hasonlatos („homoiousion”). Inkább kitért az agresszív módon fellépő kisebbség elől. Megkeresztelte édesanyját és néhány személyt, majd Pannóniából Itáliába ment. Milanóban, a nyugati császárság akkori fővárosában is hasonló viszonyok uralkodtak. Ezek után néhány társával a Genua városhoz közeli kopár Gallinaria („Tyúk”) szigetére vonult vissza, ahol remeteként élt, amelyre már gyermekkorában is vágyott.

Innen 360-ban útra kelt Galliába, Poitiers-be, hogy segítségére legyen térítő munkájában a szentéletű és tudós Hilarius püspöknek, lelki atyjának, a galliai arianizmus felszámolójának. 361-ben megalapította a város közelében a nyugati kereszténység, és azon belül Gallia első cönobita (szerzetes) monostorát. Egy évtized múlva, 371-ben Tours püspökévé választották. Egyházközségeket alapított, amelyek vallási központok lettek, és a térítő munkája eredményeként az egyházmezejében

⁹ <http://www.szentmarton.martinus.hu/szent-marton-elete>; letöltés: 2016.03.31.

¹⁰ Erdő Péter Pannonhalmán: Szent Márton megmutatja az isteni szeretet mélységét. <http://www.magyarokurir.hu/hirek/erdo-peter-pannonhalman-szent-marton-megmutatja-az-isteni-szeretet-melyseget>; letöltés: 2016.04.10.

¹¹ Martinus pauper et dives – konferencia Szent Márton örökségéről. <http://www.magyarokurir.hu/hazai/martinus-pauper-et-dives-szent-marton-oroksege>; letöltés: 2016.05.01.

egyetlen pogány falu sem maradt. Más egyházmegyékben is lelkipásztori munkát végzett, de továbbra is szerzetesként élt. Tours határában (Marmoutier) kolostort alapított, amelyet gyakran látogatott, majd ott telepedett le, valamint később a kolostor apátjává is kinevezték. Az itt keletkezett középkori legenda szerint Márton hun, illetve magyar királyok leszármazottja, sőt egyenesen magyar király volt. Nem értett egyet a korabeli ibériai priscillanizmussal, amely lemondást hirdetett minden élvezetről. Ennek ellenére a császári udvarban (többször sikertelenül) tiltakozott az eretnekek megölése ellen, amelyet rossz állami beavatkozásnak tartott. Emiatt feszültség támadt a klérus és közte. Meghaladva a 80. életévét, Candesba tartó lelkipásztori útján hunyt el 397. november 8-án. Messze földről is nagy tömeg érkezett Tours-ba a november 11-i temetésére, amely nap Márton névünnepe lett.¹² Márton halála után a hír gyorsan terjedt, ennek hatására 461-ben a tours-i zsinat elrendelte a Márton tiszteletének szentelt ünnepet. Később Tours-i Szent Márton néven Franciaország egyik védőszentjévé vált.¹³

1. ábra. Szent Márton-ezüstmedál¹⁴

¹² KÁPOLNAI Iván – SZÁVAI Tamás; Pannóniai Szent Márton és tiszteletének emlékei a Kárpát-medencében, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 2010/1–2, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, p. 22.

www.heh.hu/MEV_2010_1-2.szam.pdf; letöltés: 2016.03.01.

¹³ Márton-nap – Damjanich János Múzeum, Szolnok.

<http://www.djm.hu/naptar/marton-nap.html>; letöltés: 2016.03.01.

¹⁴ Amerikai Hadsereg Szállásmester Hadtest.

<http://www.qmfound.com/martin.htm>; letöltés: 2016.04.20.

Márton, a katonaszent

A katonaszentekben a hősiesség, a bátorság, a katonás fegyelem és a hit tántoríthatatlan bajnokait látták és tisztelték évszázadokon át. A katonaszentek jelleme a hívő nép fölfogásában a keresztény aszkézisnek és fegyelemnek a szimbóluma. A katonaszentek jelképezik azt a természetfölötti hatalmat és erőt, amely védelmet és biztonságot nyújt a gonoszság elleni küzdelemben.¹⁵ Márton a VI. századtól, a Meroving-dinasztiától a királyok védőszentje volt. Klodvig az egységes katolikus királyság megteremtésére törekedett Galliában. 507-ben Tours városából indított támadást az ariánus vizigótok ellen, és a hadjárat előtt a város védőszentjének, Mártonnak a segítségét kérve tett fogadalmat. A győztes hadjárat után Márton a Meroving-dinasztia legfontosabb védőszentje lett. A Meroving- királyok a szent fő ereklyéjét, a köpenyét, latinul a cappát is megszerezték maguknak.

Ennek jelentőségét mutatja, hogy a köpenyt őrző intézményt a „cappa” szó után „capella regis-nek” nevezték, és ezzel létrejött a kora középkori királyi hatalomgyakorlás szempontjából egyik legfontosabb intézmény, a királyi kápolna.¹⁶ (A 987-ben az ország élére kerülő Capeting-dinasztia elnevezése is a „cappa” szóra vezethető vissza.)

Szent Márton tisztelete Pannónia földjén már a honfoglalás előtt virágzott. A Pannonhalma-közei Márton-kápolna egy évszázaddal megelőzte a honfoglalást. Ez folytatódott és megerősödött Magyarországon az Árpád-ház uralmának századaiban, miként a frank Meroving- és Karoling-uralkodók korszakában. István fejedelem, későbbi szent királyunk nagybátyja Koppány ellen vívott győztes csatája után – hálából Szent Márton közbenjárásáért – Pannonhalmán (az akkori Szent Márton-hegyen) 996-ban Márton nevet viselő apátságot alapított illő javadalommal. Az első Árpád-házi király már – Szűz Mária és Szent György mellett – a hadverő Márton képét festette a lobogóra, s az ország pártfogója lett.¹⁷ Szent Márton országpatrónusi szerepe a zsinati határozatokban és a középkori magyar liturgiában is kimutatható. Az 1092-es szabolcsi zsinat háromnapos vigíliát rendelt Szent Márton napjához. Az ünnep rangjának kiemelése Magyarország védőszentjének szült. (A XVI. század elején Krakkóban kinyomatott, de bizonyosan korábbi kéziratos előzményeket követő egr-i Ordinarius is kiemelte, hogy Márton az ország patrónusa.)

Szent Márton országpatrónusi szerepe fennmaradt az Árpád-ház kihalása után is. 1427-ben Zsigmond király Mártont az ország legfontosabb védőszentjének nevezte egy oklevelében. Ez leginkább a királyi koronázások alkalmával nyilvánult meg. A magyar királyok koronázási szertartásának menetét XV. századi forrásokból ismerjük. A frissen megkoronázott király a székesfehérvári Boldogasszony prépostsági templomból szimbolikusan megkezdve uralkodását a Szent Márton-templom tornyába ment fel, és a négy égtáj felé tett kardvágásokkal jelezte, hogy bármely irányból támad

¹⁵ GÁL Vilmos: Tours-i Szent Márton püspök.

www.nyugatijelen.com/2000/2000%20november/nov.../PDF/4.pdf; letöltés: 2016.02.15.

¹⁶ KOSZTA László: Szent Márton tiszteletének Magyarországi kezdete – Megjegyzések Pannonhalma alapításához. p. 80.

<http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/tiszataj/01-11/koszta.pdf>; letöltés: 2016.03.01.

¹⁷ KÁPOLNAI Iván – SZÁVAI Tamás: i. m. p. 23.

az ellenség vagy gonosz erő, megvédi országát. Később a Szent Márton-templom előtti koronázódombon történt a kardvágás. Szent Márton országvédélmező szerepe nem volt kizárólagos a korabeli Magyarországon. Mellette már a korai időkben, Szent István alatt hasonló szerepben feltűnt Szent György, különösen pedig Szűz Mária. A XII. század végétől pedig Szent László kultuszához kapcsolódtak hasonló elemek.

Az idők folyamán azonban Szűz Mária kultusza kissé háttérbe szorította a többi országpátrónust, különösen Márton és György jelentőségét. Szent Márton tiszteletének államalapítás kori jelentőségét azonban a mai napig bizonyítja az „ezeréves” pannonhalmi bencés apátság.¹⁸

2. ábra. A Pannonhalmi Evangelistarium Szent Márton-ábrázolása¹⁹

Szent Mártonhoz kapcsolódó katonai hagyományok

Szent Márton ünnepe az év egyik legfontosabb időszakváltó ünnepe volt. Hagyományosan ekkortájt értek véget a csatározások és vette kezdetét a békés téli időszak. A háborúzás ideje így márciustól – Mars havától – Márton ünnepéig zajlott, és különböző gyakorlati szempontok – elsősorban a takarmánybeszerzés problémái – miatt ezt követően csak elvétve folytattak hadműveleteket. Közismert meteorológiai tény, hogy Szent Márton napja az év utolsó enyhe időszaka, amellyel egyben lezárultak a hadjáratok is.²⁰

¹⁸ KOSZTA László: i. m. pp. 82–83.

¹⁹ BATICZ Barnabás: A Pannonhalmi Evangelistarium Szent Márton-ábrázolása középkori kódexből vett szövegrészlettel, bélyegkép.

<https://eshop.posta.hu/storefront/belyeg/belyeg/szent-marton-ev/prod2016040010011.html#prettyPhoto>; letöltés: 2016.11.05.

²⁰ TÓTH Ferenc: Szent Márton, a katona. Vasi Szemle – Műhely. p. 712.

http://real.mtak.hu/22182/1/Szent_Marton_a_katona_u_142422.419699.pdf; letöltés: 2016.03.01.

Márton sírja püspöksége székhelyén, Tours-ban – a föléje emelt kis kápolna után egy nagyméretű bazilikával, és annak leégése után gótikus katedrálissal – nemzetközi zarándokhellyé vált. Az új germán uralkodók korán felismerték a városhoz kötődő Márton-kultusz katonai jelentőségét. Ezt bizonyítja, hogy Klodvig a vizigótok felett aratott 507-es vouilléi győzelme előtt és után Szent Márton sírjához vonult, illetve itt fogadta a keleti császár által küldött birodalmi jelvényeket.²¹ Az évszázadok során neves hadvezérek és uralkodók (Kis Pipin, Nagy Károly, Jámbor Lajos, Szent Lajos), pápák során kívül Kelet- és Közép-Európából, még a Kárpát-medencéből Adalbert prágai püspök és számos magyar csoport is meglátogatta az emlékhelyet. 1457 decemberében a kalocsai érsek vezetésével – más úti céllal összekapcsolva – egy 500 tagú fényes lovagi küldöttség is felkereste a sírt.²²

A zarándoklatok is azt igazolják, hogy a katonák nemcsak háború idején fohászokdtek védőszentjükhez, hanem békeidőben is ápolták a hagyományokat.

Egy XIX. századi, a solferinói csatához (1859. június 24.) kapcsolódó történet is őrzi Márton emlékét. A közeli San Martino helységért való küzdelem során II. Viktor Emmanuel király így kiáltott a katonáihoz: „Fiaim, vegyétek be Szent Mártont, mert ha nem teszitek, a németek űznek ki innen minket!” A történelem érdekes fordulataként a király unokája, III. Viktor Emmanuel (1869–1947) király – akinek a születésnapja éppen november 11-re esett – volt az, aki Szent Márton katonai tiszteletét leginkább ápolta.

A hagyomány szerint III. Viktor Emmanuel uralkodása idején – az első világháború során – vált Itáliában Szent Márton a gyalogság védőszentjévé. Ezt később XII. Pius pápa 1951. május 24-i pápai levelében is megerősítette.²³

Az első világháború lezárása, az 1918. november 11-én hatályba lépett compiègne-i fegyverszüneti egyezmény is kapcsolódik Szent Mártonhoz. Ennek előzménye, hogy az 1918. márciusi nagy német offenzíva hatására az ezer sebből vérző francia nép újra felsorakozott a haza védelmére. A sikeres ellentámadás, melyben első ízben vettek részt nagy számban friss amerikai hadtestek, és amelyet a végső válság láttán főparancsnokká kinevezett Ferdinand Foch marsall (1851–1929) ügyesen hangolt össze, a központi hatalmak gyors összeomlásával párhuzamosan nagy meglepetésként érte a szövetséges antanthatalmakat is, amelyek vezérkara 1919-re tervezte a végső offenzívát.²⁴

Nyilvánvaló, hogy a hadiesemények alakulását nem lehetett olyan mértékben előre tervezni, hogy a fegyverszünet aláírására éppen 1918. november 11-én kerüljön sor, de a történet számos tanulságos adalékkal szolgál. Egyfelől köztudomású volt, hogy Foch marsall mélyen hívő katolikus ember lévén nagy valószínűséggel fontos szerepet tulajdoníthatott a neves európai katonaszent ünnepének.

---

²¹ MEZEI MÓNika: Egyházi és világi hatalom – püspökök és királyok Tours-i Gergely leírásában. Doktori disszertáció, ELTE BTK, 2006. p. 15.
<http://doktori.btk.elte.hu/hist/mezei/diss.pdf>; letöltés: 2016.03.01.

²² KÁPOLNAI Iván – SZÁVAI Tamás: i. m. p. 21.

²³ TÓTH Ferenc: i. m. p. 712.

²⁴ Roger PRICE: Franciaország története. Maecenas Könyvkiadó, 1994. p. 213.

Ennek bizonyítékát szolgáltatja az általa készített és a tours-i Szent Márton-bazilika kriptájában elhelyezett „ex voto” (fogadalmi) emléktábla, amelyen a fegyverszünet dátuma és a marsall Szent Mártonnak mondott köszönő szava áll. A fronton zajló események és a tárgyalások – a szakirodalom szerint – az 1918. november 8-án megérkezett német küldöttekkel folyó tárgyalások november 10-ről 11-re virradó éjszaka értek véget, és az aláírás időpontját a marsall kérésére november 11-én hajnali 05.00-ra datálták, hogy a fegyverszünet pontosan aznap 11.00 órakor – vagyis hat órával az aláírás után – lépjen hatályba. A hármas 11-es számkombináció (a 11. hónap 11. napjának 11. órája) elsősorban a hadseregben szokásos gyakorlati szempontból volt jelentős. Elsősorban azért, hogy könnyen megjegyezhető és nehezebben eltéveszthető időpont legyen. Ezen kívül fontos szempont volt az is, hogy a novemberi ködös időben lehetőleg ne a tájékozódást bizonytalanná tevő reggeli órákban történjen a jeladás, amely esetleg fatális félreértéshez vezethetett volna, hanem a viszonylag kitisztultabb látási viszonyok közötti nappali időszakban. Franciaországban november 11. a fegyverszünet napjaként (Jour de l’Armistice) nemzeti ünnep lett.²⁵

Szent Mártonhoz kapcsolódó népszokások

A legszelebb körben – Európa-szerte – ismert a kapcsolat Szent Márton és a lúd között, amelynek gyökerei időben is a legrégebb – Márton születése előtti – pogány római korba nyúlnak vissza. A gyógyítás istenének Aesculap (az ókori görög mitológiában Aszklepiosz) ünnepe napján – mely egybeesett Márton temetése napjával és naptári névünnepevel – az istenség kedvenc állata, a lúd került az asztalra. Ennek mondai előzménye, hogy amikor a gallok Rómát éjnek idején el akarták foglalni, a Capitolium lúdjai ébresztették fel a fáradt őröket. Így lett a lúd Mars hadisten kedves madara, „avis Martis”. Ebből keletkezett az „avis Martini” (Márton madara) elnevezés. Ennek pedig az a magyarázata, hogy amikor Mártont püspökké akarták választani, a ludak közé bújt, de azok gágogással olyan nagy zajt csaptak, hogy ezzel elárulták Márton rejtékelyét, és kénytelen volt elvállalni a püspökséget.²⁶

Márton-napon a liba mellesontjából időt jósoltak, és szokás volt libából bőségesen belakmározni, mert „aki Márton napján ludat nem eszik, ehetik az bármit, mégis éheznek”. A Márton-napi lakoma egyben a karácsony előtti negyvennapos böjtbe való felkészülést is jelentette. A németek ennek az időszaknak találóan a „Márton böjtje” („Martinifasten”) nevet adták. A liba húsából szokás volt küldeni a papnak is, mégpedig a hátsó fertályából, egyesek szerint innen ered a „püspökfalat” kifejezés. A hiedelem úgy tartja, hogy aki Márton éjszakáján álmodik, az boldog lesz, illetve aki a Márton-napi bortól kótyagos lesz, azt a következő évben elkerüli mind a fej-, mind a gyomorfájás.²⁷ A krónikák szerint Szent Márton napja a gazdasági életben a fizetés, a tisztújítás, a jobbágytartozás lerovásának a napja volt. Az erdélyi pásztorok e napon kérték járandóságukat. Sorra járták a házakat, köszöntőt mondtak, és a gazdának nyírfavesszőt ajándékoztak, amely gyógyulást hoz az ólba, az istállóba és növeli a szaporulatot. Nagyvárad németajkú lakossága Márton napját „Fresskirchweih” néven

²⁵ TÓTH Ferenc: i. m. p. 713.

²⁶ KÁPOLNAI Iván – SZÁVAI Tamás: i. m. p. 28.

²⁷ Márton nap – Damjanich János Múzeum, Szolnok.

<http://www.djm.hu/naptar/marton-nap.html>; letöltés: 2016.03.01.

emelette, amikor ettek, ittak és vendégeskedtek.²⁸ Nem hiányoztak az édességek sem Szent Márton asztaláról. Elég, ha különféle holland, lengyel vagy például a híres német vagy svéd süteményekre gondolunk. Ez utóbbiak közül nagyon érdekesen kapcsolódnak Szent Márton ünnepköréhez a Gusztáv Adolf király – 1632-ben, a szászországi Lützenben bekövetkezett – (hősi) halálának emléknapjára (Gustav II Adolfsdagen – november 16.) készített, a király képmását viselő svéd sütemények.²⁹

Szent Márton irodalmi emlékei

Szent Márton nemcsak saját korára, hanem az egész történelemre tett hatása azért lehet megdöbbentő számunkra, mivel soha egyetlen szót sem írt le. Életéről Sulpicius Severus (363–425) írásaiból tudunk, aki – tanítványaként és leghíresebb életrajzírójaként – még Szent Márton életében készítette el *Vita Sancti Martini* (Szent Márton élete) című művét. Severus korának retorikai elemeit használva számolt be Szent Márton életéről, de a leírásban nem követte a kronológiai sorrendet. Mártont mint második Krisztust (*Alter Christus*) szerette volna bemutatni, aki életre váltotta a Megváltó tanításait.³⁰ Műve rendkívül népszerű volt a korabeli Európában. Ezt követően Venantius Fortunatus eposza Szent Mártonról (VI. sz.), majd Tours-i Gergely „A frankok története” című műve (VI. sz.), illetve Jacobus de Voragine *Legenda Aurea*ja (XIII. sz.) emlékezik meg részletesebben Márton életéről.³¹ Hazánkban Szent Márton kultuszával kapcsolatos legfontosabb irodalmi forrás a Veszprém megyei lövöldi kolostorban 1527-ben készült – legnagyobb terjedelmű – kódexünk: a „Karthauzi Névtelen” által jegyzett Érdy-kódex. A kiváló mű tudatos szerkezetű, az egyházi év ünnepeire szóló prédikációkkal és a szentek legendáival.³² Magyarországi kódexeink közül azonban nem egyedül az Érdy-kódex ír Mártonról. A XII. század végi Ernst-kódex például szintén tartalmaz Szent Márton életéről szóló részt, és legendája szerepel az Érsekújvári Kódexben is. A XIX. században Jordánszky Elek püspök és neves költő készített egy összefoglaló művet a középkori Szent Márton-életrajzok és más források barokk kori kiadásainak felhasználásával.³³

Szent Márton alakja a képzőművészetben

Szent Márton halála után öt évvel, 402 körül Sulpicius Severus a szent élettörténetének szerzője levelet írt barátjának, Nolai Pálnak, amelyben közölte szándékát, hogy az általa alapított kolostor kápolnájában képet szeretne elhelyezni a tours-i püspökről. Pál válaszában aggodalmának adott hangot, de himnikus szavakban

²⁸ SÓLYMOS Szilveszter OSB: Szent Márton tisztelete Pannonhalmán – Szent Márton-napi hagyományok Erdélyben. p. 35. Obláció – Bencés lelkeségi lap, 2006 VI/2, <http://osboblatus.hu/Oblacio/oblacio-6p2.pdf>, letöltés: 2016.03.01.

²⁹ TÓTH Ferenc: i. m. p. 713.

³⁰ Erdő Péter Pannonhalmán: Szent Márton megmutatja az isteni szeretet mélységét. <http://www.magyarokurir.hu/hirek/erdo-peter-pannonhalman-szent-marton-megmutatja-az-isteni-szeretet-melyseget>; letöltés: 2016.04.10

³¹ LOVAS Orsolya: Tours-i Szent Márton – 1. rész. JEL lelkeség, közélet, kultúra. <http://www.jelujsg.hu/tours-i-szent-marton---1-resz#top>; letöltés: 2016.04.10.

³² Pannon Enciklopédia – magyar nyelv és irodalom. Dunakanyar 2000 Könyvkiadó, Budapest, 1997. p. 59.

³³ MAROSVÖLGYI Gábor: Szent Márton vesszeje – megjegyzések Szent Márton kultuszának pogány sajátosságaihoz. http://www.sermones.elte.hu/?az=319tan_plaus_gabor; letöltés: 2016.04.10.

mutatta be az utókor számára Márton alakját. Képalírásnak ezt szánta: „perfectae Martinus regula vitae”. Márton élete követendő minta, „ideálkép a megkereszteltek számára”. Vagyis elsősorban már nem az elhunyt emlékééről van szó, hanem egy eszmény megjelenítéséről.³⁴ Leggyakrabban püspökként jelenik meg, állandó attribútuma a koldus, a bajor területen a lúd, esetleg a kehely is. Életének legnépszerűbb jelenete a köpeny megfelezése, így leginkább legionárius felszerelésben ábrázolják lovával együtt, de megjelenhet szerzetesként könyvvel a kezében is.³⁵ (Érdekesség, hogy nemrég fedeztek fel Korzikán egy XV. századból származó Szent Márton-ábrázolást, amely a híres köpenymegosztás jelenetét örökíti meg, és ezen a koldusnak – egészen egyedi módon – libalába van (!), ami teljesen különbözik a közismert francia és itáliai ábrázolásoktól.)³⁶

Első ismert ábrázolása a ravennai San Appolinare Nuovo ókeresztény templom VI. század elején készült mozaikdíszítésén látható, ahol a világbíró Krisztus trónja felé igyekvő férfiszentek seregének élén áll.³⁷ A középkori Magyarország templomaiban Szent Mártonnak szentelt csaknem 200 oltár- és táblakép túlnyomó része elpusztult. A legkorábról ismert, a XIII. század végén készült Márton-ábrázolást III. András triptichonos házi oltárán a Berni Történeti Múzeum őrzi. A Magyar Nemzeti Galériában található az 1490-es évek körül készült táblakép talán az egyik legszebb magyarországi Márton-ábrázolás. A falképek közül a legrégebb emlék a pannonhalmi apátság altemplomának déli freskótöredéke. A barokk kori festőművészeti emlékek között kiemelkedik Franz Anton Maulbertschnek, a XVII. század egyik legjelentősebb mesterének a győri székesegyházban, valamint az ugyancsak ausztriai Stephan Dorffmeisternek a kismartoni plébániatemplomban látható műve Szent Márton megdicsőüléséről. A nagyszámú festőművészeti emléken kívül szólni kell a Szent Márton-szobrokról is. A pannonhalmi apátság főoltára mögötti márványpilléreken állt Márton szobra középen, Szent István és Szent László között. A barokk művészet másik említést érdemlő alkotása a magyaros bajusszal, ugrató lovon ábrázolt Szent Mártonnak a kecskeméti piarista templom oltárát díszítő festett faszobra. Rumi Rajki Istvánnak a szombathelyi Szent Márton templom előtti téren 1938-ban felállított bronzba öntött újklasszicista szoborkompozíciója azt a jelenetet ábrázolja, amikor a szülővárosába hazatért Márton megkeresztelti tulajdon édesanyját, aki fia előtt erősen meghajolva kezét imára kulcsolja. A műalkotást a szakirodalom a XX. századi egyházművészet egyik kiemelkedő darabjának tartja.³⁸

³⁴ LŐRINCZ Zoltán: Szent Márton ábrázolások a romanikában. Savaria University Press, Szombathely, 2005. p. 5.

<http://mek.oszk.hu/15400/15452/15452.pdf>; letöltés: 2016.04.10.

³⁵ LOVAS Orsolya: Tours-i Szent Márton – 1. rész, JEL lelkiesség, közélet, kultúra. <http://www.jelujsag.hu/tours-i-szent-marton---1-resz#top>; letöltés: 2016.04.10.

³⁶ SZALONTAI Anikó: Püspök, lovag és gazda – Szent Márton kultuszáról. Új Ember. <http://ujember.hu/puspok-lovag-es-gazda/>; letöltés: 2016.05.10.

³⁷ LOVAS Orsolya: Tours-i Szent Márton – 1. rész, JEL lelkiesség, közélet, kultúra. <http://www.jelujsag.hu/tours-i-szent-marton---1-resz#top>; letöltés: 2016.04.10.

³⁸ KÁPOLNAI Iván – SZÁVAI Tamás: i m. pp. 25–26.

3. ábra. Szent Márton és a koldus 1490 körül,
Jankovich Miklós gyűjteményéből³⁹

Szent Márton építészeti emlékei és a róla elnevezett települések

Európában közel ötszáz templom, egyházmegye és település nevében szerepel Szent Márton neve. A hivatalos adatok szerint Magyarországon 17 település hordozza az egykori tours-i püspök nevét,⁴⁰ Erdély területén még ma is 23 település névadója.⁴¹ Építészeti emlékei közül említést érdemel Márton közvetlen utódja, Briccius püspök által elődjé sírja fölé – az egyre növekvő számú hívő befogadására alkalmas – az V. század utolsó harmadában emelt templom. A következő püspök, Perpetuus ezt az épületet egy hatalmas zarándokbazilikává alakította át, ahol feliratok, Sulpicius szövegekkel ellátott falfestményei és mozaikjai mutatták be a hívőknek Márton életét és csodáit.⁴² A Márton-kultuszban fontos szerepet tölt be Mainz, ahol több mint 1000 éve a város képét egyetlen épület, a város dómja uralja. Fejedelmien emelkedik ki a város központjából: Németország egyik legjelentősebb szakrális épülete, amelynek alapkövét 975-ben Willigis püspök védnöksége alatt tették le.⁴³ (Érdekesség, hogy a harmincéves háború kiemelkedő hadvezére, Gusztáv Adolf svéd király 1631 decemberében elfoglalta a stratégiai szempontból fontos – és Szent Márton nyugat-európai kultusza szempontjából is kiemelkedő jelentőségű – Mainz

³⁹ Magyar Nemzeti Galéria.
<http://mng.hu/gyujtemeny/szent-marton-es-a-koldus-oltarszamy-reszletenek-unnepi-oldala-ismeretlen-helyrol-jankovich-miklos-gyujtemenyebol-1335>; letöltés: 2016.11.05.

⁴⁰ Szent Mártonról elnevezett települések küldöttségei találkoztak Szombathelyen. Magyar Kurír Katolikus Hírportál.
<http://www.magyarkurir.hu/hirek/szent-martonrol-elnevezett-telepulesek-kuldottségei-talalkoztak-szombathelyen>; letöltés: 2016.04.10.

⁴¹ SÓLYMOS Szilveszter OSB: i. m. p. 34.

⁴² LŐRINCZ Zoltán: i. m. p. 6.

⁴³ Mainz: Gutenberg városa és Németország borkirálynője.
<http://www.germany.travel/hu/varosok-es-kultura/varosok/historic-highlights-of-germany/mainz.html>;
letöltés: 2016.04.10.

városát, amelybe – hasonlóan II. Nassaui Adolf majdnem két évszázaddal korábbi, 1467-es bevonulásához – a város Szent Mártont ábrázoló szimbolikus kapuján, a Gautoron /más néven Gaupforte/ keresztül vonult be.)⁴⁴ Hazai emlékét őrzi egy a honfoglalás előtt, 860 körül keletkezett oklevél, amely megemlíti, hogy a salzburgi érsek Savariában plébániatemplomot szentelt Szent Márton tiszteletére.⁴⁵ A mai Pannonhalma területén állítólag már a honfoglalás előtt száz évvel is kápolna állt a tiszteletére, és feltehetően ez készítette a bencéseket 996-ban arra, hogy éppen ott telepedjenek le és alapítsák meg „Pannónia szent hegyének” (Mons Sacer Pannoniae) monostorát.⁴⁶ A Duna partján álló, 1452-ben felszentelt Szent Márton-székesegyház Pozsony és a magyar történelem egyik meghatározó történelmi épülete. (1563 és 1830 között a pozsonyi dóm volt a magyar uralkodók koronázási temploma.)⁴⁷

Királyaink Márton tiszteletét a budavári kúria XIV. századból származó Márton kápolnája is tanúsítja. Napjainkban a legfiatalabb Szent Mártonnak és Szent Miklósnak ajánlott plébániatemplom az esztergomi érsek által 1985 novemberében felszentelt Budapest-Vízafogó plébániatemplom.⁴⁸

Márton tisztelete a nem római katolikus keresztények körében

Mártont nemcsak a római katolikusok tisztelik, hanem más keresztény felekezetek hívei is. Mártonra az ortodoxok is szentként tekintenek, de tisztelete nem jelentős, ezért templomi ábrázolása viszonylag ritka. Tours-i Szent Márton tiszteletére szentelt ortodox templom egész Európában csupán néhány van. Ezek általában kettős kötődésű közösségek templomai. (A tours-i ortodox oroszoknak pl. Szent Mártonról elnevezett templomuk van.)⁴⁹ Angliában több mint 200 Szent Márton-templomot találunk. Túlnyomó többségük az anglikán egyházhoz tartozik, így nyugodtan mondhatjuk, hogy Márton az anglikánok egyik legtiszteltebb szentje. A leghíresebb angol Szent Márton-templom a londoni „St Martin in the Fields”. Szent Márton a védőszentje a kanadai Vancouver anglikán templomának is.

A reformátusok nem utasítják el a szentek létezését, de nem imádkoznak hozzájuk, szertartásaik során nem emlékeznek meg róluk. Ezzel együtt van néhány olyan szent, akit a reformátusság is tisztel. Ilyen pl. Magyarországon Szent István király. Mártont a magyar reformátusok is számon tartják, Márton-naphoz a református vidékeken is szokások, hagyományok kapcsolódnak, pl. Szenci Molnár Albert híres református prédikátor 1614-es naplófeljegyzésében külön is megemlíti,

⁴⁴ TÓTH Ferenc: i. m. p. 708.

⁴⁵ Szent Márton Látogatóközpont.
<http://www.katolikus.hu/szombathely/marton/martonkozpont.html#1>; letöltés: 2016.04.10.

⁴⁶ SLÍZ Mariann: A patrocíniumok és a személynév-gyakoriság összefüggései.
http://epa.oszk.hu/01800/01865/00002/pdf/helynevtort_t_EPA01865_2011_6_163-173.pdf;
letöltés: 2016.04.10.

⁴⁷ Múlt-kor történelmi magazin: Felújítják a pozsonyi Szent Márton-dóm magyar királyi koronáját.
http://mult-kor.hu/20100818_felujitjak_a_pozsonyi_szent_martondom_magyar_kiralyi_koronajat;
letöltés: 2016.04.10.

⁴⁸ KÁPOLNAI Iván – SZÁVAI Tamás: i. m. p. 25.

⁴⁹ Mártont nem csak a római katolikusok tisztelik...
<http://szentmarton.blogspot.hu/2012/02/martont-nem-csak-romai-katolikusok.html>;
letöltés: 2016.04.10.

hogy Szent Márton vacsoráját (a Márton-nap előestéjén) a Vas-hegyen költötte el, a Szent Márton-napi ebéden pedig a rohonci prédikátor vendége volt.

Az evangélikusok elfogadják a szentek létezését, de nem fohászkodnak hozzájuk, és nem kérik a közbenjárásukat. Mártont is ismerik, és példaadásáért sok vidéken különösen tisztelik. Szent Márton-ábrázolással evangélikus templomban ennek ellenére csak nagyon ritkán találkozunk. Egyes evangélikus vidékeken Márton a templom névadó szentjeként jelenik meg, például Szent Márton evangélikus templom – Martna (Észtország), Szent Márton-templom – Marttila (Finnország), Szent Márton Evangélikus Egyházközség – Heiligenstadt (Németország), Szent Márton lutheránus templom – Bich Run (Missouri, USA).

Az 1483. november 10-én született Luther Mártont, a protestáns reformáció szellemi „atyját” november 11-én keresztelték meg, és nevét alighanem éppen Tours-i Szent Mártonról kapta. 2017-ben a reformáció 500 éves évfordulójára emlékezünk, és korántsem csak az evangélikus egyházban, hanem az ökumenikus közösségben is. A két emlékév nemcsak követi egymást, hanem szellemisége is összeérhet, egymásba fonódhat, mert ahogy Tours-i Szent Márton új lelkületet hozott az első századok egyházába, úgy Luther Márton is meg akarta újítani a középkori eklézsiát. Ne feledjük azonban, hogy sokkal több köti össze a keresztény felekezeteket, mint ami elválasztja őket! Ezért nem a szakadást ünnepeljük, hanem az egyház megújulását, amelynek társadalmi hatását mindenki fontosnak tart. A Pannóniában született szent joggal lett a koldusok védőszentje (is), Luther Márton kapcsán pedig érdemes megemlíteni, hogy

4. ábra. Szent Márton a világ bélyegein⁵⁰

⁵⁰ <http://szentmarton.martinus.hu/hirek/112/szent-marton-a-vilag-belyegein>; letöltés: 2016.11.06.

Gondolatok a Szent Márton kultusról

A kereszténység, amelynek kialakulása új arculatot adott Európának, abba a termékeny talajba mélyesztette gyökereit, amelynek szilárd alapja a hellenisztikus műveltség. Egyenlőséget és boldogságot hirdetett a túlvilágon, elsősorban tehát azok fordultak feléje, akik az élet hajótörteiként tengődtek a Római Birodalom ragyogó városainak peremén.⁵¹ A gyorsan növekvő keresztény közösséget azonban megfosztották vallási és jogi privilégiumaiktól. A III–IV. században módszeresen üldözték őket, lerombolták épületeiket, a híveket megfosztották vagyonuktól és sokszor életüktől is. Fordulópont volt Constantinus császár – és társascsászára, Licinius – által a 313-ban kiadott és a keresztényeknek vallásszabadságot biztosító rendelet. Theodosius császár 380-ban a kereszténységet államvallássá tette, a régi vallásokat pedig betiltotta. A kereszténység államvallássá nyilvánítása után a térítést már nem csak a keresztény életközösségek végezték. A hit terjesztése az uralkodók, az egyházi vezetők és a szerzetesek ügye lett. A keresztény egyház gondoskodott a római örökség folytatásáról a birodalom felbomlása után is. Az európai identitás érzete azonban a középkorban csak a római katolikus egyház uralmi övezetére korlátozódott. A reformáció ugyan megbontotta az egységet, a kulturális kapcsolat azonban töretlenül megmaradt.⁵²

A szentek kultusza – így Mártoné is – az elmúlt több mint ezer évben az egész kontinensen tovább élt. Hazánkban a kultusz felívelő szakaszát jelentette, amikor egy szerényebb küldöttség 1913 májusában elindult Tours-ba, hogy a tours-i érsek nagylelkű ajándékát (Szent Márton-fejereklye) hazaszállítsa a szent sírjától egészen a szombathelyi katedrálisig. Az utazás egyben európai zarándokút volt, amely során felkeresték a szent életének és tiszteletének számos fontos állomását is.⁵³ Az első világháború, a polgári (1918), majd a kommunista forradalom (1919), az ország nagy részének megszállása (1918–1919), majd a megszállt területek leszakítása a trianoni békediktátummal (1920) szétzilálta Magyarország közigazgatását, gazdasági életét, a társadalom kereteit és a lakosság lelki állapotát. A katolikus egyház sem volt kivétel. A békediktátum teljes egyházmegyéket csatolt el Magyarországtól, másokat megfeleezett az országhatár. A hagyományos keretek szétesésének körülményei között nagy szükség volt a társadalmi kohézió erősítésére, így a különböző (vallási) mozgalmakhoz kötődő közösségek kialakítására. Ehhez minden szükséges eszközt igénybe vettek. Így építettek a magyar szentek tiszteletére is, ami a múltban a katolicizmus nemzetekfölöttiségében összefogta a társadalom egészét, de megjelenítette a vallás politikai integráló szerepét is. E mozgalmak tagjainak szükségük volt példaképekre.⁵⁴

⁵¹ LYKA Károly: A művészetek története. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest 1977. p. 80.

⁵² Krónika Kézikönyv – Európa, Magyar Könyvklub, Budapest, 2001. p. 11., pp. 28–29.

⁵³ TÓTH Ferenc: A szombathelyi várospolitikai és a Szent Márton-kultusz. Vasi Szemle 2014. 68. évf. 1. sz. p. 592.

http://real.mtak.hu/18930/1/Toth_Ferenc_Szent_Marton_u_091857.824082.pdf, letöltés: 2016.04.10.

⁵⁴ BARNA Gábor: Hogyan szerkesszük meg egy szent tiszteletét? A társadalmi igények, a politika és a megélt vallásosság szerepe Árpád-házi Margit szentté avatásában. p. 169. In: Vallás, egyén, társadalom. SZTE BTK Szeged.
http://real.mtak.hu/11574/1/SZTE%20Vallas%20egyen%20tarsadalom%20beliv_Barna.pdf,
letöltés: 2016.04.10.

A harmincas évek szellemi élete kihatott a háború utáni néhány éves demokratikus korszakra is. A Szent Márton-i hagyomány erejével összefüggésben állhat a Barankovics István-féle keresztényszocialista beállítottságú Demokrata Néppárt viszonylag nagy támogatottsága 1947-ben, de az 1948-as kommunista hatalomátvétel hamarosan véget vetett ennek a mozgalomnak. Az ezt követő időszakban a Szent Márton-kultuszt egy egészen másfajta kultusz követte, amelyet a „nagy Sztálin legjobb tanítványa”, Rákosi Mátyás kíméletlenül bevezetett az egész országban. Új ünnepek váltották fel a régieket. Az ún. „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” évfordulója november 7-én közvetlenül Szent Márton ünnepe előtt volt. Hasonlóan a május elsejei felvonuláshoz, amely a tavaszi vallási ünnepeket váltotta fel, az egész országban munkaszüneti napként ünnepelt november 7. lépett a Márton-nap örökébe. Valamennyi magyarországi egyház – különösen a katolikus – a kommunista rezsim támadásainak egyik leggyakoribb célpontja volt. Ebben az időszakban a szent emlékének ápolását erősen korlátozták, szinte ellehetlenítették.

Az egyházi megemlékezéseken kívül Márton emlékét csak a népi hagyományok tartották életben. Ezek leginkább a Márton-napi lakomák voltak az elengedhetetlen lúdpecsenyével és borral. (A hatvanas években még élő hagyomány volt néhány Szombathely környéki községben a Márton-napi vesszőzés is.) A Szent Mártonnal kapcsolatos publikációk a nyolcvanas évek elejétől megsaporodtak. A szombathelyi Szent Márton-templom környékén végzett kutatások újra a figyelem középpontjába helyezték a szent alakját. Ez a fővárosi sajtóban is visszhangra talált. Figyelemre méltó, hogy 1985 karácsonyán megjelent az Élet és Irodalom hetilapban Nemeskürty István „Szombathelyi Szent Márton: egy feledésbe merülő összeurópai jelkép” című cikke. Az igazi áttörés természetesen 1989 után következett be. A róla szóló híradások, cikkek, tanulmányok a rendszerváltást követően a nyomtatott és az elektronikus sajtóban egyaránt megsokasodtak. A legjelentősebb megemlékezések 1996 novemberétől a Szent Márton-év alkalmából zajlottak.⁵⁵

A magyar állam millenniumi évében, 2000 novemberében a Pannonhalmi Főapátság és néhány jelentős gazdasági társaság „Szent Márton-díjat” alapított, amelyet minden évben Pannonhalmán annak a személynek adnak át, aki tevékenységével kiemelkedő módon járult hozzá a térség és egyben nemzeti örökségünk, valamint kulturális értékeink megismertetéséhez és megőrzéséhez. Az Európa Tanács 2005-ben a Szent Márton-zarándokutat („Via Sancti Martini”) Európai Kulturális Útvonallá nyilvánította azzal a céllal, hogy Szent Márton életének fontosabb állomásait és a szent kultuszának kiemelkedő emlékeit bemutassa. (Központja a Szent Márton Kulturális Intézet Tours-ban.) Márton szülővárosának, Szombathelynek évtizedes törekvése, hogy a Magyarországgal határos országokból is – lehetőség szerint – Szent Mártonnal kapcsolatba hozható valamennyi falut és várost bekapcsoljon a kulturális útvonalba. Említésre érdemes még Szent Márton jelképes lábnymának a felavatása a pozsonyi Szent Márton-dómban 2007-ben Márton napján. 2008-ban került sor Esztergomban a „Prímási Pince” és a „Prímási Borrend” alapítására, Szent Márton jegyében.

---

⁵⁵ TÓTH Ferenc: i. m. pp. 595–596.

A Márton-kultusz egyes elemeinek megerősödésével kapcsolatban rá kell mutatni a magyarországi nemzetiségek (elsősorban a németek és a horvátok) szerepére: kis lélekszámuk miatti nagyobb összeforrottságukra és fokozott hagyománytiszteletükre. Kiemelkedő jelentőségű a budai katolikus, lutheránus és református lelkészek által szervezett – s egyben a jövő útját, a vallási ökumenizmus szellemét is szolgáló – felvonulás a Bécsi kapu tértől a Kapisztrán térig, ahol a menetet Szent Márton hosszú köpenyében bújó lovas vezette.⁵⁶

5. ábra. Szent Márton-vonat⁵⁷

Szent Márton üzenete a jelenkori társadalmunknak

Márton itt született Pannóniában, idestova 1700 esztendeje. Élete egy egészen rövid részét, kora ifjúságát töltötte ezen a vidéken: Magyarország mégis a magáénak vallja egy római család sarját, Gallia hittérítőjét, Tours városának legendás püspökét. A krónikák szerint erős közösséget épített, szerény és tiszteletre méltó vezetőként kormányozta a rábízottakat. Példát adott a hősiességre, a félelem nélküli életre, a kitartásra, a bátorságra és a jólelkűségre. Ezért lett Márton számos élethivatás apostola: a katonák védelmezője, a betegek gyámolítója, a szerzetesek oltalmazója, a királyok lelkiismerete, a földművesek és a borászok védőszentje. A legenda szerint, amikor Szent Márton egyszer megfékezett egy mérges kígyót, így szólt: „a kígyók hallgatnak rám, nem úgy az emberek”. Ma, 1700 évvel a születése után nekünk, XXI. századi magyaroknak itt, Európában és a Kárpát-medencében bizonyítanunk kell, hogy hallgatunk a jó szóra. Meg kell mutatnunk, hogy van bennünk figyelem és megértés a körülöttünk élők gondjai iránt. Meg kell mutatnunk, hogy az alázat nem divatjamúlt erény, hogy egy több mint ezeréves kultúra nem

⁵⁶ KÁPOLNAI Iván – SZÁVAI Tamás: i. m. pp. 31–32.

⁵⁷ <http://www.martinus.hu/hirek/6417/szent-marton-vonat>; letöltés: 2016.11.06.

régi, hanem ma is élő alkotóerő. Azt, hogy a hagyomány nemcsak köt a múlthoz, de megtart a jövőben is. A Szent Márton-év fontos üzenete, hogy gazdag szellemi örökségünk nemcsak kulturális értékeket jelent, hanem vallási és etnikai hovatartozástól függetlenül az erkölcsi tanítások ápolását és folytatását is.⁵⁸

Szent Márton és a Felderítők Napja

20 éve minden év november 11-e a katonai felderítés és a hírszerzés területén szolgálatot teljesítő katonák és közalkalmazottak fegyvernemi napja, azaz a Felderítők Napja. A felderítés minden korban meghatározó szerepet játszott. A felderítőket a bátorság, az elkötelezettség, a mentális és a fizikai, valamint a magas szintű szakmai felkészültség jellemezte. A testületi szellemmel kiegészülve ma is ezek azok a tulajdonságok, amelyek hűen jellemzik a felderítőket. A felelősségteljes munkájukhoz szükséges személyes tulajdonságok és kompetenciák napjainkban kiemelkedő jelentőségűek, hiszen a felderítőkkel szemben támasztott követelmények és elvárások az ország biztonsági helyzetében bekövetkezett változások fényében jelentősen megnöttek.

Átrendeződő világunkban a hagyományos biztonsági kihívásokon túl új, globális kockázatokkal és fenyegetésekkel kell szembenéznünk. Ezek a kockázatok és fenyegetések gyakran váratlanul bukkannak fel, az események lefolyása bizonytalan, mozgatórugóik összetettek, szereplőik pedig sok esetben rejtve maradnak. A felderítők mindig is alapvető szerepet játszottak a hadtörténelem során, de a jelenlegi bizonytalan biztonsági környezetben a felderítés és az adatszolgáltatás szerepe a korábbiakhoz képest még inkább felértékelődött.⁵⁹

Márton élete minden felderítőkatonának példaértékű, mivel fegyelmeztsége, kitarása és következetessége szilárd alapot teremtett az elkövetkező századok egyházi, világi és katonai vezetőinek. Olyan korban élt, ahol – a maihoz hasonlóan – minden változóban volt, de előrelátásával és higgadt döntéseivel biztosította a folyamatosságot, a kiegyensúlyozott munkavégzést. A katonaszent életrajzírói is megemlítik, hogy kiemelt figyelmet szentelt a kódexek összegyűjtésére, másoltatására és tanulmányozására. Tudta, hogy csak megfelelő szellemi háttérrel képes megvalósítani céljait. A Nemzeti Közszerződési Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetén belül működő Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék az általa gondozott alap- és mesterszakos kurzusokon katonákat és nemzetbiztonsági szakembereket képez, illetve nevel. Szakmai elődeik kezdeményezésének, munkájának köszönhetően „hűséggel, bátorsággal, becsülettel” folytatja a nemzetbiztonsági képzést,⁶⁰ így is ápolva a felderítők védőszentje által fontosnak tartott szellemi értékeket.

⁵⁸ Áder János köztársasági elnök beszéde a Szent Márton-év megnyitása alkalmából Pannonhalmán. http://www.keh.hu/beszedek/2054Ader_Janos_koztarsasagi_elnok_beszede_a_Szent_Marton_ev_megnyitasa_alkalmabol_Pannonhalman&pnr=1; letöltés: 2016.02.10.

⁵⁹ Magyarország honvédelmi miniszterének és a Honvéd Vezérkar főnökének köszöntő levele a katonai felderítésben szolgálatot teljesítő személyi állományhoz november 11-e, a felderítők napja alkalmából. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/54053/felderitok_napja_koszonto_2015.pdf; letöltés: 2016.02.12.

⁶⁰ A Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék vezetőjének köszöntője. <http://www.nbi.uni-nke.hu/oktatasi-egyseg/katonai-nemzetbiztonsagi-tanszek>; letöltés: 2016.02.12.

- BATICZ Barnabás: A Pannonhalmi Evangelistarium Szent Márton-ábrázolása középkori kódexből vett szövegrészlettel, bélyegkép.
<https://eshop.posta.hu/storefront/belyeg/belyeg/szent-marton-ev/prod2016040010011.html#prettyPhoto>; letöltés: 2016.11.05.
- Erdő Péter Pannonhalmán: Szent Márton megmutatja az isteni szeretet mélységét.
<http://www.magyarKurir.hu/hirek/erdo-peter-pannonhalman-szent-marton-megmutatja-az-isteni-szeretet-melyseget>; letöltés: 2016.04.10
- FABINY Tamás: Két Márton.
<http://www.evangelikus.hu/ket-marton>; letöltés: 2016.04.10.
- Ferenc pápa Misericordiae Vultus kezdetű bullája, mellyel meghirdeti az irgalmasság rendkívüli jubileumát. (A Szentév 2015. december 8-án, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepén kezdődött és 2016. november 20-án, Krisztus Király ünnepén zárul.)
http://uj.katolikus.hu/konyvtar/Ferenc_papa_Misericordiae_vultus_bulla.pdf;
letöltés: 2016.04.10.
- GÁL Vilmos: Tours-i Szent Márton püspök. Jelen.
<http://www.nyugatijelen.com/2000/2000%20november/nov.../PDF/4.pdf>;
letöltés: 2016.02.15.
- <http://szentmarton.martinus.hu/hirek/112/szent-marton-a-vilag-belyegein>;
letöltés: 2016.11.06.
- <http://www.szentmarton.martinus.hu/szent-marton-elete>; letöltés: 2016.03.31.
- <http://www.martinus.hu/hirek/6417/szent-marton-vonat>; letöltés: 2016.11.06.
- <http://www.qmfound.com/martin.htm>; letöltés: 2016.04.20.
- KÁPOLNAI Iván – Szávai Tamás: Pannóniai Szent Márton és tiszteletének emlékei a Kárpát-medencében. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 2010/1–2, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest p. 22.
www.heh.hu/MEV_2010_1-2.szam.pdf; letöltés: 2016. 03. 01.
- KOSZTA László: Szent Márton tiszteletének Magyarországi kezdete – Megjegyzések Pannonhalma alapításához.
<http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/tiszataj/01-11/kosza.pdf>;
letöltés: 2016.03.01.
- Krónika Kézikönyv – Európa. Magyar Könyvklub. Budapest, 2001. p. 11. és pp. 28–29.
- LOVAS Orsolya: Tours-i Szent Márton – 1. rész, JEL lelkeség, közélet, kultúra.
<http://www.jelujsg.hu/tours-i-szent-marton---1-resz#top>; letöltés: 2016.04.10.

- LŐRINCZ Zoltán: Szent Márton ábrázolások a romanikában. Savaria University Press. Szombathely 2005. p. 5.
<http://mek.oszk.hu/15400/15452/15452.pdf>; letöltés: 2016.04.10.
- LYKA Károly: A művészetek története. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. Budapest, 1977. p. 80.
- Magyar Nemzeti Galéria.
<http://mng.hu/gyujtemeny/szent-marton-es-a-koldus-oltarszarny-reszletenek-unnepi-oldala-ismeretlen-helyrol-jankovich-miklos-gyujtemenyebol-1335>; letöltés: 2016.11.05.
- Magyarország honvédelmi miniszterének és a Honvéd Vezérkar főnökének köszöntő levele a katonai felderítésben szolgálatot teljesítő személyi állományhoz november 11-e, a felderítők napja alkalmából.
http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/54053/felderitok_napja_koszonto_2015.pdf; letöltés: 2016.02.12.
- Mainz: Gutenberg városa és Németország borkirálynője.
<http://www.germany.travel/hu/varosok-es-kultura/varosok/historic-highlights-of-germany/mainz.html>; letöltés: 2016.04.10.
- MAROSVÖLGYI Gábor: Szent Márton vesszeje – megjegyzések Szent Márton kultuszának pogány sajátosságaihoz.
http://www.sermones.elte.hu/?az=319tan_plaus_gabor;
letöltés: 2016.04.10.
- Martinus pauper et dives – konferencia Szent Márton örökségéről.
<http://www.magyarokurir.hu/hazai/martinus-pauper-et-dives-szent-marton-oroksege>;
letöltés: 2016.05.01.
- Márton-nap – Damjanich János Múzeum, Szolnok.
<http://www.djm.hu/naptar/marton-nap.html>; letöltés: 2016.03.01.
- Mártont nem csak a római katolikusok tisztelik...
<http://szentmarton.blogspot.hu/2012/02/martont-nem-csak-romai-katolikusok.html>;
letöltés: 2016.04.10.
- MEZEI Mónika: Egyházi és világi hatalom – püspökök és királyok Tours-i Gergely leírásában, Doktori disszertáció, ELTE BTK, 2006. p.15.
<http://doktori.btk.elte.hu/hist/mezei/diss.pdf>; letöltés: 2016.03.01.
- Múlt-kor történelmi magazin: Felújítják a pozsonyi Szent Márton-dóm magyar királyi koronáját.
http://www.multkor.hu/20100818_felujitjak_a_pozsonyi_szent_martondom_magyar_kiralyi_koronajat; letöltés: 2016.04.10.
- Pannon Enciklopédia – magyar nyelv és irodalom. Dunakanyar 2000 Könyvkiadó, Budapest 1997. p. 59.
- Roger PRICE: Franciaország története, Maecenas Könyvkiadó, 1994. p. 213.
- SIXTUS VON REDEN, Alexander: Az Osztrák–Magyar Monarchia. Történelmi Dokumentumok a századfordulótól 1914-ig. Budapest/Salzburg: Széchenyi Kiadó/Druckhaus Nonntal Bücherdienst, 1989. p. 13.

- SLÍZ Mariann: A patrocíniumok és a személynév-gyakoriság összefüggései.
http://www.epa.oszk.hu/01800/01865/00002/pdf/helynevtort_t_EPA01865_2011_6_163-173.pdf; letöltés: 2016.04.10.
- SÓLYMOS Szilveszter OSB: Szent Márton tisztelete Pannonhalmán – Szent Márton-napi hagyományok Erdélyben. Obláció – Bencés lelkiségi lap, 2006 VI/2, p. 35.
<http://www.osboblatus.hu/Oblacio/oblacio-6p2.pdf>; letöltés: 2016.03.01.
- SZALONTAI Anikó: Püspök, lovag és gazda – Szent Márton kultuszáról, Új Ember.
<http://www.ujember.hu/puspok-lovag-es-gazda/>; letöltés: 2016.05.10.
- Szent Márton Látogatóközpont.
<http://www.katolikus.hu/szombathely/marton/marton-kozpont.html#1>;
letöltés: 2016.04.10.
- Szent Mártonról elnevezett települések küldöttségei találkoztak Szombathelyen.
Magyar Kurir Katolikus Hírportál.
<http://www.magyardurir.hu/hirek/szent-martonrol-elnevezett-telepulesek-kuldottsegei-talalkoztak-szombathelyen>; letöltés: 2016.04.10.
- SZÜCS László: Szent Márton, a felderítők védőszentje.
http://www.honvedelem.hu/cikk/54050_szent_marton_a_felderitok_vedoszentje;
letöltés: 2016.04.10
- TÓTH Ferenc: A szombathelyi várospolitikai és a Szent Márton-kultusz.
Vasi Szemle 2014. 68. évf. 1. sz. p. 592.
http://real.mtak.hu/18930/1/Toth_Ferenc_Szent_Marton_u_091857.824082.pdf;
letöltés: 2016.04.10.
- TÓTH Ferenc: Szent Márton, a katona, Vasi Szemle – Műhely. p. 712.
http://real.mtak.hu/22182/1/Szent_Marton_a_katona_u_142422.419699.pdf;
letöltés: 2016.03.01.

E SZÁMUNK TARTALMA

NÓGRÁDI GYÖRGY

BOSNYÁK RADIKALIZMUS AUSZTRIÁBAN

A nyugat-európai országok fenyegettségének, valamint a helyi társadalmi feszültségek kutatásakor sokszor összpontosítunk a gazdasági-politikai nagyhatalmakra, holott a világrend stabilitása és az európai régió biztonsági szintje a közepes és a kisebb méretű államok viszonyain is alapszik. Bár Ausztria a mai tendenciákra – mint például az erőteljes és a nagymértékű iszlám migráció, a radikális iszlamista csoportok térnyerése vagy a modern technológiák révén globális toborzásuk sikeressége – szigorított rendfenntartói intézkedésekkel és törvényi változtatásokkal válaszolt, a radikalizáció és a terrorizmus fenyegetése továbbra is kiemelt kihívásként áll az ország vezetői előtt. A jelenlegi (többnyire) Közel-Kelet, valamint Afrika felől érkező migrációs hullámmal szemben – amely során elsősorban tranzitállomásként tekintenek Ausztriára – Bosznia-Hercegovina területéről már a délszláv válság alatt és után is intenzíven érkeztek az országba bevándorlók, majd több városban összpontosulva (például Bécs, Linz, Graz) a többi nyugati államhoz hasonlóan kialakították muszlim közösségeiket. Az elemzés rámutat a boszniai területéről érkező muszlimok integrálásának hiányosságaira, valamint felhívja a figyelmet radikalizációjuk és a globális terrorista szervezetek összekapcsolódására, így körvonalazza Ausztria fenyegetettségét és az erre adott, valamint adandó válaszlehetőségeket is.

Kulcsszavak: Ausztria, iszlám, délszláv válság, Bosnyák radikalizáció, Iszlám Állam, Vienna Wahhabis, Abu Tejma.

PROF. DR. NAGY LÁSZLÓ NY. EZREDES—
DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NY. DANDÁRTÁBORNOK

AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ BIZTONSÁGPOLITIKAI DOKUMENTUMAI (ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS)

A szerzők az Oroszországi Föderáció megalakulása óta eltelt időszakban megjelent nyolc főbb biztonságpolitikai dokumentum közül a legfontosabbnak ítélt négynek az összehasonlító elemzését végezték el. Ennek során az 1997. és a 2000. évi nemzeti biztonsági koncepció, valamint a 2009. és a 2015. évi nemzeti biztonsági stratégia legfontosabb elemeinek összevetésére került sor, amelyet minden esetben a szerzők saját véleményükkel egészítettek ki.

Kulcsszavak: Oroszországi Föderáció, biztonságpolitikai dokumentumok, biztonsági koncepció, biztonsági stratégia.

CONTENTS

GYÖRGY NÓGRÁDI

BOSNIAN RADICALISM IN AUSTRIA

While researching the threats to Western-European countries and the local social tensions, we often concentrate on the economical-political great powers, albeit the stability of the world order and the security level of the European region is based also on the relations between medium and smaller states. Although Austria reacted to the current tendencies – e.g. the powerful and large-scale Islamic migration, the expansion by radical Islamic groups and the success of their recruitment activities achieved using modern technologies – with strict law enforcement measures and legal modifications, the threat stemming from radicalisation and terrorism is still an important challenge for the leaders of the country. Unlike the current migration wave arriving mostly from the Middle East and Africa, when Austria is primarily considered by migrants as a transit country, during and after the Yugoslav wars immigrants had arrived to Austria from the territory of Bosnia and Herzegovina, and established Muslim communities concentrated in several cities (e.g. in Vienna, Linz and Graz), like in other western states. The analysis draws attention to the insufficiencies of the integration of the Muslims arriving from Bosnian territories, and calls attention to the connections of their radicalisation and the global terrorist organizations, thus it outlines the threats to Austria and the possible answers given and to be given to them.

Keywords: Austria, Islam, Yugoslav wars, Bosnian radicalisation, Islamic State, Vienna Wahhabis, Abu Tejma.

COLONEL (RET.) PROFESSOR LÁSZLÓ NAGY DSC –
BRIGADIER GENERAL (RET.) ZSIGMOND TÖMÖSVÁRY PHD.

THE SECURITY POLICY DOCUMENTS OF THE RUSSIAN FEDERATION (COMPARATIVE ANALYSES)

The authors present a comparative analysis of the most important four of eight security policy documents that have been published since the establishment of the Russian Federation. In the course of the analysis they compared the most important elements of the national security concept of 1997 and 2000 as well as the national security strategies of 2009 and 2015 with their own comments.

Keywords: Russian Federation, security policy documents, security concept, security strategy.

PROF. DR. SZENES ZOLTÁN NY. VEZÉREZREDES

A STRATÉGIA ÚJRAGONDOLÁSA

Mérföldkőnek kell tekinteni a NATO 2016. július 8–9-én megtartott csúcstalálkozóját, amelyen a Szövetség jövőjét meghatározó döntések születtek. A döntések mögött az elmúlt években Európa biztonsági helyzetében bekövetkezett változások állnak, amelyek egyik központi eleme az orosz fenyegetés, de a délről érkező transznacionális fenyegetések is közéjük tartoznak. A szerző részletesen bemutatja, majd elemzi, illetve a Szövetség történelmi rendszerében elhelyezi a csúcstalálkozó döntéseit és eredményeit. Következtetésében a szerző kifejti a csúcstalálkozó eredményeinek értékelését egy egykori vezérkari főnök szemszögéből.

Kulcsszavak: NATO, varsói csúcstalálkozó, biztonság, Oroszország.

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

A HÍRSZERZÉSI ÁGAK ELEMZŐ–ÉRTÉKELŐ MEGKÖZELÍTÉSE

A szerző a tanulmányában a hírszerzési ágakat vizsgálja meg, hogy az általuk szerzett információk milyen mértékben támogathatják az elemző-értékelők munkáját. A cikkben meghatározza az adatszerzők által megszerzett információkkal szembeni követelményeket. Ez alapján elemzi az emberi erőforrással folytatott hírszerzést, a rádióelektronikai felderítést, a nyílt forrású adatszerzést, a képi felderítést, a kiberhírszerzést, valamint a mérés és jelmeghatározó hírszerzést abból a szempontból, hogy milyen információkat tudnak biztosítani az elemző-értékelők számára. A tanulmány végén a szerző egy mátrixban bemutatja a különböző hírszerzési ágak összevetését az általuk megszerzett információk vonatkozásában.

Kulcsszavak: hírszerzés, elemzés-értékelés, hírszerzési ágak, információ.

COLONEL GENERAL (RET.) PROF. DR ZOLTÁN SZENES

RETHINKING THE STRATEGY

The NATO summit on 8-9 Jul 2016 should be seen as a milestone in the life of the Alliance, as the decisions made during the meeting would shape the future of NATO. The reasons for these decisions are changes in the security situation of Europe during last few years; some of the main changes are the menace by Russia, and the transnational threat coming from the South. The author reports in detail and analyses the decisions and results of the meeting, and places them in the historical system of the Alliance. In the conclusion, the author discusses the assessment of the summit's results from the viewpoint of a former Chief of General Staff.

Keywords: NATO, Warsaw summit, security, Russia.

LIEUTENANT COLONEL DR. CSABA VIDA

INTELLIGENCE ANALYTICAL APPROACH OF INTELLIGENCE BRANCHES

In his study, the author examines the intelligence branches in respect of how the information collected by them might support the work of intelligence analysts. In the article, the author defines the requirements for the information gathered by data collectors. Based on these factors, he analyses human intelligence (HUMINT), signals intelligence (SIGINT), open-source intelligence (OSINT), imagery intelligence (IMINT), cyber intelligence (CYBINT), as well as measurement and signature intelligence (MASINT) in relation to what kind of information can they provide to intelligence analysts. At the end of his study, the author compares these intelligence gathering disciplines in a matrix in respect to the information collected by them.

Keywords: intelligence, intelligence analysis, intelligence branches, information.

HÁRY SZABOLCS ALEZREDES

CENTRIFUGÁLIS ÉS CENTRIPETÁLIS ERŐK MACEDÓNIÁBAN

Macedónia 1991-ben békés úton vált ki Jugoszláviából, de az országnak szembe kellett néznie a macedón többség és az albán kisebbség közötti etnikai konfliktussal. A belső instabilitás mellett Macedónia kapcsolatát az összes szomszédjával vitatott ügyek terhelik, amelyek közül a legsúlyosabb az identitásának megkérdőjelezése. Richard Hartshorne centrifugális és centripetális erők modelljét alkalmazva a tanulmány meghatározza, hogy mely tényezők hatnak az állam stabilitása ellen (centrifugális erők), illetve melyek tartják össze Macedóniát politikai egységként (centripetális erők). A szerző emellett érvel, hogy Macedónia stabilitása és területi integritása Magyarország és a nemzetközi közösség érdeke, különös tekintettel az Európa biztonságát befolyásoló illegális migrációra, amelynek Macedónia az egyik tranzitországa. Következésképp centripetális erőként javasolja az ország euroatlanti integrációs folyamatának az elősegítését a centrifugális erők kiegyensúlyozása érdekében.

Kulcsszavak: Macedónia, etnikai konfliktus, identitás, állameszme, nemzeti eszme, integráció.

DR. MIHÓK SÁNDOR NY. ALEZREDES

SZENT MÁRTON, A FELDERÍTŐK VÉDŐSZENTJE

Szent Márton 1700 éve született az egykori Pannónia tartomány Savaria városában. Abban a sorsfordító IV. században élt, amikor a Római Birodalom már hanyatlóban volt és az egyház átvette az irányítást a kontinensen. Márton római katonaként megosztotta köpenyét egy didergő koldussal, majd egy krisztusi látomás hatására elhagyta a katonaságot. Később apát, majd püspök lett. Márton a katolikus egyház első, nem vértanú szentje. Az évszázadok során emléke töretlenül megmaradt és elterjedt a Frank Királyságban és egész Európában. Számos európai és amerikai hagyomány, népszokás kapcsolódik hozzá. Nemcsak a római katolikus egyház, hanem a felderítők közössége is ünnepel Márton napján, november 11-én.

Kulcsszavak: kereszténység, katonaszent, felderítők közössége, Szent Márton napja.

LIEUTENANT COLONEL SZABOLCS HÁRY

**CENTRIFUGAL AND CENTRIPETAL FORCES
IN MACEDONIA**

Macedonia seceded peacefully from Yugoslavia in 1991 but the country faced with domestic ethnic conflict between its Macedonian majority and Albanian minority. Besides domestic instability, Macedonia has contentious issues with all of its neighbours, among them questioning of its identity is the most serious. Applying Richard Hartshorne's model of centrifugal and centripetal forces, the study determines which factors work against the stability of the state (centrifugal forces), and which ones bind together Macedonia as a political unit (centripetal forces), respectively. The author argues that stability and territorial integrity of Macedonia is the interest of both Hungary and the international community, particularly considering the recent illegal migration influencing the security of Europe, in which Macedonia is one of the transit countries. As a conclusion, he suggests to promote the country's Euro-Atlantic integration process as a centripetal force in order to rebalance the centrifugal forces.

Key words: Macedonia, ethnic conflict, identity, state idea, concept of nation, integration.

LIEUTENANT COLONEL (RET.) SÁNDOR MIHÓK DR.

**SAINT MARTIN, THE PATRON SAINT OF
INTELLIGENCE SOLDIERS**

St. Martin was born in Savaria 1700 years ago. He lived in the 4th century, at that great turning point in history when the Roman Empire fell and the Church took charge in the West. As a soldier in the Roman army, Martin shared his cloak with a freezing beggar and received a vision of Christ which moved him to renounce military life. He later became an abbot and then a bishop. He was the first person in the Catholic Church's history who was canonized because of his exemplary life and not by reason of martyrdom. Throughout the centuries, the memory of Saint Martin remained and spread in Gaul and on the whole continent. Many traditions of European and American folklore have developed also around him. Not only the Catholic Church but also the intelligence community celebrate his feast day on November 11.

Keywords: Christianity, military saint, intelligence community, St. Martin's Day.

CONTENTS

SECURITY POLICY

GYÖRGY NÓGRÁDI

BOSNIAN RADICALISM IN AUSTRIA

COLONEL (RET.) PROFESSOR LÁSZLÓ NAGY DSC –
BRIGADIER GENERAL (RET.) ZSIGMOND TÖMÖSVÁRY PHD.

THE SECURITY POLICY DOCUMENTS OF THE RUSSIAN FEDERATION (COMPARATIVE ANALYSES)

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

COLONEL GENERAL (RET.) PROF. DR ZOLTÁN SZENES

RETHINKING THE STRATEGY

LIEUTENANT COLONEL DR. CSABA VIDA

INTELLIGENCE ANALYTICAL APPROACH OF INTELLIGENCE BRANCHES

LIEUTENANT COLONEL ZSOLT LAKATOS

THE CHALLENGES AND THE ROLE OF THE EU INTELLIGENCE/RECONNAISSANCE SYSTEM IN CRISIS-MANAGEMENT

FACTS ABOUT COUNTRIES

LIEUTENANT COLONEL SZABOLCS HÁRY

CENTRIFUGAL AND CENTRIPETAL FORCES IN MACEDONIA

FORUM

LIEUTENANT COLONEL (RET.) SÁNDOR MIHÓK DR.
SAINT MARTIN, THE PATRON SAINT OF
INTELLIGENCE SOLDIERS

FOR READERS

CONTENTS

OUR AUTHORS

CONDITIONS OF PUBLICATION

A KÖTET SZERZŐI

Háry Szabolcs	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Lakatos Zsolt	alezredes, a KNBSZ egykori munkatársa
Dr. Mihók Sándor	ny. alezredes, a KNBSZ egykori munkatársa
Prof. Dr. Nagy László	ny. ezredes, DSc
Nógrádi György	biztonságpolitikai szakértő
Prof. Dr. Szenes Zoltán	ny. vezérezredes, CSc, az NKE egyetemi tanára
Dr. Tömösváry Zsigmond	ny. dandártábornok, PhD, a Felderítők Társasága Egyesület elnöke
Dr. Vida Csaba	alezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa, egyetemi adjunktus, az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj ösztöndíjasa

---

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK:

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona;
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal); a kéziratot Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban, elektronikus adathordozón (CD-n), és lehetőség szerint egy kinyomtatott példányban is kérjük megküldeni;

- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)

REZÜMÉ (magyarul, angolul)

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

---

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Dr. Vida Csaba alezredes,
a KNBSZ Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9344/5300, HM 65-300
e-mail: vida.csaba@knbsz.gov.hu

Deák Anita alezredes
06(1) 386-9344/5115, HM 65-115
e-mail: deak.anita@knbsz.gov.hu